

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ
ОСВІТНЬОЇ АНАЛІТИКИ
Державна наукова установа

ОСВІТА ПІД ЧАС ВІЙНИ: РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ, ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ

V МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

EDUCATION DURING THE WAR: DEVELOPMENT OF INFORMATION AND ANALYTICAL SUPPORT, DIGITAL TRANSFORMATION, EUROPEAN INTEGRATION

V INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

2023

iea.gov.ua

Міністерство освіти і науки України
Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики»

Ministry of Education and Science of Ukraine
State Scientific Institution «Institute of Educational Analytics»

**Збірник тез доповідей
V Міжнародної науково-практичної конференції
«ОСВІТА ПІД ЧАС ВІЙНИ:
РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ,
ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ»**

26 жовтня 2023 року

м. Київ, Україна

**Book of Abstracts
of the V International Scientific and Practical Conference
«EDUCATION DURING THE WAR:
DEVELOPMENT OF INFORMATION
AND ANALYTICAL SUPPORT, DIGITAL
TRANSFORMATION, EUROPEAN INTEGRATION»**

October 26th, 2023

Kyiv, Ukraine

Рекомендовано до друку Вченою радою
Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики»
(протокол № 9 від 20 листопада 2023 р.)

Редакційна колегія:

А. О. Литвинчук, кандидат економічних наук, старший дослідник – головний редактор;
С. Л. Лондар, доктор економічних наук, професор – заступник головного редактора;
Г. М. Терещенко, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник – заступник головного редактора;
А. В. Кир'янов – заступник головного редактора;
Н. Б. Пронь, кандидат економічних наук – відповідальний секретар.

Відповідальний за випуск: А. Б. Нефедов

Редактор: І. А. Книш

Освіта під час війни: розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення, цифрова трансформація, євроінтеграція: збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 26 жовт. 2023 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2023. 216 с.

Збірник містить матеріали доповідей учасників V Міжнародної науково-практичної конференції «Освіта під час війни: розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення, цифрова трансформація, євроінтеграція», що присвячені пошуку шляхів розв'язання нагальних проблем української освіти та науки в надзвичайних умовах воєнного стану і подолання безпрецедентних викликів, спричинених російською військовою агресією проти України.

Збірник тез доповідей розміщено у вільному доступі на сайті ДНУ «Інститут освітньої аналітики» в рубриці «Матеріали комунікаційних заходів» (2023 рік).

Автори несуть повну відповідальність за зміст і достовірність матеріалів, що публікуються, дотримання загальноприйнятих принципів наукової етики, відсутність плагіату у своїх тезах.

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів.

© Автори, 2023

© ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2023

Recommended for publication by the Academic Council
of the State Scientific Institution «Institute of Educational Analytics»
(Protocol № 9 of 20.11.2023).

Editorial board:

Andrii Lytvynchuk, Ph. D. (Economics), senior researcher – editor-in-chief;
Sergiy Londar, Dr. Sc. (Economics), Professor – deputy editor-in-chief;
Hanna Tereshchenko, Ph. D. (Economics), senior research fellow – deputy editor-in-chief;
Andrii Kyrianov – deputy editor-in-chief;
Natalia Pron, Ph. D. (Economics) – executive secretary.

Responsible for the issue: Andrii Nefedov

Editor: Iryna Knysh

Education during the war: development of information and analytical support, digital transformation, European integration: Book of Abstracts of the V International Scientific and Practical Conference (electronic scientific publication), October 26th, 2023. Kyiv : SSI «Institute of Educational Analytics», 2023, 216 p.

Book of Abstracts contains materials of participants' reports of the V International Scientific and Practical Conference «Education during the war: development of information and analytical support, digital transformation, European integration» dedicated to addressing urgent issues in Ukrainian education and science under extraordinary wartime conditions and overcoming unprecedented challenges caused by Russian military aggression against Ukraine.

The conference materials are available on the website of the SSI «Institute of Educational Analytics» under the heading «Materials of communication events» (2023).

Responsibility for the content and reliability of published materials, the compliance of general scientific ethics principles, the absence of plagiarism lies entirely with the authors.

The editorial board does not always share the position of the authors.

© Authors, 2023

© SSI «Institute of Educational Analytics», 2023

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО В. О. ДИРЕКТОРА ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВОЇ УСТАНОВИ «ІНСТИТУТ ОСВІТНЬОЇ АНАЛІТИКИ» АНДРІЯ ЛИТВИНЧУКА.....	9
--	----------

Секція 1. ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Гапон В. В., Шараєвська М. І., Дерепя Т. С. ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБВЕНЦІЇ НА НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ОСОБАМ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	10
Денисюк О. Я., Дронь Т. О., Титаренко Н. В. БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ ДЛЯ УЧНІВ З ООП ЯК ПОКАЗНИК УСПІШНОСТІ РЕФОРМИ НУШ.....	16
Литвинчук А. О., Кир'янов А. В., Іриневиц Ю. В., Гайдук І. С. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ ОСВІТНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ	20
Londar S. L., Pron N. B. TRANSFORMATION OF EDUCATIONAL INFORMATION MANAGEMENT TOOLS UNDER MARTIAL LAW IN UKRAINE	24
Чимбай Л. Л., Попкова Л. В. РОЗПОДІЛ ДЕРЖАВНОГО ЗАМОВЛЕННЯ НА ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ ІЗ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ У 2023 РОЦІ	29

Секція 2. РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ

Anisimova O. Yu. USING VISUALIZATION TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF EDUCATION MANAGEMENT.....	34
Валєєв Р. Г. ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕРАКТИВНОГО КВЕСТУ ПІД ЧАС ПЕРЕРИВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ У ЗВ'ЯЗКУ З ОГолоШЕННЯМ ПОВІТРЯНОЇ ТРИВОГИ	37
Величко О. В., Нехайчик Є. Є. РОЛЬ ІКТ В ЕЛЕКТРОННОМУ ДОКУМЕНТООБІГУ	41
Головацька Ю. Б. СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ДО ЛОКАЛІЗАЦІЇ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ АСПЕКТІВ ЛОКАЛІЗАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ	44
Грибанова С. А. ФАКТОРИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	47
Гужва В. М. ФРЕЙМВОРКИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ АКАДЕМІЧНИХ УСТАНОВ	50
Дягилева О. С., Юрженко А. Ю., Пазяк А. С. ЕЛЕКТРОННІ КУРСИ LMS MOODLE ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МОРСЬКИХ ФАХІВЦІВ	52
Кіріакіді О. Ю. МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ПРЕДМЕТ УВАГИ ПРЕДСТАВНИКІВ РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ НАУКОВОГО ЗНАННЯ	56

Климович Ю. Ю.	
ПРИНЦИПИ МУЛЬТИМЕДІЙНОСТІ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФІЛОЛОГА	60
Ковтунець В. В.	
ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ВЗАЄМОДІЇ ВИЩОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ НЕВИЩОЇ ОСВІТИ З РИНКОМ ПРАЦІ	63
Комар О. С.	
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	66
Кривонос С. М.	
ОГЛЯД МОБІЛЬНИХ ТА ОНЛАЙН-ДОДАТКІВ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛУ «СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ БАЗАМИ ДАНИХ» З ПРЕДМЕТА «ІНФОРМАТИКА» У 10 (11) КЛАСАХ (БАЗОВИЙ МОДУЛЬ)	68
Lavrenenko D. I.	
PROFESSIONAL DEVELOPMENT AND APPLICATION OF THE LATEST TECHNOLOGIES IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING	71
Леснікова М. В.	
РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ) ОСВІТИ: РЕЗУЛЬТАТИ ВСТУПНОЇ КАМПАНІЇ	73
Лупаренко Л. А.	
НАЙПОШИРЕНІШІ ВІКІ-РУШІЇ ЯК ПОТЕНЦІЙНИЙ ЗАСІБ СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ ОСВІТИ	77
Ніколаєв О. І.	
ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ: ГРАФІЧНИЙ ДИЗАЙН ТА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТИ	82
Овчарук О. В.	
ЦИФРОВІ РІШЕННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СУЧАСНИХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	85
Роговий О. В., Самсонкін В. М.	
РОЗРОБЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ОСВІТНЬОЇ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ ШЛЯХОМ ІНТЕГРАЦІЇ ЦИФРОВИХ ЗАСТОСУНКІВ І ПРОЄКТІВ	88
Stroilova D. V.	
EMPOWERING FUTURE EDUCATORS THROUGH INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES	91
Ткаченко П. О.	
ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКОНОМІСТІВ В ЕРУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗМІНИ ПАРАДИГМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ У ФАХОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ КОЛЕДЖАХ	94
Тоцька О. Л.	
ВИКЛАДАННЯ ОСНОВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ДЛЯ БАКАЛАВРІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	96
Тур О. М.	
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	100
Шевчук Д. В., Сухорукова А. Л.	
УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗАВДЯКИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИМ ТЕХНОЛОГІЯМ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА МОЖЛИВОСТІ	103

Секція 3. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСВІТИ

Гапон В. В., Барабаш О. А.

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ ОСВІТНЬОЇ СУБВЕНЦІЇ
НА ОПЛАТУ ПРАЦІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У 2023 РОЦІ 107

Попова В. В.

МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ ПРОЄКТІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО
ПАРТНЕРСТВА В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ 112

Терещенко Г. М., Крищенко К. Є.

ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ
БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 116

Ханюк Т. О.

АНАЛІЗ НЕРУХОМОГО МАЙНА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ,
ЩО ЗНАХОДИТЬСЯ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ 119

Секція 4. ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Іванюк І. В.

МОНІТОРИНГ ПОТРЕБИ В ПІДВИЩЕННІ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ЩОДО НАДАННЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ УЧНЯМ
В УМОВАХ ВІЙНИ 122

Козубцов І. М.

МОДЕЛЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ ТА ЧИННИКІВ СОЦІАЛЬНОГО
ЗАХИСТУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВВНЗ ІЗ ЧИСЛА
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ 124

Курепін В. М.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 128

Мирошниченко В. О., Харченко В. Е.

ОПАНУВАННЯ НАВИЧОК ПЕРШОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ В ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ» ЗДОБУВАЧАМИ ЗАКЛАДІВ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ 132

Романовська Л. І., Кравчина Т. В.

ДО ПИТАНЬ РОЗУМІННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ 135

Секція 5. ІНТЕГРАЦІЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Бахрушин В. Є.

МЕРЕЖА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄПВО 138

Гордєєва І. О.

ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ: ЯК ПОЄДНАТИ ТЕОРІЮ ТА ПРАКТИКУ 141

Гурська Л. Л., Зауліна В. О.

СПІВПРАЦЯ ІЗ GERMAN SPARKASSENSTIFTUNG У ПРОВЕДЕННІ ТРЕНІНГУ
«БІЗНЕС-ГРА ДЛЯ ФЕРМЕРІВ» 144

Жиляєв І. Б.

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ АКАДЕМІЧНОГО
ПЕРСОНАЛУ УКРАЇНИ 147

Заєць С. В.

НЕОБХІДНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИМИ ЗВО
СТАНДАРТУ ЯКОСТІ ISO 21001 151

Кондратенко А. О. ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР	156
Круглов В. В. ІНТЕГРАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ	158
Лещух І. В. ДЕРЖАВНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ОСВІТИ: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПИ	161
Науменкова С. В., Міщенко С. В. РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ ФІНАНСОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ	165
Осадча А. Б. НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНА ТА ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТІВ ЗА ПОКАЗНИКАМИ СВІТОВИХ РЕЙТИНГІВ	169
Постригач Н. О. ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ КУРИКУЛУМУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ОЕСР	173
Ткаченко В. В., Дронь Т. О. ПОРІВНЯННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТНІХ ІНДИКАТОРІВ	177
Філатова Є. В. ПРОБЛЕМИ, З ЯКИМИ ЗІТКНУЛИСЯ НАУКОВЦІ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	182
Чигаєва К. Г. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	185
Шатова Ю. В. ВІДСУТНІСТЬ КОРДОНІВ: УКРАЇНА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ	188
Яценко В. С. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	190

Секція 6. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Беззубко Б. І., Беззубко Л. В. НОВІ ВИКЛИКИ ТА НОВІ СТРАТЕГІЇ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	192
Бобровицька Є. С. ГОТУЮЧИСЬ ДО МАЙБУТНЬОГО: ЯКІ НАВИЧКИ ТА КОМПЕТЕНЦІЇ БУДУТЬ НАЙБІЛЬШ ПОТРІБНИМИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ ТА ЯК ЗАКЛАДИ ОСВІТИ Й НАУКИ МОЖУТЬ ДОПОМОГТИ З ЇХ ФОРМУВАННЯМ	194
Козубцов І. М. ПОТРЕБА В ПЕРСПЕКТИВІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ В НАПРЯМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇЇ ВІДПОВІДНОСТІ ВИМОГАМ ТЕХНІЧНОЇ НАДІЙНОСТІ	197
Крайнюк О. В., Буц Ю. В. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЗАСІБ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	201

Мельник С. В., Тутліс В. ПІДХОДИ ЩОДО СПРОЩЕННЯ КОРОТКОТЕРМІНОВОЇ ПЕРЕПІДГОТОВКИ, ПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ, ПЕРЕМІЩЕНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА ІНШИХ КАТЕГОРІЙ ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ У ВОЄННИЙ І ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ	205
Pron N. B. DEVELOPMENT OF EDUCATION AND SCIENCE IN UKRAINE: PRIORITY FOR RECONSTRUCTION IN WAR AND POST-WAR TIMES	210
Феденко Д. О. РОЛЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	213

ВСТУПНЕ СЛОВО
В. О. ДИРЕКТОРА ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВОЇ УСТАНОВИ
«ІНСТИТУТ ОСВІТНЬОЇ АНАЛІТИКИ»
АНДРІЯ ЛИТВИНЧУКА

Міжнародна науково-практична конференція «Освіта під час війни: розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення, цифрова трансформація, євроінтеграція» уже п'ятий раз поспіль проводиться ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Цього року конференція набуває ще більшого значення й актуальності, адже проходить у контексті другого року повномасштабної війни РФ проти України.

Цьогорічна конференція спрямована на розв'язання актуальних проблем вітчизняної освіти та науки в умовах воєнного стану й подолання системних викликів, спричинених російською військовою агресією проти України. Особлива увага приділяється питанням створення безпечного освітнього середовища, забезпечення доступу до освіти, мінімізації освітніх втрат українських здобувачів освіти, обміну знаннями й досвідом щодо розвитку інформаційних технологій для підтримки науково-освітньої діяльності. Крім цього, окреслено стратегічний напрям розвитку вітчизняної освіти та науки в контексті євроінтеграційних процесів, а також розглянуто шляхи поглиблення міжнародної співпраці.

Незважаючи на нещадні обстріли та бомбардування освітньої й наукової інфраструктури, численні блекаути, життя в «режимі повітряних тривог», освітній і науковий фронт України не лише залишається нездоланим, а й докладає максимальних зусиль для наближення перемоги над російськими загарбниками. Разом із тим, попри війну, в нашій країні реалізується ціла низка інноваційних проєктів (R&D) на рівні з високотехнологічними державами світу. Зокрема, розбудовується потужна цифрова інфраструктура, більше того, український досвід діджиталізації успішно запозичується зарубіжними країнами, серед яких Естонія, що вважається однією з лідерів у Європейському Союзі у сфері цифрових послуг. Так, ще минулого року на World Economic Forum 2022 в Давосі Україну назвали «цифровим тигром» Європи, що підкреслює важливість української цифрової ініціативи в контексті світової цифрової трансформації.

Без перебільшення, освітяни й науковці є важливою рушійною силою відбудови нашої країни, трансформації ключових секторів економіки та відновлення повноцінного цивільного життя на деокупованих територіях. Той факт, що українська система освіти й науки продовжує функціонувати та впроваджувати реформи навіть у ці важкі часи, свідчить про її стійкість і європейський вектор розвитку інтелектуального потенціалу суспільства та людського капіталу загалом, попри військові дії.

Варто підкреслити, що проведення самої конференції, як і саме існування Української держави, є можливим завдяки невтомному захисту нашої країни Збройними Силами України, у лавах яких перебувають також наші студенти та педагоги. Тому кожному із нас слід гідно виконувати свої обов'язки на роботі й у громадянському житті, забезпечуючи тилову підтримку, щоб у найближчому майбутньому здобути перемогу та перетворити Україну на потужну європейську, демократичну і процвітаючу країну.

Гапон В. В.

кандидат педагогічних наук, начальник відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7521-5450>

Шараєвська М. І.

завідувач сектору галузевої статистичної звітності відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8605-2404>

Дерепа Т. С.

науковий співробітник сектору фінансово-економічної звітності відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1283-7671>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБВЕНЦІЇ НА НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ОСОБАМ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами (ООП) спрямовується на забезпечення здобуття якісної освіти дітьми із захворюваннями за такими нозологіями: сліпих та зі зниженим зором, глухих і зі зниженим слухом, із тяжкими порушеннями мовлення, із затримкою психічного розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату, з порушенням інтелектуального розвитку, зі складними порушеннями розвитку (у т. ч. із розладами аутичного спектра). Видатки за цією субвенцією призначаються на оплату праці фахівців, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України, за проведення (надання) психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) відповідно до індивідуальних програм розвитку для осіб з ООП в інклюзивних та спеціальних класах (групах) закладів освіти; для придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку для опанування дітьми навчальної програми; оснащення кабінетів (ресурсних кімнат) у відповідних закладах освіти та інклюзивно-ресурсних центрах методичним, навчальним, програмним забезпеченням, предметами, матеріалами і обладнанням [1].

Питання фінансування інклюзивної освіти та особливості її розвитку розглядали такі вітчизняні вчені: Г. Давиденко, О. Дмитрик, М. Кужелев, К. Кузнецов, Т. Лукіна, Г. Терещенко та ін. [2–7]. Однак існує нагальна потреба в проведенні досліджень, присвячених розробленню інформаційно-аналітичного забезпечення для визначення ефективності й прозорості використання коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з ООП. Тому нами вивчено нормативно-правові акти щодо механізму розподілу та використання цих коштів, визначено перелік

статистичних, аналітичних показників на прикладі регіонального розподілу коштів у 2023 р. і аналізу їх використання за I півріччя 2023 р.

У 2023 р. Кабінет Міністрів України затвердив субвенцію на надання державної підтримки особам з ООП у розмірі 304 595,3 тис. грн. Найбільший обсяг цієї субвенції було розподілено для закладів освіти Дніпропетровської (23 575 тис. грн; 7,74 % загальної суми субвенції загалом по Україні), Львівської (22 440 тис. грн; 7,37 %), Київської (21 843,6 тис. грн; 7,17 %) та Одеської (21 212,8 тис. грн; 6,96 %) областей, найменший – для закладів освіти Луганської (2 026,7 тис. грн; 0,67 %), Донецької (5 784,7 тис. грн; 1,90 %), Чернігівської (6 301,4 тис. грн; 2,07 %) і Херсонської (6 522,9 тис. грн; 2,14 %) областей [8].

Загальні видатки на надання державної підтримки особам з ООП упродовж I півріччя 2023 р. становили 149 503,73 тис. грн, із них використано на проведення (надання) корекційно-розвиткових занять (послуг) – 135 462,28 тис. грн та на придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку – 14 041,45 тис. грн. За типами закладів найбільші видатки спостерігалися в закладах загальної середньої освіти (ЗСО) – 120 440,43 тис. грн, що становили 80,56 % загального обсягу видатків у I півріччі; у закладах дошкільної освіти (ДО) – 28 927,9 тис. грн (19,35 %), у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (П(ПТ)О) – 135,4 тис. грн (0,09 %).

Для визначення регіонів, у яких станом на 1 липня 2023 р. фіксувалося найбільше використання коштів цієї субвенції, нами здійснено розрахунок частки використання цієї субвенції в річному обсязі розподіленої субвенції на 2023 р. (рис. 1).

Отже, найбільша частка використання цих коштів за I півріччя 2023 р. спостерігалася в Чернігівській (91,6 %), Чернівецькій (75,2 %), Полтавській (74,6 %), Тернопільській (74,5 %) та Вінницькій (70,2 %) областях за середнього її значення по Україні 49,1 %. Найменшою частка використання була в Луганській (4,1 %), Миколаївській (14,9 %) і Херсонській (21,2 %) областях. Варто зазначити, що у звітному періоді оснащення інклюзивно-ресурсних центрів за рахунок видатків субвенції проводилося тільки в двох регіонах на загальну суму 1 100,7 тис. грн – у Закарпатській (102,4 тис. грн) та Тернопільській (998,3 тис. грн) областях.

За даними звітів обласних і Київської міської військових адміністрацій, станом на 1 липня 2023 р. в інклюзивних класах у закладах ЗСО налічувалося 34 758 осіб з ООП, в інклюзивних групах у закладах ДО – 9 603 особи з ООП, у закладах П(ПТ)О – 171 особа з ООП, з них одночасно з професією загальну середню освіту здобували 88 осіб.

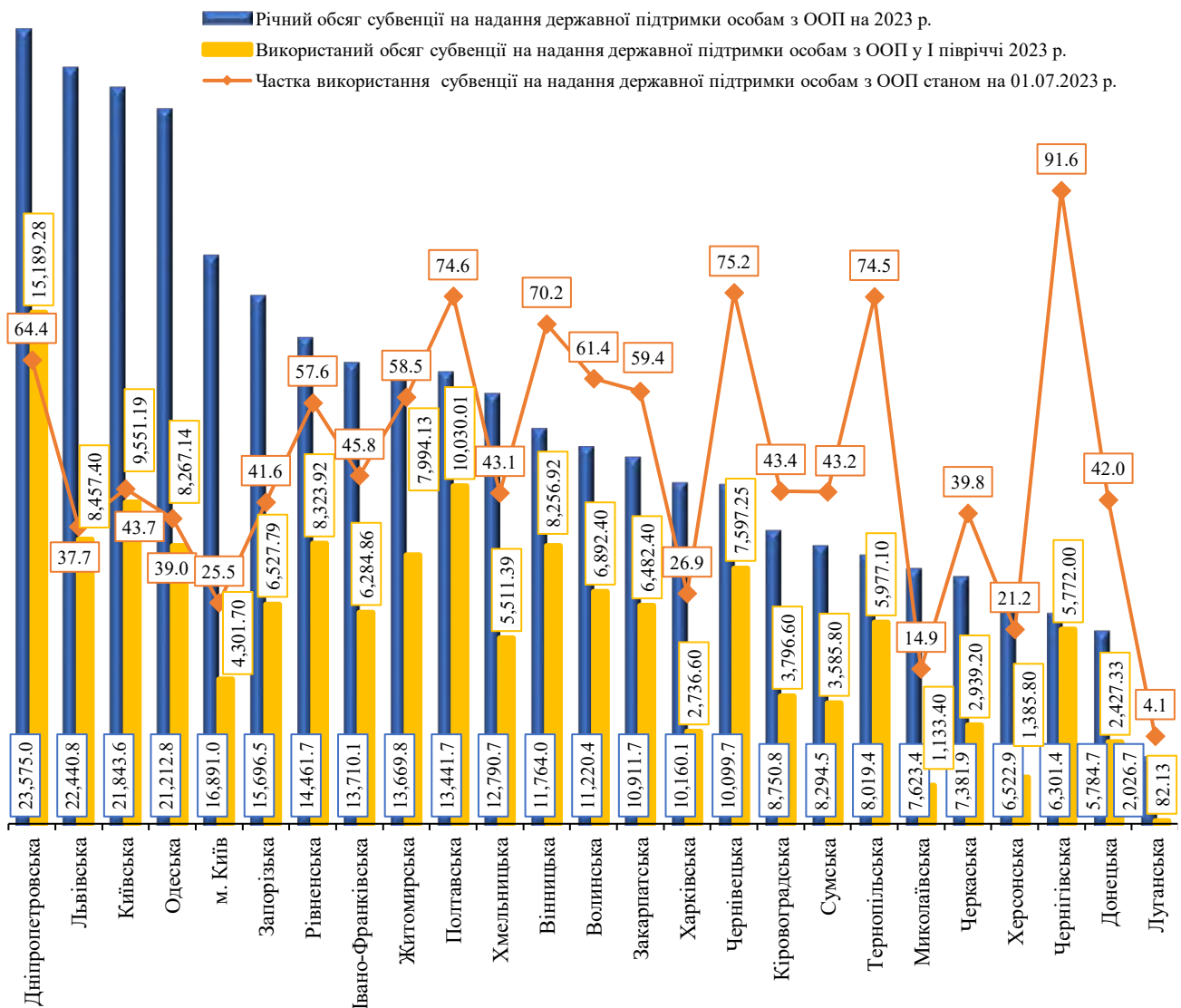

Рис. 1. Річний розподіл і використання коштів субвенції на надання державної підтримки особам з ООП у I півріччі 2023 р., тис. грн, %
 Побудовано авторами за даними обласних та Київської міської військових адміністрацій.

Розглянемо обсяги видатків субвенції на надання державної підтримки особам з ООП, використані закладами ЗСО та ДО в I півріччі 2023 р., на проведення (надання) корекційно-розвиткових занять і придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку в розрізі регіонів (рис. 2 і 3).

Як показано на рис. 2, найбільше коштів на проведення (надання) корекційно-розвиткових занять (послуг) у закладах ЗСО використано в Дніпропетровській, Одеській, Київській, Полтавській областях, а найменше – у Луганській, Миколаївській, Херсонській областях. Зазначимо, що в закладах ЗСО використання коштів на придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку для осіб з ООП фіксувалося в 15 областях, зокрема в Полтавській, Вінницькій, Волинській, Тернопільській і Рівненській.

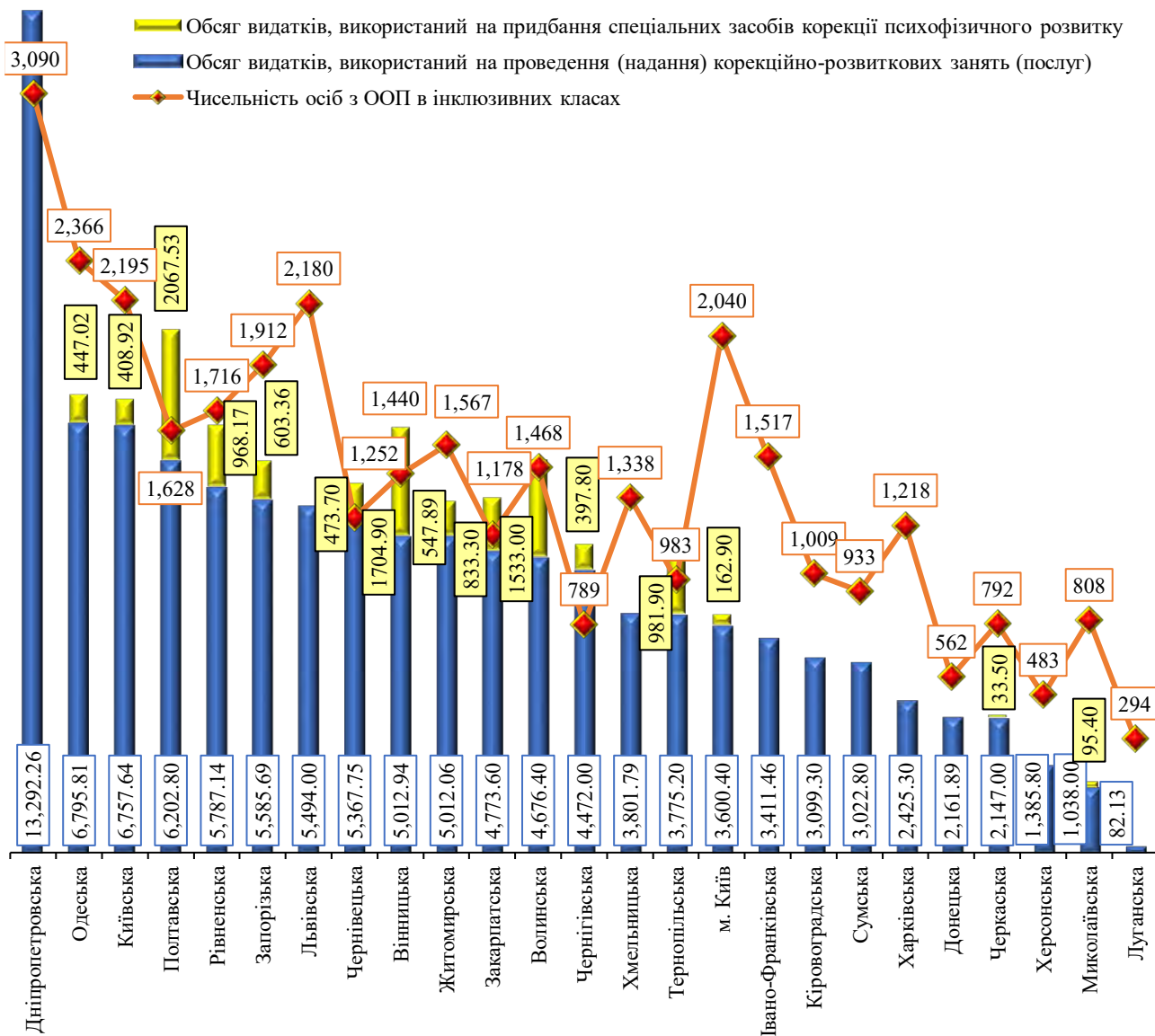

Рис. 2. Використання коштів субвенції на надання державної підтримки особам з ООП у I півріччі 2023 р. та чисельність учнів з ООП у закладах ЗСО, тис. грн, осіб

Побудовано авторами за даними обласних і Київської міської військових адміністрацій.

Як видно з рис. 3, заклади ДО в Луганській, Миколаївській, Херсонській областях кошти на надання державної підтримки особам з ООП у зазначеному звітному періоді не використовували. Найбільші видатки на проведення (надання) корекційно-розвиткових занять (послуг) у цих закладах спостерігались у Львівській, Івано-Франківській, Житомирській, Київській областях, а найменші – в Харківській, Донецькій, Запорізькій областях та м. Києві. У 14 регіонах спостерігалось використання закладами ДО коштів субвенції на придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку, зокрема в Дніпропетровській, Вінницькій, Полтавській, Київській, Рівненській, Житомирській областях.

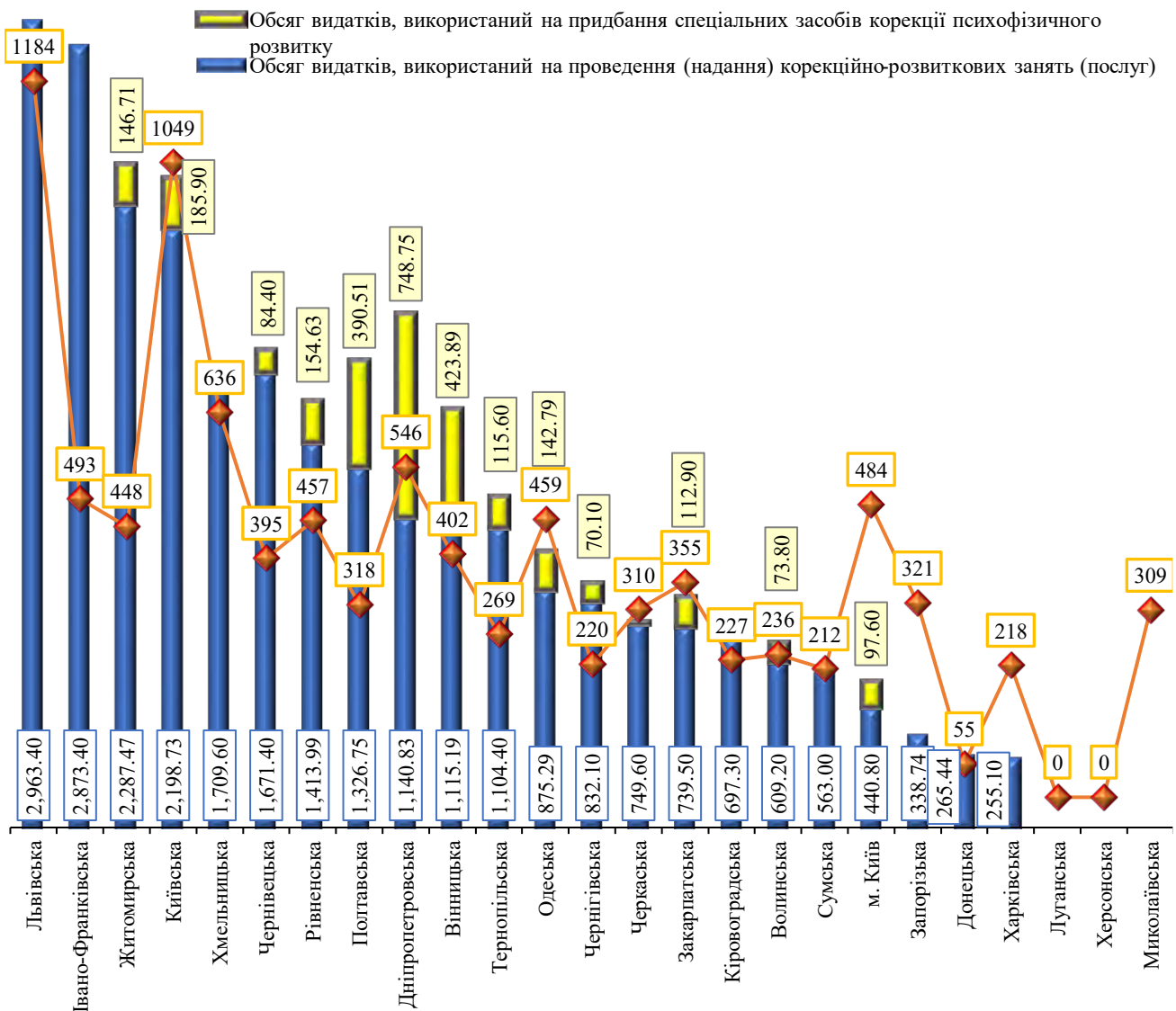

Рис. 3. Використання коштів субвенції на надання державної підтримки особам з ООП у I півріччі 2023 р. та чисельність учнів з ООП у закладах ДО, тис. грн, осіб

Побудовано авторами за даними обласних і Київської міської військових адміністрацій.

Щодо обсягу видатків субвенції на надання державної підтримки особам з ООП, використаного в I півріччі 2023 р. у закладах П(ПТ)О, слід зазначити, що видатки на проведення (надання) корекційно-розвиткових занять (послуг) мали тільки чотири регіони, а саме Харківська (56,20 тис. грн), Полтавська (40,96 тис. грн), Закарпатська (6,50 тис. грн) і Одеська (6,24 тис. грн) області. Варто зауважити, що інформацію про чисельність осіб з ООП в інклюзивних групах у закладах П(ПТ)О надали лише сім областей: Вінницька (8 осіб), Дніпропетровська (1 особа), Житомирська (12 осіб), Закарпатська (2 особи), Одеська (51 особа), Полтавська (26 осіб) та Харківська (71 особа). У Закарпатській, Одеській і Харківській областях одночасно з професією здобували загальну середню освіту в закладах П(ПТ)О 88 учнів.

Для проведення детальнішого аналізу щодо використання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки

особам з ООП пропонуємо проводити збір інформації в розрізі не лише регіонів, а й територіальних громад. При цьому форму звітності потрібно доповнити інформацією про залишки коштів на початок і на кінець звітного періоду, про перерозподіл коштів та залишків субвенції між територіальними громадами. Для розрахунку витрат на одного учня з ООП доцільно здійснювати верифікацію інформації про чисельність учнів з ООП у закладах освіти з даними програмно-апаратного комплексу «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту».

Список використаних джерел

1. Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами : постанова Кабінету Міністрів України від 14.02.2017 № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/88-2017-%D0%BF#Text>.

2. *Давиденко Г.* Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація : монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 240 с. URL: https://vsei.vn.ua/images/Doc/Nauka/Inklusivna_osvita/cifrova-inklyuziya-ta-dostupnist-socialna-didzhitalizaciya.pdf.

3. *Дмитрик О. О.* Фінансування інклюзивної освіти в Україні та за кордоном. *Стратегія розвитку Харківської області на період 2021–2027 років* : зб. наук. пр. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. С. 38–47. URL: <https://openarchive.nure.ua/items/0931be64-a662-4604-be21-8e8877e35b60>.

4. *Кужелев М. О., Нечипоренко А. В.* Фінансування інклюзивної освіти в Україні: проблеми та перспективи. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2019. № 1. С. 145–158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znrnudps_2019_1_12.

5. *Кузнєцов К. В.* Удосконалення механізмів державного управління у фінансуванні системи інклюзивної освіти. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 2. С. 78–88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2018_2_13.

6. *Лукіна Т., Шошова А.* Удосконалення механізмів державного управління спеціальними закладами для дітей з особливими освітніми потребами. *Державне управління: теорія та практика*. 2015. № 1. С. 86–96. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32310128.pdf>.

7. *Терещенко Г. М.* Фінансове забезпечення розвитку інклюзивної освіти в Україні. *Реформа освіти в Україні. Інформаційно-аналітичне забезпечення* : зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 28 жовт. 2021 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2021. С. 97–99. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/12/Tezi_III-konf_2021-FINAL.pdf.

8. Про розподіл у 2023 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами : розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.01.2023 № 16-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16-2023-p#Text>.

Денисюк О. Я.

начальник відділу освітньої статистики і аналітики
ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8584-0647>

Дронь Т. О.

молодший науковий співробітник сектору вищої освіти відділу освітньої
статистики і аналітики ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1374-5610>

Титаренко Н. В.

завідувач сектора загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти
відділу освітньої статистики і аналітики ДНУ «Інститут освітньої
аналітики», Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5837-393X>

БЕЗБАР'ЄРНОСТІ ДЛЯ УЧНІВ З ООП ЯК ПОКАЗНИК УСПІШНОСТІ РЕФОРМИ НУШ

Створення безперешкодного середовища для всіх груп населення, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги на рівні з іншими шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та громадянської, економічної й освітньої безбар'єрності до всіх сфер державної політики – таку мету визначає Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року [1]. Сучасна українська освіта має бути якісною та доступною для кожного, тому в рамках упровадження реформи НУШ формується інклюзивне освітнє середовище в закладах освіти, розробляються нові освітні програми, підвищується рівень педагогічної майстерності вчителів тощо.

З метою дослідження умов, створених у закладах загальної середньої освіти для ефективної реалізації реформи НУШ у базовій школі, та на виконання Оперативного плану Міністерства освіти і науки України на 2023 рік [2] у 2023 р. ДНУ «Інститут освітньої аналітики» виконано моніторингове дослідження щодо готовності педагогічних працівників до реалізації НУШ.

У дослідженні шляхом опитування взяли участь 5 440 директорів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) і 48 518 учителів 5–9-х класів, які увійшли до репрезентативної вибірки. Опитування проходило в травні – червні цього року.

Наводимо фрагмент отриманих нами статистичних даних, що висвітлюють питання створення безбар'єрного освітнього середовища для всіх без винятку учнів у ЗЗСО. На запитання з цієї тематики давали відповіді директори закладів освіти.

71,5 % директорів ЗЗСО зазначили, що в їхньому закладі є учні з особливими освітніми потребами (ООП). Водночас 0,5 % респондентів не володіють інформацією з цього питання (рис. 1).

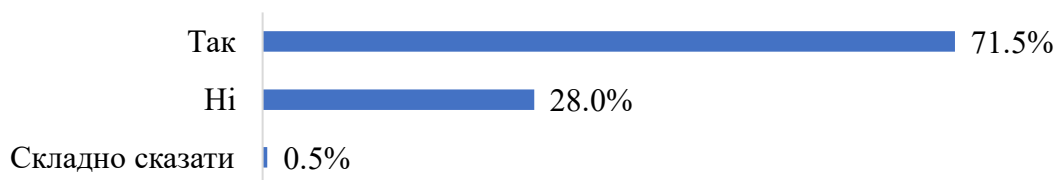

Рис. 1. Розподіл чисельності учасників дослідження – директорів ЗЗСО за навчанням у закладі учнів з ООП, %

Побудовано авторами.

У більшості ЗЗСО (80,2 %), де навчаються учні з ООП, для них організовано інклюзивні класи чи групи. Майже п'ята частина (18,5%) таких учнів перебувають на індивідуальній або сімейній формах навчання (рис. 2).

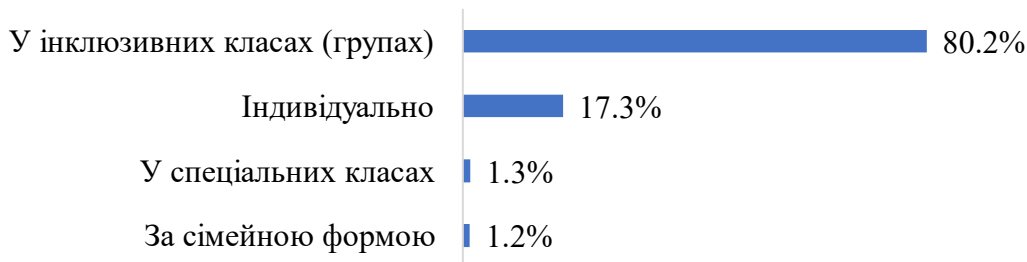

Рис. 2. Розподіл чисельності учасників дослідження – директорів ЗЗСО за формою навчання в закладі учнів з ООП (серед тих, у кого навчаються такі учні), %

Побудовано авторами.

43 директори ЗЗСО (0,8 %) зауважили, що в їхньому закладі освіти були випадки звернення батьків (або осіб, які їх замінюють) учнів з ООП щодо упередженого ставлення до їхніх дітей. 0,5 % респондентів не володіють інформацією з цього питання (рис. 3).

Рис. 3. Розподіл чисельності учасників дослідження – директорів ЗЗСО за наявністю/відсутністю випадків звернення батьків учнів з ООП щодо упередженого ставлення, %

Побудовано авторами.

Найактуальнішою проблемою стосовно організації освіти учнів з ООП у ЗЗСО є відсутність команди психолого-педагогічного супроводу, про що повідомило найбільше (16,8 %) директорів цих закладів. Матеріально-технічне забезпечення й архітектурна доступність також повинні бути в центрі уваги як місцевих, так і державних органів влади. Так, повністю забезпечено засобами для організації корекційно-розвиткових занять для учнів з ООП лише чверть (25,7 %) ЗЗСО, архітектурно доступними для цієї категорії учнів є трохи більше третини (37,8 %) ЗЗСО (рис. 4).

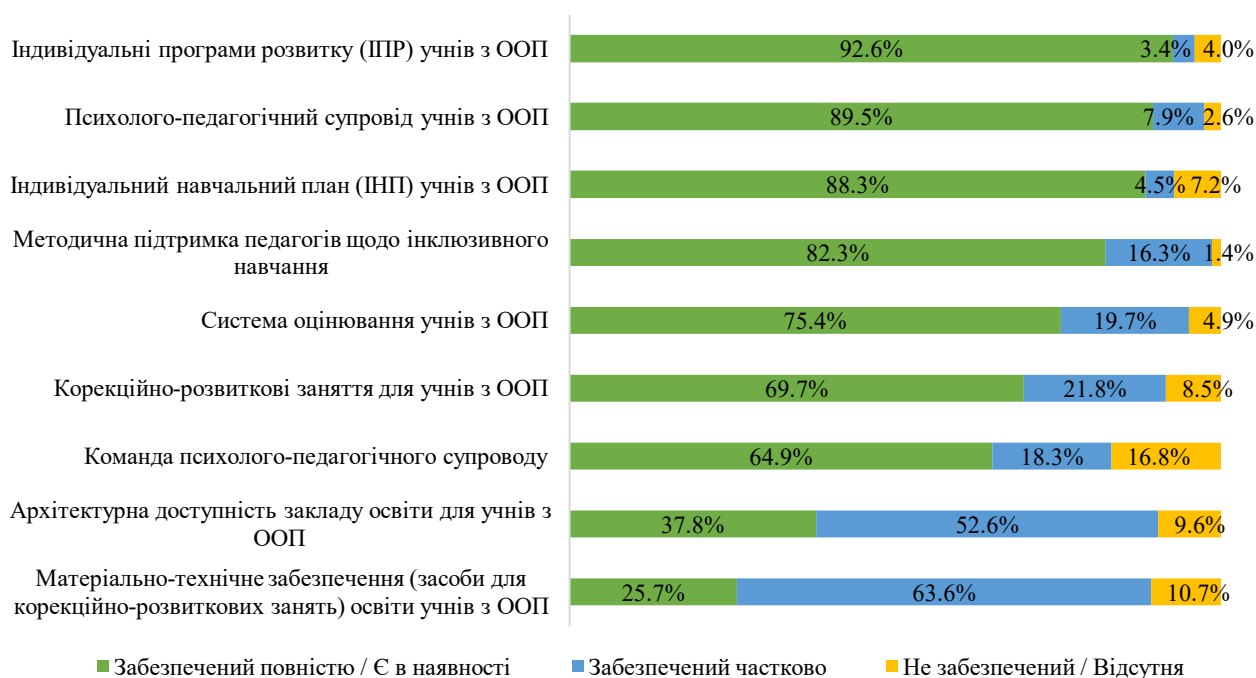

Рис. 4. Розподіл чисельності учасників дослідження – директорів ЗЗСО за наявністю/ступенем забезпеченості закладів переліченими позиціями для організації навчання учнів з ООП, %

Побудовано авторами.

Частка директорів, для яких реалізація принципу безбар'єрності в ЗЗСО не викликає труднощів, є доволі високою (48,4 %). Проте й таких директорів, котрим складно дотриматися цього принципу, теж значна кількість. Отже, це питання ще потребує додаткової уваги з боку як органів управління освітою, так і громад / місцевої влади (рис. 5).

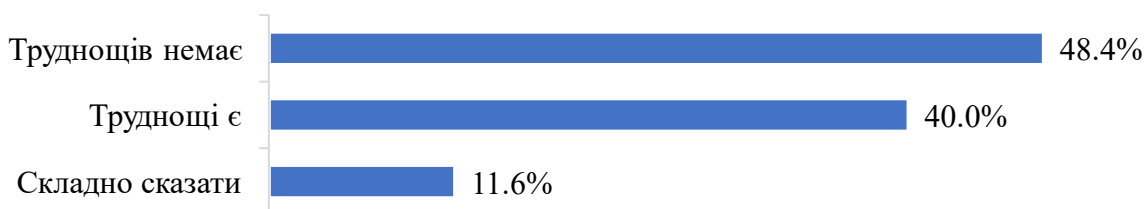

Рис. 5. Розподіл чисельності учасників дослідження – директорів ЗЗСО за можливостями реалізації в закладі освіти принципу безбар'єрності для учнів з ООП, %

Побудовано авторами.

Загалом по всіх позиціях, які повинні бути в ЗЗСО для організації навчання учнів з ООП (ЗЗСО з учнями з ООП – 71,5 %), маємо 69,4 % повного забезпечення та 7,8 % відсутності складових. Перші позиції за забезпеченістю навчання учнів з ООП займають індивідуальні програми розвитку (92,6 %), психолого-педагогічний супровід (89,5 %) й індивідуальні навчальні плани (88,3 %). Серед потреб лідирують потреби у власній (шкільній) команді психолого-педагогічного супроводу (16,8 %), у засобах для організації корекційно-розвиткових занять (10,7 %) та в облаштуванні архітектурної

доступності закладу (9,6 %). Усі ці позиції реалізують принцип НУШ: доступність освіти для всіх категорій учнів.

Таким чином, дослідивши питання організації безбар'єрного освітнього середовища для учнів з ООП у ЗЗСО, ми дійшли висновку, що виявлені нами під час дослідження факти залишають простір для подальшої співпраці всіх зацікавлених у реалізації доступності освіти як одного з індикаторів, виконання якого свідчить про успішність упровадження реформи НУШ. Надалі маємо намір глибше й детальніше дослідити реалізацію принципу доступності, наприклад шляхом опитування власне учнів, що потребують такої доступності.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-nacionalnoyi-strategiyi-iz-stvorennya-bezbaryernogo-prostoru-v-ukrayini-na-period-do-t140421>.

2. Оперативний план Міністерства освіти і науки України на 2023 рік : наказ Міністерства освіти і науки України від 10.01.2023 № 15. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/Plany.roboty/2023/10.01.2023/Operativn.plan.MON.2023.pdf>.

Литвинчук А. О.

кандидат економічних наук, в. о. директора ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7523-558X>

Кир'янов А. В.

заступник директора з науково-проектної роботи та ІТ ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0452-7689>

Іриневиц Ю. В.

кандидат економічних наук, заступник начальника відділу адміністрування освітніх інформаційних систем ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1755-5240>

Гайдук І. С.

науковий співробітник сектора організації автоматизованого збору освітньої статистики ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3144-1469>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ ОСВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології (*далі* – ІКТ) в Україні істотно змінили ландшафт освіти. Вони впливають на навчальні процеси, методику викладання, доступ до знань та сприяють створенню нових можливостей для навчання й розвитку. Ось кілька аспектів впливу ІКТ на сучасну освіту:

Доступність до інформації. Інтернет відкриває доступ до безлічі ресурсів (від відеоуроків до відкритих онлайн-курсів), що робить знання доступними для широкого кола людей.

Інтерактивність і залучення. ІКТ уможлиблює інтерактивне навчання, яке сприяє кращому засвоєнню матеріалу (від використання мультимедійних засобів до ігрових технологій), що дає змогу залучати учнів та робити навчання цікавішим.

Віддалене навчання. Онлайн-платформи й віддалені технології дають можливість навчатися з будь-якої точки світу.

Індивідуалізація навчання. Технології дають змогу адаптувати навчальні програми під конкретні потреби кожного учня з урахуванням його індивідуальних темпів, стилю навчання та інших особливостей.

Сучасна освітня управлінська інформаційна система ПАК «АІКОМ» має низку інноваційних рішень, які гарантують її функціональність, як-от:

- Система доступу до ПАК «АІКОМ» через вебтехнології для користувачів.

- Комплексна система захисту інформації (КСЗІ) для забезпечення безпеки даних.
- Портал відкритих даних (Open Data Portal) для доступу до інформації.
- Модуль бізнес-аналітики (Business Intelligence), що надає можливості для аналізу даних.
- Відсутність ліцензійних обмежень та інших обов'язків.

У контексті підвищення доступності освіти в Україні та досягнення інших цілей, ПАК «АІКОМ» постійно вдосконалюється, а саме:

- розвивається доступ до ПАК «АІКОМ» із метою створення нових процесів ефективної взаємодії в галузі освіти через інтерфейси ПАК «АІКОМ» для подальшого розроблення нових онлайн-послуг (наприклад, «Дія»);
- розширюється електронна взаємодія ПАК «АІКОМ» з іншими електронними системами й державними реєстрами для збору та перевірки даних, що стосуються закладів освіти;
- створюється національний облік дітей дошкільного й шкільного віку в рамках ПАК «АІКОМ» на основі персональних даних, підтверджених державними реєстрами;
- забезпечується нормативний реінжиніринг для оптимізації ресурсів, необхідних для освітнього процесу, шляхом внесення в ПАК «АІКОМ» нормативних змін;
- створюються нормативне підґрунтя та технічні можливості для впровадження електронного діловодства в закладах освіти;
- розробляється можливість збирати електронні звіти на рівні достовірних персональних даних і подавати їх в узагальненому вигляді для державної статистичної звітності [1].

Ще в передвоєнний період ДНУ «ІОА» розроблено й розміщено на ресурсах ПАК «АІКОМ» програмний модуль електронних щоденників і журналів (e-Journal), призначений для користування вчителями та учнями ЗЗСО. Упродовж періоду дії воєнного стану забезпечувалося безперебійне технічне адміністрування цього модуля. В умовах повномасштабної військової агресії рф проти України електронні щоденники й журнали істотно спростили вчителям ведення класної документації, дали змогу оперативно інформувати батьків про академічні досягнення учнів, проводити оцінку якості шкільної освіти в період дії воєнного стану [2; 3].

Функціонування і процес становлення платформи e-Journal розглянемо крізь призму статистики запитів від користувачів до фахівців ДНУ «ІОА», яка включає загальні й технічні питання, телефонні дзвінки та окремо запити від ЗВО (рисунок). Зокрема, упродовж 2020 р. – III кв. 2023 р. кількість зареєстрованих користувачів зросла до 1 692 закладів освіти. Стосовно запитань до функціонування платформи варто зазначити, що зі зростанням кількості охоплених закладів освіти збільшується й число технічних питань, яке в III кв. 2023 р. сягнуло 969 питань. Порівняно великим є також показник прийнятих дзвінків від користувачів, що в III кв. 2023 р. теж набув найбільшого значення за весь період – 425 дзвінка.

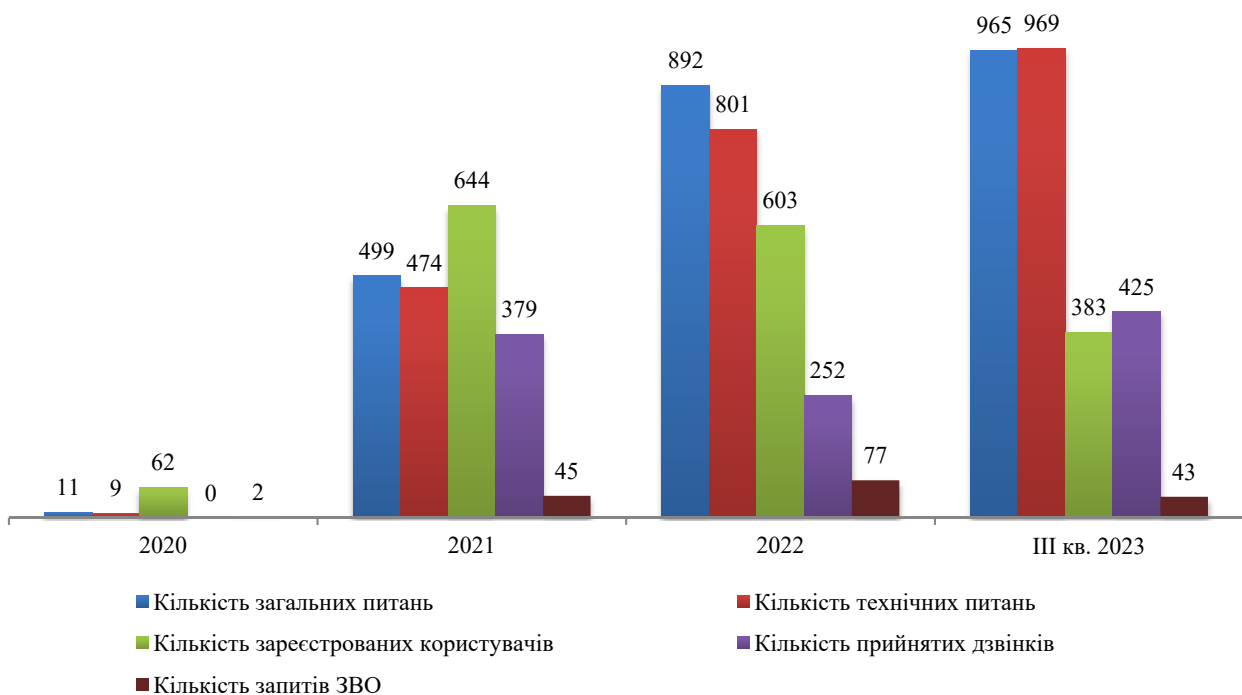

Рисунок. Статистика звернень користувачів платформи e-Journal за 2020 р. – III кв. 2023 р.

Побудовано авторами за: [4].

З урахуванням різноманітності запитів за рівнями управління в масштабі всієї країни та на основі аналізу побажань користувачів ПАК «АІКОМ» і платформи e-Journal, пропонуємо такі шляхи перспективного вдосконалення інформаційних систем у сфері освіти в Україні:

1) **децентралізація**: передати повноваження щодо прийняття рішень окремим школам і педагогам у частині адаптації навчальної програми, методів навчання та розподілу ресурсів для кращого задоволення конкретних потреб учнів;

2) **механізми зворотного зв'язку**: створити механізми, за допомогою яких зацікавлені сторони зможуть надавати відгуки про адміністративні процеси;

3) **прийняття рішень на основі даних**: заохотити до використання даних для прийняття рішень на всіх рівнях системи освіти;

4) **оцифрування та автоматизація**: здійснити перехід від паперових записів до цифрових форматів, що включає оцифрування студентських записів, відвідуваності, оцінок і адміністративних документів;

5) **стандартизація**: розробити стандартизовані шаблони й форми для різноманітних шкільних документів, включаючи таблиці та адміністративні звіти;

6) **централізована база даних**: створити централізовану базу даних, де зберігатимуться всі документи, пов'язані зі школою, для вповноваженого персоналу на рівні школи, району й МОН;

7) **безпека даних і конфіденційність**: запровадити надійні заходи з безпеки даних, щоб захистити конфіденційну інформацію учнів та вчителів.

Список використаних джерел

1. Освіта і наука України в умовах воєнного стану : інф.-аналіт. зб. / М-во освіти і науки України. 2023. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/konferenciyi/serpneva-2023-osvita-yednaye>.
2. Про затвердження Порядку доступу до інформації центральної бази даних програмно-апаратного комплексу «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» : наказ Міністерства освіти і науки України від 05.09.2022 № 792. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1218-22/print>.
3. Актуальні питання функціонування та розвитку системи освіти України в умовах збройної агресії рф проти України : монографія / за ред. С. Л. Лондара ; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2022. 226 с. URL: <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/09/monografiya-2022.pdf>.
4. Electronic Journal : вебсайт. URL: <https://e-journal.iea.gov.ua>.

Londar S. L.

*Dr. Sc. (Economics), Professor, SSI «Institute of Educational Analytics», Kyiv, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1838-288X>*

Pron N. B.

*Ph. D. (Economics), SSI «Institute of Educational Analytics», Kyiv, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9413-8793>*

TRANSFORMATION OF EDUCATIONAL INFORMATION MANAGEMENT TOOLS UNDER MARTIAL LAW IN UKRAINE

Russia's barbaric aggression in Ukraine, which began in 2014 and escalated into a full-scale war in 2022, primarily aims at the genocide of Ukrainians and the destruction of Ukrainian statehood, along with everything associated with our country [1]. The relentless bombing of civilians has resulted in the displacement of huge numbers of students and teachers, both within Ukraine and abroad [2]. Thanks to the prompt measures taken by the Ministry of Education and Science of Ukraine and civil-military regional administrations, the educational process has continued without interruption. Ukrainian educational institutions remain operational, providing students with continued access to education, despite the challenging circumstances.

For a comprehensive understanding of the transformation of educational information management tools during martial law in Ukraine, it is crucial to examine the changes within the educational space in response to these conditions. Notably, the situation has led to the formation of diverse student groups and the crystallization of various education organization models. The functioning of these groups is significantly influenced by the security situation, with a strong emphasis on the physical locations of schools (Fig. 1).

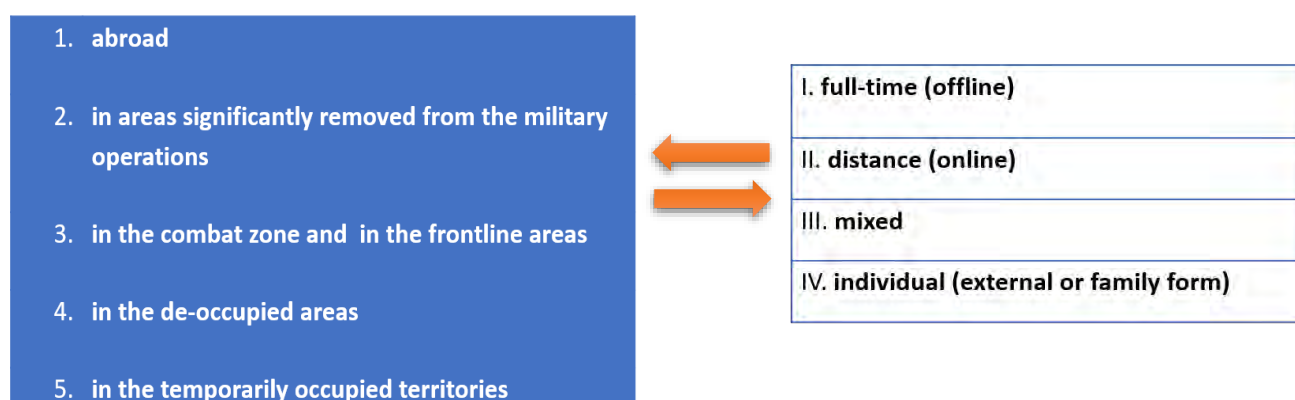

Figure 1. **Models of organization of the educational process (locations of students vs forms of education)**

Compiled by the authors.

Approximately 500,000 Ukrainian schoolchildren studied abroad in the 2022/2023 school year, with the majority in European countries. Many of these schoolchildren also have access to remote learning through Ukrainian schools online.

Fig. 2 displays our estimates of their distribution by country of residence, derived from data on IP addresses of users on the All-Ukrainian School Online e-learning platform and the New Knowledge e-diaries/journals. These platforms collectively receive over one million monthly visits. The data reveals that at the start of the 2022/2023 school year, Poland and Germany hosted the largest share of Ukrainian refugee schoolchildren. By the end of the 2022/2023 school year, these two countries were again the leaders, who took our schoolchildren, but Germany held the top spot.

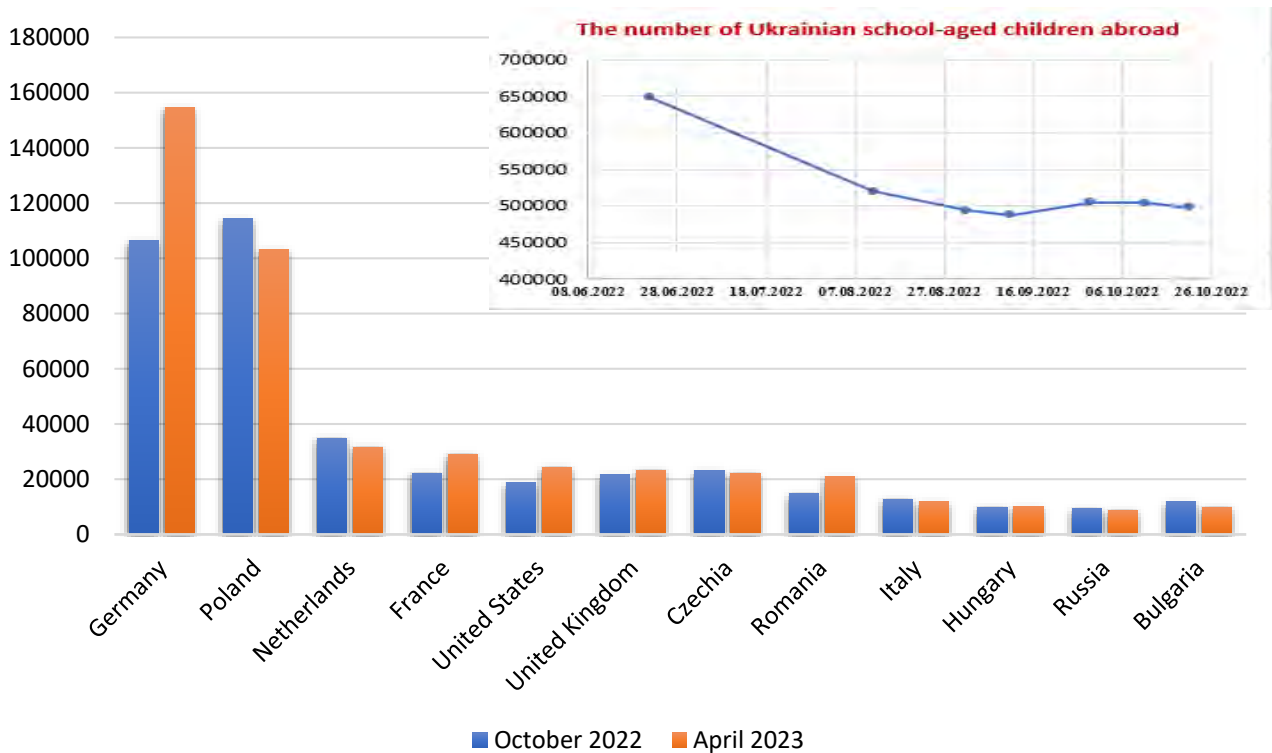

Figure 2. Estimation of the distribution by country of residence of Ukrainian schoolchildren based on information on the IP addresses of users of the All-Ukrainian School Online and e-journals abroad in the 2022/2023 school year

Compiled by the authors.

The Fig. 2 also illustrates that a significant number of Ukrainian children are held directly in the territory of the terrorist country – the Russian Federation. For instance, Yale HRL [3] has documented information about over 6,000 children, aged four months to 17 years, who were forcibly deported from Ukraine. These children are currently in Russian camps and other facilities following Russia's full-scale invasion of Ukraine from February 24, 2022, to January 2023. It's important to note that these are only approximate figures and the real numbers are likely to be much higher.

Another group of Ukrainian students attends schools located far from the front lines, primarily in western and central regions. Their mode of learning, whether offline or mixed, depends on the availability of bomb shelters at these schools. In contrast, students in schools near the frontline areas predominantly engage in online learning due to the security situation. Recently, a significant number of areas in Ukraine were successfully liberated, allowing schools to reopen after being freed by the Ukrainian

army. However, these schools were looted by occupiers, resulting in the loss of computers and Ukrainian textbooks. In response, teachers have established counseling centers and implemented distance learning for schoolchildren who relocated with their parents, often using services like Starlink.

Fig. 3 presents the dynamics of the number of schoolchildren in general education institutions, showing changes in student numbers across different regions of Ukraine during the 2022/2023 school year. The most significant changes occurred in the frontline areas, such as Luhansk, Kharkiv, Donetsk, Kherson, and Zaporizhzhia regions. For example, in the Luhansk region, the number of schoolchildren decreased by 51%.

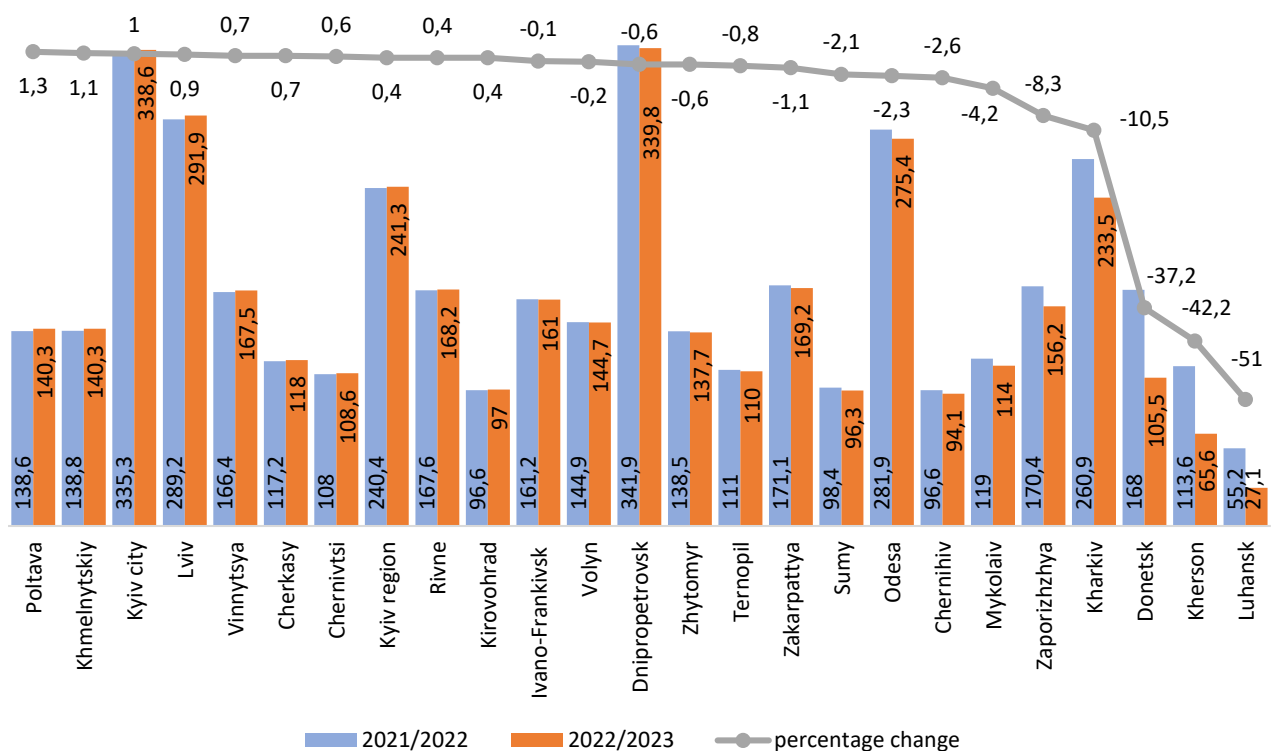

Figure 3. Dynamics of changes in the number of schoolchildren in the Ukrainian regions during 2022/2023, thousands of persons, %

Compiled by the authors.

We also analyzed the dynamics of schoolchildren distribution by the form of education in August 2022 and April 2023. It's evident that during the 2022/2023 school year, the proportion of schoolchildren engaged in offline learning in Ukraine nearly doubled. However, online education remained prevalent in the frontline regions throughout the school year. This highlights the ongoing security concerns in schools within these areas.

Therefore, a distinctive feature of the educational process in Ukraine for the 2022/2023 school year is the significant movement of students and teachers. Organizing education must prioritize flexibility due to the rapidly changing security situation. In this context, several questions arise: what information management tools are suitable for these conditions, and how can we ensure evidence-based policymaking?

Under the conditions of martial law, educational information management tools that have proven their value during wartime have become prominent and are widely adopted by educational administrators

Changing approaches to educational statistics compilation. The SSI "Institute of Educational Analytics" is responsible for providing information and analytical support for the work of education managers, primarily the directorates of the Ministry of Education and Science of Ukraine. Information and analytical support begins with the production of educational statistics, ensuring its accuracy and comparability with previous periods. To accomplish this task, the Institute manages two national Education Management Information Systems (EMIS): AICEM (Automated Information Complex of Educational Management) and AS IRC (Automation System "Inclusive Resource Centers"). In the context of martial law, programming work was carried out to transition to the use of individual information about teachers and schoolchildren, enabling the production of aggregate statistics based on this individual data. This shift was necessary due to the significant movements of teachers and students, which posed challenges to data accuracy. The collection, cascading verification, secure storage, and dissemination of educational statistical information for all managers were ensured. Statistical forms were submitted to the State Statistics Service of Ukraine, and they were published on its website for the year 2022. Based on this information, decisions are made on the distribution of educational subvention funds for teacher salaries, textbook printing runs, the purchase and distribution of computer equipment, school buses, the construction of bomb shelters, etc.

Targeted surveys of certain categories of participants in the educational process, primarily focusing on internally displaced teachers and educational institutions, have become another crucial information tool during wartime conditions. Collaborating with UNICEF and the Ministry of Education and Science of Ukraine, the SSI "Institute of Educational Analytics" conducted these surveys and automated them using AICEM capabilities. This information played a vital role in decisions related to providing computer equipment to displaced teachers by international donors, distributing licenses for this equipment from Microsoft and Google, and offering financial assistance to these teachers through UNICEF, among other actions.

Another important information tool is the so-called **Ministry of Education and Science of Ukraine Dashboard:** every 10 days more than 100 indicators of administrative educational information are collected from military-civil administrations in the regions of Ukraine. This information is used to make a wide variety of decisions, ranging from the choice of educational format (online, offline, or mixed) to important everyday items (organization of school meals, bus transportation, etc.).

SSI "Institute of Educational Analytics" developed the "**Solid Info**" **information management tool** to assess the performance of educational managers using a set of indicators agreed upon with the Ministry of Education and Science of Ukraine. These indicators are measured for different regions of Ukraine at the beginning and end of the school year, and the relative change in each is determined. Positive changes are visualized in green, while negative changes are visualized in red.

This risk-based ranking helps identify regions that performed well and those that need improvement.

The global risks of war, climate change, and epidemics can result in the significant displacement of populations from their homes, disrupt children's access to education, and exacerbate inequality. The transformation of the Ukrainian educational system, formed during a period of martial law, may offer valuable insights for countries worldwide confronting similar challenges.

References

1. Azarov, D., Koval, D., Nuridzhanian, G., & Venher, V. (2023). Understanding Russia's Actions in Ukraine as the Crime of Genocide. *NaUKMA Research Papers. Series: Law sciences, 11*, 12-39. DOI: <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2023.11.12-39> [in Ukrainian].
2. European Commission. (2022). *Supporting refugee learners from Ukraine in schools in Europe*. Retrieved from <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/51d16f1b-0c8f-11ed-b11c-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-262591763#>.
3. Humanitarian Research Lab at Yale School of Public Health. (2023). *Russia's Systematic Program for the Re-education and Adoption of Ukraine's Children*. Retrieved from <https://hub.conflictobservatory.org/portal/sharing/rest/content/items/97f919ccfe524d31a241b53ca44076b8/data>.

Чимбай Л. Л.

завідувач сектора системного та телекомунікаційного забезпечення відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4647-2471>

Попкова Л. В.

науковий співробітник сектора системного та телекомунікаційного забезпечення відділу освітнього інформаційного забезпечення

ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9434-1775>

**РОЗПОДІЛ ДЕРЖАВНОГО ЗАМОВЛЕННЯ НА ПІДГОТОВКУ
ФАХІВЦІВ ІЗ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
У 2023 РОЦІ**

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну внесло й далі вносить істотні зміни до всіх сфер життя нашої країни, зокрема до сфери вищої освіти. Необхідність післявоєнного відновлення та розвитку України вимагає певних змін у структурі затребуваних спеціальностей фахівців із вищою освітою.

В умовах сьогодення науковці дедалі частіше приділяють увагу дослідженню стану системи вищої освіти в умовах воєнного часу, визначенню вектора повоєнного розвитку освітньої й наукової сфери, спрямованого на досягнення рівня прогресивних країн світу. Серед них І. Б. Шевчук, А. В. Шевчук, Є. Б. Ніколаєв, Г. Є. Рій, І. І. Шемелинець, В. В. Сиченко, О. О. Шевченко, С. О. Рибкіна [1–3].

Попри вагомий доробок учених, актуальним залишається дослідження формування та розподілу обсягів державного замовлення на підготовку фахівців із вищою освітою в контексті вимог сучасності й післявоєнного періоду.

Сьогодні одним з актуальних завдань системи освіти є запобігання відтоку молоді з країни та надання можливості випускникам шкіл, які вимушено опинилися за кордоном, вступати до українських закладів вищої освіти (ЗВО). Другий рік поспіль конкурсний відбір на навчання для здобуття вищої освіти ступенів молодшого бакалавра, бакалавра, магістра медичного, фармацевтичного або ветеринарного спрямувань здійснюється за результатами Національного мультипредметного тесту (НМТ) (2022 і 2023 рр.) або ЗНО (2020 та 2021 рр.).

У цьому році, тимчасові екзаменаційні центри для проведення НМТ було створено, крім України, в 53 містах 32 країн світу. За даними Українського центру оцінювання якості освіти загалом участь у НМТ під час основних і додаткових сесій узяла 269 381 особа, з них 23 098 осіб (8,57 %) – за кордоном [4].

У Порядку прийому для здобуття вищої освіти, затвердженому відповідним наказом Міністерства освіти і науки України (МОН) [5], уперше для

визначення засад вступу введено поняття «рівень Національної рамки кваліфікацій» (НРК), яку розроблено з урахуванням Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти та Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя й затверджено постановою Кабінету Міністрів України [6]. НРК визначено вісім кваліфікаційних рівнів, що описуються дескрипторами в термінах результатів навчання та до яких належать кваліфікації професійної (професійно-технічної), фахової передвищої й вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста, освітньо-професійний ступінь фахового молодшого бакалавра, освітній ступінь молодшого бакалавра відповідають п'ятому рівню НРК (НРК5), освітній ступінь бакалавра – шостому рівню НРК (НРК6), освітній ступінь магістра (освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста) – сьомому рівню НРК (НРК7).

Військові дії, що точаться на території України, людські, матеріальні, екологічні втрати, яких зазнає держава, необхідність повоєнного відновлення й розвитку всіх галузей економіки – усе це вносить свої корективи в процес підготовки кадрового потенціалу. У 2023 р. особлива підтримка держави надається 64 спеціальностям у 14 галузях знань. Серед них такі галузі, як «Освіта», «Механічна інженерія», «Електрична інженерія», «Електроніка та комунікації», «Архітектура та будівництво», «Аграрні науки та продовольство», «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону», «Транспорт» та ін. Для зарахування на ці спеціальності застосовується галузевий коефіцієнт до конкурсного бала 1,02 для поданих заяв із пріоритетністю 1 і 2.

У 2023 р. порівняно з попереднім роком збільшено обсяги державного замовлення на прийом здобувачів ступеня молодшого бакалавра на 0,5 %, бакалавра – на 8,15 %. На прийом для ступенів фахового молодшого бакалавра, магістра на основі ПЗСО, магістра на основі ступеня бакалавра обсяги зменшено відповідно на 0,7 %, 0,4 %, 8 % [7].

Держзамовлення відповідає умовам, в яких сьогодні розвивається держава. Бойові дії є стресом для дорослих і дітей; чимало з них, як і військові, що повертаються з передової, потребують психологічної допомоги. Тому з урахуванням пропозицій МОН та Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) збільшено обсяги державного замовлення на підготовку фахівців за спеціальностями 225 «Медична психологія», 053 «Психологія», 227 «Терапія та реабілітація», 232 «Соціальне забезпечення».

Аналіз затверджених постановою КМУ [7] обсягів прийому за державним замовленням на ступінь бакалавра на основі ПЗСО і НРК5 засвідчив, що цього року для 25 % спеціальностей обсяги збільшено на понад 20 % порівняно з попереднім роком (рисунок). Найістотніше збільшення торкнулося таких спеціальностей: 241 «Готельно-ресторанна справа» (повністю розподілено на ЗВО сфери управління МОН); 227 «Терапія і реабілітація» (для ЗВО системи МОН обсяги прийому на цю спеціальність збільшено на 90 %, а для ЗВО сфери управління МОЗ – у 15 разів, із 41 до 625 осіб); 053 «Психологія» (78,8 % обсягів розподілено для ЗВО сфери управління МОН).

Рисунок. Збільшення обсягів приросту за державним замовленням на ступінь бакалавра та магістра на основі НРК6 у розрізі спеціальностей у 2023 р.

Побудовано авторами за: [7; 8].

Обсяги приросту на ступінь магістра на основі НРК6 збільшено для 18,6 % спеціальностей, зокрема таких: 256 «Національна безпека» (ЗВО сфери управління Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України); 232 «Соціальне забезпечення» (ЗВО системи МОН); 227 «Терапія та реабілітація» (для ЗВО сфери управління МОЗ обсяги держзамовлення збільшено на 716,7 %) (див. рисунок).

Приріст за державним замовленням на ступінь магістра на основі ПЗСО збільшено для спеціальності 225 «Медична психологія» на 100 %. Підготовка на цю спеціальність здійснюється ЗВО сфери управління МОЗ.

Затвердження та розподіл державного замовлення відбувалися згідно з переліком галузей знань і спеціальностей, затвердженим постановою КМУ [9]. У переліку додано англійський переклад назви спеціальності з відповідним чотиризначним кодом. Галузь 15 «Автоматизація та приладобудування» виключено, натомість направленням її спеціальностей розширено галузь 17 із новою назвою «Електроніка, автоматизація та електронні комунікації». У галузях 07 «Управління та адміністрування», 09 «Біологія», 12 «Інформаційні

технології», 14 «Електрична інженерія», 24 «Сфера обслуговування», 22 «Охорона здоров'я» змінено назви окремих спеціальностей.

Відповідно до цих змін Державною науковою установою «Інститут освітньої аналітики» здійснено модернізацію програмного забезпечення програмно-технологічного комплексу «План прийому та випуску за державним замовленням молодших спеціалістів, фахових молодших бакалаврів, молодших бакалаврів, бакалаврів, магістрів у 2023 році», за допомогою якого підготовлено проєкт державного замовлення на підготовку здобувачів вищої, фахової передвищої освіти.

За даними Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО), до закладів вищої й фахової передвищої освіти, незалежно від сфери управління та форми власності, на всі ступені освіти у 2023 р. подано 1 264 137 заяв, що на 19,5 % більше порівняно з минулим роком, із них 848 192 – на бюджетні місця. Найбільшу кількість заяв від абітурієнтів подано до ЗВО в м. Києві (27,1 %), Львівській (11,8 %) і Харківській (8,48 %) областях.

За результатами вступної кампанії зарахування на бюджетні місця затребуваних спеціальностей розподілилося таким чином. За спеціальністю 227 «Терапія і реабілітація» у ЗВО сфери управління МОН найбільше рекомендацій отримали здобувачі ступеня бакалавра у Львівському державному університеті фізичної культури імені Івана Боберського, у системі МОЗ – у Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця та Івано-Франківському національному медичному університеті. На ступінь магістра на основі НРК6 – здобувачі в Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця й Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського.

На спеціальність 225 «Медична психологія» зараховуються здобувачі ступеня магістра на основі ПЗСО. Підготовку здійснюють три ЗВО сфери управління МОЗ, рекомендації до зарахування на бюджетні місця в яких розподілилися таким чином: у Вінницькому національному медичному університеті імені М. І. Пирогова та Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця – по 30 осіб, у Буковинському державному медичному університеті – 20 осіб.

За спеціальністю 053 «Психологія» найбільше місць державного замовлення розподілено на ЗВО сфери управління МОН. За чисельністю вступників на ступінь бакалавра лідирують Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Львівський національний університет імені Івана Франка. На ступінь магістра найбільше рекомендацій на зарахування отримали здобувачі в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Львівському національному університеті імені Івана Франка, Національному університеті «Львівська політехніка».

За спеціальністю 232 «Соціальне забезпечення» здобувачі ступеня магістра на основі НРК6 отримали рекомендації до зарахування на бюджетні місця у 23 ЗВО сфери управління МОН. Найбільше зарахованих – у Львівському національному університеті імені Івана Франка, Західноукраїнському

національному університеті, Луцькому національному технічному університеті, Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця.

Актуальність розглянутої теми впливає із воєнних реалій сучасного становища щодо зменшення розриву між системою вищої освіти та ринком праці, подолання негативного впливу демографічних процесів. Розглянуті питання потребують подальшого детального дослідження на підставі остаточних даних ЄДЕБО про результати вступної кампанії 2023 р.

Список використаних джерел

1. Шевчук І. Б., Шевчук А. В. Освітня аналітика крізь призму війни: виклики та можливості для вищої школи України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-80>.

2. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну. Київ: Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2023. URL: <https://osvitanalityka.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf>.

3. Сиченко В. В., Шевченко О. О., Рибкіна С. О. Проблеми системи вищої освіти в Україні та шляхи їх вирішення в післявоєнний період. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Сер. : публічне управління та адміністрування*. С. 149–155. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.6/23>.

4. Офіційний звіт про результати НМТ у 2023 році. Т. 1. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/08/ZVIT-NMT_2023-Tom_1_.pdf.

5. Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2023 році : наказ Міністерства освіти і науки України від 15.03.2023 № 276. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0519-23#Text>.

6. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>.

7. Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2023 році : постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2023 № 708. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/708-2023-%D0%BF#Text>.

8. Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2022 році : постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2022 № 769. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/769-2022-%D0%BF#Text>.

9. Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 № 1392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2022-%D0%BF#Text>.

Anisimova O. Yu.

Ph. D. (Economics), SSI «Institute of Educational Analytics», Kyiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6721-3030>

USING VISUALIZATION TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF EDUCATION MANAGEMENT

The active usage of targeted education subventions in Ukraine leads to an increase in the amount of data on their allocation and use. The increase in data volume makes it difficult to analyze it quickly without the use of modern technologies. The concept of digital education governance involves the active application of such an analytical tool as data visualization. It helps to present data in a clear graphical form, so it is much better perceived. In some cases, with large data sets, you can use methods of interactive visualization and animation of large sets of multidimensional data sets over time, as well as advanced methods of building an interface, etc. High-quality data visualization allows to quickly and easily notice and interpret connections and their relationships, as well as establish development trends that are difficult to notice in the form of raw data [1].

At the present stage, educational institutions and state educational policy are increasingly using digital database technologies to make informed decisions. Digital database technologies facilitate the accumulation, processing, and circulation of data for education management. The use of modern visualization methods for processing and presenting data contributes to the creation of the concept of digital education governance, according to which digital technologies, software packages, relevant standards, codes and algorithms become part of the administrative infrastructure of the educational system.

Internationally, online databases are developing that use complex methods of interactive data visualization to build models of educational systems, one of which is the Learning Curve, administered by Pearson Education. Also, "calculation centers" are actively developing, which are engaged not only in data processing and visualization, but also have the ability to carry out predictive analysis of the further development of the education system [2].

Data visualization is becoming an integral part of the education management process. In the field of education, Pearson Education is actively engaged in data visualization at the global level, and has created a data bank containing 60 global datasets that allow establishing the relationship between educational outcomes and their socioeconomic consequences. This platform is flexible, allowing you to quickly add new databases, process them, and visualize the results. The visualization tools used allow for spatial and temporal comparative analysis between countries. The platform allows you to create a country profile and visually compare the input educational indicators with the outcome educational indicators and socio-economic indicators of the country [3].

The process of visualizing educational data involves several main steps. At the first step of the visualization process, it is necessary to determine the type of visual displaying, such as static, dynamic, abstract or symbolic.

At the second step, based on the amount of available data, research goals, and scope of application, you need to determine the set of visualization tools to be used. Depending on the data set, as well as the purpose of the study and the decision-making algorithm, you can choose one tool or a combination of them. Also, the choice of tool is determined by the type of data and units of measurement [4].

When choosing a tool, it should be borne in mind that the information obtained as a result of visualization must meet the following basic requirements:

- be easy to understand: the analytical conclusions obtained in the form of a display should be understandable not only to specialists, but also to stakeholders in the field of educational subvention;

- be flexible: the initial data resulting from the analysis should be able to be quickly transformed depending on new circumstances and the introduction of new parameters;

- be obvious: visualization of the results of the analysis should be perceived equally by all users to avoid double interpretation, and to not require clarifying questions;

- have an aesthetic appearance: the design of the information display depends on the preferences of the analyst, but the following principles should be followed: harmonious color scheme, minimum number of non-informative elements, use of a common style if it is a teamwork, etc. [5].

The next step in the process of visualizing data on education subventions is data mining, which is a set of methods for identifying this previously unknown, practically useful knowledge about education subventions to support decision-making [6].

After receiving the results of data visualization, they are transferred to authorized persons who make management decisions in the field of education based on them. This helps to increase the efficiency of education management by simplifying the perception and visibility of data.

References

1. Williamson, B. (2016). Digital education governance: An introduction. *European Educational Research Journal*, 15(1), 3-13. DOI: <https://doi.org/10.1177/1474904115616630>.

2. Williamson, B. (2016). Digital education governance: data visualization, predictive analytics, and 'real-time' policy instruments. *Journal of education policy*, 31(2), 123-141. DOI: <https://doi.org/10.1080/02680939.2015.1035758>.

3. Decuypere, M., Grimaldi, E., & Landri, P. (2021). Introduction: Critical studies of digital education platforms. *Critical Studies in Education*, 62(1), 1-16. DOI: <https://doi.org/10.1080/17508487.2020.1866050>.

4. Firat, E. E., & Laramee, R. S. (2018). Towards a survey of interactive visualization for education. *Computer Graphics Visual Computing (CGVC)*. URL: https://www.researchgate.net/publication/329281755_Towards_a_Survey_of_Interactive_Visualization_for_Education.

5. Wang, P., Zhao, P., & Li, Y. (2022). Design of education information platform on education big data visualization. *Wireless Communications and Mobile Computing*, 2022. DOI: <https://doi.org/10.1155/2022/6779105>.

6. Trenchev, I. (2021, March). The Application of 3D Data Visualization in Education and Research. *New Perspectives in Science Education*. URL: <https://conference.pixel-online.net/files/npse/ed0010/FP/6778-ENGE5035-FP-NPSE10.pdf>.

Валєєв Р. Г.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпро, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8593-5515>*

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕРАКТИВНОГО КВЕСТУ ПІД ЧАС ПЕРЕРИВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ У ЗВ'ЯЗКУ З ОГОЛОШЕННЯМ ПОВІТРЯНОЇ ТРИВОГИ

Необхідність протистояння російській збройній агресії вимагає від закладів вищої освіти впровадження ефективних і технологічних заходів, здатних мінімізувати складні обставини освітнього процесу в умовах війни. Для цього активно запроваджуються системи дистанційного навчання, синхронні онлайн-заняття у форматі відеоконференцій, сервіси та засоби синхронного й асинхронного онлайн-тестування, гейміфікації освіти тощо.

Науковці України активно узагальнюють власний досвід організації освітнього процесу в умовах війни та діляться ним. Зокрема, останніми роками відповідним проблемам присвятили свої дослідження М. Мар'єнко, А. Сухіх, В. Хмельюк, С. Гуцалюк, В. Огоренко, А. Шорніков, В. Шепітько, О. Вільхова, Н. Борута, Є. Стецук, О. Бондар, А. Рибін, О. Кузнецова, А. Пацков, В. Максимовський та інші фахівці.

Погоджуючись з необхідністю застосування певних організаційних, методичних та навчальних засобів і технологій, ми хотіли б зосередити увагу на окремому допоміжному заході, який може стати в пригоді під час раптового переривання навчальних занять у зв'язку з оголошенням повітряної тривоги. Сигнал тривоги під час навчального заняття вимагає перервати його та переміститися разом зі здобувачами освіти до укриття. Під час перебування в укритті пріоритетними завданнями є збереження життя, здоров'я учасників освітнього процесу, а також забезпечення психологічної стабільності здобувачів освіти [1].

Але завдання освітнього процесу, хоч і не є пріоритетними за обставин повітряної тривоги, залишаються важливими в контексті безперервного розвитку українського суспільства. Ураховуючи масштабність, тривалість і частоту виникнення підстав для оголошення повітряної тривоги, заклади освіти організують продовження навчальних занять в умовах бомбосховища та укриття. При цьому поновлення освітнього процесу в укритті дає змогу «перемкнути» стресогенну увагу здобувачів освіти із факторів небезпеки на навчальні об'єкти, на взаємодію з педагогом та іншими здобувачами освіти, що певною мірою нівелює стрес-фактори.

Проте не всі укриття й бомбосховища дають можливість організувати повноцінний освітній процес унаслідок як недостатнього облаштування, так і дефіциту місця та високої концентрації людей. Окрім того, здобувачі освіти під час переривання заняття, проходження до укриття та розташування в ньому

«випадають» з освітнього процесу, втрачають навчальну мотивацію. Щоб знову забезпечити їх залучення до навчального процесу, викладачеві потрібно повторно вжити заходів щодо стимулювання навчально-пізнавальної діяльності й актуалізації опорних знань і навичок.

Корисним *інструментом швидкого залучення* здобувачів освіти до освітнього процесу є педагогічна технологія квесту. За визначенням вітчизняної дослідниці І. Сокол, він є «діяльністю з проектування, організації й реалізації освітнього процесу із чітко визначеними цілями, комплексним застосуванням дидактичних, технічних і комп'ютерних засобів навчання та контролю, діагностикою поточних і кінцевих результатів, яка має певні етапи з виокремленими процедурними характеристиками» [2]. В освітньому процесі закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, діяльність яких координується МВС України, широко застосовується технологія *поліцейського квесту*. Лише останніми роками цю технологію досліджено Н. Мілорадовою, О. Федоренко, Е. Рижковим, С. Прокоповим, О. Скляром та іншими науковцями.

Зокрема, у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ розроблено відповідне положення та поліцейський квест використовується «під час проведення практичних занять та/або факультативних занять, проведення професійно-орієнтованої ділової гри «Лінія-102», захисту результатів проходження усіх видів практик (ознайомча, навчальна, стажування) та атестації здобувачів вищої освіти» [3].

Проаналізувавши практику й теорію запровадження технології поліцейських та інших *професійно-орієнтованих квестів*, можна виокремити такі їх специфічні характеристики:

- метою такого квесту є напрацювання навичок практичної роботи [3];
 - зміст квесту полягає в імітації та моделюванні майбутньої професійної діяльності, у розв'язанні як типових, так і екстремальних службових ситуацій;
 - структура квесту передбачає декілька послідовних стадій/фаз/станцій (причому умовою переходу до наступної стадії «є розв'язання попереднього завдання» [4]);
 - запроваджуються різноманітні форми підтримки учасників квесту: зокрема попередній інструктаж, відеоінструкції, допомога викладачів, тренерів, тьюторів (у разі застосування технологій дистанційного навчання), менторів (осіб, які раніше успішно пройшли такий чи аналогічний квест) та ін.;
 - стимулювання високого рівня навчально-пізнавальної мотивації завдяки використанню сценарного методу, проблемного підходу, прийомів гейміфікації, рольової та ділової гри, методів будування команди й налагодження ефективної комунікації учасників квесту тощо;
 - підбиття підсумків, організація рефлексії учасників.
- Додатковими особливостями квесту досить часто є такі:
- поділ учасників на команди або організація конкуренції в інший спосіб;
 - розподіл ролей (як попередній, так і ситуаційний під час отримання завдання);
 - міждисциплінарний характер завдань квесту;

- нелінійний характер стадій (завдань) квесту;
- використання мережі Інтернет для надання завдань, інструкцій, підказок, а також для виконання завдань і вибору траєкторії квесту тощо.

З огляду на це нами розроблено квести, які передбачають нетривалий процес реалізації та спираються на технології дистанційного навчання, щоб квести могли бути продовжені й під час самостійного опрацювання курсантами після завершення заняття. Крім того, принциповим аспектом є орієнтація на створення високої мотивації розв'язати квест. Для цього він ґрунтується на ситуаціях майбутньої професійної діяльності, у ньому використано такі елементи гейміфікації, як детективний сюжет, а також організовано змагання різних команд на найбільш швидке та повне розв'язання квесту.

Наприклад, із теми «Протидія нелегальній міграції як вид адміністративної діяльності Національної поліції України» (навчальна дисципліна «Поліцейська діяльність») реалізовано інтерактивний квест у форматі SCORM-пакета, що завантажується в систему управління дистанційним навчанням. Його можна використати як для організації самостійної роботи здобувачів освіти в позаурочний час, так і для дистанційної підтримки практичних занять із відповідної теми, що перервалися у зв'язку з оголошенням повітряної тривоги.

Отримавши посилання, курсанти переходять до першої фази, в якій знайомляться з фабулою злочину (події) та вживають певних поліцейських заходів (рисунок). Послідовно вони отримують інформацію про різні аспекти нелегальної міграції й торгівлі людьми, причому власноруч відшуковують їх в Інтернеті за описом, який наводять у квесті «свідки» або згадують «документи». Знайдені в мережі матеріали дають змогу курсантам перейти до наступної фази (у найпростішому вигляді, номер автомобіля з відео використовується як код для переходу до наступної фази).

2 жовтня п.р. о 08:15 прибиральниця мотелю «Затишок» за адресою м.Дніпро, вул.Садова, 38, зайшла до номеру 23, де виявила труп жінки віком приблизно 25 років, яка була записана як Ванесса Фо, з ознаками насильницької смерті

Ознайомитися з фотографіями з місця події

Ознайомитися з результатами перевірки по обліках

Ознайомитися з результатами дослідження слідів

Ознайомитися з результатами перегляду камер відеоспостереження

Ознайомитися з результатами поквартирного обходу

Ввести код для переходу на наступну фазу

Рисунок. Приклад сцени інтерактивного квесту (зображення дівчини згенеровано Midjourney)

При цьому доречно використовувати описані нами діалогові тренажери [5] та вбудувати квести до LMS і конструювати як складову віртуального освітнього середовища [6].

Таким чином, інтерактивний поліцейський квест є різновидом дидактичного професійно-орієнтованого квесту, котрий із використанням вебтехнологій допомагає організувати мотивовану індивідуальну й колективну навчально-пізнавальну діяльність здобувачів освіти як у ході самостійної підготовки в позаурочний час, так і під час переривання практичних занять унаслідок оголошення повітряної тривоги.

Список використаних джерел

1. Дії освітян, якщо під час занять оголошено повітряну тривогу // UNICEF Україна. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/24756/>.

2. Сокол І. М. Підготовка вчителів до використання квест-технології в системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2016. 23 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/aref/09/Sokol_aref.pdf.

3. Положення про використання поліцейського квесту в освітньому процесі Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : наказ Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 07.08.2023 № 673. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/nmc/2023/p1.pdf>.

4. Мілорадова Н. Е., Федоренко О. І. Використання квест-технологій у професійній підготовці поліцейських. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 20 років у статусі національного* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 2 берез. 2021 р. Харків, 2021. С. 105–108. URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/5168>.

5. Валеев Р. Г., Герасимчук Ю. В. Внедрение технологии интерактивных диалоговых тренажеров в тактико-специальную подготовку полицейских. *Știință, educație, cultură* : междунар. науч.-практ. конф. Комрат, 2019. С. 450–453. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/450-453_4.pdf.

6. Валеев Р. Г. Конструювання віртуального освітнього середовища при підготовці майбутніх поліцейських у ВНЗ. *Національна поліція Донеччини: проблеми становлення та стратегія розвитку – 2016* : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 21 жовт. 2016 р. Маріуполь, 2016. С. 157–159. URL: https://core.ac.uk/display/72010635?utm_source=pdf&utm_medium=banner&utm_campaign=pdf-decoration-v1.

Величко О. В.

кандидат економічних наук, доцент, Державний торговельно-економічний університет, Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7273-9769>

Нехайчик Є. Є.

здобувач вищої освіти Миколаївського національного аграрного університету, Миколаїв, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-7522-2217>

РОЛЬ ІКТ В ЕЛЕКТРОННОМУ ДОКУМЕНТООБІГУ

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) стали невід'ємною частиною життя, і їх упровадження в роботу є актуальним завданням для підвищення ефективності та транспарентності діяльності закладів освіти [1]. У цьому контексті навчання персоналу шкіл і університетів веденню електронного документообігу за допомогою ІКТ є надзвичайно важливим завданням. Воно допоможе підготувати спеціалістів, здатних упроваджувати сучасні підходи до роботи з документами та забезпечувати збереження й доступність важливої інформації для всіх членів колективу.

ІКТ відіграють важливу роль в електронному документообігу. Електронний документообіг – це система обміну електронними документами між організаціями, підприємствами або іншими суб'єктами господарювання з метою спрощення й прискорення обробки та обміну інформацією. Ось деякі з основних ролей ІКТ в електронному документообігу [1]:

1. Автоматизація процесів. ІКТ дають змогу автоматизувати багато процесів, пов'язаних з обробкою документів, включаючи їх створення, редагування, підписання, розсилку та збереження. Це допомагає уникнути помилок і зменшити ризик втрати документів.

2. Збереження та архівування. ІКТ дають можливість зберігати електронні документи в безпечних і структурованих архівах. Це полегшує доступ до інформації, а також забезпечує довгострокове збереження й резервне копіювання даних.

3. Забезпечення безпеки. ІКТ допомагають встановити механізми захисту інформації, включаючи шифрування даних, контроль доступу та цифровий підпис, щоб гарантувати конфіденційність і цілісність документів.

4. Зменшення паперового обігу. Використання електронного документообігу дає змогу істотно зменшити використання паперу в офісних процесах, що сприяє зниженню витрат на друк та обробку паперових документів.

5. Зручність і швидкість. Електронний документообіг уможливорює швидкий обмін даними між організаціями, що поліпшує комунікацію та скорочує час обробки документів.

6. Ефективність управління. ІКТ дають керівництву можливість відстежувати стан обробки документів, контролювати дотримання термінів та аналізувати ефективність процесів.

7. Легка інтеграція. ІКТ можуть бути інтегровані з існуючими системами управління та обліку, що спрощує обмін даними й автоматизацію бізнес-процесів.

8. Збереження довіри. Використання цифрових підписів та інших засобів автентифікації допомагає забезпечити довіру до електронних документів і їх автентичності.

Усі перелічені фактори сприяють покращенню продуктивності, зменшенню ризиків та вартості впровадження електронного документообігу, а також підвищенню якості обслуговування в процесі такого документообігу.

Навчання працівників відділу кадрів шкіл та університетів ведення електронного документообігу за допомогою ІКТ може відбуватися в кілька етапів. Далі наведено загальний план навчання [2]:

1. Оцінка потреб. Визначення потреби персоналу в навчанні та конкретних завдань, які він повинен виконувати в рамках електронного документообігу.

2. Вибір інструкторів або тренерів. Пошук кваліфікованих тренерів чи інструкторів, що мають досвід у навчанні користувачів електронного документообігу.

3. Організація навчання. Вивчення основних понять щодо електронного документообігу, включаючи цифрові підписи, електронні форми, зберігання даних тощо. Надання можливості учасникам виробити практичні навички, працюючи з конкретними програмами й системами, які використовуються в установі для електронного документообігу. Навчання персоналу правил безпеки при роботі з електронними документами та даними, зокрема того, як уникати витоку конфіденційної інформації.

4. Тестування та оцінювання. Проведення оцінки знань і навичок із метою визначення ефективності навчання. Можливо, додаткове індивідуальне чи групове тестування.

5. Навчання з використанням реальних завдань. Реальні ситуації й завдання, що виникають під час роботи з документами, можуть найкраще допомогти закріпити навички.

6. Постійна підтримка та оновлення. Забезпечення підтримки коуча для персоналу, щоб він міг вирішувати будь-які питання або проблеми, що постають під час роботи. Постійне оновлення навчальних матеріалів та інструкцій відповідно до змін у технологіях.

7. Моніторинг і оцінювання результатів. Регулярна перевірка результатів навчання та вдосконалення програми з урахуванням відгуків від працівників.

8. Інтеграція з робочим процесом. Важливо забезпечити, щоб знання й навички, набуті під час навчання, було інтегровано в робочий процес закладів освіти.

9. Постійне навчання та оновлення знань. Технології весь час змінюються, тому важливо забезпечити можливість періодичного навчання й оновлення знань персоналу.

Зазначений план можна адаптувати до конкретних потреб і можливостей закладів освіти та при цьому врахувати специфіку роботи з електронним документообігом. Навчання є важливою частиною процесу впровадження

ефективного електронного документообігу в закладах освіти й може значно покращити продуктивність і якість роботи персоналу.

Отже, у сучасному цифровому світі, де інформаційні технології швидко розвиваються, навчання персоналу закладів освіти ведення електронного документообігу за допомогою ІКТ є важливим кроком для підвищення ефективності, прозорості й доступності інформації в школах та університетах. Такий розвиток ділової культури й упровадження сучасних інструментів роботи з документами має підвищити конкурентоспроможність та інноваційний потенціал закладів освіти. Успіх упровадження електронного документообігу залежить не тільки від наявності необхідних технічних засобів, а й від компетентності та навичок персоналу, тому постійне навчання й підтримка співробітників у використанні сучасних технологій є важливою умовою успішного ведення електронного документообігу в закладах освіти.

Список використаних джерел

1. *Фещенко Є., Ганбарова Д.* Особливості ведення електронного документообігу суб'єктами господарювання в сучасних умовах. *Молодий вчений*. 2023. № 2 (114). С. 127–133. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-2-114-24> (дата звернення: 19.09.2023).

2. *Ясінська А.* Проблеми та перспективи електронного документообігу в умовах цифрової трансформації. *Молодий вчений*. 2022. № 11 (111). С. 128–134. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-11-111-27> (дата звернення: 19.09.2023).

Головацька Ю. Б.

кандидат педагогічних наук, Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка, Тернопіль, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7740-9432>

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ДО ЛОКАЛІЗАЦІЇ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ АСПЕКТІВ ЛОКАЛІЗАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Інформатизація вищої професійної освіти, а також міждисциплінарний підхід до професійної підготовки майбутніх перекладачів вимагають використання нових методів навчання задля розвитку в студентів-лінгвістів різноманітних спеціальних вмій [1, с. 34], зокрема у сфері здійснення локалізації. Відкритість лінгвістичної освіти до використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) уможливорює створення цифрового середовища навчання [2, с. 94].

Оскільки специфіка професійної перекладацької діяльності пов'язана з постійним оновленням інформації та зі здійсненням взаємодії на основі одержуваної інформації з метою медіації й гармонізації культур [3], вважаємо, що моделювання ситуацій професійної діяльності як провідний прийом організації навчання майбутніх перекладачів реалізовувати локалізаційний процес повинне бути зорієнтоване саме на створення умов для забезпечення інформаційного насичення, з одного боку, та інформаційної взаємодії, з другого. На наш погляд, одним із найефективніших способів реалізації цього завдання є організація освітнього процесу з опорою на реально існуючий комунікативний дискурс незалежно від того, яким шляхом він породжується. Адже локалізація – це особливий різновид технічного перекладу, що спрямований на комплексне відтворення текстової частини програмної/маркетингової/аудіовізуальної продукції засобами іншої мови та включає в себе мовно-культурну інтерпретацію й адаптацію текстів перекладу відповідно до специфічних потреб та очікувань цільової аудиторії [4]. Саме тому локалізація як перекладознавчий феномен складається з кількох етапів:

інтернаціоналізації (попередньої підготовки вихідних текстів до перекладу шляхом здійснення внутрішньомовного перекладу (в разі потреби));

власне перекладу (відтворення підготовлених текстових елементів програмного продукту засобами іншої мови, що включає переклад текстів програми, матеріалів інтерактивної довідки, супровідної документації, інформації в Інтернеті та ін.);

гуманізації (адаптації технічних повідомлень та їх перевираження мовою, зрозумілою для широкого загалу користувачів);

тестування локалізованого продукту (перевірки збереження функціональності й коректності відображення програмного продукту в умовах нового мовного оформлення). Зазначені етапи локалізації є тісно

взаємопов'язаними та взаємозалежними, а кожний наступний етап може виконуватися паралельно з попереднім, забезпечуючи неперервність та інтерактивність локалізаційного процесу.

Отже, необхідною умовою формування конкурентоспроможного перекладача в галузі локалізації є організація професійної підготовки, яка виражається в узгодженні моделі навчання послідовного перекладу з використанням основних складових дискурсивного аналізу [5]. Наукова організація цього процесу в умовах сучасної освітньої системи передбачає застосування низки лінгводидактичних вправ і завдань, кожне з яких вирішується згідно з низкою алгоритмічних етапів, як-от:

1. Аналітичний:

- ознайомлення з лінгвістичними, когнітивними, психологічними основами професійної діяльності перекладача у сфері локалізації й локалізаційного процесу;

- ознайомлення із запропонованими автентичними матеріалами (аудіо, відео).

2. Тренувальний:

- визначення у вихідному тексті ключової, повторюваної, уточнюючої, додаткової, нульової інформації;

- робота з прецизійною лексикою: її визначення в текстах сфери ділового спілкування, переклад на формально-знаковому рівні;

- урахування прагматичних факторів у локалізації (де добір відповідних одиниць у цільовій мові регулюється різноманітними екстралінгвістичними факторами, а саме мультимедійною природою програмної продукції та особливостями функціонування й відображення в ній одиниць тексту), що може призводити до необхідності відмовлятися від якнайповнішого відтворення змісту оригіналу та вдаватися до адаптацій, які можуть суперечити уявленням про еквівалентність;

- робота з перекладацькою нотацією (вміння чітко фіксувати необхідну для передання повідомлення інформацію);

- тренування темпу мовлення, дикції, а також грамотності побудови висловлювань.

3. Завершальний:

- імітація спілкування в умовах професійного дискурсу;

- оцінка перекладацької діяльності студентами-колегами;

- оцінка перекладацької діяльності викладачем.

Кожний із перелічених етапів містить систему вправ і завдань, у результаті виконання яких майбутні перекладачі матимуть змогу усвідомити, що вирішальною підставою для здійснення локалізації є вимога адекватності.

Адекватний переклад у більшості випадків передбачає відступ від формальної еквівалентності та застосування адаптивних стратегій із метою оптимального відтворення змісту й збереження прагматичного інваріанта оригіналу в перекладі. Потреба в здійсненні адаптації цільового тексту при локалізації залежить від різноманітних лінгвістичних і екстралінгвістичних факторів, починаючи з розмірів графічних елементів, в яких розміщується текст

перекладу в програмі, прийнятих вимог щодо стилю й термінології в цільовій мові для текстів цього типу та закінчуючи особливостями місцевого законодавства й реаліями промисловості, для якої реалізується та чи інша програмна продукція. На практиці реалізація окресленої системи завдань передбачала використання сучасних цифрових технологій – Moodle, scratch-, tagcloud-, flipped classroom-технології та ін.

Список використаних джерел

1. Сімкова І. О. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх перекладачів до здійснення усного двостороннього науково-технічного перекладу: дис. д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2018. 539 с. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/36305>.

2. Максименко Л. О. Втілення сучасних підходів у процес формування у філологів-перекладачів компетентності у письмовому перекладі наукових текстів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. : педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2017. Вип. 58. С. 93–101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2017_58_17.

3. Дмитренко Т. В., Кучера А. М., Стрельник О. О. Соціокультурні детермінанти формування особистості філолога: лінгводидактичний аспект. *Наукові записки*. 2021. Вип. CLI (151). С. 46–54. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/37835>.

4. Франчук Н. П. Локалізація спеціальними інструментальними засобами. *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету*. 2014. 214 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6647/SW%202013.pdf?sequence=1>.

5. Олексієнко Л. А. Проблеми змісту професійної підготовки майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти України та можливі шляхи їх розв'язання. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2019. Вип. 3 (116). С. 33–38. DOI: <https://www.doi.org/10.30929/1995-0519.2019.3.33-38>.

Грибанова С. А.

викладач Кременчуцького льотного коледжу Харківського національного університету внутрішніх справ, Кременчук, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5831-2363>

ФАКТОРИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Факторами, що породжують потребу в побудові цифрового освітнього процесу, виступають тенденції, які характеризують становлення цифрового суспільства: нові цифрові технології, що формують цифрове середовище, та цифрове покоління (нове покоління здобувачів освіти, що мають особливі соціально-психологічні характеристики).

Аналіз «перспективних ринків інформаційних технологій» показує, що володіння цифровими технологіями виробництва вимагатиметься від випускників різних напрямів освіти, у т. ч. тих, які раніше були пов'язані з процесом цифровізації тільки на рівні загальних навичок роботи користувача з комп'ютером. [1]

Наприклад, FoodNet – це цифровий ринок, пов'язаний із виробництвом, зберіганням і переробкою харчових продуктів; FashionNet – ринок модних товарів; EduNet – ринок цифрових освітніх послуг; SafeNet – ринок цифрових послуг, пов'язаних із безпекою, інформаційною безпекою тощо. Крім актуальних ІТ-компетентностей, що забезпечують готовність людини до використання комп'ютерних і цифрових технологій та формують ядро сучасної функціональної грамотності будь-якого працівника, новий набір очікуваних освітніх результатів включає широкий спектр інших компетентностей, зміст яких істотно трансформується під впливом діджиталізації. Найглибші зміни пов'язані зі зміною способу життя. Упровадження цифрових технологій веде до появи нових можливостей – інтеграції роботи, освіти, хобі й дозвілля.

З'явилося особливе поняття – «екосистема інновацій». Екосистема передбачає вирішення питань спільно з партнерами з розвитку. Корпорації, установи, стартапи та клієнти перебувають в одній взаємодоповнючій системі розвитку. Для всіх дій учасникам-партнерам обов'язково потрібні комунікативні навички, навички роботи в мережі, розвиток відносин зі стейкхолдерами, терпіння й наполегливість, уміння розвивати інноваційні центри та корпоративні акселератори (innovation labs) [2].

Цифровізація (автоматизація) рутинних операцій призводить до зниження попиту на трудові функції, пов'язані з простими механічними діями, та до збільшення інтелектуальної й творчої складової в усіх сферах професійної діяльності, яку неможливо замінити машинною. Затребуваними стають компетенції, що забезпечують постановку завдань машинам і різним цифровим пристроям, експертний аналіз на основі критичного мислення, складну комунікацію (контракти, продажі тощо). Загалом простежується така тенденція:

чим більше компанія використовує цифрових технологій, тим більше вимог вона висуває до професійного рівня співробітників.

В умовах діджиталізації змінюється логіка виробничого процесу, він перестає бути тривалим, дискретним, циклічним і відтворюваним, таким, що ґрунтується на розподілі технологічних етапів між багатьма співробітниками. Замість цього виробничий процес дедалі частіше набуває форми проєкту, що характеризується автономністю, компактністю, складністю, унікальністю, завершеністю та базується на командному способі організації роботи. Ключовою одиницею є вже не один кваліфікований працівник, а команда, здатна ефективно розв'язувати проєктні або функціональні завдання. Глобалізація, поява нових моделей організації праці (коворкінг, віддалені офіси, розподілені проєктні команди, фріланс тощо), конвергенція професій, викликана поширенням цифрових телекомунікацій, висувають до співробітників принципово різні вимоги, у т. ч. пов'язані з готовністю працювати в умовах невизначеності, постійного саморозвитку.

Формується системний погляд на цифрову трансформацію компанії, розуміння місця та ролі цифрових технологій як інструменту успіху й конкурентоспроможності компанії. Важливо осмислити, врахувати та навчитися застосовувати ці підходи в системі освіти. Цифрові технології Індустрії 4.0 мають істотний вплив на діяльність компаній і підприємств: продуктивність усіх підприємств є видимою та керованою в режимі реального часу. Систематизовані й точні дані з технологічних і бізнес-процесів значно підвищують якість прийнятих рішень. Ефективною стратегією цифрової трансформації компанії є активна робота з лідерами цифрового бізнесу – стартапами та виробниками технологій. Нецифрові компанії активно працюють над проєктами цифрових продуктів і послуг. Лише так компанія стає цифровою, відбувається її цифрова трансформація. Найголовніше правило – починати цифрову трансформацію з розумінням споживача. Хоча часи й технології змінюються, клієнт залишається в центрі уваги навіть найбільших корпорацій.

Освітні програми у відкритих центрах цифрової творчості, технологічних магазинах і fab-лабораторіях доступні кожному. У партнерстві з великими корпораціями fab-лабораторії й технологічні магазини організовують найбільш загальнодоступні програми. Таким чином, вони демонструють віддаленим районам, як працюють команди та технології для створення нових продуктів і послуг.

Венчурні студії університету – це простір та команди для розвитку стартапів у закладах освіти. Університетські команди спільно з командами венчурних фондів і корпорацій виконують реальні завдання та проблеми в університетських венчурних студіях.

Цифрові («просунуті», «розумні», смарт-) технології формують ядро сучасного етапу технологічного розвитку та збережуть домінуючу роль у доступному для огляду майбутньому. Важливо розуміти місце й роль цифрових технологій у будь-якій сучасній сфері професійної діяльності.

З точки зору сфери бізнесу, найуспішнішими є компанії, які розуміють, що «розумні» цифрові технології створюють люди. Багато цифрових технологій

мають дидактичний (освітньо значущий) потенціал, характеристиками котрого є:

- свобода пошуку інформації в глобальній інформаційній мережі;
- особистість – наявність можливостей підлаштуватися під потреби й особливості кожного здобувача освіти, включаючи вибір способу подання матеріалу, рівень складності, темп роботи, характер навчальної допомоги, партнерів, ігровий антураж тощо;
- інтерактивність – здатність забезпечувати багатосуб'єктність у процесі спілкування та взаємодії;
- мультимедіа (полімодальність) – здатність усебічно використовувати різні канали сприйняття (слуховий, зоровий, руховий) в освітньому процесі;
- гіпертекстуальність – свобода пересування по тексту; лаконічне подання інформації, зокрема у вигляді інфографіки; модульність тексту; еталонний характер використання перехресних посилань тощо.

До освітньо значущих цифрових технологій можна віднести телекомунікаційні технології, у т. ч. ті, що забезпечують конвергенцію мереж зв'язку та створення мереж нового покоління; технології обробки великих обсягів даних (Big Data) й «цифрового сліду»; штучний інтелект; віртуальну та доповнену реальність; технології електронної ідентифікації й аутентифікації; хмарні технології; Інтернет речей; технології розподіленого реєстру (включаючи блокчейн); цифрові технології спеціалізованого освітнього призначення – edtech (educational technologies), як правило з використанням однієї або декількох із перелічених цифрових технологій, та ін. [3]

Окрім того, широкий спектр цифрових виробничих технологій необхідний для побудови ефективного навчально-виробничого процесу освіти та навчання технологій, включаючи промислові інтернет-технології, адитивні технології, технології автоматизованого виробництва й проектування тощо. Використання цифрових технологій створює нові можливості для побудови освітнього процесу та подолання широкого кола освітніх проблем – як «постійних», нерозв'язних засобами традиційної освіти, так і принципово нових.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників з розвитку цифрової компетентності: наказ Міністерства освіти і науки України від 10.12.2021 № 1340. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-programi-pidvishennya-kvalifikatsiyi-pedagogichnih-pracivnikiv-z-rozvitku-cifrovoyi-kompetentnosti>.

2. Арешонков В. Ю. Цифровізація вищої освіти: виклики та відповіді. *Вісник НАПН України*. 2020. Т. 2. № 2. С. 1–6. DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-13-2>.

3. Відкриті цифрові освітні ресурси в галузі ІТ: кількісний аналіз / О. В. Семеніхіна та ін. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Т. 75. № 1. С. 331–348. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v75i1.3114>.

Гужва В. М.

кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри інформаційних систем в економіці Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0379-1480>

ФРЕЙМВОРКИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ АКАДЕМІЧНИХ УСТАНОВ

У загальному випадку під фреймворком цифрової трансформації (ФЦТ) слід розуміти набір принципів, методологій та інструментів, які допомагають організаціям впроваджувати технології й цифрові рішення для поліпшення своєї ефективності, конкурентоспроможності та здатності до інновацій [1]. ФЦТ допомагає організаціям адаптуватися до швидко змінного цифрового середовища й використовувати нові можливості, що надаються цифровими технологіями, для покращення своїх процесів, продуктів і послуг [1].

У випадку академічних установ ФЦТ слід розглядати як систематичний план дій, що допомагає впроваджувати технології та цифрові інновації в сучасних закладах вищої освіти. Його *основна мета* – поліпшити якість навчання та досліджень, забезпечити доступ до новітніх знань і підготувати студентів до викликів цифрової епохи.

До переліку основних складових ФЦТ академічних установ слід віднести:

1) *електронні навчальні платформи*: розроблення та впровадження ефективних платформ для онлайн-навчання, дистанційних курсів і відкритих онлайн-ресурсів для студентів;

2) *дані та аналітика*: використання аналітики даних для вдосконалення навчальних програм, відстеження успішності студентів і розроблення індивідуалізованих навчальних підходів;

3) *інтерактивні технології*: використання віртуальної реальності, взаємодії в реальному часі та інших інтерактивних засобів для залучення студентів до навчання;

4) *електронні бібліотека та джерела*: розширення доступу до електронних книг, наукових журналів і дослідницьких матеріалів;

5) *цифрові лабораторії*: створення віртуальних та реальних лабораторій для студентів із метою вивчення практичних аспектів навчальних предметів;

6) *управління академічними установами*: упровадження цифрових інструментів для автоматизації управлінських процесів, включаючи облік студентів, фінансів і ресурсів;

7) *кібербезпека*: забезпечення безпеки цифрових даних, мереж та систем в університеті для захисту від кіберзагроз.

Прикладами фреймворків цифрової трансформації академічних установ можуть слугувати:

1. *EDUCAUSE Digital Transformation Framework*. Цей фреймворк надає академічним установам методи й інструменти для цифрової трансформації. Він охоплює такі аспекти, як стратегія, лідерство, інфраструктура, навчання та інновації [2].

2. *Gartner Digital Transformation Framework*. У цьому фреймворку запропоновано модель для цифрової трансформації, що базується на чотирьох основних елементах, як-от: бізнес-стратегія, технології, операції та культура. Він допомагає академічним установам розробити план і стратегію для цифрової трансформації [3].

3. *MIT Digital Transformation Framework*. Зазначений фреймворк розроблений Масачусетським технологічним інститутом (МІТ) та складається з п'яти етапів: стратегія, виконання, інновації, культура й організація. Він допомагає академічним установам розробити стратегію та реалізувати цифрову трансформацію [4].

4. *DXC Technology Digital Transformation Framework*. Цей фреймворк пропонує підхід до цифрової трансформації, котрий охоплює такі аспекти, як стратегія, організація, технології та люди. Він надає академічним установам інструменти й методи для успішної реалізації цифрової трансформації [5].

Перелічені фреймворки надають академічним установам методологію, керівництво та структуру для успішної цифрової трансформації. Кожний фреймворк може мати власні унікальні особливості, й вибір конкретного фреймворку залежить від потреб та специфіки певної академічної установи.

Список використаних джерел

1. Думати по-цифровому: Свіжий погляд на цифрову трансформацію. URL: <https://www.globallogic.com/ua/insights/blogs/thinking-digital-a-new-way-of-thinking-about-digital-transformation>.

2. Dx: Digital Transformation of Higher Education. URL: <https://www.educause.edu/focus-areas-and-initiatives/digital-transformation>.

3. Where and How to Target Your Digital Business Transformation. URL: <https://www.gartner.com/en/information-technology/topics/digital-transformation>.

4. *Mayor T.* 5 building blocks of digital transformation. 2019. URL: <https://mitsloan.mit.edu/ideas-made-to-matter/5-building-blocks-digital-transformation>.

5. DXC Technology Company. URL: <https://dxc.com/au/en/offerings/analytics-and-engineering/consulting/digital-transformation-centre>.

Дягилева О. С.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови з підготовки морських фахівців за скороченою програмою, проректор з навчально-методичної роботи Херсонської державної морської академії, Херсон, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3741-4066>*

Юрженко А. Ю.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови з підготовки морських фахівців за скороченою програмою, начальник відділу міжнародних зв'язків Херсонської державної морської академії, Херсон, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6560-4601>*

Пазяк А. С.

*викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки, фахівець відділу міжнародних зв'язків Херсонської державної морської академії, Херсон, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7699-6428>*

ЕЛЕКТРОННІ КУРСИ LMS MOODLE ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МОРСЬКИХ ФАХІВЦІВ

Адаптація морської освіти до законодавчих і технологічних змін у сфері морського транспорту є надзвичайно важливою складовою для забезпечення ефективності та конкурентоспроможності в сучасному світі зокрема. Заклади вищої освіти морського спрямування повинні бути готовими до впровадження цих змін в освітні програми. Це може включати перегляд і створення нових електронних курсів, додавання навчальних модулів, пов'язаних із сучасними технологіями та стандартами безпеки.

В умовах зростання міжнародної торгівлі з кожним роком спостерігається збільшення попиту на морських фахівців, які працюють на суднах різних класів і типів. Ця тенденція, у свою чергу, створює значний попит на високоякісну морську освіту, що повинна відповідати всім міжнародним стандартам та вимогам, які визначаються Міжнародною морською організацією (ІМО) та іншими організаціями. Швидкі зміни в технологіях, освітні трансформації вимагають інноваційного підходу до організації освітнього процесу під час підготовки морських фахівців.

Аналіз наукових досліджень і публікацій (Т. Бейтс, М. Мокрієв, Я. В. Жерновнікова, С. С. Пятисоцька) свідчить про зростання інтересу до системи дистанційного навчання. У цих дослідженнях увагу зосереджено на інноваційних методах та підходах для адаптації учасників освітнього процесу до дистанційної платформи навчання. Однією з основних причин такого інтересу є потреба в удосконаленні організації створення електронних курсів для забезпечення максимальної ефективності й відповідності вимогам. Так, Т. Бейтс [1] аналізує впровадження цифрових технологій та їх вплив на вищу освіту, а також надає корисні поради щодо організації дистанційного навчання. У дослідженні М. Мокрієва [2] розглянуто стандартну структуру електронного

курсу, зосереджено увагу на різноманітних методах подання навчального матеріалу на електронних курсах, перевагах і недоліках використання методики подання матеріалів, яка передбачає структурування ресурсів за типами матеріалів. Я. В. Жерновнікова, С. С. Пятисоцька [3] представили структуру електронного курсу дисципліни «Інформатика» на LMS MOODLE та провели аналіз використаних видів діяльності й ресурсів.

Із початком повномасштабної військової агресії російської федерації проти України 24 лютого 2022 р. Херсонську державну морську академію у квітні 2022 р. було переміщено до м. Одеси. Морська освіта опинилася в нових реаліях свого функціонування – в пошуку нових міжнародних партнерств і підходів для забезпечення якісного освітнього процесу (теоретичної підготовки, тренажерної практики та виробничої – плавальної). Для підготовки й підтримки морських фахівців в їхньому навчанні та професійному розвитку використання платформи LMS MOODLE є надзвичайно правильним кроком. Пандемія COVID-19 змусила не лише впроваджувати в освітній процес онлайн-технології комунікації, а й наповнювати LMS MOODLE освітнім контентом. Війна ж актуалізувала розпочату роботу в напрямку її поглиблення (модернізації активностей) із метою організації освітнього процесу за дистанційною формою навчання.

Зважаючи на те, що курсанти можуть перебувати віддалено від закладу освіти, та на специфіку роботи в морі, LMS MOODLE дає змогу навчатися в будь-якому місці й у будь-який час, створювати індивідуальні курси, що відповідають конкретним потребам та рівню підготовки курсанта. Кожна навчальна дисципліна має персональний електронний курс (рисунок). LMS MOODLE дає можливість викладачам відстежувати прогрес курсантів, перевіряючи й оцінюючи їхні роботи, надавати зворотний зв'язок. Це, у свою чергу, допомагає підтримувати рівень мотивації та відстежувати досягнення в реальному часі.

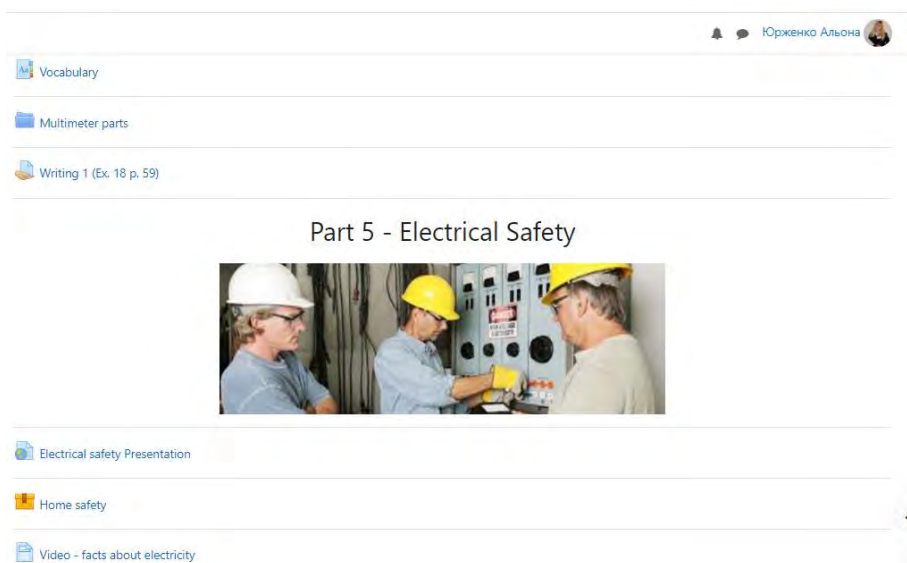

Рисунок. Приклад електронного курсу на платформі дистанційного навчання Moodle «Морська англійська мова»

Джерело: LMS MOODLE Херсонської державної морської академії. URL: <https://mdl.ksma.ks.ua>.

Першим кроком при створенні електронного курсу для курсантів є етап ретельного планування, який включає: визначення цілей; поділ курсу на тематичні модулі відповідно до робочої програми дисципліни; визначення цільової аудиторії: судноводії, суднові механіки, електромеханіки; збір необхідного матеріалу (текст, зображення, відео, презентації, інфографіка) та створення різноманітних елементів, таких як тести, інтерактивні завдання; визначення методів оцінювання й критеріїв успішності. На електронному курсі викладач може створювати для курсантів тести та опитування з різними типами запитань (відкриті, закриті, вибір із багатьох варіантів та ін.) для перевірки рівня засвоєння отриманих знань. Важливо створювати механізми взаємодії між викладачами й учасниками освітнього процесу на платформі MOODLE. Це може включати відеоконференції, форуми для обговорення, чати для швидкого обміну інформацією, опитування та систему відстеження прогресу [4; 5].

Навчальні електронні курси на платформі MOODLE разом із перевагами мають незначну кількість недоліків, які можна розглянути з різних точок зору. По-перше, для користування MOODLE викладачі й курсанти повинні мати базові навички роботи з комп'ютерами, що може бути проблемою для тих, хто не володіє необхідними навичками. По-друге, платформа має велику кількість можливостей і налаштувань, що є перевагою, але водночас може стати перепоною на шляху для тих, хто не знайомий із платформою. Викладачі повинні витратити певний час на освоєння цих можливостей. У Херсонській державній морській академії для подолання таких викликів функціонує Центр неперервної освіти Наукового парку ХДМА «Інновації морської індустрії», де викладачі з усіх куточків України мають змогу ознайомитися із можливостями й механізмами використання LMS MOODLE в освітньому процесі та створити особистий електронний курс із необхідної дисципліни. По-третє, платформа потребує регулярного обслуговування, що може бути складним завданням для закладів вищої освіти без власного адміністративного ІТ-персоналу.

Таким чином, розроблення електронних курсів LMS MOODLE є важливим процесом, який вимагає від викладача-розробника часу та зусиль, але дасть змогу забезпечити якісну освіту для фахівців, які працюють у морській галузі. Щоб підготувати кваліфікованих і компетентних морських фахівців до кропіткої роботи в умовах постійних змін та викликів у морській індустрії, необхідно впроваджувати інноваційні підходи в морську освіту, створювати якісний контент на електронних курсах, мати підтримку інноваційних рішень із боку викладачів, враховувати питання безпеки даних. Слід зазначити, що наразі дедалі більше морських ЗВО при підготовці морських фахівців використовують LMS MOODLE, а це свідчить про тренд задля підвищення ефективності та доступності морської освіти.

Список використаних джерел

1. *Bates T.* Teaching in a digital age: Guidelines for designing teaching and learning. Vancouver : Tony Bates Associates Ltd, 2015. 518 p. URL: <https://opentextbc.ca/teachinginadigitalage/>.

2. Мокрієв М. Структура електронного навчального курсу для заочної (дистанційної) форми навчання. *Відкрите освітнє Е-середовище сучасного університету*. 2017. № 3. С. 320–329. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2017.3.32029>.

3. Жерновнікова Я. В., Пятисоцька С. С. Особливості використання платформи Moodle під час вивчення дисципліни «Інформатика». *Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту*. 2020. № 4. С. 26–29. URL: <https://journals.uran.ua/itfcs/article/view/212067>.

4. Дягілева О., Юрженко А. Використання платформи MOODLE під час викладання англійської мови за професійним спрямуванням майбутнім морським фахівцям. *Сучасні напрями вдосконалення педагогічної майстерності викладачів*: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 27–28 квіт. 2023 р. Чернігів, 2023. С. 179–181.

5. Bezlutska O., Leshchenko A., Yurzhenko A., Paziak A. Informational Visualization on E-Courses of Higher Maritime Educational Institutions. *Information Technology and Interactions (Satellite)*, Proceedings of the 7th International Conference. Kyiv, 2020.

Кіріакіді О. Ю.

аспірант Хмельницького національного університету, Хмельницький, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2135-7493>

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ПРЕДМЕТ УВАГИ ПРЕДСТАВНИКІВ РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ НАУКОВОГО ЗНАННЯ

Сьогодні для забезпечення морально-психологічної стійкості військовослужбовців, зокрема майбутніх офіцерів Військово-морських сил Збройних Сил України, ефективної протидії інформаційно-психологічному впливу противника важливим є опанування курсантами спектра знань, умінь і навичок – складових медіаграмотності. В умовах сучасних багатовекторних інформаційних викликів та загроз вони необхідні для того, щоб ефективно використовувати медіаконтент, свідомо сприймати й критично тлумачити інформацію, розуміти сутність медійного світу, складні процеси функціонування медіа в суспільстві, їхню роль і вплив [1], осмислювати реалії владних та політичних відносин, аналізувати, критично оцінювати медіатексти, створювати повідомлення різних жанрів і форм для потреб професійної комунікації.

Медіаграмотність є предметом уваги представників різних галузей наукового знання. Зокрема, *філософи* Г. Григоров [2], І. Федорова та І. Жерребко [3] визначили філософські аспекти медіаосвіти з погляду освітніх стандартів, узагальнили філософську рефлексію технологій медіаосвіти у вищій школі. *Соціологи* вивчають характер медіаповедінки у зв'язку з віком та іншими соціально-демографічними показниками, а також із психологічним типом, комунікативними диспозиціями суб'єкта та його соціокомунікативними настановами, особистими орієнтаціями й вибором культурно-дозвіллевих практик. Про це йдеться в дослідженнях М. Коропатник [4], О. Марків [5] та ін. *Психологів*, таких як О. Богомаз [6], М. Матвійчук [7], цікавить медіаграмотність і медіакультура в контексті психічних особливостей людини. Серед *медієвістів* найбільшу увагу питанням медіаграмотності приділили В. Іванов та Г. Почепцов. Зокрема, В. Іванов ґрунтовно проаналізував історичні й сучасні тенденції розвитку науки про медіа, включаючи теоретичні концепції, моделі, проблеми інформаційного суспільства та глобалізації [8]. Своєю чергою Г. Почепцов простежив різні аспекти впливу медіа на особистість [9]. Загалом сьогодні вчені приділяють велику увагу різним видам масових комунікацій, розглядають їх вплив на життя людини й загалом на суспільство, з'ясовують значення медіаграмотності в демократичному суспільстві.

Педагоги роблять акцент на методологічних і практичних аспектах медіаграмотності. Зокрема, Г. Волошко вивчає сучасні виклики інформаційного суспільства в аспекті формування медіаграмотності майбутніх педагогів [10], В. Мележик, Т. Іванова, В. Іванов – основні організаційно-методичні засади впровадження медіаосвіти та медіаграмотності в освітній процес закладів освіти [11]. Окрім цього, педагоги вивчають шляхи формування медіаграмотності в представників різних галузей знань, найчастіше журналістів і вчителів.

Представники військової педагогіки розглядають значення медіаграмотності в контексті впливу інформації на поведінку людини. Зокрема, О. Ільченко і П. Ткач [12] дослідили специфіку формування медіаграмотності у майбутніх офіцерів Національної гвардії. Дослідники пропонують для цих офіцерів інтегрувати елементи медіаграмотності в курс лідерства. Учені вважають, що сьогодні успішне виконання професійних обов'язків залежить також від здатності військового лідера вибудувати ефективну взаємодію з громадянським суспільством у медіапросторі. Це зумовлено тим, що офіцер несе відповідальність за інформацію, яку він надає іншим, бо ця інформація може вплинути на весь сектор безпеки, на взаємодію з цивільним населенням і на виконання службово-бойових завдань [12, с. 96].

Щодо представників Військово-морського флоту України важливо вказати на праці І. Підпригори та І. Попроцького. Зокрема І. Попроцький окреслив сучасні проблеми й шляхи забезпечення міждисциплінарних зв'язків у системі професійної підготовки майбутніх офіцерів Військово-морських сил [13]. І. Підпригора на основі аналізу організації інформаційної роботи у військових частинах флоту визначив умови та чинники впливу на організацію інформаційно-пропагандистського забезпечення Військово-морських сил Збройних Сил України, детально розглянувши розвиток нормативно-правової бази інформаційно-пропагандистського забезпечення у Військово-морських силах Збройних Сил України в 1992–2014 рр. [14].

Отже, медіаграмотність є предметом пильної уваги наукової спільноти. Учені одностайні в тому, що медіаграмотність – найважливіший комплекс навичок і знань, необхідних людині в сучасному інформаційному суспільстві. Дослідники розглядають медіаграмотність як здатність людини аналізувати, оцінювати та використовувати медіаповідомлення в різних формах. Поняття медіаграмотності також часто вживають поряд із термінами «критичне бачення», «візуальна грамотність», «інформаційна грамотність», пов'язуючи її з умінням критично тлумачити інформацію, користуватися цифровими технологіями, виражати себе й спілкуватися за допомогою медіазасобів.

Нагальним питанням є вирішення завдання щодо формування та розвитку в майбутніх офіцерів Військово-морських сил України всіх складових медіаграмотності, що стосуються вміння критично мислити й свідомо споживати медіапродукти, знаходити та використовувати потрібну інформації, протистояти маніпулятивним впливам, розпізнавати фейки і пропаганду.

Список використаних джерел

1. *Клачко В., Білявець С., Діденко О., Дем'янюк Ю.* Стан, проблеми та перспективи трансформації військової освіти в контексті реалізації стандартів НАТО. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : педагогічні науки.* 2022. Т. 28. № 1. С. 90–104. URL: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v28i1.958>.

2. *Григоров Г. А.* Філософські аспекти медіаосвіти з точки зору освітніх стандартів. *Філософія. Культура. Життя.* 2013. Вип. 39. С. 171–177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkzh_2013_39_18 (дата звернення: 01.08.2023).

3. Федорова І. І., Жерребко І. С. Філософська рефлексія технологій медіаосвіти у вищій школі. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Сер. : Філософія. Психологія. Педагогіка. 2011. № 3. С. 80–84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_fpp_2011_3_15 (дата звернення: 01.08.2023).
4. Коропатник М. Медіаосвіта в Україні: історія і сьогодення. *Сіверянський літопис*. 2016. № 3. С. 159–174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sl_2016_3_16 (дата звернення: 23.08.2023).
5. Марків О. Роль медіаграмотності в професійному та особистому становленні людини інформаційної епохи. *Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки* : навч. посіб. / за заг. ред. В. О. Жадька. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/25595> (дата звернення: 09.08.2023).
6. Богомаз О. Ю. Формування медіакомпетентності та критичної медіаграмотності у майбутніх учителів суспільних предметів: психолого-педагогічний аспект. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Сер. : педагогічні науки: реалії та перспективи. 2021. Вип. 79 (1). С. 42–46. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2021_79\(1\)_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2021_79(1)_10) (дата звернення: 02.08.2023).
7. Матвійчук М. М. Формування медіаграмотності майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2014. 22 с.
8. Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд. Київ : АУП, ЦВП, 2011. 58 с.
9. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2015. 498 с.
10. Волошко Г. В. Сучасні виклики інформаційного суспільства в аспекті формування медіаграмотності майбутніх педагогів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 9. С. 3–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rednauk_2015_9_3 (дата звернення: 02.08.2023).
11. Мележик В. П., Іванова Т. В., Іванов В. Ф. Основні організаційно-методичні засади впровадження медіаосвіти та медіаграмотності в навчально-виховний процес навчальних закладів України. *Інформаційне суспільство*. 2015. Вип. 21. С. 70–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/is_2015_21_14 (дата звернення: 02.08.2023).
12. Ільченко О. А., Ткач П. Б. Інтегрування елементів медіаграмотності в курс лідерства для майбутніх офіцерів Нацгвардії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Сер. : педагогічні науки: реалії та перспективи. 2021. Вип. 81. С. 93–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2021_81_23 (дата звернення: 01.08.2023).
13. Попроцький І. С. Сучасні проблеми та шляхи реалізації міждисциплінарних зв'язків в системі професійної підготовки майбутніх офіцерів Військово-морських сил. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Сер. : науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2017. Вип. 12. С. 87–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_015_2017_12_24 (дата звернення: 01.08.2023).

14. *Підпригора І. І.* Вплив суспільно-політичної обстановки на інформаційно-пропагандистське забезпечення у Військово-морських силах Збройних сил України в 1992–2014 роках. *Воєнно-історичний вісник*. 2019. № 2. С. 65–87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viv_2019_2_7 (дата звернення: 01.08.2023).

Климович Ю. Ю.

викладач кафедри міжкультурної комунікації та іношомовної освіти
Житомирського державного університету імені Івана Франка, Житомир,
Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6991-5263>

ПРИНЦИПИ МУЛЬТИМЕДІЙНОСТІ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФІЛОЛОГА

Сьогодні освітня галузь перебуває в стані постійних змін, що пов'язані насамперед зі стрімким розвитком технологій і цифровою революцією. Тому саме професійна освіта є основним джерелом інноваційного потенціалу української нації та найважливішим елементом формування людського капіталу держави [1]. Філологічна освіта не залишається осторонь цього процесу, адже в сучасному світі, де мова й комунікація важливі як ніколи, філологи мають бути готові до різноманітних викликів.

Важливим аспектом підготовки майбутніх фахівців – знавців мови є використання **принципів мультимедійності** в освітньому процесі, які вперше було охарактеризовано професором Університету Каліфорнії Річардом Е. Майером [2]. Учений розробив 12 принципів мультимедійності в навчанні, які стали основою для створення ефективних навчальних матеріалів, що мінімізують когнітивне навантаження на студента та підвищують результативність навчання [3]. Варто зауважити, що у своєму дослідженні Р. Майєр працював зі студентами, для яких англійська була рідною мовою, тому доцільною є модифікація принципів, запропонованих науковцем, у контексті навчання англійської мови як іноземної [4]. Пропонуємо власну модифіковану класифікацію принципів мультимедійності, що показала свою ефективність у двох аспектах – у *стимулюванні й організації* навчальної діяльності.

Стимулювання навчальної діяльності

Принцип персоналізації. Наші спостереження довели, що матеріал засвоюється ефективніше в разі його подання в розмовному стилі, а не формальному, що сприяє створенню атмосфери співпраці на занятті, а також покращенню комунікації між студентом і викладачем. Таким чином, процес формування професійної компетентності майбутнього філолога відбувається гармонійно у форматі повсякденного спілкування, а отже, надалі здобувач освіти може з легкістю використовувати набуті знання в реальних життєвих ситуаціях. Здатність створювати позитивний мікроклімат на занятті теж має велике значення при навчанні онлайн. Наприклад, під час створення відеолекцій доцільно використовувати живу мову, а також уявляти, що цільова аудиторія знаходиться перед вами.

Принцип озвучування. Цей принцип передбачає використання реального людського голосу, а не згенерованого штучним інтелектом (*англ.* Artificial Intelligence, AI). Сьогодні існує величезна кількість онлайн-інструментів, які дають змогу конвертувати текстовий формат в аудіо (Murf.ai, Descript.com,

Speechify та ін.); окрім того, штучний інтелект уможливило створення відео за допомогою лише одного зображення людини. На нашу думку, використання AI-інструментів може значно зменшити час на підготовку відеолекцій чи подкастів, проте в навчанні студентів філологічного профілю важливу роль відіграють саме чіткість вимови та правильна інтонація, що наразі не може бути забезпечено штучним інтелектом.

Принцип реалізації. Наочність відіграє важливу роль у засвоєнні нового навчального матеріалу, однак науковці стверджують, що створення наочності (mind maps, infographics) *під час* пояснення матеріалу є ефективнішим, аніж використання раніше підготовлених викладачем матеріалів. Наприклад, інтерактивні онлайн-дошки (Jamboard, Padlet, Miro, Milanote та ін.) дають можливість здобувачам і викладачу колективно розробляти інфографіки в реальному часі в процесі обговорення матеріалу, тим самим сприяючи кращому засвоєнню зв'язків між концептами. Для майбутніх філологів такий підхід до організації процесу навчання є надзвичайно дієвим, адже вони набувають компетентності не лише в аудіюванні, а й у письмі та читанні.

Організація навчальної діяльності

Принцип підготовленості. Студенти засвоюють матеріал краще, коли вивчають ключові концепції або лексичні одиниці перед їх використанням на занятті. Використання *засобів перевернутого навчання* базується саме на цьому принципі мультимедійності. Підручники, словники, довідники, комп'ютерні й мультимедійні технічні засоби, освітні платформи та інші онлайн-інструменти надають студентам широкі можливості попередньо опрацювати матеріал (перед його практичним застосуванням на занятті) та вдосконалювати знання з іноземної мови, що сприяє ефективному формуванню вторинної мовної особистості філолога.

Принцип сегментації. Занадто великий обсяг інформації є складним для розуміння з огляду на обмежений час концентрації уваги студентів. Учені рекомендують розділяти великі навчальні відео на короткі фрагменти (5–7 хвилин), а також після опрацювання кількох коротких відео додавати контрольні запитання, які допоможуть узагальнити раніше переглянутий матеріал. Ця стратегія є дієвою й у роботі з текстами та аудіо. Розглядаючи взаємодію в аудиторії, також доцільно робити невеликі перерви в презентації навчального матеріалу (організувати інтерактивне опитування, обговорення інформації в парах чи групах тощо).

Принцип модальності. Використання аудитивної й візуальної наочності є ефективнішим, аніж використання вербальної наочності та ілюстрацій. Наш досвід свідчить про те, що використання схем, графіків і діаграм у поєднанні з їх усним описом та поясненням сприяє кращому сприйняттю інформації через два канали – зоровий і слуховий, а також позитивно впливає на здатність студентів структурувати й систематизувати знання з використанням опорних схем та наочності.

Принцип відповідності. Цей принцип передбачає використання в професійній підготовці філологів лише релевантних сучасних лінгвістичних матеріалів, які справді допоможуть їм засвоїти нові знання та сформувати

професійно значущі навички й уміння. З метою уникнення зниження уваги не слід використовувати так звані дистрактори, що не мають практичної значущості та відволікають студентів від засвоєння основного навчального контенту, як-от музична звукова доріжка, що перешкоджає прослуховуванню лекції іноземною мовою, або ж відео рідною мовою, яке не має безпосередньо не стосується теми заняття, а слугує філером.

Таким чином, наше дослідження доводить, що використання зазначених принципів мультимедійності під час підготовки матеріалів як для офлайн-занять, так і в онлайн-середовищі (під час створення онлайн-курсів, відеолекцій, презентацій чи навчальних ігор) сприяє не лише збалансованому когнітивному навантаженню, а й кращому розумінню потреб студентів і подальшому підвищенню їхніх навчальних результатів.

Список використаних джерел

1. Батечко Н., Михайліченко М. Еволюція освітніх парадигм у сучасному науковому дискурсі. *Освітологія*. 2020. № 9. С. 29–37. DOI: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2020.9.4>.
2. Mayer R. E. *Multimedia Learning*. 3rd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 450 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781316941355>.
3. Mayer R. E. Using multimedia for e-learning. *Journal of Computer Assisted Learning*. 2017. No. 33 (5). P. 403-423. DOI: <https://doi.org/10.1111/jcal.12197>.
4. *Multimedia Design Principles: What Are They, How to Use Them*. *National University*. URL: <https://www.nu.edu/blog/multimedia-design-principles/>.

Ковтунець В. В.

кандидат фізико-математичних наук, провідний науковий співробітник
Інституту вищої освіти НАПН України, Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9077-4867>

**ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ВЗАЄМОДІЇ ВИЩОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ
НЕВИЩОЇ ОСВІТИ З РИНКОМ ПРАЦІ**

Швидкий розвиток технологій робить ринок праці дуже динамічним. Змінюються вимоги до професійних кваліфікацій, зокрема перелік необхідних результатів навчання, зникають окремі професії та з'являються нові.

Складаються обставини, коли закладам освіти важко розробляти свої освітні програми таким чином, щоб забезпечувати актуальні потреби роботодавців.

Так само уряду важко планувати підготовку фахівців із вищою, фаховою передвищою та професійною (професійно-технічною) освітою.

Як наслідок, система освіти відстає від потреб економіки й, відповідно, витрачає кошти (бюджетні та фізичних і юридичних осіб) неефективно.

Наприклад, добре відомі статистичні дані про потреби в юристах [1]. Попит на працівників з освітньою кваліфікацією бакалавра чи магістра права в декілька разів менший, ніж обсяги прийому до університетів навіть за державним замовленням.

Так само попит на працівників з освітнім ступенем магістра становить щонайбільше 25 % від попиту на працівників з освітнім ступенем бакалавра [2], тоді як відповідно до законодавства обсяг державного замовлення на магістрів – понад 50 % від випуску бакалаврів.

Подібних невідповідностей стає дедалі більше, якщо порівняти вимоги роботодавців до знань, умінь і навичок зі змістом освітніх програм на всіх освітніх рівнях.

Водночас дослідження освіти в розвинутих державах, членах ОЕСР, показують, що вища освіта має до певної міри самостійну цінність безвідносно до професійної кваліфікації [3]. Тому, розв'язуючи проблеми, треба мати на увазі, що й освітня, й професійна кваліфікації є важливими.

Отже, нагальною є потреба в оперативному вивченні змін на ринку праці та корегуванні змісту освітніх програм.

На щастя, сучасні інформаційні технології такі можливості забезпечують.

Призначенням інформаційної системи взаємодії вищої й професійної (професійно-технічної) освіти з ринком праці (ІС ВОРП) має бути забезпечення надійною статистичною інформацією зацікавлених сторін:

- закладів вищої, фахової передвищої та професійної освіти – відомостями про вимоги до результатів навчання випускників за відповідними освітніми програмами й про появу нових за змістом професій для розроблення та уточнення освітніх програм;

- органів управління державними та комунальними закладами – тими самими відомостями для розроблення й уточнення стандартів освіти, вимог до акредитації освітніх програм;

- органів управління державними та комунальними закладами – прогнозними даними про майбутні потреби ринку праці в професійних кваліфікаціях, результатах навчання для планування державного й регіонального чи місцевого замовлень на підготовку фахівців.

Вхідними даними для системи можуть бути:

- відомості про вакансії на ринку праці, які можна отримувати методами неформальної статистики (аналогічно або на базі системи Big Data Labor Market Intelligence System [1]);

- деперсоніфіковані відомості про документи щодо освітніх і професійних кваліфікацій, що містяться в Єдиній електронній базі з питань освіти (ЄДЕБО) та Реєстрі кваліфікацій, який ведеться Національним агентством кваліфікацій;

- деперсоніфіковані відомості з бази даних платників єдиного соціального внеску Пенсійного фонду України;

- відомості про освітні програми, зокрема про заплановані результати навчання.

Для збору вхідних даних потрібно використовувати як методи прямого доступу до баз даних із дотриманням правил інформаційної безпеки, так і методи збору відомостей із вебсайтів кадрових агенцій, Державного центру зайнятості, закладів освіти.

Обробка даних відбуватиметься в декілька етапів, починаючи з первинного семантичного аналізу та структуризації, дедуплікації, порівняння даних про освіту з даними про зайнятість без використання персональних даних, зіставлення отриманих результатів із класифікатором професій. Ці процеси можна виконати із застосуванням уже розроблених засобів штучного інтелекту. Корисним буде використання досвіду Європейської освітньої фундації (European Training Foundation, ETF) [4].

Найскладнішим етапом буде вироблення рекомендацій для зацікавлених сторін. В основі мають бути методи штучного інтелекту під ґрунтовним наглядом експертів із різних галузей економіки та освіти.

Розроблення системи потребує приведення у відповідність із європейською й міжнародною практикою Національного класифікатора професій.

Іншим важливим супутнім напрямком роботи повинне стати розроблення вітчизняного варіанта digital credential – освітньої картки особи. Такий інструмент не лише спростить роботу системи, а й стане сполучною ланкою з пошукачами роботи в Україні та в ЄС завдяки інтеграції із системою Europass [5].

Варто зазначити, що з боку Євросоюзу зроблено важливий крок у напрямі інтеграції України у структури ЄС, а саме розроблено україномовну версію класифікатора ESCO. Подальший розвиток і використання цієї версії вже залежатимуть лише від України, зокрема від виконання згаданих вище завдань, необхідних для ІС ВОРП.

Список використаних джерел

1. Big Data for Labor Market Intelligence – ETF Ukraine. URL: https://solutions.lightcast.io/dashboard/ETF_UA/.
2. Ковтунець В., Лондар С., Мельник С., Кастель-Бранко Е. Вимоги ринку праці України до освіченості працівників. *Освітня аналітика України*. 2021. № 4 (15). С. 5–20. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2021-4-5-20>.
3. Education at a Glance 2023. OECD indicators. *OECD iLibrary*. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2023_e13bef63-en.
4. Big data for labour market intelligence: An introductory guide. *European Training Foundation*. 2019. URL: <https://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/big-data-labour-market-intelligence-introductory-guide>.
5. Europass. URL: <https://europa.eu/europass/en>.

Комар О. С.

*старший викладач кафедри іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Умань, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5724-3554>*

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) користуються сьогодні особливою популярністю, роблять контент більш доступним для тих, хто вивчає англійську мову, незалежно від того, де відбувається навчання, – в аудиторії чи вдома.

Незалежно від того, навчаєтеся ви дистанційно чи очно, онлайн-навчання – це потужний інструмент, який викладачі можуть використовувати для підтримки здобувачів освіти, що вивчають англійську мову. Дослідження показують, що навчання студентів, які вивчають англійську мову, покращується завдяки інтерактивним наочним посібникам і доступу до онлайн-ресурсів, котрими вони можуть користуватися в особисто встановленому темпі.

Існує багато безкоштовних цифрових ресурсів, які вчителі можуть використовувати для створення ефективного навчального середовища. Уроки можна записувати під час їх проведення в режимі реального часу, щоб студенти або учні могли пізніше отримати доступ до контенту без присутності викладача. Використання аудіо, наочності чи відео на заняттях здатне допомогти студентам, що вивчають англійську мову, розширити їхній словниковий запас та вдосконалювати знання з граматики.

Додаток You Tube Education, що є безкоштовним, містить контент YouTube для освітніх цілей і дає змогу викладачам створювати плейлисти, якими можна ділитися зі студентами. Зокрема, такими плейлистами є Essential Literature, котрий містить чіткі та стислі резюме популярних текстів, і National Geographic, що містить відео різної тривалості на різноманітні теми – від навколишнього середовища до історії. Ці онлайн-ресурси передбачають субтитри, аби студенти могли читати текст під час перегляду відео, що особливо корисно для тих, хто вивчає англійську мову.

Навчальні додатки та вебсайти

Kahoot! – це інструмент для створення інтерактивних аудіовізуальних навчальних ігор. Студенти можуть змагатися в іграх один проти одного в режимі реального часу з будь-якого пристрою за допомогою простого коду. Quizlet – це програма цифрових флеш-карток, яку багато студентів вважають корисною для вивчення лексики. Викладачі можуть використовувати й налаштовувати готові навчальні набори або створювати власні [1, с. 87].

Newsela – програма, яка містить цікаві статті про поточні події з відповідними зображеннями та запитаннями, що розподілені на п'ять різних лексичних рівнів.

CommonLit – це безкоштовний сайт, який містить понад 2 000 уривків із художньої й наукової літератури з можливістю пошуку за назвою, жанром, літературним прийомом і лексичним рівнем. Тексти структуровано в навчальні блоки [2, с. 12].

Duolingo – корисний безкоштовний додаток для вивчення мови, що пропонує курси англійської як другої іноземної мови. Його адаптивне програмне забезпечення розроблено таким чином, щоб нагадувати гру, та дає змогу студентам грати самостійно або з друзями.

BBC Teach має велику кількість безкоштовних навчальних ресурсів з понад 30 предметів, включаючи вивчення англійської мови для дорослих. Він також пропонує інтерактивні уроки з різноманітними відео та графічними матеріалами [3, с. 21].

Британська рада – це міжнародна організація, що займається поширенням англійської мови й культури. На її вебсайті є безліч корисних посилань і мобільних додатків із вправами, іграми та аудіовізуальними уроками.

Усі ці ресурси доступні на будь-якому комп'ютері чи мобільному пристрої. Як бачимо, використання ІКТ має багато переваг для викладання англійської мови. Ці технології є корисними для викладачів, оскільки допомагають розробляти навчальні ресурси, готувати та презентувати уроки, мотивувати студентів, взаємодіяти зі студентами й надавати їм зворотний зв'язок. ІКТ також допомагають учням і студентам, надаючи їм можливість використовувати навчальні матеріали, співпрацювати, підвищувати рівень обізнаності з такими матеріалами та отримувати зворотний зв'язок.

Список використаних джерел

1. *Dudenev G., Hockly N.* How to teach English with technology : book. Oxford : Pearson Longman, 2007. 324 p. URL: https://www.academia.edu/1752931/How_to_teach_English_with_technology.

2. *Godwin-Jones R.* Augmented reality and language learning: From annotated vocabulary to place-based mobile games. *Language Learning & Technology*. 2016. Vol. 20. No. 3. P. 10-19. URL: <https://scholarspace.manoa.hawaii.edu/server/api/core/bitstreams/68e66049-c3d1-4171-89af-1b896e3f7698/content>.

3. *Reinders H.* Twenty ideas for using mobile phones in the language classroom. *English Teaching Forum*. 2010. Vol. 4. No. 3. P. 21-23. URL: https://www.researchgate.net/publication/323187426_20_Ideas_for_Using_Mobile_Phones_in_the_Language_Classroom.

Кривонос С. М.

здобувач вищої освіти факультету соціально-педагогічних наук та іноземної філології Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Харків, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-7869-5917>

ОГЛЯД МОБІЛЬНИХ ТА ОНЛАЙН-ДОДАТКІВ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛУ «СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ БАЗАМИ ДАНИХ» З ПРЕДМЕТА «ІНФОРМАТИКА» У 10 (11) КЛАСАХ (БАЗОВИЙ МОДУЛЬ)

У сучасних умовах, в яких опинилася вітчизняна освітня система, відбувається пошук нових форм і методів взаємодії вчителя та учнів на різних уроках, й інформатика не є винятком. Однією з таких форм є дистанційна. Під час навчання в дистанційному форматі чимало учнів стикаються з проблемою недоступності необхідної комп'ютерної техніки й програмного забезпечення. Єдиним пристроєм для комунікації та навчання на уроці є мобільний телефон, під'єднаний до мережі Інтернет. Його ефективне використання можливе за умов добору педагогом необхідних мобільних і онлайн-додатків для вивчення різних тем шкільного курсу інформатики. Тому особливої актуальності набуває огляд такого програмного забезпечення для опанування розділу «Системи керування базами даних».

Згідно з навчальною програмою з інформатики (рівень стандарту) для 10 (11) класів закладів загальної середньої освіти [1], основою є базовий модуль, в якому вивчення розділу «Системи керування базами даних» передбачає розгляд таких тем (табл. 1):

Таблиця 1

Теми розділу «Системи керування базами даних»

Номер теми	Назва теми
1	Поняття бази даних і систем керування базами даних, їх призначення. Реляційні бази даних, їхні об'єкти
2	Проектування бази даних. Ключі й зовнішні ключі. Введення даних різних типів
3	Зв'язування таблиць. Створення таблиць. Введення і редагування даних різних типів
4	Упорядкування і пошук даних
5	Фільтрування даних
6	Запити на вибірку даних
7	Обчислення в запитах

Джерело: [1].

Спираючись на програмний матеріал розділу, визначимо мобільні й онлайн-додатки з метою обрання оптимального для застосування в освітньому

процесі. Важливими критеріями їх добору нами визначено інтуїтивно зрозумілий інтерфейс та безкоштовне використання. Серед них на увагу заслуговують:

1. Google Sheets [2].
2. Airtable [3].
3. Caspio [4].
4. MobiDB [5].
5. SqLite [6].

Піддамо порівняльному аналізу їхній функціонал щодо можливостей використання під час вивчення визначених у навчальній програмі тем розділу «Системи керування базами даних». Результати аналізу наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Відповідність функціоналу мобільних та онлайн-додатків темам у навчальній програмі

Назва сервісу	Номер теми згідно з табл. 1						
	1	2	3	4	5	6	7
Google sheets	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так
Airtable	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Ні
Caspio	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так
MobiDB	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так
SqLite	Так	Ні	Так	Ні	Так	Ні	Ні

Складено автором.

Отже, як видно з табл. 2, одразу три додатки (Google sheets, Caspio, MobiDB) відповідають потребам навчальної програми. Для вибору серед них оптимального ми визначили додаткові критерії аналізу: українська мова інтерфейсу, кількість часу на опанування інтерфейсу додатка.

Результати аналізу засвідчили, що програма MobiDB не має україномовного інтерфейсу (лише російсько- чи англomовний), окрім того, після закінчення 14-денного випробувального терміну деякі функції стають доступними тільки за платної підписки. Програма Caspio має вбудований англomовний інтерфейс, переклад реалізується засобами Гугл-перекладу, тому переклад не зовсім коректний і точний. Використання Caspio потребує додаткового часу на ознайомлення з інтерфейсом і функціями як від викладача, так і від здобувачів освіти. Додаток Google Sheets входить до пакета стандартних додатків Гугл. Має вбудований україномовний інтерфейс; його можливості дають змогу виконувати більшість завдань з навчальної програми: створювати окремі сторінки баз даних, зв'язувати їх між собою, шукати дані за допомогою фільтрів та запитів. Це універсальний додаток для створення таблиць і баз даних, тож його можна використовувати під час вивчення одразу двох розділів [1] – «Системи керування базами даних» і «Моделі та моделювання».

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що із запропонованих мобільних та онлайн-додатків для використання на уроках інформатики під час вивчення розділу «Системи керування базами даних» в 10-му класі оптимальним є Google Sheets.

Список використаних джерел

1. Календарно-тематичне планування до уроків інформатики (рівень стандарту) базовий модуль для 10 (11) класу. *На Урок*: вебсайт. URL: <https://naurok.com.ua/kalendarno-tematichne-planuvannya-urokiv-informatiki-riven-standartu-bazoviy-modul-dlya-10-11-klasu-do-pidruchnika-informatika-10-11-klas-138656.html> (дата звернення: 05.10.2023).
2. Google Sheets : вебсайт. URL: <https://www.google.com/intl/uk/sheets/about/> (дата звернення: 05.10.2023).
3. Airtable : вебсайт. URL: <https://airtable.com/> (дата звернення: 20.09.2023).
4. Caspio : вебсайт. URL: <https://www.caspio.com/> (дата звернення: 05.10.2023).
5. MobiDB : вебсайт. URL: <https://mobidb.mobi/> (дата звернення: 28.09.2023).
6. SQLite : вебсайт. URL: <https://www.sqlite.org/index.html> (дата звернення: 03.10.2023).

Lavrenenko D. I.

student, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-3649-9551>

PROFESSIONAL DEVELOPMENT AND APPLICATION OF THE LATEST TECHNOLOGIES IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

In today's world, characterized by globalized commerce, rapid technological advancements, and expanding subject knowledge, teachers must consistently acquire new competencies and, of course, adapt to changes. Teachers must keep pace with evolving pedagogical techniques, emerging educational theories, and innovative technologies.

The COVID-19 pandemic highlighted the importance of remote work skills. Technology-integrated education can prepare students for remote work environments, which are becoming increasingly common in various industries. Technologies in the education process appear in global learning communities: more online platforms and social media may enable to connect with peers globally, fostering the exchange of ideas and best practices. This global network enhances professional growth and exposes educators to a wider range of perspectives.

Firstly, these areas may include the pedagogy and methodology of teaching foreign languages. Modern teachers must have a basic knowledge of how to teach students a lesson and develop our skills in using new technologies and methods in teaching classes. For example, while online learning, teachers use new platforms to communicate with participants or use interaction applications. From interactive online platforms to virtual reality simulations, these tools help find innovative ways to foster engagement, collaboration, and critical thinking among students [1]. However, of course, to harness the benefits of technology, schoolmasters must become adept at using these tools. Being part of a global learning community encourages continuous learning. Educators are motivated to stay updated with the latest research, teaching techniques, and technology trends to remain competitive in this global network. Educators can access a vast repository of resources, such as lesson plans, educational materials, and research papers, shared by their global peers. This access enhances the quality of teaching and enriches the learning experiences of students. This is where professional development becomes essential. So for this, in the Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University students learn interesting and new subjects like digital competence, the implementation of interdisciplinary connections, and the knowledge of new digital technologies for conducting interactive classes for children.

The second influential aspect is knowledge of psychology, and it is important to know the peculiarities of children in terms of age psychology. This knowledge allows a better understanding of students' motives, behaviors, interests, and thinking in general. After all, modern teachers must help to motivate children to study and learn more foreign languages.

In an increasingly digital world, digital literacy is a fundamental skill. Technology integration in education equips students with the ability to navigate digital tools, software, and platforms. Also, weighty aspects appear in preparation for future careers: integrating technology into education equips students with crucial digital skills for the job market. Educators well-versed in these technologies can better prepare students for future careers or further lives. Also, new technologies provide tools for collecting and analyzing data on student performance. For example, knowledge testing platforms, interactive quizzes, and an online grading diary. Educators can establish professional learning networks on platforms like Twitter, LinkedIn, or specialized education forums. Platforms offer educators unique opportunities to connect, collaborate, and grow professionally. For example, now teachers use the specific platforms used more in lessons with students: Vseosvita, Naurok, and Classtime [2]. Vseosvita is a widely recognized online platform that focuses on educational resources and professional development for teachers. Educators can share lesson plans, teaching materials, educational resources, forums, and discussions. The platform offers online courses and webinars that allow educators to expand their knowledge and skills. The next one is known for its vast collection of educational resources and interactive tools – Naurok. Naurok hosts a comprehensive library of educational materials, including lesson plans, quizzes, and multimedia content, and facilitates the formation of teacher communities. Finally, Classtime is a versatile educational platform that supports formative assessment and interactive learning. Class Time offers collaborative workspaces where educators can share lesson plans, teaching strategies, and student activities. This encourages collaboration and the exchange of innovative teaching ideas. In general, these platforms facilitate resource sharing, collaborative discussions, and access to a wealth of educational materials and expertise, ultimately enhancing the quality of education in Ukraine and promoting continuous professional growth among educators.

In conclusion, professional development is a fundamental aspect of an educator's journey. In an era defined by technological advancements, teachers must continuously learn and adapt to ensure that they are well-equipped to guide students toward success. By embracing new technologies and integrating them into their teaching practices, educators can enhance engagement, personalize learning experiences, and prepare students for the challenges of the future.

References:

1. Shvedova, Ya. (2021). Pedagogical interaction in the «teacher-student» dyad in online learning conditions. *Educological discourse*, 34(3), 111-129. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.38> [in Ukrainian].

2. Kynal, A. (2017). E-learning as a means of future specialist information competence formation. *Innovative economy: processes, strategies, technologies*, Proceedings of the International Scientific Conference. Kielce, 2017. P. 189-191.

Леснікова М. В.

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач сектора професійної освіти відділу освітньої статистики і аналітики ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2802-973X>

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ) ОСВІТІ: РЕЗУЛЬТАТИ ВСТУПНОЇ КАМПАНІЇ

За визначенням, інформаційно-комунікаційні технології в освіті – це сукупність методів, прийомів, виробничих процесів і програмно-апаратних засобів, інтегрованих із метою розроблення інформаційно-цифрових освітніх систем, електронних освітніх ресурсів та побудови комунікаційних мереж [1].

Для заохочення випускників шкіл і дорослого населення вступати до закладів професійної (професійно-технічної) освіти (далі – П(ПТ)О) Міністерство освіти і науки України у співпраці з міжнародними партнерами та органами місцевого самоврядування створило інформаційно-комунікаційну мережу між потенційними вступниками й закладами П(ПТ)О, яка полягала в низці заходів із популяризації П(ПТ)О серед потенційних вступників. Ця інформаційно-комунікаційна мережа дає змогу школярам, їхнім батькам, а також дорослому населенню (включаючи внутрішньо переміщених осіб і ветеранів війни) обрати професію своєї мрії та здобути освіту, що гарантує працевлаштування, гідну заробітну плату і сприяє економічному відновленню інфраструктури нашої країни.

Необхідність створення такої інформаційно-комунікаційної мережі є відповіддю на реалії сьогодення. Півтора року повномасштабної війни, яка досі триває в нашій країні, ставить ринок праці перед новими випробуваннями й перспективами. За даними Державної служби зайнятості, протягом січня – серпня 2023 р. переважна більшість вакансій припадала саме на кваліфікованих робітників [2]. Так, за окреслений період у переважній більшості ринок праці потребував кваліфікованих робітників з інструментом – 19 % усіх поданих вакансій (швачка, електрик з ремонту та обслуговування електроустаткування, слюсар-ремонтник, слюсар-сантехнік, електрогазозварник, слюсар з ремонту колісних транспортних засобів, пекар, маляр); працівників сфери торгівлі та послуг – 15 % (кухар, продавець продовольчих та непродовольчих товарів, продавець-консультант, охоронник, офіціант, молодша медична сестра, бармен, соціальний робітник, перукар); робітників з обслуговування, експлуатації устаткування та машин – 14 % (водій, токарь, тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва, тракторист, оператор заправних станцій, дорожній робітник, машиніст екскаватора, водій навантажувача, фрезерувальник, оператор верстатів, машиніст крана (кранівник)).

З огляду на це у 2023 р. затверджений обсяг прийому здобувачів П(ПТ)О на умовах регіонального замовлення становив 92 799 осіб, що на 4 672 особи (або 5 %) більше, ніж у 2022 р.

Станом на 1 вересня 2023 р. до закладів П(ПТ)О вступили на навчання 82,4 тис. випускників шкіл, що на 3,6 тис. осіб (або на 4,6 %) більше, ніж у попередньому році (рис. 1).

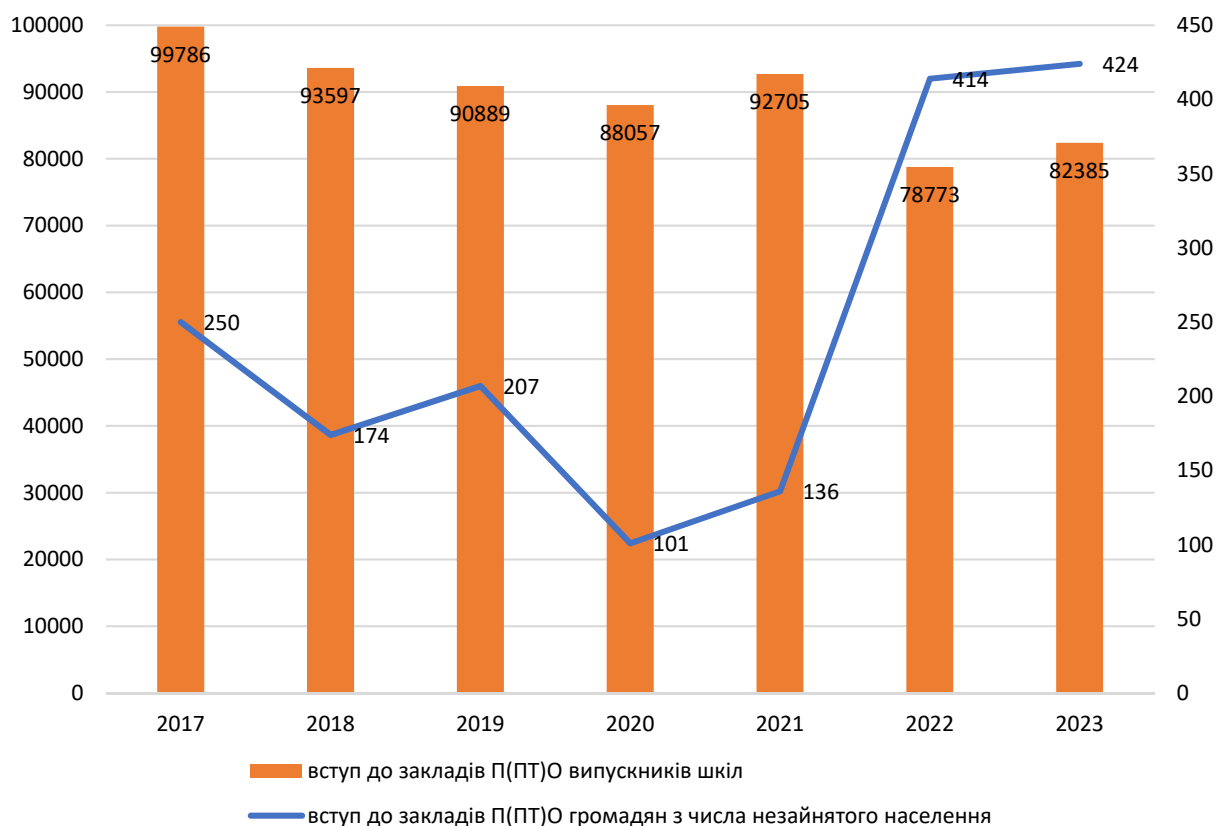

Рис. 1. Вступ до закладів П(ПТ)О випускників шкіл та громадян із числа незайнятого населення станом на 1 вересня відповідного року, осіб
Побудовано автором за даними державної статистичної звітності, форма № 2 (профтех).

Серед регіонів України у 2023 р. найбільше випускників шкіл вступили на навчання до закладів П(ПТ)О Львівської (7 734 особи), Дніпропетровської (6 506), Вінницької (5 103) та Харківської (4 632) областей (рис. 2).

Також у цьому році після істотного (дво-триразового) зменшення чисельності незайнятого населення, яке вступало до закладів П(ПТ)О протягом 2018–2020 рр., відбулося поступове збільшення цього показника (особливо це стосується незайнятого населення, що вступало з метою здобуття первинної професійної підготовки, – його число зросло більш ніж удвічі). Так, станом на 1 вересня 2023 р. кількість осіб із числа незайнятого населення, що вступили на навчання до закладів П(ПТ)О, збільшилася на 10 осіб порівняно з 2022 р. та на 288 осіб порівняно з 2021 р.

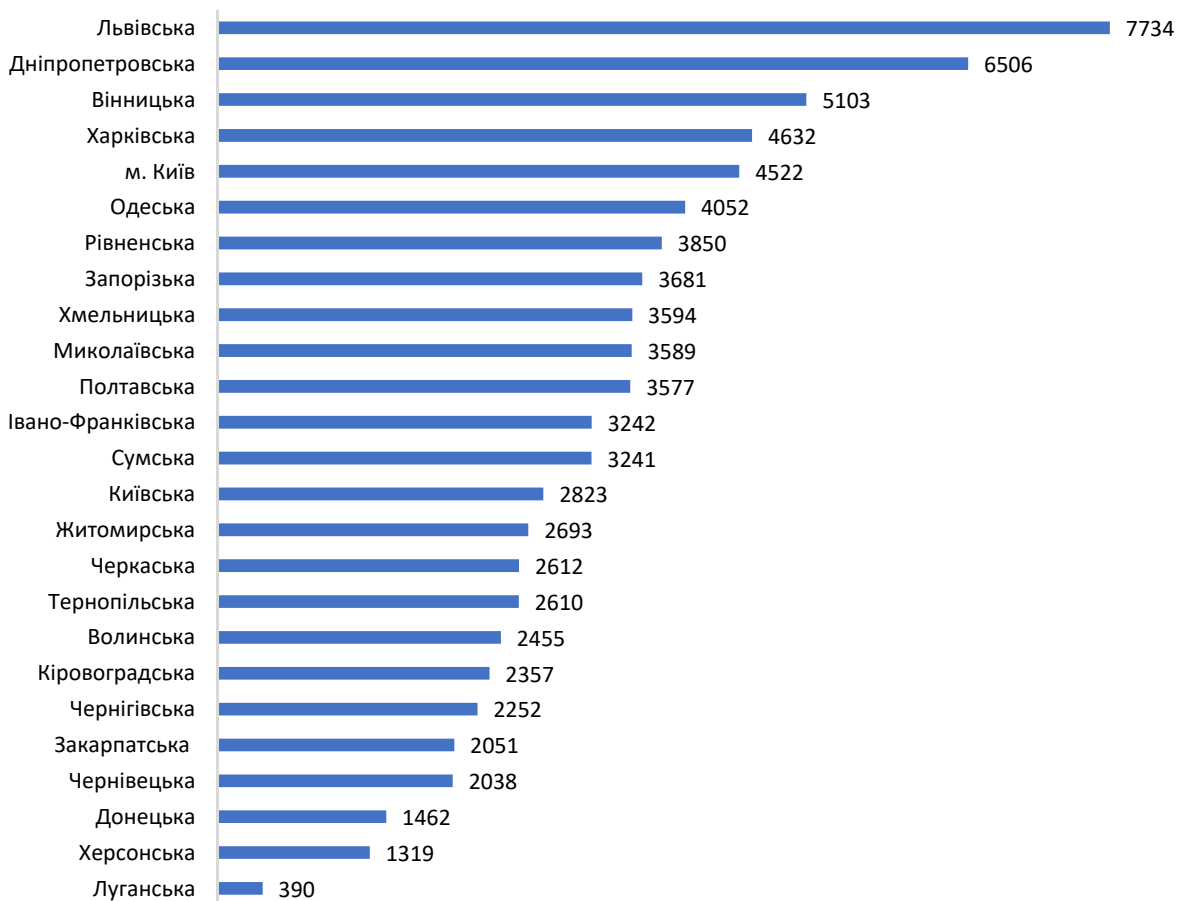

Рис. 2. Вступ до закладів П(ПТ)О випускників шкіл за регіонами станом на 1 вересня 2023 р., осіб

Побудовано автором за даними державної статистичної звітності, форма № 2 (профтех).

Зростанню кількості вступників із числа випускників шкіл і дорослих здобувачів із числа незайнятого населення до закладів П(ПТ)О сприяли інформаційно-комунікаційні заходи, серед яких слід виокремити: оприлюднення на сайті МОН графіків днів відкритих дверей і профорієнтаційних заходів у закладах П(ПТ)О, створення інфографіки та відеогайдів для школярів про умови вступу у 2023 р. [3], а також інфографіки для дорослих, ветеранів і внутрішньо переміщених осіб [4]. Протягом травня цього року проведено Всеукраїнський тиждень професійної освіти. Заходи відбувалися на національному й регіональному рівнях. Кожний день мав окрему назву: «День студентів», «День роботодавців», «День педагогів» та «День професії» [5].

Також у цьому році створено електронний кабінет вступника в ЄДЕБО, завдяки якому абітурієнти мають можливість подавати документи для вступу до закладів П(ПТ)О онлайн.

З метою заохочення дорослого населення вступати до закладів П(ПТ)О організовано безкоштовні короткострокові курси для дорослого населення (у т. ч. для внутрішньо переміщених осіб та ветеранів війни) для отримання часткових кваліфікацій. Станом на 1 вересня 2023 р. за програмами короткотермінових курсів пройшли навчання понад 1 000 осіб, 30 % з яких працевлаштовано.

Створена інформаційно-комунікаційна мережа між потенційними вступниками й закладами П(ПТ)О є дієвим кроком щодо залучення їх до П(ПТ)О та, як результат, збільшення чисельності школярів і дорослих, передусім незайнятого населення, котрі цього року віддали перевагу П(ПТ)О. Слід зазначити, що прийом до закладів П(ПТ)О продовжено до 1 жовтня 2023 р., а отже, є підстави для збільшення кількості вступників на кінець поточного року.

Список використаних джерел

1. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: словник. Київ: ЦП Компринт, 2019. 134 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718706/1.pdf>.
2. Ситуація на ринку праці та діяльність державної служби зайнятості у січні – серпні 2023 року / Державний центр зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67>.
3. Вступна кампанія 2023 для школярів / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/vstupna-kampaniya-2023-dlya-shkolyariv>.
4. Вступна кампанія 2023 для дорослих, ветеранів, ВПО / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/vstupna-kampaniya/vstupna-kampaniya-2023-dlya-doroslih-veteraniv-vpo>.
5. Всеукраїнський тиждень професійної освіти 2023 / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/zahodi-i-konkursi/vseukrayinskij-tizhden-profesijnoyi-osviti-2023>.

Лупаренко Л. А.

кандидат педагогічних наук, завідувач відділу цифрової трансформації НАПН України, Інститут цифровізації освіти НАПН України, Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4500-3155>

НАЙПОШИРЕНІШІ ВІКІ-РУШІІ ЯК ПОТЕНЦІЙНИЙ ЗАСІБ СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ ОСВІТИ

З метою формування, систематизації, уніфікації та підтримання в актуальному стані поняттєво-термінологічного апарата педагогіки і психології з 2021 р. в Інституті цифровізації освіти НАПН України провадиться розроблення амбітного проекту – *Української електронної енциклопедії освіти* [1].

При розгляді програмних можливостей для розгортання цієї веборієнтованої енциклопедії вибір було зупинено на технології вікі. Доцільно врахувати, що з моменту її створення в 1994 р. американським програмістом Уордом Каннінгамом (Ward Cunningham) у світі розроблено декілька сот вікі-рушіїв. Перша спроба узагальнення такого загальнодоступного програмного забезпечення реалізувалась у канонічний список вікі, розроблених у 1995–2014 рр. [2]. На момент останнього оновлення у 2014 р. вказаний перелік складався вже зі 160 найменувань, систематизованих як за алфавітом, так і за популярними на той час мовами програмування, а саме: ASP (8 зразків), Ada (1), Awk (2), Bash (4), Cheshire (1), C (6), C++ (4), C# (12), ColdFusion (2), CommonLisp (2), BorlandDelphi (1), Easy (1), EmacsLisp (2), Erlang (1), Haskell (2), Htag (1), IBasic (1), Io (1), **Java (45)**, JavaScript (5), Lua (4), LotusNotes/Domino (1), ML (1), newLISP (1), ObjectiveCaml (2), **Perl (25)**, **PHP (85)**, Prolog (1), **Python (35)**, Rc Shell (2), Rebol (2), Rexx (1), **Ruby (14)**, Scheme (4), Smalltalk (10), ToolCommand (2), SuneidoPlatform (1), VisualBasic (3), VisualFoxPro (1), Vim Script (2).

Слід зазначити, що станом на 2023 р. більшість вікі з цього списку вже недоступні, зокрема лише 31 має активний вебсайт і підтримку розробників, а вихідний код ще 15 вікі доступний для завантаження на сайті <https://sourceforge.net> і подібних ресурсах, однак більше не оновлюється.

З активним розвитком інформаційних технологій останнього десятиліття та значним розширенням функціоналу всіх веборієнтованих систем розроблено десятки нових вікі-платформ, у т. ч. другого й третього покоління, що мають різне призначення, реалізовані на різних мовах програмування, є комерційними або поширюються у відкритому доступі.

На численних вебсайтах, присвячених питанням підтримки сфери ІТ, пропонуються переліки найкращих вікі з їх коротким описом, наприклад персональних, лінукс-сумісних, вільно поширюваних, для підтримки бізнес-комунікації та ін. На жаль, такі «рейтинги» часто відображають суб'єктивну думку їхніх авторів, без обґрунтування критеріїв і характеристик добору, та зазвичай із рекламною метою.

Аналізуючи дані профайлера *BuiltWith*® станом на дату останнього оновлення (24.10.2023), його алгоритмами виявлено в мережі Інтернет у цілому

91 120 сайтів, підтримуваних на базі технології вікі [3]. Рейтинг найпопулярніших вікі-платформ (рис. 1) свідчить, що для підтримки 42 151 сайту нині активно застосовується MediaWiki (46 %); 28 082 сайти створено на DokuWiki (31 %), дещо менше, 14 777, – на Atlassian Confluence (16 %), 3 307 сайтів – на Wiki.js (4 %) та 2 803 – на інших (3 %). 78 698 сайтів, що використовували технологію вікі раніше, наразі є неактивними.

Top In Wiki Usage Distribution on the Entire Internet

Technology	Websites	%
 MediaWiki	42,151	0.05
 DokuWiki	28,082	0.04
 Atlassian Confluence	14,777	0.02
 Wiki.js	3,307	3.63
 Tiki Wiki CMS Groupware	1,294	1.16
 TiddlyWiki	641	0.7
 BlueSpice	363	0.4
 XWiki	338	0.37
 TWiki	85	0.09
 JSPWiki	36	0.04
 ScrewTurn Wiki	27	0.03
 Foswiki	12	0.01
 Wikispaces	7	0.01

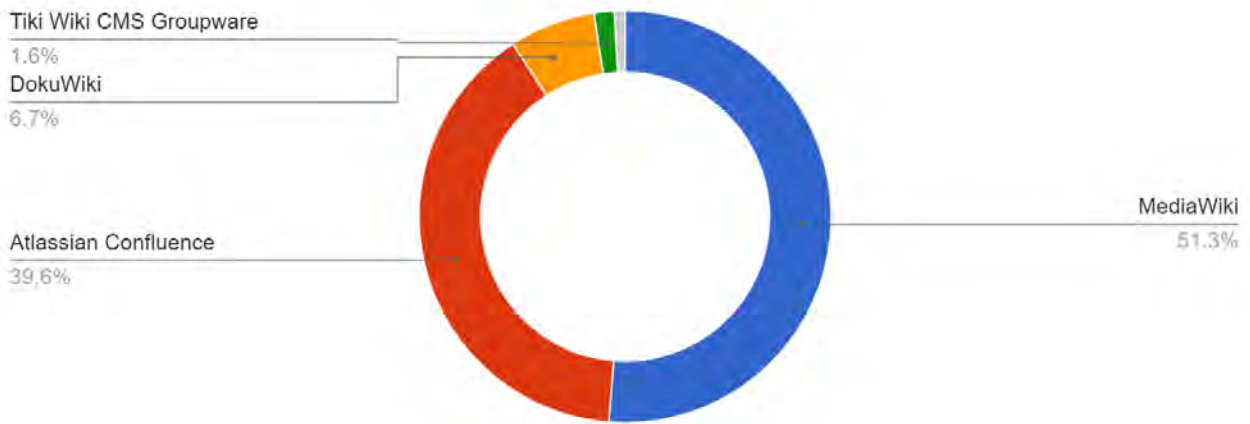
Рис 1. Рейтинг найпоширеніших вікі-рушіїв за даними BuiltWith®

Джерело: Wiki Usage Distribution on the Entire Internet : вебсайт. URL: <https://trends.builtwith.com/cms/wiki/traffic/Entire-Internet>.

Рейтинг іншого профайлера – *Wappalyzer* (рис. 2) сформовано на основі значно меншої вибірки, що включає 23 300 вікі-сайтів [4]. Цей рейтинг демонструє подібні тенденції з незначними відмінностями: MediaWiki (51,3 %, 11 800 сайтів), Atlassian Confluence (39,6 %, 9 100 сайтів), DokuWiki (6,7 %, 1 500 сайтів), TikiWiki CMS Groupware (1,6 %, 370 сайтів), XWiki (0,5 %, 110 сайтів), MoinMoin (0,3 %, 70 сайтів).

У цілому трійка лідерів є незмінною: *MediaWiki*, *DokuWiki*, *Atlassian Confluence*. До першої двадцятки також увійшли *Wiki.js.*, *Tiki Wiki CMS Groupware*, *TiddlyWiki*, *BlueSpice*, *XWiki*, *TWiki*, *ScrewTurn Wiki*, *Foswiki*, *Wikispaces*, *MoinMoin*, *ikiwiki*, *Apache JSPWiki*.

У хронологічному розрізі графіки використання цих вікі-рушіїв свідчать про два піки популярності такого роду технологій у період з 2013–2014 рр. (*a-b*) і протягом 2019–2021 рр. (*z-d*), що, ймовірно, спричинено активністю їх використання для підтримки корпоративної бізнес-документації та інформаційного супроводу розроблення ПЗ в ІТ-компаніях (рис. 3).

#	Technology	Websites tracked	Market share
1	MediaWiki	11 800	51%
2	Atlassian Confluence	9 100	39%
3	DokuWiki	1 500	7%
4	Tiki Wiki CMS Groupware	370	2%
5	XWiki	110	0.8%
6	MoinMoin	70	0.5%
7	Foswiki	-	0.3%
8	TiddlyWiki	-	0.2%
9	ikiwiki	-	0.2%
10	TWiki	-	0.2%
11	Apache JSPWiki	-	0.03%
12	WikkaWiki	-	0.03%

Рис 2. Рейтинг найпоширеніших вікі-рушіїв за даними Wappalyzer

Джерело: Wikis technologies market share : вебсайт. URL: <https://www.wappalyzer.com/technologies/wikis/>.

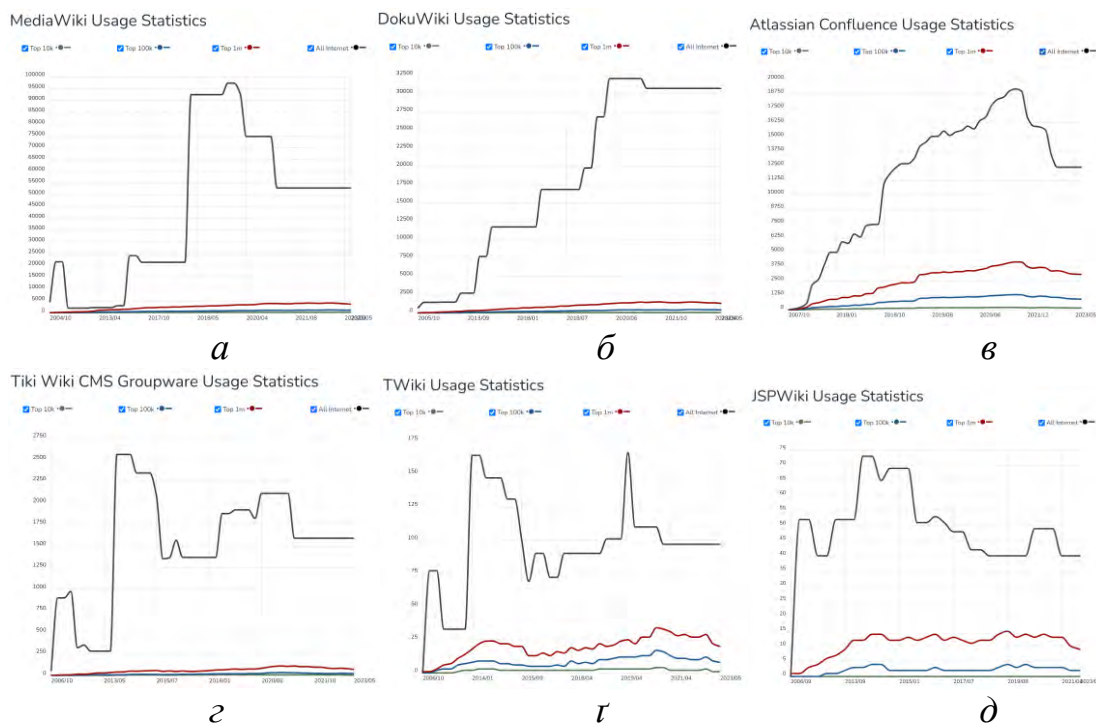

Рис. 3. Зміна кількості інсталяцій різних вікі в часі

Джерело: Wiki Usage Distribution in Ukraine : вебсайт. URL: <https://trends.builtwith.com>.

В українському сегменті мережі профайлером *BuiltWith*® виявлено 383 сайтів, розгорнутих на семи вікі-рушіях [5] (рис. 4). Частка їх використання є пропорційною загальносвітовим трендам, зокрема MediaWiki – 41 % (157 сайти), DokuWiki – 31 % (118), Atlassian Confluence – 22 % (85), Wiki.js – 4 % (14), Tiki Wiki CMS Groupware – 1,17 % (5), XWiki – 0,78 % (3) та BlueSpice – 0,25 % (1).

Top In Wiki Usage Distribution in Ukraine

Technology	Websites	%
MediaWiki	157	40.99
DokuWiki	118	30.81
Atlassian Confluence	85	22.19
Wiki.js	14	3.66
Tiki Wiki CMS Groupware	5	1.17
XWiki	3	0.78
BlueSpice	1	0.26

Рис. 4. Статистика використання вікі-рушіїв в Україні

Джерело: Wiki Usage Distribution in Ukraine : вебсайт. URL: <https://trends.builtwith.com/cms/wiki/country/Ukraine>.

Аналізуючи сферу застосування нині популярних вікі-рушіїв, знаходимо переважно бази документації ІТ, агро- та юридичних компаній, інтернет-провайдерів, торговельних мереж, забудовників, бізнес-корпорацій,

відеоіндустрії, урядових організацій (НАЗК, КМДА, Державний земельний кадастр), приватних онлайн-курсів і шкіл, громадських, професійних, неформальних і релігійних організацій, персональних вікі та ін. Щодо вітчизняних вікі-сайтів у галузі освіти й науки слід зазначити, що на базі Wiki.js та XWiki реалізовано по одному сайту, на базі DokuWiki – 4, на базі MediaWiki – 15 сайтів.

Результати аналізу даних профайлерів BuiltWith® і Wappalyzer дають можливість виокремити вікі-рушій MediaWiki як найбільш доцільний для розгортання Української електронної енциклопедії освіти.

Список використаних джерел

1. Биков В., Буров О, Лупаренко Л., Пінчук О., Яцишин А. Концептуальні засади створення «Української електронної енциклопедії освіти». *Фізико-математична освіта*. 2022. Т. 36. № 4. С. 7–15. DOI: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2022-036-4-001>.

2. Wiki Engines : вебсайт. URL: <https://wiki.c2.com/?WikiEngines> (дата звернення: 24.10.2023).

3. Wiki Usage Distribution on the Entire Internet : вебсайт. URL: <https://trends.builtwith.com/cms/wiki/traffic/Entire-Internet> (дата звернення: 24.10.2023).

4. Wikis technologies market share : вебсайт. URL: <https://www.wappalyzer.com/technologies/wikis/> (дата звернення: 24.10.2023).

5. Wiki Usage Distribution in Ukraine : вебсайт. URL: <https://trends.builtwith.com/cms/wiki/country/Ukraine> (дата звернення: 24.10.2023).

Ніколаєв О. І.

здобувач освіти Відокремленого структурного підрозділу «Рівненський фаховий коледж НУБіП України», Рівне, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-8093-294X>

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ: ГРАФІЧНИЙ ДИЗАЙН ТА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Візуалізація знань – це процес представлення складної інформації в наочній формі, яка легко сприймається та запам'ятовується. Вона є важливим інструментом навчання, що може підвищити ефективність засвоєння знань, сприяти розвитку критичного мислення й творчості, а також зробити освітній процес більш цікавим і захоплюючим.

Останніми роками візуалізація знань стала однією з ключових тенденцій у сучасній освіті. Це пов'язано з розвитком графічного дизайну та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які відкривають нові можливості для створення ефективних візуальних моделей.

Сучасні інформаційні технології охоплюють широкий спектр засобів і систем для збору, обробки, зберігання, передання та використання інформації. Ці технології включають комп'ютерні програми, мережі, мультимедійні засоби, віртуальну реальність, електронні платформи та ін. У сучасній освіті візуалізаційні засоби графічного дизайну є потужним інструментом поліпшення навчального процесу, адже дають змогу перетворити складні концепції та ідеї на зрозумілі й привабливі візуальні елементи. Графічний дизайн сприяє наочному представленню матеріалів і зрозумілому поясненню складних концепцій учителями та викладачами, сприяючи кращому засвоєнню знань студентами.

У контексті освіти ІКТ відіграють ключову роль у поліпшенні навчального процесу, надаючи студентам доступ до великого обсягу актуальної інформації, інтерактивних навчальних засобів і можливість спільно працювати над проектами, взаємодіяти з викладачами та іншими студентами незалежно від географічного положення. Використання ілюстрацій, схем, діаграм, ментальних карт, графіків та інших візуальних засобів у навчальних матеріалах сприяє активізації когнітивних процесів, полегшує запам'ятовування й розуміння матеріалу. Додавання візуальних елементів до навчальних презентацій чи матеріалів активізує увагу та інтерес студентів, сприяючи збільшенню їхнього навчального досвіду. Такі технології уможливають створення індивідуалізованих навчальних траєкторій з урахуванням особливостей кожного студента.

ІКТ впливають на освітній процес, розширюючи можливості навчання та забезпечуючи ефективніше передання знань. Досягнення цілей освіти стає більш доступним і ефективним завдяки використанню цифрових платформ для навчання, електронних підручників, відеоуроків, вебінарів, інтерактивних тестів та інших навчальних ресурсів, які забезпечують студентів зручним і цікавим способом вивчення матеріалу. Технологічний прогрес сприяє створенню онлайн-курсів та платформ для дистанційного навчання, що розширює географію

освітнього охоплення та дає можливість навчатись особам, які раніше не мали доступу до якісної освіти через географічні, економічні або інші обмеження. ІКТ сприяють створенню інтерактивних і адаптивних навчальних середовищ, які дають змогу студентам самостійно керувати своїм навчанням і обирати оптимальний шлях освітнього розвитку.

Анімація та інтерактивні елементи графічного дизайну також відіграють важливу роль у вдосконаленні освітнього процесу. Анімація як засіб візуалізації може надати рух і життя інформаційним матеріалам, сприяючи кращому засвоєнню та розумінню складних концепцій, особливо у випадках, коли словесне пояснення є складним або недостатньо ефективним. Анімація може бути використана для демонстрації процесів, ілюстрацій і абстрактних понять.

Інтерактивні елементи, такі як відкриття підказок при наведенні, кнопки, що розкривають додаткову інформацію, або можливість маніпулювати вмістом, дають можливість студентам брати активнішу участь у освітньому процесі. Це може охоплювати розв'язання завдань, перевірку знань за допомогою віртуальних тестів та інтерактивні вправи. Зазначені елементи сприяють поглибленню засвоєння матеріалу й розвитку критичного мислення через практичний досвід. Інтерактивність також створює сприятливу атмосферу для співпраці та взаємодії студентів, що збагачує освітній процес.

Інноваційні підходи в графічному дизайні освітніх матеріалів включають застосування передових технологій, удосконалення дизайнерських рішень та адаптацію до потреб сучасного навчального середовища: використання віртуальної реальності, розроблення мультимедійних засобів для навчання, оптимізацію дизайну під різні пристрої й платформи. Також набуває популярності використання анімації, 3D-моделювання та інтерактивних інтерфейсів для поліпшення сприйняття навчального матеріалу й залучення учнів до навчання.

Однією з цілей візуалізації в навчанні є спонукання студентів до використання, представлення засвоєних і нових знань у нових ситуаціях, що відбувається, зокрема, під час виконання ними практичних завдань із застосуванням візуалізації інформації [1, с. 6]. Приклади використання візуалізації знань у коледжі під час практичних занять із програмування:

- використання графічної моделі для пояснення роботи алгоритму сортування (наприклад, модель може показати, як алгоритм сортує масив чисел від найменшого до найбільшого);

- використання діаграми активності для пояснення роботи циклу while (за допомогою діаграми можна показати, як цикл виконується, доки умова буде виконана);

- використання інтерактивної моделі для демонстрації роботи структури даних (модель може дати змогу студентам змінити структуру даних і побачити, як це впливає на її поведінку);

- викладач може запропонувати студентам створити власну візуалізацію для пояснення складної концепції програмування (наприклад, студенти можуть створити анімацію, що показує, як працює алгоритм пошуку).

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що інформаційно-комунікаційні технології істотно впливають на розвиток графічного дизайну у сфері освіти. Вони відкривають широкі можливості для створення ефективних і привабливих навчальних матеріалів, полегшуючи навчання та засвоєння знань. Використання сучасних технологій сприяє створенню інноваційних і візуально змістовних освітніх ресурсів. Для оптимального використання графічного дизайну та ІКТ у навчальному процесі варто звертати увагу на індивідуальні потреби студентів і особливості закладу освіти. Важливо надавати перевагу інтерактивним та адаптивним навчальним платформам, враховувати їх доступність для різних груп студентів. Також потрібно постійно оновлювати й адаптувати засоби графічного дизайну до змін у технологічному середовищі для забезпечення ефективного навчання та підвищення якості освіти.

Список використаних джерел

1. *Халецька Л.* Цифрові інструменти візуалізації інформації у викладанні дисципліни «Міжнародна інформація та бізнес». URL: https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/53322/1/%D0%9C_3.8_%D0%A1%D1%82%D1%80.%20224-239.pdf (дата звернення: 03.10.2023).

Овчарук О. В.

доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу компаративістики інформаційно-освітніх інновацій Інституту цифровізації освіти НАПН України, Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7634-7922>

ЦИФРОВІ РІШЕННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СУЧАСНИХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Розбудова та відновлення освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) в період війни є важливим стратегічним завданням нашої держави. Втрати, яких зазнала освітня інфраструктура та учні в Україні з початком повномасштабної російської агресії 24 лютого 2022 р., зумовили потребу в пошуку альтернативних шляхів проведення навчання, зокрема у сфері дистанційного та змішаного навчання. Адже в період карантину 2020–2022 рр. українські педагоги вже набули значний досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і створили умови для дистанційного навчання в школах. Однак питання утворення цілісного, наповненого інформаційно-освітнього шкільного середовища досі залишається невирішеним.

Серед вітчизняних дослідників питання створення цифрового освітнього середовища розглядають В. Биков, О. Спирін, О. Пінчук, С. Литвинова, Н. Морзе, В. Олексюк, О. Овчарук, М. Лещенко, О. Гриценчук, І. Іванюк та ін. [1]. У своїх працях автори конкретизують поняття інформатизації й цифровізації освіти та освітніх закладів, обґрунтовують моделі інформаційно-комунікаційного середовища, виокремлюють роль педагогів у створенні освітнього цифрового середовища, аналізують досвід розвитку останнього в країнах зарубіжжя тощо. Проблема використання цифрових засобів і технологій у школі сьогодні стоїть дуже гостро. Учителі змушені працювати у важких умовах. Наразі контекст освітнього процесу є таким:

- посткарантинний період, пов'язаний із швидким переходом шкіл на дистанційне навчання, особливо в регіонах, де неможливо постійно здійснювати освітній процес очно. Цей період характеризується приверненням уваги вчителів до засобів комунікації з учнями та батьками;

- широкомасштабне вторгнення РФ на територію України, що призвело до втрат шкільної інфраструктури, доступу до Інтернету, засобів зв'язку;

- вимушене переселення учнів, сімей і вчителів, що ускладнило долучення та саму організацію освітнього процесу. Слід також згадати про значну кількість біженців, які опинилися за кордоном в умовах, що ускладнили доступ учнів до вітчизняних освітніх послуг;

- освітні втрати, пов'язані з втратою навчального часу, неповним вивченням нормативів за предметами викладання, іншими обставинами, які ускладнились у зв'язку з карантином та війною для школярів [2].

Тому створення безпечного й доступного інформаційно-цифрового середовища закладу освіти є нагальним завданням для освітян. Для цього потрібні нові цифрові рішення. Протягом останнього року спостерігається значна активність ЗЗСО щодо розбудови освітніх середовищ, створюються нові ресурси для вчителів і учнів, які можна використати в класі. Ще в листопаді 2021 р. Міністерство освіти і науки України анонсувало впровадження онлайн-інструменту для моніторингу рівня безпеки та комфорту закладів освіти (<https://www.pedrada.com.ua/article/2614-bezpechne-osvtn-seredovishche-zakladu-osvti>), що має стати частиною національної системи автоматизованого інформаційного комплексу освітнього менеджменту. Зазначений інструмент було розроблено за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні. Це свідчить про те, що при розбудові сучасного цифрового освітнього середовища керівники шкіл дбають про безпеку та комфорт для учнів і вчителів. Рішенням для учнів стало широке використання ресурсів Всеукраїнської школи онлайн (ВШО, <https://lms.e-school.net.ua/>), де розміщено безкоштовні методичні матеріали з організації дистанційного й змішаного навчання – від початкової школи до 11-го класу. Також на порталі ВШО є відеоуроки, тести та завдання для школярів 5–11-х класів.

Ще одним прикладом цифрового рішення для шкіл стало пілотування інструменту SELFIE (<https://mon.gov.ua/ua/osvita/cifrova-osvita/selfie>). Це онлайн-інструмент для самооцінювання стану цифровізації закладу освіти через анонімне опитування, в якому твердження та запитання базуються на опублікованій у 2015 р. рамці цифрових компетентностей освітніх організацій DigCompOrg, що розроблена за підтримки Європейської комісії (https://joint-research-centre.ec.europa.eu/european-framework-digitally-competent-educational-organisations-digcomporg/digcomporg-framework_en). На відміну від інших інструментів, SELFIE оцінює думки абсолютно всіх учасників освітнього процесу – керівників шкіл, учителів та учнів. Це дає змогу отримати уявлення про ефективність використання цифрових технологій в окремому закладі освіти. Інструмент не перевіряє знання чи навички опитаних, не порівнює заклади освіти між собою, а дає можливість провести об'єктивне анонімне опитування учасників освітнього процесу й генерує зведений, знеособлений інтерактивний звіт про стан цифровізації.

На жаль, багато шкіл України досі не мають чіткої стратегії щодо цифровізації навчання. Іноді керівництво ЗЗСО не знає, якими є їхні сильні й слабкі сторони у використанні цифрових технологій, які форми та методи розвитку цифрових навичок найпотрібніші вчителям і учням, як слід розподіляти пріоритети в процесі цифрової трансформації закладу, яких вони потребують інвестицій та фінансування в цьому контексті [3].

У 2023 р. Інститутом цифровізації освіти НАПН України проведено опитування 42 708 педагогічних працівників у системі ЗЗСО щодо їхньої готовності й здатності використовувати ІКТ для організації дистанційного навчання з учнями. Серед проблем, на які вказали вчителі, такі: відсутність якісного Інтернету – 64,7 %; недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів – 56,8 %; вیاлові відключення електроенергії – 49,1 %; низький рівень

самоорганізованості та мотивації учнів – 41,3 %; відсутність підтримки з боку батьків – 30 %; брак часу через збільшення навантаження на вчителя – 25,9 %; недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення закладів освіти – 23,1 %; психологічні труднощі під час дистанційного навчання – 14,5 %; труднощі з дистанційним навчанням учнів початкової школи – 13,9 %; зниження якості надання освітніх послуг – 6,3 %; недостатній рівень цифрової компетентності вчителя – 5,1 %; руйнування чи пошкодження закладу під час війни – 4,4 % [4, с. 22]. Усе це свідчить про необхідність подальшого пошуку цифрових рішень та продовження цифровізації освітньої сфери, що підтверджується Концепцією цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року [5]. Цифровізація – це також комплексна робота над побудовою екосистеми цифрових рішень у сфері освіти й науки, включаючи створення безпечного електронного освітнього середовища, забезпечення необхідної цифрової інфраструктури закладів та установ освіти і науки, підвищення рівня цифрової грамотності учнів та вчителів. Вона стосується впровадження в освітній процес на всіх рівнях сучасних ІКТ із метою розвитку в школярів умінь обирати достовірну інформацію, користуватися безпечними джерелами, застосовувати критичне мислення, використовувати цифровий контент у навчальних цілях та в житті загалом тощо.

Отже, цифрові рішення в системі ЗЗСО – це цифрове управління освітніми процесами; екосистема й середовище, безпечне для всіх користувачів; онлайн-навчання; дистанційне та змішане, персоналізоване навчання, найбільш комфортне й доступне; цифрові підручники; цифрові освітні послуги (моніторинг, тестування, сертифікація, підвищення кваліфікації тощо).

Список використаних джерел

1. *Биков В., Спірін О., Пінчук О.* Сучасні завдання цифрової трансформації освіти. *Вісник Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. 2020. № 1. С. 27–36. DOI: [https://doi.org/10.35387/ucj.1\(1\).2020.27-36](https://doi.org/10.35387/ucj.1(1).2020.27-36).
2. Третина учнів в умовах війни не мали постійного доступу до навчання – результати дослідження / Державна служба якості освіти України. URL: <https://sqe.gov.ua/tretina-uchniv-v-umovakh-viyni-ne-mali-po/> (дата звернення: 05.10.2023).
3. *Іонан В.* Цифрова трансформація школи та роль інструменту SELFIE в ній. *Освіторія*: вебсайт. URL: <https://osvitoria.media/experience/tsyfrova-transformatsiya-shkoly-ta-rol-instrumentu-selfie-u-nij/>.
4. Результати онлайн-опитування «Готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах війни: 2023»: аналіт. звіт / О. Овчарук, І. Іванюк, О. Гриценчук та ін. ; за заг. ред. О. Овчарук. Київ : ЦО НАПН України, 2023. 81 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/736435/> (дата звернення: 05.10.2023).
5. Проєкт Концепції цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року / М-во освіти і науки України. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/koncepciya-cifrovoyi-transformaciyi-osviti-i-nauki-mon-zaproshuye-dogromadskogo-obgovorennya> (дата звернення: 05.10.2023).

Роговий О. В.

аспірант Державного університету інфраструктури та технологій,
Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-4867-6793>

Самсонкін В. М.

доктор технічних наук, професор, професор кафедри технологій транспорту
та управління процесами перевезень Державного університету

інфраструктури та технологій, Київ, Україна

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-1521-2263>

РОЗРОБЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ОСВІТНЬОЇ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ ШЛЯХОМ ІНТЕГРАЦІЇ ЦИФРОВИХ ЗАСТОСУНКІВ І ПРОЄКТІВ

Сьогодні процеси розвитку суспільства, що реалізуються шляхом забезпечення зростання як матеріального добробуту, так і духовності людини, у т. ч. ступеня її захищеності від усіх можливих небезпек, вражаюче змінюють світ. Зміни в провідних технологіях у наш час відбуваються доволі швидко, особливо в інформаційно-комунікаційних, що активно інтегруються в усі сфери діяльності людини та стають безпосередньо джерелом їх розвитку.

Зміни в галузі освіти не можливі без цифрової трансформації освітнього процесу, що передбачає використання потенціалу цифрових технологій. Цифрова трансформація в освітній і науковій галузі являє собою комплексну роботу щодо побудови системи цифрових рішень в освітньому середовищі, зокрема зі створенням єдиної інноваційно-освітньої соціальної мережі, головна мета якої – забезпечити необхідну якість та доступність освіти в Україні [1].

У міру розвитку технологій громадяни дедалі частіше прикуті до різноманітних гаджетів. Стрімкий розвиток та успіх різних соціальних мереж сприяють появі нових інтернет-проєктів, які націлені на об'єднання людей на основі спільних інтересів і захоплень. Інноваційно-освітня соціальна мережа сприятиме стрімкому розвитку освіти в Україні, оскільки торкатиметься всіх її аспектів у майбутньому, починаючи від спілкування й психологічної підтримки та закінчуючи реєстром усіх документів.

На 2023 р. цифровізація освіти є одним із головних пріоритетів МОН, на що вказують уже створені проєкти цифрової трансформації, як-от:

- Інноваційний освітній цифровий проєкт «Мрія» – містить бібліотеку контенту, що потрібна дитині, інформацію про освітні програми, курси, позашкільні активності тощо [2].
- Всеукраїнська школа онлайн – платформа для дистанційного та змішаного навчання учнів і методичної підтримки вчителів [3].
- Єдина державна електронна база з питань освіти – автоматизована система із функціями збору, верифікації, обробки, захисту та зберігання інформації про систему освіти [4].
- Національна електронна науково-інформаційна система (URIS) – інформаційно-телекомунікаційна й багатофункціональна система, що забезпечує

збір, формування, зберігання, обробку, використання даних та інформації про сферу наукової й науково-технічної діяльності України тощо [5].

- SELFIE – новітній онлайн-інструмент для оцінки закладів освіти, спрямований на допомогу в оцінюванні ефективності впровадження інноваційних цифрових технологій в освітньому процесі [6].

- Е-документи в «Дії» – у мобільному додатку «Дія» передбачено можливість відображення документів про освіту [7].

До цього переліку можна додати державний Е-журнал для ЗЗСО, чимало дистанційних та онлайн-сервісів в освіті, освітні чат-боти. Крім того, досягнуто домовленості з лідерами ринку онлайн-навчання, а саме платформами Coursera, Udemy та edX, про надання безкоштовного доступу до курсів українським студентам тощо. З огляду на це можна зробити висновок, що відбувається стрімкий розвиток у цифровізації освіти й науки України, оскільки більшість перелічених цифрових проєктів уже використовуються. Проте сам підхід із великою кількістю таких цифрових проєктів або застосунків, коли кожний із них націлений на окрему задачу, – створює низку проблем у комунікації учасників освітнього процесу, зокрема пошуку цих застосунків на різних платформах, застосунках чи сайтах, реєстрації учасників та ін. Запровадження єдиної цифрової мережі дасть змогу розв'язати такі проблеми [8].

Інтеграція всіх наявних освітніх проєктів і застосунків в одну освітню мережу уможливить створення унікальної інноваційно-освітньої платформи, яка передбачатиме таке:

- створення одного облікового запису із самого початку навчання людини дасть можливість вести реєстр документів, які матимуть таку само юридичну силу, як і паперові чи пластикові аналоги, а також вести під ним свою наукову діяльність упродовж усього життя, навіть після закінчення закладів освіти. Усі архівні документи, наукові статті учасника зберігатимуться в хмарі, а сама мережа формуватиме статистику та досягнення в навчанні протягом життя людини, що буде стимулювати людину більше навчатися. У процесі навчання або вступу до іншого закладу освіти система буде формувати й змінювати статус учасника освітнього процесу тощо. Такий підхід допоможе позбавитися папірців, форм, які зараз необхідно заповнювати, та допоможе зосередити увагу на тому, щоб навчати чи навчатися;

- соціальна мережа, створення в ній месенджерів і блогів допомагатиме школярам, студентам, педагогічним працівникам висловлювати свої ідеї й переконання, що дасть змогу легко поширювати інформацію серед великої аудиторії, у т. ч. впливати на активізацію громадської думки або висловлювань щодо важливих суспільних питань. Оскільки людину формує оточення, зазначене допоможе громадянам швидко знайти власне коло спілкування та більше розвиватися в окремих напрямках, що в майбутньому приведе до збільшення кількості розробок та інноваційних проєктів у різних галузях. Окремо можна підкреслити, що створення й залучення до такої соціальної мережі психологічної служби у вигляді чат-боту надасть колосальну підтримку, зокрема сприятиме зменшенню конфліктів, цькування, суїцидальних ідецій серед учасників освітнього процесу;

- інтеграція сайтів закладів освіти разом із кабінетом вступника в соціальну мережу, що допоможе швидше подавати заяви до обраного закладу, оскільки система відразу буде підтягувати всі необхідні документи для цього, а отже, процес вступу стане простішим як для закладів, так і для здобувачів освіти;
- об'єднання додаткових систем у таку мережу, як Bank ID НБУ чи М.Е.Дос, яке дасть студентам можливість укласти договори про навчання або, у разі якщо студент навчається, наприклад, за контрактною формою, одразу оплачувати навчання в застосунку. Інтеграція Google Meet, що являє собою сервіс відеотелефонного зв'язку, в нову соцмережу, допоможе проводити різні зустрічі між усіма учасниками освітнього процесу, не виходячи при цьому з мережі, тощо;
- розроблення та кооперація бібліотеки різного контенту з іншими бібліотеками світу, що міститиме відеоматеріали, курси, записи конференцій; корисне програмне забезпечення у вільному доступі допоможе освітньому середовищу та учасникам швидко адаптуватися до новітніх технологій і набувати необхідні знання.

Такі рішення та створення єдиної соціальної мережі сприятимуть інтеграції системи освіти України в європейський освітній простір. Зазначена мережа може зацікавити інші країни, й у майбутньому буде створено аналогічну ширшу мережу, яка об'єднає освітян із різних куточків світу. Таким чином, підтримка української науково-освітньої спільноти буде колосальною. При цьому відбуватиметься розвиток інформаційно-комунікаційних технологій в освіті в Україні та всьому світі.

Список використаних джерел

1. Арешонков В. Ю. Цифровізація вищої освіти: виклики та відповіді. *Вісник НАПН України*. 2020. Т. 2. № 2. С. 1–6. DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-13-2>.
2. У День знань Президент презентував інноваційний освітній застосунок «Мрія» – унікальний цифровий проект, який допоможе розкрити потенціал і таланти дитини. *Офіс Президента України*: офіц. вебсайт. 2023. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-den-znan-prezident-prezentuvav-innovacijnij-osvitnij-zasto-85313> (дата звернення: 03.10.2023).
3. Всеукраїнська школа онлайн : вебсайт. URL: <https://lms.e-school.net.ua/>.
4. Єдина державна електронна база з питань освіти : вебсайт. URL: <https://info.edbo.gov.ua/> (дата звернення: 03.10.2023).
5. Національна електронна науково-інформаційна система (URIS) / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/cifrova-osvita/elektronna-naukovo-informacijna-sistema> (дата звернення: 03.10.2023).
6. SELFIE / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/cifrova-osvita/selfie> (дата звернення: 03.10.2023).
7. Е-документи в Дії / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/cifrova-osvita/e-dokumenty-v-diyi> (дата звернення: 03.10.2023).
8. Відкриті цифрові освітні ресурси у галузі ІТ: кількісний аналіз / О. В. Семеніхіна та ін. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Т. 75. № 1. С. 331–348. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v75i1.3114>.

Stroilova D. V.

*Ph.D. (Pedagogical), Kharkiv State Academy of Physical Culture, Kharkiv, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4821-2446>*

EMPOWERING FUTURE EDUCATORS THROUGH INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

The rapid development of modern society, its global informatization and transformation, changes in economic forms, and the adoption of modern intensive production methods require the development of fundamentally new and time-relevant approaches to the professional training of future educators in higher education institutions. Under the influence of scientific and technological progress and the information boom, modern education has long been in a state of continuous organizational reform and reevaluation of established psychological and pedagogical values [1; 2]. Therefore, digital competencies have become a fundamental necessity for effective contemporary teaching. In times of crisis, such as wartime, digital technologies enable uninterrupted learning, allowing it to continue safely in a remote or blended format depending on the region. Hence, digital literacy is now a top priority for educators.

The need for a radical change in the educational paradigm during this transition phase is just beginning to be recognized by the education sector. Simultaneously, real psychological processes in the lives of current generations, especially the youth entering independent professional life, suggest that education significantly lags behind life's demands. There is a constant increase in expectations regarding educational outcomes, resulting in a demand for mobile and highly skilled professionals capable of independently addressing educational challenges in an environment characterized by uncertainty and rapidly changing realities. Thus, there is a need to develop fundamental approaches and principles for the formation, development, and enhancement of information and communication technologies. The focus on achieving planned educational outcomes lies at the core of information and communication technology development.

The integration of information and communication technologies into practical teacher training necessitates a thorough review of the system of preparing future educators, orienting it towards producing professionals capable of working in an information and educational environment. During the professional training of future teachers in the professional education system, changes in the fundamental functions and components of professional activity, particularly informational-management and informational-legal aspects, need to be considered. These changes emerge or undergo significant transformations in the new information and educational environment. These components largely determine the qualification characteristics of today's educators. Primarily, this is associated with activities that involve the use of information and communication technology tools in the process of teaching specific subjects.

Conditions refer to the external circumstances that are necessary for a process to be effective, as well as the pedagogical measures required to create the necessary

environment for organizing the relevant types of activities. According to T. Hutsan [3], pedagogical conditions should reflect the structure of future teachers' readiness for professional activities in the context of professional training and include the anticipated components of the technology. Analyzing various scholars' opinions, it is established that pedagogical conditions are a set of circumstances that facilitate the organization of the educational process in higher education institutions during the study of professional disciplines [4; 5].

It should be noted that it is currently challenging to ensure the effectiveness of the process of training specialists solely based on traditional pedagogical methods. This is because professional training in conditions of reproductive activities forms inert thinking in future teachers, devoid of curiosity and creative activity. Students do not develop independent, creative thinking; they are unable to go beyond the situation, find non-standard solutions, and take responsibility for their decisions. It is precisely information and communication technologies that contribute to the development of important components of professional training and the achievement of strategic goals to increase the efficiency of all types of educational activities and, as a result, the quality of training for specialists with a new type of thinking that meets the requirements of modern information society [6].

Pedagogical conditions act as a set of factors that facilitate the achievement of didactic goals. The structure of the pedagogical environment envisages flexibility, dynamism, and the ability to evolve by changing the composition of elements and the nature of their interaction depending on the change in the goals and tasks of the pedagogical process.

Complexity involves the interaction and interconnection of conditions since the pedagogical system can function successfully only in the presence of a complex of necessary and sufficient conditions.

The "effectiveness of pedagogical conditions" is understood as a characteristic that reflects the extent to which the process of preparing future teachers for the use of information and communication technologies in the study of special disciplines contributes to a more comprehensive mastering of the material and the achievement of pedagogical goals [7].

Analysis of scientific and pedagogical literature allowed identifying and formulating the following pedagogical conditions for the professional training of future teachers using information and communication technologies:

- gradual development of readiness of future teachers to use distance learning in higher education institutions;
- focus of educators on the use of individual and group methods of independent work during the professional training of future teachers;
- creation of cognitive interest in future teachers during the study of special disciplines;
- use of problem-based learning during the professional training of future teachers using information and communication technologies.

References

1. Bendera, I. M. (2007). *Organization of independent work of students of agricultural engineering specialties*. Kyiv: Scientific and Methodological Center for Agricultural Education. 364 p. [in Ukrainian].
2. Nikulina, A. S., Maksymenko, Yu. B., Matvieiev, H. P., Zaslavska, S. A., Silaieva, I. Ye., Kostiuchenko, M. P., & Molchanov, V. M. (2005). *Innovative pedagogical technologies for the learning of the profession*. Donetsk: Donetsk Institute of Postgraduate Education of Engineering and Pedagogical Personnel. 385 p. [in Ukrainian].
3. Slabko, V. M., & Zapolska, Yu. A. (2019). Formation of professional foreign language competence of students in engineering and technical specialties in the conditions of higher professional education informatization. *Scientific Notes. Series: Pedagogical sciences, 144*, 169-177. Kyiv: National Pedagogical Dragomanov University. DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-144.2019.20> [in Ukrainian].
4. Yushchenko, A. P., & Shpylovyi, Yu. V. (2018). The main aspects of creating an information and educational environment in higher education institutions for quality student learning. *Scientific Notes. Series: Pedagogical sciences, 140*, 251-260. Kyiv: National Pedagogical Dragomanov University. Retrieved from <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/25014> [in Ukrainian].
5. Yahupov, V. V., & Svystun, V. I. (2007). Competency approach to the training of specialists in the system of higher education. *Scientific Notes. Series: Pedagogical, psychological sciences, and social work, 71*, 3-8. Kyiv: National University of Kyiv-Mohyla Academy. Retrieved from <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/45203fee-fa64-4a8b-aea9-bf3bc35acc66/content> [in Ukrainian].
6. Makarenko, L., Slabko, M., Bordiuk, M., Shpylovyi, V., & Slaboshevska, M. (2020). Application of design and technological activities as a method of improving the professionalization of specialists of higher educational institutions. *Revista Tempos e Espaços em Educação, 13(32)*, 1-15. DOI: <https://doi.org/10.20952/revtee.v13i32.14953>.
7. Slabko, V., Marusynets, M., & Strelnik, O. (2019). "Formal" and "non-formal" education in the differentiation of intrinsic properties. *Educational Discourse. Series: Humanities sciences, 15(7-8)*, 76-89. Kyiv: Hileya Publishing House. Retrieved from [https://journal-discourse.com/files/pdf/OD_15\(7-8\)-2019.pdf](https://journal-discourse.com/files/pdf/OD_15(7-8)-2019.pdf).

Ткаченко П. О.

аспірант кафедри машинознавства і транспорту інженерно-педагогічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка, Тернопіль, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-7414-413X>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКОНОМІСТІВ В ЕРУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗМІНИ ПАРАДИГМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ У ФАХОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ КОЛЕДЖАХ

Вимоги, що висуваються до економістів у сучасному суспільстві, дуже високі: вони повинні вміти аналізувати статистичні дані та давати їм правильну інтерпретацію; вміти не просто мислити відповідно до законів логіки, а й володіти здатністю до екстраполяції. Економіст мусить вміти проводити дослідження на підставі формул і наявних даних, володіти спеціальними програмами, мати аналітичне мислення. Крім суто професійних знань і вмінь, що характеризують кваліфікацію, для майбутньої роботи економістові необхідні такі риси, як системність мислення та аналітичні здібності, високий професіоналізм у своїй галузі, орієнтація на високу якість, відповідальність за виконувану роботу, схильність до розвитку.

Адже економісти завжди працюють із цифровим матеріалом, обчислюють економічні показники діяльності підприємства, складають прогнози результатів, вносять пропозиції щодо підвищення ефективності підприємства й визначають економічний ефект. І епоха тотальної цифровізації накладає певний відбиток на специфіку професійної діяльності економістів сучасності. Підготовка таких фахівців у фахових економічних коледжах потребує принципової перебудови освітнього процесу на основі сучасних освітніх парадигм.

Нові вимоги ведуть до зміни змісту освіти, створення інноваційних методів і методик навчання, імплементації нових технологій організації освітнього процесу. Розвиток у молоді навичок мислення та формування здатності знаходити рішення в будь-яких проблемних ситуаціях мають здійснюватися на всіх рівнях освіти: у школах, коледжах, університетах.

Наразі більшість видів людської діяльності переходять на цифрові платформи, що є головним рушієм прогресу та джерелом перетворень інформаційної інфраструктури [1], оскільки, як відомо, саме володіння й вільне застосування новітніх технологій визначають спеціалістів у сучасному світі як найпривабливіших із погляду професійності, компетентності, затребуваності та конкурентоспроможності на ринку праці.

Саме тому необхідно приділяти особливо пильну увагу різним результатам і технологіям цифровізації, її впливу на специфіку професійної діяльності економістів, оскільки в цій сфері чимало проблем і бар'єрів на шляху до ефективного впровадження цифрових технологій. Це зумовлено тим, що майбутні економісти, які здобувають освіту у фахових економічних коледжах,

здебільшого недостатньо підготовлені до стратегічного, оперативного й тактичного вирішення проблем, пов'язаних із цифровізацією, інформаційними та цифровими технологіями [2].

Важливо зауважити, що цифровізація задає певний темп, дотримуючись якого в процесі фахової підготовки, майбутній економіст вливається в професійне цифрове середовище та проявляє себе як висококваліфікований фахівець. Така професійна підготовка має бути спрямована не лише на опанування студентом цифрових технологій та їхніх можливостей, а й на розуміння їх специфіки, користі та переваг над традиційними технологіями. Так, до основних переваг цифровізації, які необхідно враховувати під час підготовки майбутніх економістів у фахових економічних коледжах, відносять:

- застосування новітніх ринкових можливостей (оскільки цифровізація дає змогу організаціям розвиватися набагато швидше, ніж раніше, професійна підготовка майбутніх економістів повинна бути спрямована на засвоєння засад нових ринкових технологій, методик і принципів функціонування економіки);

- оптимізацію та автоматизацію бізнес-процесів (такі процеси сьогодні мають максимально швидко й оперативно приносити комерційний прибуток, тому потрібно брати регулярну участь в їх спрощенні та прискоренні за допомогою виключення затримок, у зв'язку з чим використання цифрових технологій видається оптимальним способом, тощо).

Очевидно, що цифровізація сьогодні не тільки вплинула на розвиток практично всіх галузей життєдіяльності сучасної людини, а й задала певний вектор, за яким ці галузі розвиватимуться протягом найближчих років. У зв'язку з цим їй необхідно ретельно й усебічно вивчати. Особливо це стосується сучасної освіти у фахових економічних коледжах, що формує основний життєвий базис особистісних і професійних рис, потрібних для нормальної соціалізації та самореалізації фахівця-економіста. Специфіка професійної підготовки майбутніх економістів в умовах активного поширення цифровізації полягає в безлічі аспектів, які не лише характеризують сам феномен цифровізації, а й визначають напрямок діяльності сучасного фахівця в професії.

Список використаних джерел

1. *Осадчий В. В.* Аналіз досвіду застосування інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів в Україні. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. 2018. № 8. С. 151–166. DOI: <https://doi.org/10.31470/2415-3729-2018-8-151-166>.

2. *Струтинська О. В., Умрик М. А.* Сучасні освітні тренди в умовах розвитку цифрового суспільства. *Інформаційно-комунікаційні технології в освіті*. 2020. № 26. С. 201–205. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/26.40>.

Тоцька О. Л.

доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту
Волинського національного університету імені Лесі Українки, Луцьк, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4748-2134>

ВИКЛАДАННЯ ОСНОВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ДЛЯ БАКАЛАВРІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У 2022/2023 н. р. у Волинському національному університеті імені Лесі Українки для студентів першого курсу бакалаврату низки економічних спеціальностей (051 «Економіка», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 073 «Менеджмент», 075 «Маркетинг», 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність») було передбачено вивчення нормативного освітнього компонента (далі – ОК) «Основи наукових досліджень та академічної доброчесності». Для покращення якості викладання та забезпечення цілодобового безперебійного доступу здобувачів освіти до ресурсів дисципліни, що особливо важливо в контексті війни в Україні, автором використано технології дистанційного навчання, зокрема розроблено електронний курс (далі – ЕК) у вебсередовищі Moodle згаданого ЗВО. Зауважимо, що ЕК створюється для підтримки освітнього процесу й безперервного доступу суб'єктів дистанційного навчання до навчально-методичних матеріалів [1].

Розроблений ЕК, подібно до іншого ЕК автора [2], має секційну структуру. *Перша секція* містить такі елементи: посилання на електронний розклад, а також відеоконференцію Zoom для проведення занять онлайн (включаючи ідентифікатор конференції та код доступу); форум «Оголошення», за допомогою якого можна повідомляти здобувачам освіти новини щодо курсу; витяг про рекомендацію ЕК зазначеного ОК науково-методичною радою університету; інструкцію для реєстрації на дистанційному курсі; інформацію про автора; візитівку ОК; посилання на розміщені в інституційному репозитарії університету силабуси ОК для здобувачів освіти різних освітньо-професійних програм; перелік рекомендованої літератури й інтернет-ресурсів; термінологічний словник; сценарій навчання у вигляді блок-схеми; оцінювання завдань; інструкцію до роботи з дистанційним курсом (рис. 1, 2).

У *другій секції* «Наукова робота» розміщено опис системи бонусних балів за студентську наукову роботу та папку для інформаційних листів конференцій (див. рис. 2).

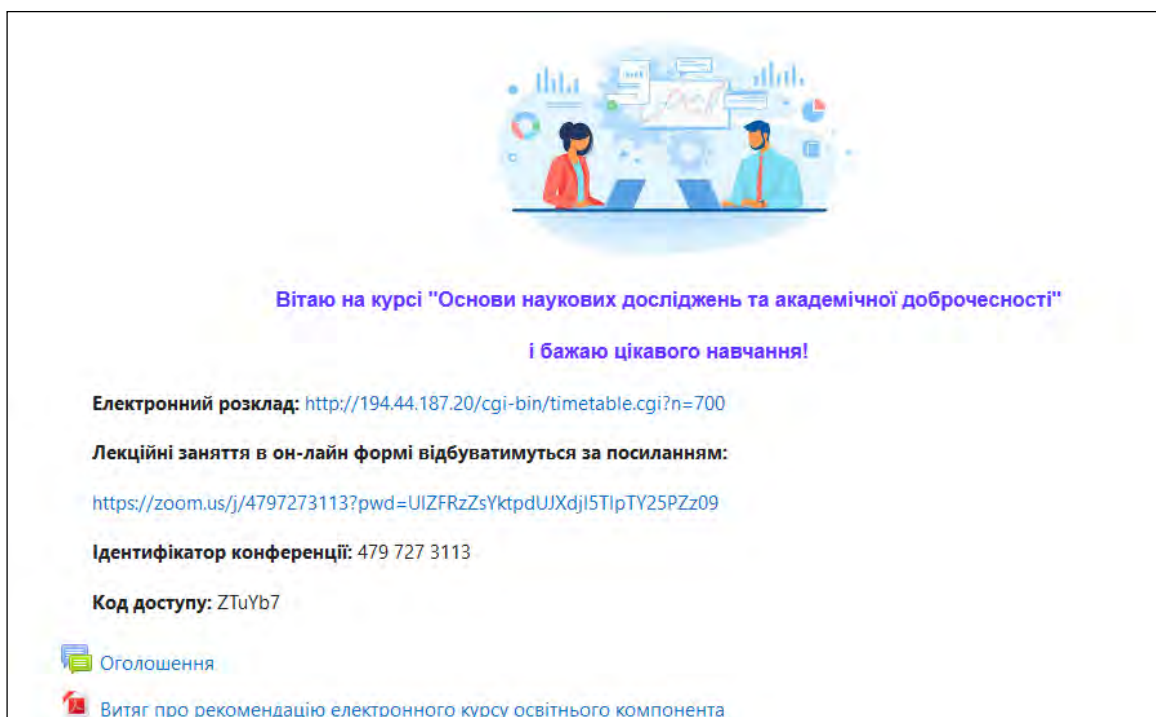

Рис. 1. Фрагмент першої секції ЕК

Джерело: [3].

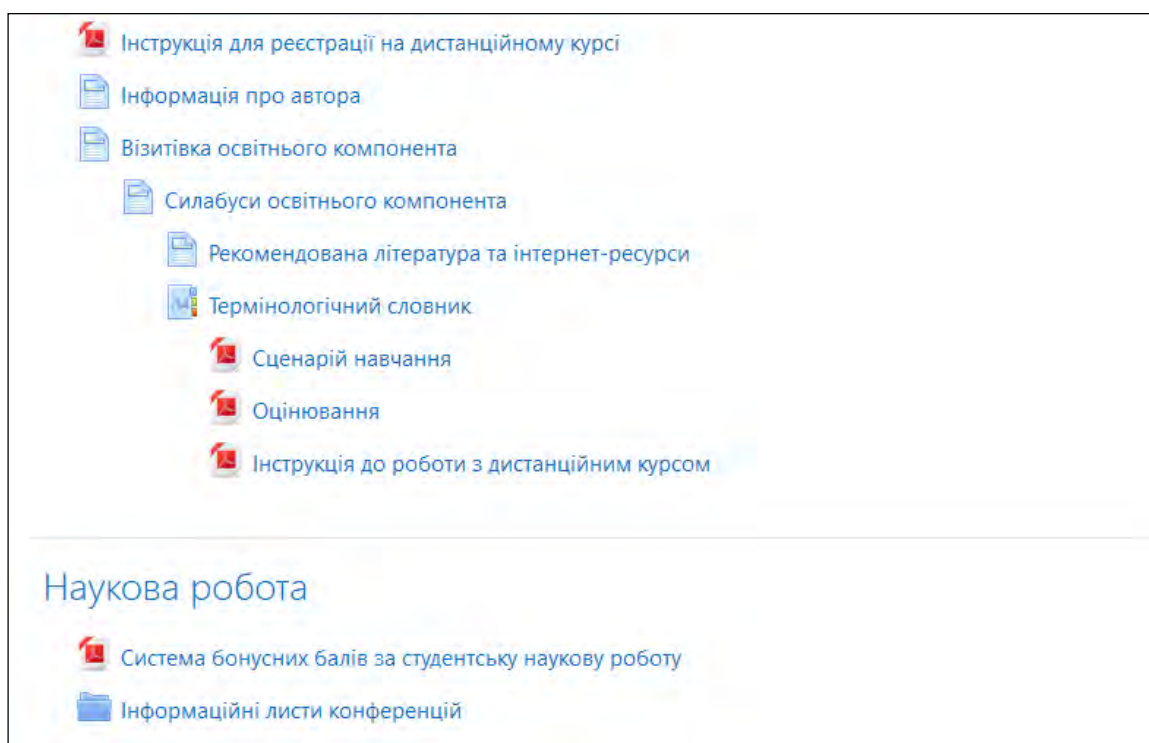

Рис. 2. Фрагмент першої секції та друга секція ЕК

Джерело: [3].

Наступні *11 секцій* мають назви відповідно до тематики курсу:
 Тема 1. Основні поняття, категорії та принципи наукових досліджень.
 Тема 2. Методологія та методи наукового дослідження.
 Тема 3. Академічна доброчесність у сферах освіти та науки.
 Тема 4. Організація й етапи виконання наукових досліджень.

Тема 5. Наукові дослідження лауреатів Нобелівської премії з економіки.

Тема 6. Порухення академічної доброчесності.

Тема 7. Науковий текст і вимоги до нього.

Тема 8. Інформаційне забезпечення наукової роботи.

Тема 9. Оформлення та форми впровадження результатів наукового дослідження.

Тема 10. Формування вченого як особистості та режим його праці.

Тема 11. Організація науково-дослідної діяльності в Україні.

Кожна з них включає текст лекції, завдання для самостійної й практичної роботи, елемент для прикріплення файлу з виконаним практичним завданням, тест до теми (рис. 3).

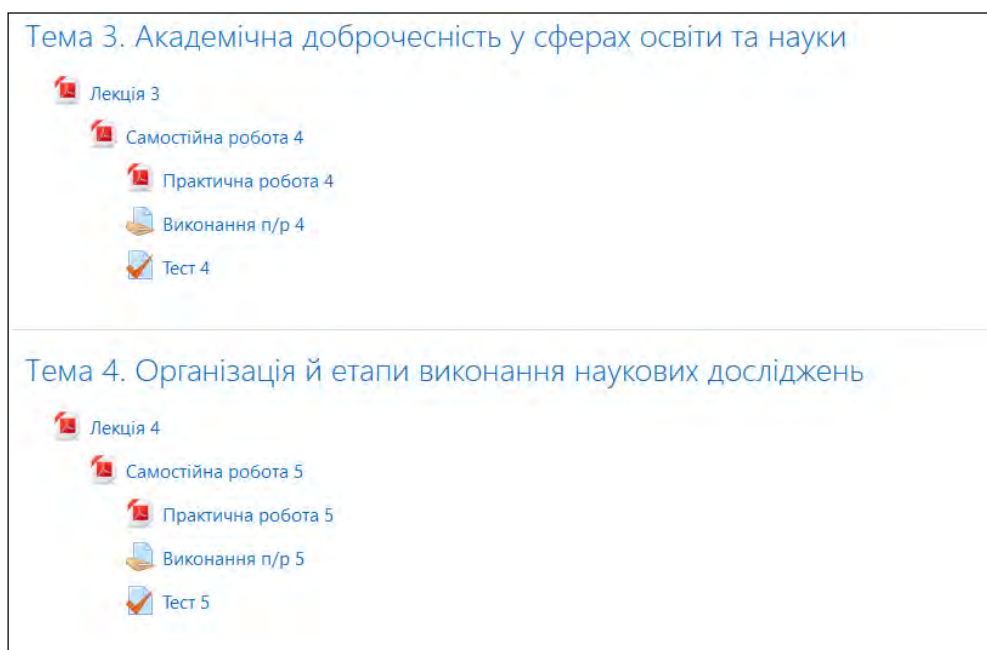

Рис. 3. Секції ЕК із темами

Джерело: [3].

Зауважимо, що декілька секцій із темами містять додаткові елементи, а саме:

тема 2 – презентацію майстер-класу з написання тез;

тема 5 – елементи для вибору варіантів рефератів (включають таблиці з переліком лауреатів Нобелівської премії з економіки, куди здобувачі освіти навпроти обраного варіанта повинні внести власне прізвище);

тема 6 – соціальні ролики щодо академічної доброчесності, посилання на відеозразки кодексів честі групи;

тема 11 – елемент для прикріплення тез конференції, підготовлених здобувачем освіти.

Остання секція «Залік» містить підсумковий тест до ОК.

Як бачимо, створення ЕК нормативного ОК «Основи наукових досліджень та академічної доброчесності» дає змогу здобувачам освіти використовувати матеріали курсу як в аудиторний, так і в позааудиторний, зручний для себе час,

навчатися дистанційно; а викладач періодично може доповнювати й оновлювати ресурси, наприклад силабуси ОК.

Зі свого боку, університет заохочує викладачів використовувати інформаційно-комунікаційні технології в освітній діяльності. Так, за розробку електронного курсу навчальної дисципліни, який рекомендовано науково-методичною радою університету, у рейтинговому оцінюванні науково-педагогічних працівників у 2023 р. передбачено нарахування 15 балів. Для порівняння: статтю в журналі, що входить до переліку фахових видань України категорії «Б», буде оцінено 7 балами.

Насамкінець зауважимо, що секційне структурування ресурсів ЕК сприяє швидкому орієнтуванню та економить час здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Положення про електронний курс освітнього компонента у Волинському національному університеті імені Лесі Українки. 29 черв. 2022 р. URL: <https://moodle.vnu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=104315> (дата звернення: 29.08.2023).

2. Тоцька О. Л. Структура електронного курсу з фінансового й обліково-аналітичного забезпечення управлінських рішень та оцінювання ризиків. *Вектори модернізації економіки України в контексті сталого розвитку*: матеріали доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф., 29–30 трав. 2023 р. Луцьк : Волинський інститут ім. В. Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2023. С. 186–189. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22697>.

3. Тоцька О. Л. Основи наукових досліджень та академічної доброчесності / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2023. URL: <https://moodle.vnu.edu.ua/course/view.php?id=2333>.

Тур О. М.

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри психології та педагогіки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7473-5868>

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Пошук нових технологій, методів і прийомів навчання в підготовці майбутніх спеціалістів галузі дошкільної та загальної середньої освіти є важливим питанням, вирішення якого є безперечною умовою якості професійної освіти цих спеціалістів, а отже, й їх конкурентоспроможності на сучасному ринку праці. Сьогодні працівники-професіонали, особливо ті, хто працює з людськими ресурсами, мають досконало володіти не лише професійною компетентністю, великого значення для них також набуває високий рівень сформованості комунікативної компетентності як невід'ємного складника їх професіоналізму.

Удосконалення професійно-комунікативної компетентності студентів – майбутніх вихователів і вчителів, здатних до творчості, саморозвитку й самореалізації, сьогодні не можливе без активного використання в освітньому процесі вищої школи інформаційних технологій, адже надшвидкі темпи комп'ютеризації всіх сфер суспільної діяльності не оминули й сферу освіти. Наразі комп'ютерні технології є потужним засобом навчання: «Упровадження комп'ютера у навчальний процес не лише звільняє викладача від рутинної роботи в організації навчального процесу, воно дає можливість створити багатий довідковий та ілюстративний матеріал, представлений у найрізноманітніших варіантах: текст, графіка, анімація, звукові та відеоеlementи» [1, с. 55]. Разом із тим, не варто визнавати універсальність і унікальність комп'ютера в контексті можливості повної заміни ним інтелектуальної праці викладача. Лише оптимальне використання можливостей комп'ютерних технологій та творчої праці викладача забезпечує якість освітнього процесу, його дієвість, ефективність.

Більшу результативність, за нашими спостереженнями, навчання має тоді, коли можливості комп'ютера використовуються під час проведення лекційних занять із застосуванням мультимедійних технологій. Така лекція-візуалізація (порівняно з традиційною лекцією, яка передбачає конспектування студентом навчального матеріалу за інформаційним повідомленням викладача) має очевидну інтерактивну перевагу: «Інтерактивне навчання – це особлива форма організації освітнього процесу, при якій відбувається постійна активна взаємодія тих, хто навчається. Таке навчання ґрунтується на співнавчанні, взаємонавчанні (колективному, груповому, навчанні у співпраці), де викладач і учень (студент)

є рівнозначними, рівноправними суб'єктами. Інтерактивне навчання виключає домінування одного учасника освітнього процесу над іншими, однієї думки над іншою. Під час діалогу учні (студенти) оволодівають культурою спілкування, навичками бути демократичними, критично мислити, приймати продумані, продуктивні рішення» [2, с. 361–362].

Щоб розвинути у студентів комунікативну компетентність в умовах інтерактивного навчання, Т. Непомняща пропонує використовувати такі методи, «що дають змогу студентові усвідомити свою залежність від соціуму, виробити ключові стратегії поведінки у різних ситуаціях професійного спілкування (перебуваючи в ролі керівника або підлеглого, організатора або виконавця), відчуті відповідальність за результати спільної діяльності» [3, с. 111]. Крім того, на її думку, такі методи варто застосовувати в самостійній роботі, «виконуючи яку, студент усвідомить необхідність взаємодії з іншими студентами й викладачем» [3, с. 111].

З метою формування комунікативної компетентності майбутніх працівників сфери дошкільної та середньої освіти ми в нашій практиці активно використовуємо неімітаційний інтерактивний метод *лекції-візуалізації*, за допомогою якого передавання усної інформації доповнюється супроводом візуальної форми. О. Баліцька зазначає: «Для даного виду занять характерно широке використання так званих опорних сигналів, коли вся інформація кодується у вигляді певних символів, знаків, а потім викладач коментує їх функціональні й системні взаємозв'язки» [4, с. 136].

Коментований супровід відеоінформації чи анімації підвищує якість навчання, зокрема мотивує студентів до усвідомленого, цілеспрямованого оволодіння змістом лекційного матеріалу; пожвавлює інтерес як до почутого, так і до побаченого; активізує увагу, пам'ять, мислення та інші психічні процеси; сприяє зацікавленості, емоційності, естетичному задоволенню студентів. Варто зауважити й про зміну ролі викладача, котрий ефективніше організовує проведення лекції в часовому вимірі з можливістю приділити більшу увагу обговоренню складних або проблемних моментів навчальної інформації.

Готуючи лекцію-візуалізацію, ми заздалегідь розробляємо на комп'ютері в додатку Power Point MS Office необхідну кількість слайдів, доповнюючи відеоінформацію на них аудіосупроводом і елементами анімації. Така робота передбачає наявність у викладача ЗВО відповідних знань комп'ютера й необхідних навичок роботи на ньому. На нашу думку, ефективність використання лекції-візуалізації, її доступність для розуміння, усвідомлення й сприйняття студентами зумовлені специфічністю оформлення текстового матеріалу, який подається у вигляді графіків, логічних схем, порівняльних таблиць, дидактичних кросвордів, діаграм, ілюстрацій, рисунків, формул тощо та мотивує майбутніх вихователів і вчителів до роздумів уголос, до конструктивного обговорення чи навіть участі в дискусіях із викладачем або одногрупниками.

У процесі підготовки майбутніх фахівців дошкільної та загальної середньої освіти ми також активно використовуємо неімітаційну інтерактивну лекцію із застосуванням техніки зворотного зв'язку, що дає змогу значно оперативніше керувати навчанням.

Використання різних видів наочності, звісно, сприяє підвищенню ефективності навчання, але інформація про якість засвоєння дидактичного матеріалу студентами може надходити до викладача не повною мірою, іноді епізодично й часто із запізненням, що не забезпечує швидкого усунення недоліків і прогалин, у т. ч. у методиці викладання.

З метою інтенсифікації каналу зворотного зв'язку, а отже, й оптимізації успішності майбутніх працівників дошкільної та загальної середньої освіти варто використовувати високоефективні мультимедійні програми інтерактивного характеру й відповідне обладнання, які уможливають не тільки комп'ютерну проєкцію на екран відповідного навчального матеріалу та контрольних запитань чи завдань, а й негайне опрацювання комп'ютерною технікою студентських відповідей із подальшим наданням викладачу відповідної інформації. Отож викладач має можливість швидко ухвалювати рішення щодо продовження чи зміни тактики ведення лекції, застосування відповідних методів, прийомів, форм і засобів.

Лекцію із застосуванням техніки зворотного зв'язку бажано проводити в спеціально облаштованих приміщеннях. Утім, за їх відсутності така лекція можлива на основі використання вербаліки викладача: йдеться про постановку відкритих запитань на початку лекції, після розгляду конкретного пункту плану чи наприкінці лекції. У разі правильної відповіді викладач продовжує лекцію, якщо ж відповідь неправильна, варто проаналізувати помилку, вказати на її причину, пояснити окремі моменти, поставити додаткові запитання, підсумувати сказане.

Отже, використання таких неімітаційних інтерактивних методів навчання як лекція-візуалізація та лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку, сприяє зміні традиційно звичної для студентів ситуації навчання й залучає їх до активної міжсуб'єктної взаємодії, де великого значення набуває ефективна комунікація на основі взаєморозуміння, взаємодопомоги, поваги, емпатії, толерантної поведінки.

Список використаних джерел

1. *Морозов В.* Упровадження новітніх інформаційних технологій у сучасний педагогічний дискурс. *Вища освіта України.* 2013. № 2. С. 54–58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2013_2_12.

2. Педагогіка : баз. підруч. для студ. вищ. навч. закладів III–IV рівнів акредитації / кол. авторів ; за ред. І. Ф. Прокопенка. Харків : Фоліо, 2019. 572 с.

3. *Непомняща Т. В.* Формування комунікативної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів у процесі навчання математичних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Донецьк, 2013. 252 с.

4. *Баліцька О. П.* Інноваційні технології у викладанні лекцій для вищих навчальних закладів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* 2015. Вип. 43. С. 134–138. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/100/94>.

Шевчук Д. В.

здобувач вищої освіти Миколаївського національного аграрного університету,
Миколаїв, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-7366-697X>

Сухорукова А. Л.

кандидат наук з державного управління, викладач кафедри менеджменту
та маркетингу Миколаївського національного аграрного університету,
Миколаїв, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6170-4955>

**УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗАВДЯКИ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИМ ТЕХНОЛОГІЯМ:
ПЕРСПЕКТИВИ ТА МОЖЛИВОСТІ**

Інформаційно-комунікаційні технології неабияк трансформують сучасну освітню систему. Їх інтеграція в освітній процес відкриває нові можливості для створення інноваційних підходів до навчання. Ця теза досліджує важливість і вплив таких технологій на освіту, розглядає інноваційні методи й підходи до навчання, які стають доступними завдяки цим технологіям, і обговорює їхні перспективи в майбутньому.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) – це технології опрацювання інформації за допомогою комп'ютера та телекомунікаційних засобів [1]. Вони відіграють важливу роль у всіх сферах життя, включаючи освіту, бізнес, медицину, комунікації, розваги й багато інших. Основними компонентами ІКТ є: комп'ютери (це основні пристрої для обробки та зберігання інформації, до цієї групи входять персональні комп'ютери, сервери, спеціалізовані пристрої); програмне забезпечення (йдеться про програми й програмні додатки, що використовуються для виконання різних завдань на комп'ютері, а саме: операційні системи, текстові редактори, графічні програми, веб-браузери та ін.); мережі (комунікаційні мережі, які дають змогу обмінюватись інформацією між різними комп'ютерами та пристроями; це можуть бути локальні мережі (LAN), глобальна мережа Інтернет, бездротові мережі (Wi-Fi) тощо); мобільні пристрої (смартфони, планшети та інші портативні пристрої, які дають можливість користувачам отримувати доступ до інформації й комунікувати в будь-який час та в будь-якому місці); Інтернет (світова мережа, що з'єднує мільйони комп'ютерів і пристроїв та надає доступ до величезної кількості інформації, ресурсів і послуг); віртуальна реальність (VR) та розширена реальність (AR) (технології, які створюють імерсивні віртуальні середовища або додають інтерактивні об'єкти до реального світу); штучний інтелект (технології, що дають змогу комп'ютерам виконувати завдання, котрі зазвичай вимагають інтелектуального розуміння, такі як розпізнавання мови, аналіз даних, прийняття рішень тощо) [2].

Цифрова трансформація освіти є процесом, в якому ІКТ впливають на всі аспекти освітнього процесу. Вона охоплює зміну способу навчання, викладання,

оцінювання та управління освітніми закладами. ІКТ уможливають створення цифрових навчальних ресурсів, доступ до яких можна мати звідусіль і повсякчас. Така трансформація сприяє більшій гнучкості й доступності освіти для студентів у всьому світі.

ІКТ внесли зміни в традиційну парадигму навчання. Раніше воно часто обмежувалось уроками в класі та підручниками, але тепер вони стали інтерактивними й доступними в онлайн-режимі. Викладачі можуть використовувати відеоуроки, інтерактивні завдання та мультимедійні матеріали, щоб зробити навчання цікавішим і зрозумілішим для студентів. Студенти, зі свого боку, можуть більше самостійно вивчати матеріал та брати активну участь у освітньому процесі [3].

Інноваційні підходи до навчання завдяки ІКТ дають можливість індивідуалізувати навчання. Кожен учень має особисті особливості та швидкість засвоєння матеріалу. Завдяки ІКТ можливо створювати навчальні програми й ресурси, які адаптуються до потреб кожного учня. Наприклад, інтерактивні навчальні платформи можуть визначати рівень знань студента та давати завдання, що відповідають його поточним здібностям [4].

Інноваційні підходи до навчання, що базуються на ІКТ, допомагають зробити освіту доступнішою, а також дають змогу студентам здобувати освіту з будь-якого місця й у будь-який час. Особливо це важливо для людей, котрі проживають у віддалених регіонах або мають обмежену можливість фізично відвідувати заклади освіти. Крім того, ІКТ дають можливість навчатись онлайн, що є важливим для осіб із різними обставинами, наприклад осіб з інвалідністю.

Використання ІКТ у навчанні сприяє розвитку інноваційності та креативності серед студентів. Інтерактивні завдання, мультимедійні матеріали й спеціалізовані програми можуть заохочувати студентів до активного пошуку рішень і власного творчого підходу до розв'язання завдань. Це сприяє розвитку навичок самостійного подолання проблем та стимулює інноваційне мислення.

З одного боку, використання ІКТ у навчанні відкриває широкі можливості для зберігання й обміну даними, але з другого – призводить до зростання загроз кібербезпеці та приватності даних. Важливо забезпечити надійний захист інформації й особистих даних учасників навчального процесу, а також навчити студентів і викладачів правил кібербезпеки.

Інноваційні підходи до навчання з використанням ІКТ можуть створювати цифровий розрив, тобто нерівність у доступі до технологій та можливостей для навчання. Не всі студенти мають доступ до сучасних комп'ютерів і швидкісного Інтернету. Це може спричинити нерівність в якості освіти та ставити деяких студентів у менш вигідне становище [5].

Забезпечення широкого доступу до сучасних ІКТ може бути задорого для закладів освіти та студентів. Наявність необхідної технічної інфраструктури, ліцензованих програм і навчальних матеріалів може стати перешкодою для окремих закладів. Важливо шукати способи зниження витрат та забезпечення доступності технологій для всіх [6].

Майбутнє інноваційних підходів до навчання тісно пов'язане з розвитком штучного інтелекту й віртуальної реальності. Штучний інтелект може

аналізувати та адаптувати навчальні матеріали в реальному часі, враховуючи потреби і стилі навчання кожного студента. Віртуальна реальність дає можливість імерсивного навчання, створюючи віртуальні навчальні середовища, де студенти можуть взаємодіяти з матеріалами та іншими студентами, навіть якщо вони знаходяться на великій відстані.

Майбутнє навчання з використанням ІКТ сприятиме розширенню можливостей оцінювання навчальних досягнень студентів. Застосування аналітики даних і штучного інтелекту уможливить створення більш об'єктивних та індивідуалізованих методів оцінювання. Це важливо для визначення успішності студентів і адаптації освітнього процесу до їхніх потреб [7].

Інноваційні підходи до навчання з використанням ІКТ готують студентів до життя й роботи в цифровому суспільстві. Вони допомагають набути важливих навичок, таких як інформаційна грамотність, критичне мислення, розв'язання проблем та співпраця, що необхідні для успіху в сучасному світі.

Інноваційні підходи до навчання завдяки ІКТ перетворюють сучасну освіту, роблячи її більш доступною, індивідуалізованою й ефективною. Однак вони також висувають перед суспільством виклики, такі як забезпечення кібербезпеки та зменшення цифрового розриву. Майбутнє інноваційних підходів до навчання з використанням ІКТ обіцяє більше інтерактивності, індивідуалізації та можливостей для розвитку компетентностей, необхідних для успіху в сучасному світі.

Список використаних джерел

1. *Жук О.* Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у вивченні економіки. *Інформаційні технології та Інтернет у навчальному процесі та наукових дослідження*: матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 2016 р.). Київ, 2016. С. 251–252. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13385/251-252.pdf?sequence=1>.

2. *Мартинюк І. В.* Особливості використання ІКТ в освітньому процесі початкової школи. *Методика викладання української мови в сучасній школі: теорія та практика*: зб. тез доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 31 берез. 2020 р.). Харків: ЦПО «Генезум», 2020. С. 93 URL: <https://t.ly/uFkbW>.

3. *Олексенко К. Б.* Сучасні тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. 2018. С. 196–201. URL: [http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/2024/1/zb_2018_3-196-201%20\(1\).pdf](http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/2024/1/zb_2018_3-196-201%20(1).pdf).

4. *Биков В. Ю.* Інновації в організації досліджень та розробок у галузі інформаційно-комунікаційних технологій в освіті у світлі викликів XXI століття. *Актуальні проблеми психології*. 2019. Т. 8. Вип. 10. С. 55–74.

5. *Ткаль С. М.* Переваги використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. *World science: problems, prospects and innovations*, Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference (January 27-29, 2021). Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2021. P. 25–26.

6. *Крутова Н.* Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у систему підвищення кваліфікації педагогічних працівників. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 1. С. 34–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2019_1_9.

7. *Красовська О., Міськова Н., Хом'як О., Шкабаріна М.* Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітній і дослідницькій діяльності учнів на уроках в початкових класах Нової української школи. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 2 (8). С. 458–459. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2\(8\)-448-462](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2(8)-448-462).

Гапон В. В.

кандидат педагогічних наук, начальник відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7521-5450>

Барабаш О. А.

заступник начальника відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2545-0369>

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ ОСВІТНЬОЇ СУБВЕНЦІЇ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У 2023 РОЦІ

Військова агресія рф проти України другий рік поспіль створює серйозні виклики для системи фінансування освітньої галузі як із державного бюджету, так і з бюджетів органів місцевого самоврядування. Розподіл освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників із державного бюджету між місцевими бюджетами на 2023 р. здійснювався в умовах воєнного стану в Україні, масових внутрішніх переміщень та виїзду за кордон учнів і вчителів. У зв'язку з цим Міністерство освіти і науки України (МОН) уперше запровадило збір персональних даних усіх учнів закладів загальної середньої освіти (ЗСО) та вирішило зберегти формулу розподілу освітньої субвенції, яка використовувалась у 2018–2022 рр. з урахуванням двох змін. Перша зміна – обсяг освітньої субвенції для всіх місцевих бюджетів визначається без урахування додаткових годин навчального плану для учнів групи 1 на окремі предмети, факультативні курси, індивідуальні заняття тощо; друга – застосовується коефіцієнт 0,9 до обсягу освітньої субвенції для всіх місцевих бюджетів (без урахування обсягів освітньої субвенції обласним бюджетам, передбачених на оплату простою). У цьому випадку обласні військові адміністрації щомісяця фінансують оплату простою відповідно до фактичної чисельності педагогічних працівників, яким оголошено простій, і встановлених їм посадових окладів згідно з тарифними розрядами та з передбаченими для них підвищеннями. Зазначаємо, що освітня субвенція для оплати простою для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) й фахової передвищої освіти не передбачена.

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» [1], для цілей освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників було заплановано видатки в розмірі 87,197 млрд грн (окрім того, резерв в обсязі 318 451,6 тис. грн). Розподіл коштів освітньої субвенції між місцевими бюджетами затверджено постановою Кабінету Міністрів України (КМУ) «Деякі питання розподілу обсягу освітньої субвенції на 2023 рік» від 30.12.2022 № 1472 [2], зокрема в обласні бюджети спрямовано 7,593 млрд грн, у бюджети міських ТГ – 44,955 млрд грн, у бюджети селищних ТГ –

15,443 млрд грн, у бюджети сільських ТГ – 13,998 млрд грн, у бюджет м. Києва – 5,208 млрд грн.

Розпорядженням КМУ «Про розподіл резерву освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 році» від 16.05.2023 № 432-р [3] із метою погашення кредиторської заборгованості з виплати заробітної плати педагогічних працівників, що утворилася на кінець 2022 р. у чотирьох місцевих бюджетах Харківської й Херсонської областей, розподілено 14 580,4 тис. грн із коштів резерву освітньої субвенції. Так, у Харківській області кошти отримали бюджети Кіндрашівської сільської ТГ (1 997 тис. грн) та Куп'янської міської ТГ (10 770,1 тис. грн), а в Херсонській області – бюджети Лазурненської селищної ТГ (705,1 тис. грн) і Долматівської сільської ТГ (1 108,2 тис. грн). Із цих чотирьох громад тільки Долматівська сільська ТГ Херсонської області мала планові обсяги освітньої субвенції в розмірі 10 835,2 тис. грн.

Розпорядженням КМУ «Про розподіл резерву освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 році» від 09.06.2023 № 503-р [4] затверджено розподіл коштів резерву освітньої субвенції в обсязі 74 895,9 тис. грн між шістьма бюджетами Харківської (49 372,1 тис. грн) та п'ятьма Херсонської (25 523,8 тис. грн) областей.

Результати розподілу резерву освітньої субвенції наведено в таблиці.

Таблиця

Розподіл резерву освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 р., тис. грн

Код бюджету	Назва місцевого бюджету адміністративно-територіальної одиниці	Річний обсяг субвенції (загальний фонд)			планові обсяги зі змінами на 2023 р.
		планові обсяги відповідно до Закону «Про Державний бюджет України на 2023 рік»	збільшення обсягу відповідно до розпорядження КМУ		
			від 16.05.2023 № 432-р	від 09.06.2023 № 503-р	
2051300000	Бюджет Великобурлуцької селищної ТГ	0		17 402,0	17 402,0
2052100000	Бюджет Кіндрашівської сільської ТГ	0	1 997,0	2 278,8	4 275,8
2052200000	Бюджет Курилівської сільської ТГ	0		2 449,6	2 449,6
2052300000	Бюджет Петропавлівської сільської ТГ	0		3 779,6	3 779,6
2053500000	Бюджет Вовчанської міської ТГ	0		14 106,5	14 106,5
2054300000	Бюджет Куп'янської міської ТГ	0	10 770,1	9 355,6	20 125,7
2151500000	Бюджет Станіславської сільської ТГ	4 774,6		9 478,3	14 252,9
2151700000	Бюджет Борозенської сільської ТГ	2 120,6		4 489,0	6 609,6
2152500000	Бюджет Долматівської сільської ТГ	10 835,2	1 108,2		11 943,4
2153000000	Бюджет Милівської сільської ТГ	7 219,0		3 194,9	10 413,9
2153400000	Бюджет Бериславської міської ТГ	22 929,6		3 119,9	26 049,5
2153900000	Бюджет Дар'ївської сільської ТГ	12 497,1		5 241,7	17 738,8
2154200000	Бюджет Лазурненської селищної ТГ	0	705,1		705,1

Складено авторами за: [2-4].

Таким чином, загальний розподілений обсяг освітньої субвенції в I півріччі 2023 р. становив 87,287 млрд грн, зокрема на видатки обласних бюджетів – 7,593 млрд грн, бюджетів міських ТГ – 44,993 млрд грн (збільшено на 37,352 млн грн), бюджетів селищних ТГ – 15,461 млрд грн (на 18,107 млн грн),

бюджетів сільських ТГ – 14,032 млрд грн (на 34,017 млн грн), бюджету м. Києва – 5,208 млрд грн.

Залишки, які утворилися на кінець 2022 р. (3,2 млрд грн) спрямовуються до спеціального фонду освітньої субвенції МОН і використовуватимуться впродовж 2023 р. на погашення заборгованості з оплати праці педагогічним працівникам на окупованих територіях, виправлення допущених помилок, погашення кредиторської заборгованості. Також за рахунок цих коштів фінансуватимуться територіальні громади, що будуть звільнені від російських окупантів та відновлять освітній процес.

Нами проведено аналіз використання коштів освітньої субвенції за I півріччя 2023 р. у межах виконання прикладної науково-дослідної роботи «Підвищення інформаційної прозорості використання коштів цільових субвенцій закладами освіти в Україні».

Розраховано частку використаного річного обсягу освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників закладів ЗСО, отриманого місцевими бюджетами впродовж I півріччя 2023 р. Найбільшою така частка була в бюджетах міських ТГ (60 %), далі за ранжуванням цього показника йдуть бюджети селищних ТГ (59,8 %), бюджети сільських ТГ (58 %), бюджет м. Києва (57,7 %), обласні бюджети (37,7 %).

У зведених бюджетах регіонів найбільша частка використання коштів освітньої субвенції на виплату заробітної плати педагогічним працівникам спостерігалась у Хмельницькій, Тернопільській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Рівненській, Волинській областях; найменша – у Херсонській, Луганській, Донецькій областях. У 16 регіонах цей показник перевищує або дорівнює середньому значенню по Україні (рис. 1).

Дані щодо розрахованої середньої заробітної плати (з нарахуваннями) педагогічних працівників відображено на рис. 2.

Також проведено оцінку середньої заробітної плати педагогічних працівників за I півріччя 2023 р. у розрізі типів закладів освіти: у закладах ЗСО вона дорівнює 16 897 грн; у спеціальних закладах ЗСО, учні яких потребують корекції фізичного й розумового розвитку, – 18 600 грн; у спеціалізованих закладах ЗСО – 18 215 грн; у закладах для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячих будинках – 14 945 грн; у навчально-реабілітаційних центрах для дітей з особливими освітніми потребами – 16 710 грн; у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, що надають повну загальну середню освіту, – 19 031 грн; у закладах фахової передвищої освіти, які надають повну загальну середню освіту, – 17 711 грн; в інклюзивно-ресурсних центрах – 18 943 грн.

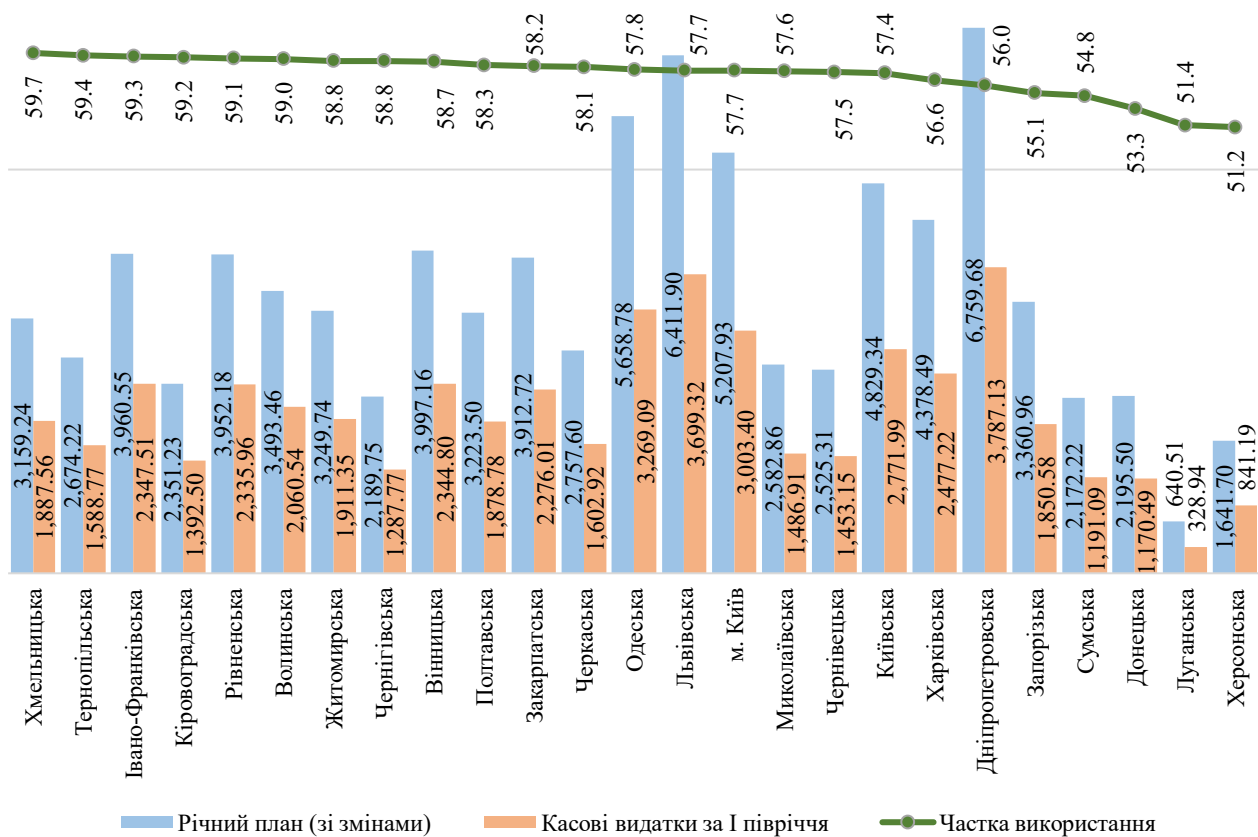

Рис. 1 . Використання коштів освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників, млн грн, %

Побудовано авторами за даними обласних і Київської міської військових адміністрацій та результатами розрахунку.

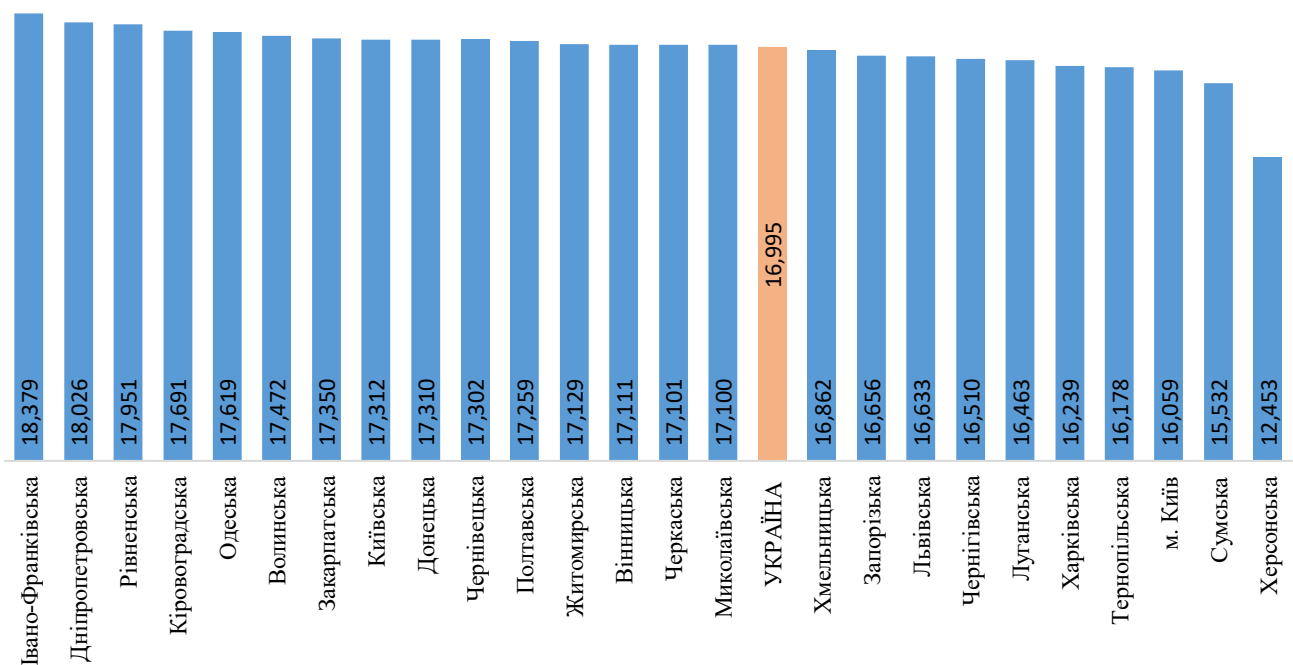

Рис. 2. Середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції в розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунку.

Раціональне використання державних і місцевих коштів на фінансування шкільної освіти великою мірою визначається ефективними й вчасними рішеннями органів місцевого самоврядування, від яких залежить якість та доступність повної загальної середньої освіти. Війна й зумовлені нею вимушені переміщення школярів і вчителів, руйнування та пошкодження шкіл російськими загарбниками тільки загострили цю проблему, її необхідно розв'язувати комплексно, з передбаченням майбутніх процесів. Щодо заробітної плати вчителів слід зауважити, що має також використовуватися можливість підвищення її рівня за рахунок власних коштів місцевих бюджетів.

Список використаних джерел

1. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 03.11.2022 № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-IX#Text>.
2. Деякі питання розподілу обсягу освітньої субвенції на 2023 рік : постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 № 1472. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1472-2022-%D0%BF#Text>.
3. Про розподіл резерву освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 році : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.05.2023 № 432-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2023-%D1%80#Text>.
4. Про розподіл резерву освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 році : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.06.2023 № 503-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503-2023-%D1%80#Text>.

Попова В. В.

доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник

лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання

Інституту професійної освіти НАПН України, Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8931-8880>

МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ ПРОЄКТІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

Повномасштабна війна росії проти України, яка триває понад півтора року, зруйнувала та продовжує руйнувати соціальну, транспортну й енергетичну інфраструктуру країни; знищує житловий фонд, промислові підприємства та екосистему. Масштаб зруйнованих активів України й довкілля є безпрецедентним із часів Другої світової війни. Але чим далі, тим голосніше розгортається дискусія, якою має бути післявоєнна Україна, який вона матиме тип економічного розвитку, які галузі промисловості та експортні позиції стануть домінуючими.

Професійній освіті у відбудові повоєнної України належатиме визначальна роль. Від інших форм освіти її відрізняє безпосередній зв'язок теорії та практики. Участь у цьому процесі роботодавців дає можливість поєднати навчання в професійному закладі й на робочому місці. Усе це збільшує можливості для майбутнього працевлаштування молоді та дорослих. Із метою підвищення якості професійної освіти практикуються різноманітні форми співробітництва між державою й приватним сектором. Однією з його форм є державно-приватне партнерство (ДПП), яке на початку ХХІ ст. стало ще й потужним чинником економічного зростання та розвитку країни [1].

Вітчизняні теоретики й практики багато часу та уваги присвятили тому, щоб знайти й обґрунтувати оптимальний шлях запровадження ДПП у системі професійної (професійно-технічної) освіти (П(ПТ)О) в Україні. Наприклад, проведено дослідження з метою «виявити та охарактеризувати основні тенденції розвитку ДПП у сфері професійної освіти і навчання в країнах ЄС, з'ясувати можливості їх врахування у вітчизняній практиці партнерства в професійній (професійно-технічній) освіті України» [2, с. 6]; окреслено економічні передумови запровадження ДПП у сфері П(ПТ)О України [3] тощо.

У процесі відбудови вітчизняної економіки застосування механізму ДПП передбачає, що інноваційний приватний підприємець стає не лише інвестором робочих місць, а й партнером держави в підготовці (фінансуванні й навчанні) трудового капіталу. Здобута таким чином освіта буде найбільше наближена до кваліфікаційних вимог робочого місця конкретного підприємства.

Економічна доцільність запровадження ДПП у сфері професійної освіти полягає в тому, що держава залучає приватні інвестиції, але залишається активним гравцем у процесі управління цією соціально значущою сферою. При цьому держава відіграє вагомий роль як інституційний суб'єкт із забезпечення структурної функціональності в різних сферах суспільства шляхом активного

впливу на всі дотичні складові системи професійної освіти – освітні заклади, регіональні органи влади та місцевий бізнес.

Таким чином, метою ДПП у сфері П(ПТ)О є усунення бюджетного дефіциту, підвищення ефективності та покращення результатів від наданих послуг, що досягається завдяки залученню інновацій і потенціалу компетентності приватного сектору. Процес запровадження ДПП у сфері П(ПТ)О в Україні потребує законодавчо закріплених інституційних механізмів та нормативно-правової бази, конструктивних механізмів фінансування угод, дієвого інструментарію управління ризиками, комунікативних навичок партнерів для ведення результативного соціального діалогу, заздалегідь визначених механізмів моніторингу укладених угод, достатнього ресурсного потенціалу й високої мотивації партнерів [4, с. 16].

Фінансова підтримка з боку приватних партнерів є попередньою умовою для концептуалізації моделі проєктів ДПП у будь якій країні та стимулом для її запуску. Як показує зарубіжний досвід, на перше місце слід поставити людей «і переконатися, що ДПП забезпечує співвідношення ціни та якості. Тому перед початком реалізації проєкту важливо провести повний аналіз витрат і вигід» [5, с. 60].

Для фінансування проєктів з ДПП використовують два принципово різних джерела – державне та приватне. Їх відносна й абсолютна кількість та умови надходження коштів ретельно прописуються після попереднього узгодження між партнерами. Якщо в процесі запровадження ДПП переважає державне фінансування, то логічно виникає зв'язок між національними пріоритетами та стратегіями розвитку країни – національною, регіональною, місцевою тощо.

Домінування держави в процесі фінансування угоди з ДПП надає їй великі переваги: висувати перед партнерами певні вимоги, запроваджувати механізми моніторингу, проводити оцінку. Для тих же країн, де державне фінансування з тих чи інших причин обмежене, складно не тільки створювати ДПП, а й узагалі розвивати успішне співробітництво. За умови дефіциту державних бюджетів альтернативою виступають фінансові міжнародні донори та власні бюджети постачальників професійної освіти й навчання [6].

Фінансування сфери П(ПТ)О з державного або місцевих бюджетів здійснюється за таких умов:

З державного бюджету – за наявності державного замовлення в закладах П(ПТ)О та за професіями загальнодержавного значення, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України. Державне фінансування може розподілятися на конкурсних засадах; в індивідуальному порядку; за рахунок власних коштів державними постачальниками послуг П(ПТ)О; за рахунок державних грантів, що надаються тим чи іншим партнерам поза конкурсом; відповідно до певних критеріїв, які встановлюють державні органи.

З місцевого бюджету – за наявності регіонального замовлення в закладах П(ПТ)О та інших закладах освіти державної та/або комунальної власності, що розташовані на території зазначених територіальних громад; для реалізації місцевої програми соціального захисту малозабезпеченої категорії учнів і місцевої програми підтримки здобуття П(ПТ)О.

В Україні практикуються такі форми фінансування сфери П(ПТ)О з державного й місцевих бюджетів: формульне, багатоканальне [7] та різнорівневе [8]. На розвиток сфери П(ПТ)О надається стабілізаційна дотація й субвенції [9, с. 77].

Отже, Закон України «Про державно-приватне партнерство» [10] є універсальним, але не адаптованим до конкретних видів економічної діяльності та сфери П(ПТ)О; у ньому не деталізовано механізм координації дій і розподілу відповідальності між державними й приватними зацікавленими сторонами, якщо останніми виступають міжнародні організації та установи, а особливості застосування цього закону у форс-мажорних обставинах, у воєнний час або в період воєнного стану взагалі не згадуються, такі ситуації навіть не прописані. Тобто зазначений закон потребує суттєвого доопрацювання в частині сфери П(ПТ)О, залучення до ДПП міжнародних партнерів; застосування його під час війни або для післявоєнної відбудови країни.

В Україні також напрацьовано певні механізми фінансування сфери П(ПТ)О. Але обмеженість її фінансування навіть у передвоєнний період, незважаючи на диверсифікацію його джерел (із центральних і місцевих бюджетів), призвела до істотного скорочення закладів освіти, учнів та падіння престижності робітничих професій. Тому механізми фінансування сфери П(ПТ)О потребують доопрацювання й адаптації до умов післявоєнної відбудови України.

Список використаних джерел

1. Paoletto G. Public Private Sector Partnerships: An Overview of Cause and Effect. *Public-Private Partnership in the Social Sector: Issues and Country Experiences in Asia and the Pacific*. Tokyo : Asian Development Bank Institute, 2000. P. 35-54.
2. Радкевич В. О. Тенденції розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу. *Professional Pedagogics*. 2022. № 2 (25). С. 4–13. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.25.4-13>.
3. Попова В. В. Економічні передумови запровадження державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти і навчання в Україні. *Professional Pedagogics*. 2022. № 1 (24). С. 101–110. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.101-110>.
4. Vecchi V., Taurelli S., Meer M. Public-private partnerships for skills development / European Training Foundation. 2020. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2816/422369>.
5. Guidebook on Promoting Good Governance in Public-Private Partnerships / United Nations. 2008. URL: <http://www.unece.org/index.php?id=2147>.
6. Шилепницький П. І., Петрова І. П. Можливості публічно-приватного партнерства для інноваційного розвитку промисловості. *Економіка та управління національним господарством*. 2020. № 47. С. 55–61. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure47-10>.

7. Decentralising vocational education and training in Ukraine: Momentum for action / European Training Foundation (ETF), 2017. URL: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/F493C808D50687D1C12581B600445CA5_VET%20decentralisation%20Ukraine.pdf.

8. Три слони професійно-технічної освіти. *Освітня експертна група УГП* : веб-сайт. URL: <http://education-ua.org/ru/articles/1329-tri-slioni-profesijno-tekhnichnoji-osviti> (дата звернення: 12.10.2023).

9. Фінансування освіти в Україні. *Освітня аналітика в Україні*. 2020. № 3(10). С. 66–81. URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/66_81_Finansuv_osvity.pdf.

10. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

Терещенко Г. М.

кандидат економічних наук, заступник директора з науково-організаційної роботи ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9458-2843>

Крищенко К. Є.

кандидат економічних наук, заступник завідувача кафедри обліку і фінансів ПВНЗ «Буковинський університет», Чернівці, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-7145-6709>

ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бюджетне фінансування є одним з основних джерел фінансового забезпечення вітчизняної освіти. Слід зауважити, що український уряд визначив бюджетне фінансування освіти пріоритетним. Зокрема, відповідно до Закону України «Про освіту» держава має забезпечити бюджетне фінансування в розмірі не нижче 7 % ВВП. Можна було спостерігати тенденцію поступового зростання частки фінансування освіти у ВВП з 5,9 % (210,03 млрд грн) у 2018 р. до 6,7 % (312,92 млрд грн) у 2021 р. На 2022 р. видатки на освіту було заплановано в обсязі 7,01 % ВВП (402,2 млрд грн), проте широкомасштабна збройна агресія росії проти України спричинила різке скорочення бюджетних видатків, їх перерозподіл на користь забезпечення обороноздатності країни. Тож видатки зведеного бюджету на освіту у 2022 р. становили 6,2 % ВВП (290,76 млрд грн). На 2023 р. заплановано 4,8 % ВВП (302,25 млрд грн).

З огляду на дефіцитність бюджету та скорочення видатків зведеного бюджету на освіту, актуалізується питання забезпечення прозорості й ефективності бюджетного фінансування освіти в умовах воєнного стану. Сьогодні, коли Україна переживає тяжкі часи, особливо гостро стоїть питання раціонального витрачання наявних фінансових ресурсів. Розв'язанням цієї проблеми є ефективне управління державними та місцевими бюджетами.

З початком широкомасштабної війни рф проти нашої держави обсяги бюджетного фінансування освіти в Україні було зменшено. У 2022 р. порівняно з 2021 р. видатки зведеного бюджету на освіту скоротилися на 22,1 млрд грн (видатки державного бюджету – на 5,3 млрд грн, місцевих бюджетів – на 16,8 млрд грн). На 2023 р. заплановано збільшення видатків зведеного бюджету порівняно з 2022 р. на 11,5 млрд грн (видатків державного бюджету – на 7,1 млрд грн, місцевих бюджетів – на 4,4 млрд грн).

Водночас у 2023 р. набули суспільного резонансу дії місцевих органів влади, пов'язані з неефективним використанням бюджетних коштів. Замість спрямування цих коштів на нагальні потреби закладів освіти, зумовлені воєнним станом, було виявлено факти їх нецільового використання. Найбільш цинічно виглядали факти придбання для облаштування укриттів дорогих товарів, які насправді такими не були та придбавалися для інших цілей [1]. Між тим самі

укриття потребували ремонту й забезпечення речами першої потреби (питною водою, ліками, продуктами харчування тривалого зберігання, генераторами, системами оповіщення тощо).

Слід наголосити, що ще за мирних часів організація бюджетного процесу стикалася з низкою проблем, які в умовах воєнного стану тільки загострилися. Зокрема, це наявність системних порушень бюджетної дисципліни, недостатня прозорість бюджетного процесу, наявність суперечностей у нормативно-правових актах органів центральної та місцевої влади, певна нестабільність бюджетного законодавства, недосконалість бюджетного прогнозування головними розпорядниками бюджетних коштів, відсутність синергії соціально-економічної й бюджетної стратегії розвитку держави, низька якість планування показників бюджетів, неефективне використання бюджетних ресурсів, відсутність ефективного своєчасного контролю за виконанням бюджетних програм, формальність застосування програмно-цільового методу бюджетування, формальність фінансово-бюджетної звітності та відсутність належного аналізу бюджетної звітності.

Незважаючи на встановлений порядок, форми й періодичність подання фінансово-бюджетної звітності, вона не забезпечує головних розпорядників бюджетних коштів, уряд і громадськість відповідною інформацією щодо ефективності витрачання цих коштів розпорядниками нижчих рівнів.

А проте визначити нецільовий характер витрачання бюджетних коштів можливо, а саме шляхом постійного моніторингу в системі ProZorro (що є досить складним для органів державного управління через брак людських ресурсів), а також за результатами ревізій Державної аудиторської служби України (Держаудитслужби).

За інформацією Держаудитслужби, протягом січня – грудня 2022 р. проведено 446 ревізій і 587 перевірок закупівель, під час яких перевірено 912 підприємств, установ та організацій. Загальна сума виявлених фінансових порушень, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, становить понад 99,8 млрд грн (на 14,7 млрд грн більше, ніж за аналогічний період минулого року), з них коштів бюджетів усіх рівнів і бюджетних установ – майже 7,5 млрд грн (понад 8,7 млрд грн) [2].

Для порівняння: у 2022 р. на освіту з державного бюджету було виділено 58,5 млрд грн, отже, обсяг нецільового використання бюджетних коштів (99,8 млрд грн) був на 41,3 млрд грн більшим, ніж обсяг фінансування системи освіти України.

Крім зазначеного, органами Держаудитслужби в січні – грудні 2022 р. проведено понад 11,9 тис. моніторингових закупівель, за результатами яких вдалося запобігти порушенням, у т. ч. шляхом скасування торгів, на суму майже 7,9 млрд грн та розірванню договорів на суму понад 6,7 млрд грн.

Такі кричущі факти неефективного витрачання бюджетних коштів особливо небезпечні в умовах цивілізаційних викликів, з якими зіштовхнулася наша країна через широкомасштабну збройну агресію росії. Адже в умовах гострого бюджетного дефіциту необхідним є забезпечення цільового, раціонального й ефективного витрачання обмежених бюджетних коштів.

Одним із напрямів вирішення окреслених проблемних питань є забезпечення прозорості та ефективності бюджетного фінансування освіти шляхом запровадження додаткового фінансового контролю з боку головних розпорядників бюджетних коштів, передусім Міністерства освіти і науки України, а також розроблення відповідних показників ефективності діяльності закладів освіти з відповідною кореляцією з обсягами виділеного бюджетного фінансування.

Також особливої уваги потребують міжбюджетні трансферти (субвенції у сфері освіти). На сьогодні контроль Міністерства освіти і науки України за цільовим та ефективним використанням коштів цільових субвенцій на місцевому рівні має низку недоліків, як-от: недостатня методологічна якість даних у відповідних звітах, відсутність внутрішніх автоматичних контролів цілісності даних, порушення часових термінів подання звітності респондентами, застарілість підходу з використанням розсилки Excel-шаблонів для форм та їх збору на електронні скриньки вповноважених фахівців тощо. До того ж неповне застосування сучасних інструментів для створення звітності, а отже, недостатньо дієвий контроль за розподілом і використанням цільового фінансування з державного бюджету розпорядниками бюджетних коштів обмежує ефективність прийняття управлінських рішень, створює постійний системний ризик погіршення розвитку освіти на місцях.

Запровадження фінансової звітності в розрізі кожного закладу освіти дасть змогу проводити відповідний аналіз ефективності витрачання бюджетних коштів. У свою чергу, процес збору, обробки та поширення такої фінансової звітності закладів освіти потребує відповідної автоматизації. Автоматизація процесу допоможе швидко й ефективно опрацьовувати звітність і виявляти зони ризику. Доцільним, зокрема, вбачається створення інформаційно-аналітичної системи збору та аналізу фінансової звітності закладів освіти задля забезпечення умов для ухвалення управлінських рішень на основі достовірних і доказових даних.

Список використаних джерел

1. *Іваницька О.* Гучна історія, яка лиш прикриває корупційне закулісся. Чому барабани стали зручними для всіх. *hromadske*: вебсайт. 2023 <https://hromadske.ua/posts/guchna-istoriya-yaka-lish-prikrivaye-korupcijne-zakulissya-chomu-barabani-stali-zruchnimi-dlya-vsih>.

2. Результати діяльності Держаудитслужби, її міжрегіональних територіальних органів за січень – грудень 2022 року / Державна аудиторська служба України. 2023. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/2652>.

Ханюк Т. О.

молодший науковий співробітник сектора фінансово-економічної звітності відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5442-8243>

АНАЛІЗ НЕРУХОМОГО МАЙНА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ, ЩО ЗНАХОДИТЬСЯ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Україна переживає складні часи через повномасштабну збройну агресію російської федерації проти нашої держави. У цих умовах усі галузі національної економіки, зокрема й освітня, зазнають істотних змін. Унаслідок бойових дій значна частина нерухомого майна закладів вищої освіти знаходиться на тимчасово окупованій території (ТОТ).

У складних умовах Міністерство освіти і науки України (МОН) реалізує державну політику у сфері освіти, що забезпечує доступність та неперервність освітнього процесу. З метою збереження життя й здоров'я громадян України, а також створення безпечного освітнього середовища, організації здобуття освіти, освітнього процесу в умовах воєнного стану МОН було видано низку наказів, які створили правові засади для реалізації тимчасового переміщення закладів вищої (ЗВО) та фахової передвищої освіти (ЗФПВО) з окупованих територій і тих, де велися та ведуться активні бойові дії, на базу закладів, котрі розташовані в більш безпечних регіонах, до завершення дії воєнного стану. У більшості випадків тимчасово переміщені заклади освіти було розташовано на базах споріднених за галузевою ознакою закладів. Університети переважно знаходять нову фактичну адресу за юридичною адресою приймаючих університетів, ЗФПВО – фахово схожих коледжів і технікумів.

Метою дослідження є аналіз нерухомого майна тимчасово переміщених ЗВО, підпорядкованих МОН, що знаходяться на ТОТ унаслідок повномасштабної військової агресії рф.

Міністерство освіти і науки України здійснює контроль та аналіз ефективності використання й збереження закріпленого за ЗВО державного майна відповідно до Закону України «Про управління об'єктами державної власності» від 21.09.2006 № 185-V [1]. Згідно зі ст. 70 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII, матеріально-технічна база ЗВО включає будівлі, споруди, землю, транспортні засоби та інші матеріальні цінності [2]. Об'єкти державної власності закладів освіти, що знаходяться на ТОТ, а саме навчальні корпуси й гуртожитки, є предметом дослідження.

На сьогодні внутрішньо переміщеними стали 18 ЗВО та 31 відокремлений структурний підрозділ університетів, які перебувають у сфері управління МОН, а разом із ними – студенти й працівники цих закладів. Нерухоме майно закладів, що залишилося на ТОТ, детально проаналізовано в аналітичній записці «Організація

збору та опрацювання інформації про державне нерухоме майно, що знаходиться в управлінні МОН, в умовах воєнного стану в Україні» [3].

Державне нерухоме майно переміщених закладів, яке залишилося на ТОТ, складається із 307 будівель навчальних корпусів загальною площею 811,7 тис. м² та 122 будівель гуртожитків загальною площею 417,3 тис. м². Наразі МОН і закладам освіти, що є власниками цих будівель, невідомо, яким є їх стан і ступінь руйнувань.

На рис. 1 відображено кількість навчальних корпусів, які знаходяться на ТОТ, а також загальну площу їх будівель у розрізі областей.

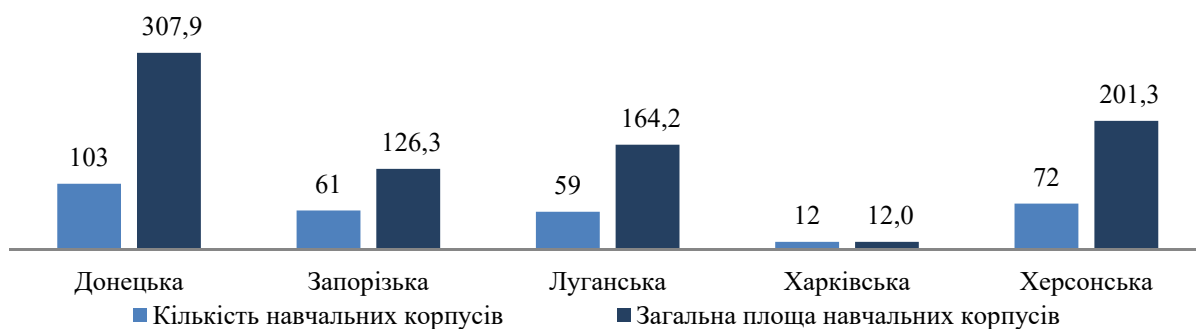

Рис. 1. Кількість навчальних корпусів, які залишилися на тимчасово окупованій території, та їх загальна площа в розрізі областей, од., тис. м²
Побудовано автором за інформацією з АС «Юридичні особи».

За результатами аналізу, найбільше навчальних корпусів (вони належать 30 ЗВО) залишилося в Донецькій області, а саме 33,6 % загальної кількості таких будівель. У Херсонській області частка залишених навчальних корпусів, які належать 16 ЗВО, становить 23,5 %; у Запорізькій і Луганській областях – 19,9 % (12 ЗВО) та 19,2 % (11 ЗВО) відповідно. Найменше навчальних корпусів опинилися на ТОТ у Харківській області. Найбільші площі навчальних приміщень залишилися в Донецькій області. Усього 71 ЗВО МОН втратив 307 навчальних корпусів.

На рис. 2 наведено кількість будівель гуртожитків, що знаходяться на ТОТ, а також їх загальну площу в розрізі областей.

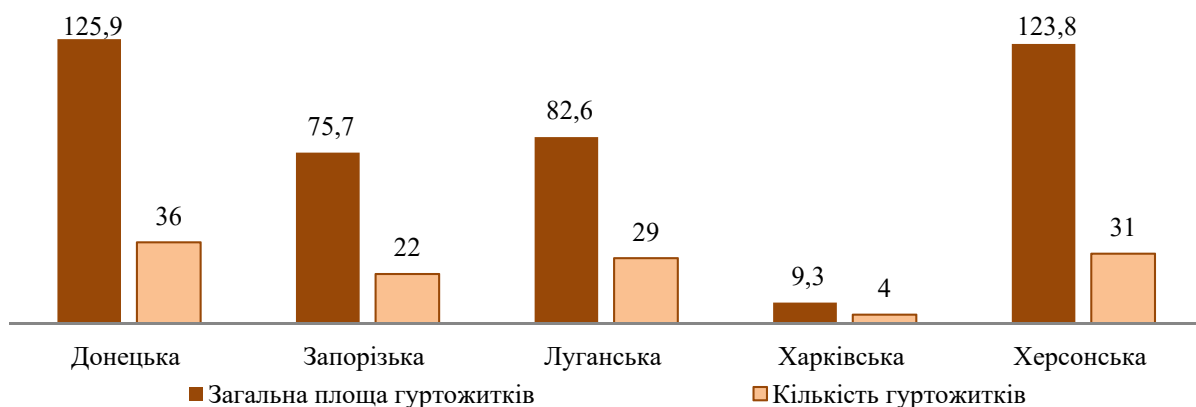

Рис. 2. Кількість гуртожитків, які залишилися на тимчасово окупованій території, та їх загальна площа в розрізі областей, од., тис. м²
Побудовано автором за інформацією з АС «Юридичні особи».

За кількістю будівель гуртожитків, залишених на ТОТ України, першу й другу позиції знову займають Донецька (29,5 %) та Херсонська (25,4 %) області. У Донецькій області гуртожитки належать 23 ЗВО, а в Херсонській – 13 ЗВО. Далі йдуть Луганська (23,8 %, 9 ЗВО), Запорізька (18 %, 12 ЗВО) й Харківська (3,3 %, 2 ЗВО) області. Загалом 59 українських закладів освіти МОН втратили 122 гуртожитки.

За результатами аналітичного дослідження [4] визначено сумарну залишкову вартість об'єктів державної власності, розташованих на ТОТ України: сумарна залишкова вартість 307 будівель навчальних корпусів становить 5 865,32 млн грн, а 122 будівель гуртожитків – 992,5 млн грн.

На сторінці МОН «Освіта під загрозою» [5] розміщено інформацію, що станом на 29 вересня 2023 р. в Україні від бомбардувань і обстрілів постраждали 3 780 закладів освіти всіх рівнів, а 363 з них зруйновано повністю. Агресор стверджує, що завдає ударів виключно по військових об'єктах нашої країни, але МОН України зібрало численні факти, які підтверджують, що російські війська руйнують заклади освіти по всій території України.

Подальші дослідження будуть спрямовані на аналіз нерухомого державного майна, доступ до якого ЗВО отримують після звільнення окупованих територій від загарбників.

Список використаних джерел

1. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006 № 185-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text>.

2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

3. *Гапон В. В., Барабаш О. А., Ханюк Т. О.* Організація збору та опрацювання інформації про державне нерухоме майно, що перебуває в управлінні МОН, в умовах воєнного стану в Україні. Київ: ДНУ «Ін-т освітньої аналітики», 2022. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/az_organizacziya-zboru-ta-opraczyuvannya-informaczi%D1%97-pro-derzh-neruhome-majno.pdf.

4. *Гапон В. В., Барабаш О. А., Ханюк Т. О.* Особливості обліку та аналізу державного нерухомого майна закладів вищої освіти в умовах воєнного стану в Україні. *Освітня аналітика України*. 2023. № 1 (22). С. 5–21. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2023-1-5-21>.

5. Освіта під загрозою / М-во освіти і науки України. URL: <https://saveschools.in.ua/>.

Іванюк І. В.

*кандидат педагогічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник Інституту цифровізації освіти НАПН України, Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2381-785X>*

**МОНІТОРИНГ ПОТРЕБИ В ПІДВИЩЕННІ КВАЛІФІКАЦІЇ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЩОДО НАДАННЯ
ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ УЧНЯМ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Під час повномасштабної війни було проведено кілька якісних досліджень психоемоційного стану населення України, зокрема дітей та молоді, яким важко долати стрес і переживати травматичні події через брак життєвого досвіду.

Як показали результати дослідження Міністерства освіти і науки України «Освіта України в умовах воєнного стану», психоемоційний стан учнів погіршився, зросла кількість звернень щодо психологічної підтримки дітей в умовах війни, надання психологічної допомоги, зокрема екстреної, подолання стресу, переживання втрати, горя, печалі та страждання, психотерапевтичної роботи з дітьми, які втратили батьків, домівку, здоров'я й зазнали ушкоджень, пережили бомбардування, стали біженцями чи внутрішньо переміщеними особами [1].

За результатами дослідження, проведеного за допомогою фокус-груп серед 600 підлітків, 73 % підлітків хвилює війна, 37 % зазначили, що їм стало важче знаходити нових друзів, 59 % хотіли б мати більше підтримки від своїх близьких. У зв'язку з війною підлітки переживають як первинні втрати (близької людини або дому), так і вторинні (втрати стабільності, здоров'я, звичного режиму, контакту з близькими; труднощі з адаптацією в нових умовах). Серед основних проблем, з якими вони стикаються, підлітки зазначили: страх і тривожність, потреба в коштах, неможливість залишитися наодинці, обмеження в пересуванні та поїздках, брак фізичної активності, одноманітність життя, відсутність часу й можливостей на хобі, а також залежність від соцмереж [2].

У межах дослідження «Проблеми українських дітей під час війни», виконаного на основі опитування матерів дітей віком 3–17 років, визначено фактори, що можуть викликати в дітей травматичні психологічні стани. Найчастіше матері фіксували страх перед гучними звуками (55 %), особливо це стосується найменших дітей, до 9 років. Також помічали дратівливість і апатію (41 %), байдужість до навчання й минулих захоплень (39 %), зазначивши, що більш поширеними ці прояви є в дітей середнього та старшого шкільного віку. Крім того, нерідкою проблемою є спалахи гніву, агресії серед усіх дітей (38 %). Такі ознаки тривожних станів, як страх перед майбутнім (35 %), проблеми зі сном, кошмари, проблеми з пам'яттю й концентрацією уваги, частіше фіксувалися у дітей старшого віку (16–17 років), відображення травмуючих подій в іграх та творчості – серед наймолодших (3–9 років) [3].

За оцінками ЮНІСЕФ, 1,5 млн дітей піддаються ризику розвитку депресії, тривоги, посттравматичного стресового розладу та інших важких психічних захворювань [4].

У цій ситуації успішній кризовій інтервенції може великою мірою сприяти школа як важливий простір для соціалізації дітей (після родини). Саме вчителі й психологи в закладах загальної середньої освіти можуть першими помітити психосоціальні проблеми та допомогти дітям. Учителі, поряд із організацією освітнього процесу в умовах війни, мають додаткове завдання – розпізнавати травмованих дітей, піклуватися про них, створювати емоційно безпечний простір і відправляти таких дітей до практичного психолога [5].

Список використаних джерел

1. Освіта України в умовах воєнного стану : інформ.-аналіт. зб. / М-во освіти і науки України. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analityc.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>.

2. 59% українських підлітків хотіли би мати більше підтримки від своїх близьких – Радіо NV про соціологічне опитування від Клубу Добродіїв. *Клуб Добродіїв* : вебсайт. URL: <https://dobrodiy.club/zmi-pro-nas/59-ukrayinskyh-pidlitkiv-hotily-by-maty-bilshe-pidtrymky-vid-svoyih-blyzkyh-radio-nv-pro-socziologichne-opytuvannya-vid-klubu-dobrodiyiv/> (дата звернення: 13.10.2023).

3. Проблеми українських дітей під час війни (27 січня – 1 лютого 2023) / Соціологічна група «Рейтинг». 2023. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/problems_of_ukrainian_children_in_conditions_of_war_january_27-february_1_2023.html?fbclid=IwAR1RzWGoelpkqiQCozKY5KSYluHf2_UX9G4oQn05D1KmeFcyjNeC24GcbfA (дата звернення: 13.10.2023).

4. Almost 7 million children in Ukraine at risk as attacks on energy infrastructure cause widespread blackouts and disruption of heating and water / UNICEF. 2022. URL: <https://www.unicef.org/press-releases/almost-7-million-children-ukraine-risk-attacks-energy-infrastructure-cause> (дата звернення: 13.10.2023).

5. Іванюк І. В. Потреби у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників надавати психосоціальну підтримку учням в умовах війни. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 3 (210). С. 34–39. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-3\(210\)-34-39](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-3(210)-34-39) (дата звернення: 13.10.2023).

Козубцов І. М.

*доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри
Військового інституту телекомунікацій і інформатизації імені Героїв Крут,
Київ, Україна*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7309-4365>

МОДЕЛЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ ТА ЧИННИКІВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВВНЗ ІЗ ЧИСЛА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Ефективність організації проведення військових операцій залежить, безумовно, не лише від наявного озброєння та військової техніки, підготовленості особового складу, а й, до певної міри, від системи реалізації соціального захисту військовослужбовців в Україні. І це підтвердилося 24 лютого 2022 р., із початком повномасштабної військової агресії: своєчасна реалізація соціального захисту військовослужбовців (надання пільг, додаткової грошової надбавки в зоні проведення бойових дій) психологічно впливає на бойову готовність військовослужбовця, командира тощо [1]. Порушення законних прав військовослужбовців призводило до переосмислення ними пріоритетності у виконанні оперативних завдань, тим самим об'єктивно відволікаючи від виконання ключових функцій.

Розглянемо вплив недостатнього соціального захисту на діяльність науково-педагогічних працівників (НПП) вищого військового навчального закладу (ВВНЗ). Через недосконалу систему соціального захисту військовослужбовців в Україні викладачі ВВНЗ мають низький рівень мотивації. На жаль, ця проблема не дістала висвітлення в наукових публікаціях (В. Безбах, В. Коваль, В. Ткач, О. Сирський, В. Телелим, І. Руснак, Ю. Приходько, М. Журавльов та ін.). Аналіз численних публікацій засвідчує недостатню вивченість окресленої проблематики, проте цю особливість потрібно враховувати [2].

Детальний, глибокий аналіз внутрішніх процесів, притаманних роботі НПП ВВНЗ, дає змогу вибудувати структурну схему функціональних зв'язків і виявити зв'язок із рівнем реалізації соціального захисту військовослужбовців – як викладачів, так і курсантів. Ще одним особливим чинником є відсутність психологічної роботи із запобігання професійному вигоранню НПП, оскільки реальне навчальне навантаження перевищує гранично допустиме, проте цей факт приховується [3].

Автором розроблено функціональну модель залежностей інформаційних процесів у науково-педагогічній діяльності НПП та впливу дестабілізуючих чинників. Модель розроблено на підставі кіберонтологічного підходу, який привернув увагу зарубіжних учених при описі функціональної моделі залежності й перебігу інформаційних процесів у професійній діяльності людини [4]. Саме впровадження кіберонтологічного підходу в практику сприяло не лише покращенню освітнього процесу, а й переосмисленню роботи НПП ВВНЗ під

кутом зору методу прийняття рішення щодо якісної організації й проведення освітнього процесу, не розпорошуючись на другорядні завдання, наприклад відновлення прав соціального захисту військовослужбовців, що наразі непоодиноким випадком в Україні (рис. 1).

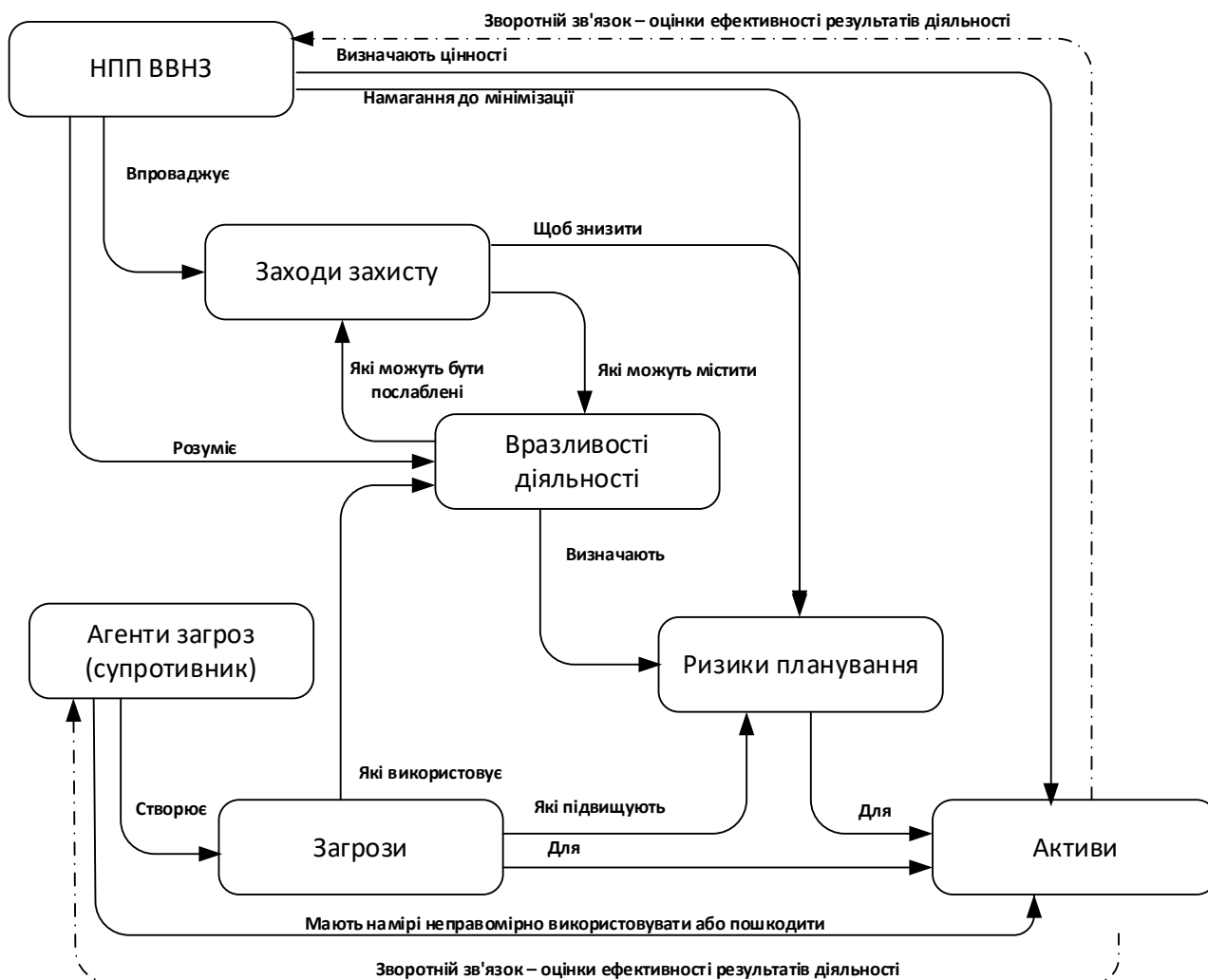

Рис. 1. Функціональна модель залежності інформаційних процесів у науково-педагогічній діяльності НПП

Побудовано автором за: [4].

Професійна науково-педагогічна діяльність офіцера – НПП ВВНЗ при плануванні полягає в урахуванні всіх можливих варіантів, впливу дестабілізуючих факторів і множини педагогічних ситуацій, до яких можуть вдатися курсанти («Агент загроз»), щоб вплинути на результуючу мету освітнього процесу або призвести до втрат «Активів».

Для дослідження впливу внутрішніх та зовнішніх чинників соціального захисту НПП із числа військовослужбовців на ефективність їхньої професійної діяльності нами запропоновано таку кібернетичну модель (рис. 2).

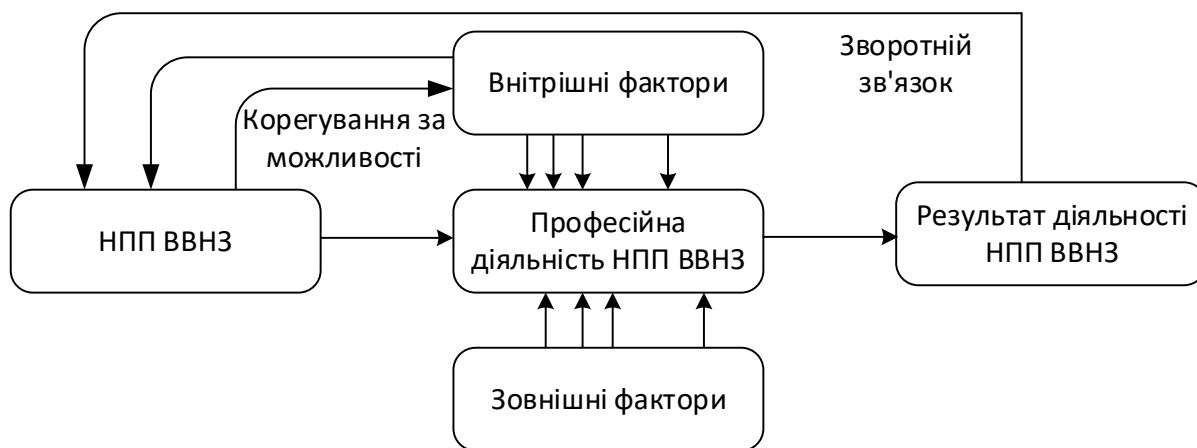

Рис. 2. Кібернетична модель вивчення впливу внутрішніх і зовнішніх чинників на НПП

Побудовано автором.

Аналіз внутрішніх чинників, які впливають на ефективність роботи НПП ВВНЗ

Перелік внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на ефективність роботи НПП ВВНЗ, формувався за результатами узагальнення набутого досвіду [5; 6]. Узагальнені результати оцінки наведено в таблиці.

Таблиця

Оцінка впливу факторів, %

Внутрішні чинники		Зовнішні чинники	
Баланс робочого й особистого часу	44.2	Житлове забезпечення	53.1
Робота з документацією та перенавантаження обсягом навчальних занять	43.0	Грошове забезпечення	26.7
Кар'єрне зростання	27.7	Пільги	23.8
Ставлення з боку військової системи	27.5		
Зміст завдань, що виконуються	20.3		
Відрядження в зону ведення бойових дій	17.5		
Відсутність психологічної роботи із запобігання професійному вигоранню	11.8		

Джерело: [5; 6].

Отже, ключовими є зовнішні чинники (група соціального захисту військовослужбовців в Україні), що істотно впливають на ефективність роботи НПП ВВНЗ.

Забезпечення житлом військовослужбовців залишається, мабуть, найактуальнішою темою в контексті соціального захисту. З цього приводу інтерес для нашого дослідження становлять презентовані результати на тему: «Чому військовослужбовці звільняються з армії?» [5]. Значне підвищення грошового забезпечення військовослужбовців із початком повномасштабної військової агресії 24 лютого 2022 р. сприяло посиленню внутрішньої мотивації. Відсутність пропорційного балансу залежно від місця проходження військової служби призвела до менш відповідального ставлення офіцерів до виконання їхніх посадових обов'язків. На першому місці в НПП ВВНЗ, як і передбачалося згідно з пірамідою Маслоу, є задоволення власних потреб.

Отже, запропонована модель дає змогу краще зрозуміти міждисциплінарну залежність ефективності роботи НПП ВВНЗ від впливу внутрішніх і зовнішніх чинників.

Список використаних джерел

1. Пономарьов О. А. Аналіз внутрішніх та зовнішніх чинників впливу на ефективність роботи підрозділу поточних операцій. *Перспективи розвитку сучасної науки та освіти* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 29–30 берез. 2023 р. Львів, 2023. С. 5–8. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/download/31/587/1210-1?inline=1>.

2. Журавльов М. В. Дисертаційний сегмент дослідження системи соціального захисту військовослужбовців Збройних Сил України. *Українське військо: сучасність та історична ретроспектива* : зб. матеріалів I Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 27 лист. 2020 р. Київ, 2020. С. 32–33. URL: <http://29ujmo6.257.cz/bitstream/123456789/12684/1/zbirnyk-ukr-viysko-2020-страницы-1-4%2C8%2C153-154.pdf>.

3. Козубцов І. М. Професійне вигорання як проблема неякісного забезпечення психологічної підтримки учасників освітнього процесу в умовах військових дій. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти* : зб. тез доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25 жовт. 2022 р. Київ, 2022. С. 217–220. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/book-of-abstracts_ssi-iea_2022.pdf.

4. Сілко О. В., Козубцова Л. М., Саєнко О. Г., Козубцов І. М., Огнева Л. Г. Перспектива застосування кіберонтологічного підходу та геймофікації у моделі професійної підготовки офіцерів сектору безпеки та оборони. *Застосування інформаційних технологій у підготовці та діяльності сил охорони правопорядку* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 15 берез. 2023 р. Харків, 2023. С. 29–30. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734648>.

5. Аналіз системи соціального захисту ветеранів та військовослужбовців / Нац. фонд на підтримку демократії. 2022. 142 с. URL: <https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/2022-Bila-kniga.pdf>.

6. Чому військовослужбовці звільняються з армії? Київ / ГО «Повернись живим!». 2020. 56 с. URL: <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2021/06/zvit-ua-digital.pdf>.

Курепін В. М.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри методики професійного навчання
Миколаївського національного аграрного університету, Миколаїв, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4383-6177>*

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан в Україні, який триває понад півтора року, виснажує фізично та психічно. У цей непростий час чимало освітян зіткнулися з його наслідками особисто чи опосередковано [1, с. 2]. Вплив на здоров'я, особливо ментальне, викликає психологічне саморуйнування.

Кардинальні зміни в житті диктують нові соціальні умови, у т. ч. в освітньому просторі. Людська психіка під час війни дуже вразлива, у таких умовах потрібна допомога, передусім психологічна. Фокус психологічної підтримки учасників освітнього процесу має бути скориговано на безпечне середовище, здоров'я, психологічний комфорт, емоційну підтримку.

За будь-яких складних обставин (бойові дії кожен день) наша психіка здатна потроху адаптуватися. Після хвилі емоцій вона поволі стабілізується, виникає алгоритм дій на майбутнє, звикаємо до невизначеності й мінливості життя. У новій реальності ми будуємо плани на майбутнє, усвідомлюючи зміни й необхідність жити далі в нових умовах.

Але потрібно діяти раціонально, усвідомлено та стійко, незважаючи на перешкоди [2, с. 600]. Треба допомогти собі вийти на фазу адаптації. Усі учасники освітнього процесу в ситуації з багатьма негативними чинниками потребують допомоги й підтримки.

Руйнівна сила воєнного характеру призводить до травмуючих наслідків, які можуть викликати негативні прояви психіки. Водночас така ситуація формує стресо- та життестійкість [3, с. 168]. За описаних умов роль психологічної служби в системі освіти істотно зростає; відповідно до цілей і завдань освітнього процесу вона повинна забезпечити своєчасну й систематичну психологічну та соціально-педагогічну підтримку учасників освітнього процесу. Дати відповіді на виклики воєнного характеру повинна саме психологічна служба.

Через війну травмуючі події зачіпають сотні тисяч людей – і дорослих, і молодь. Усім їм потрібна допомога й підтримка. Необхідні відповіді на запитання: як впоратися зі стресом від війни? Як знайти способи адаптації до нових умов існування? Як впоратися з психологічними розладами?

Травматичні події почали впливати на освітній процес із перших днів жорсткої агресії. Обстріли, повітряні тривоги, паніка, втрата близьких, переживання тощо спричинили стрес та психофізіологічні травми. Навіть повернення до навчання було складним процесом, але правильним. Заняття, хай і онлайн, нагадують про мирне життя, дають відчуття стабільності.

Травматичні події війни наклали відбиток і на освітній процес: невпевненість у собі та обставинах тих, хто навчається; певні труднощі з

концентрацією, увагою й поведінкою (хтось тихий і замкнутий, хтось – гіперактивний; проблеми з навчанням та успішністю). На думку працівників психологічної служби, треба опрацювати неефективні реакції на стрес, навчити педагогів і молодь технік, які допоможуть стабілізувати та легше впоратися зі спогадами про пережите, напрацювати механізми стресостійкості.

У психологів є практичні поради щодо цього: почніть заняття з найпростішого, з того, що легко впроваджується. Для молоді, яка ще не відійшла від стресу, потрібне відчуття перемоги (підвищення рівня дофаміну). Саме такий стан дасть змогу контролювати психічні й емоційні процеси, буде мотивувати та активізувати до очікуваних дій.

Будь-яка робота – це створення простору взаємин, а вони мають бути комфортними [4, с. 19]. Психологи радять відкласти деякі уроки на певний час, поговорити про практичні речі, що пов'язані з нормалізацією освітнього процесу. Після поновлення занять корисно зменшити інтенсивність, обсяги домашнього навантаження, дати молоді можливість адаптуватися в мінливих умовах воєнного стану.

Також важливо розпочати роботу в доброму гуморі, показати учасникам освітнього процесу бажаність вашої зустрічі, радість від того, що ви разом. Слід окреслити правила, у т. ч. безпекові. Такі дії створюють відчуття кордонів і безпеки, а впровадження освітнього процесу поверне молодь до реалій.

З початком військових дій, особливо на тих територіях, куди прийшли окупанти або де велись активні бойові дії, діти на певний час вийшли «з контакту», й травматичний стрес стер інформацію, якою вони були наповнені. Психологи наполягають на включенні в правила спілкування правил увімкнених камер, спілкування за порядком, піднімаючи руки. Коли ми дивимось одне одному в очі, нехай навіть через камеру, виникає відчуття безпеки й близькості. У разі повітряної тривоги або чутних вибухів кожен учасник онлайн-зустрічі має право вийти з контакту та перейти в безпечне місце.

У педагогів повинне бути розуміння про викривлені та уповільнені когнітивні процеси, про здолання більшої кількості перепинів і напруження. Емоційна стабілізація молоді на початку освітнього процесу була потрібна більше, ніж конкретні логічні знання. Тому було б добре, якби педагог упродовж занять використовував тілесні практики (метод Джекобса та ін.).

Педагоги за своїми емоційними проявами відрізняються один від одного. Треба завжди залишатися щирим. Не можна навантажувати дітей своїми негативними емоціями, не розповідайте про ваш трагічний і важкий досвід. Поведінка педагога не повинна нагадувати учням про його особисті травми, виражайте свої природні позитивні емоції. Це допоможе молоді переконатися в нормалізації стану, відновленні того найкращого, що було до початку війни. Діти добре помічають настрій свого педагога, тож важливо навчитися коригувати свої дії.

Цілком нормально починати заняття з доброго слова [5, с. 81]. Запитайте учнів, де вони наразі перебувають, що є позитивного в тих умовах, в яких вони опинилися, розкажіть про себе. Є така практика швидкого збору інформації – «скажи одне слово», за допомогою якої можна визначити емоційний стан

присутніх на онлайн-зустрічі. Можна запропонувати сказати тим, хто відчуває себе пригніченим, слова підтримки, нехай це будуть слова якогось там вітання, але вони повинні бути з усмішкою. Нехай кожен поділиться своєю суперсилою та допоможе впоратися із жахливим складним досвідом, який ми всі разом переживаємо.

Впоратися зі стресом та його наслідками здобувачеві освіти допоможе «психологічна хвилинка», коли є можливість розслабитися, зняти емоційне напруження, налаштуватися на освітній процес, відчутти себе в небезпеці, створити педагогу сприятливу атмосферу на заняттях. Під час занять можуть виникнути так звані панічні атаки [6, с. 160]. Вони супроводжуються нападом страху, відчуттям власної провини за події, що відбулися, болісним реагуванням на критику, тривожністю, емоційним ступором тощо. За такого стану педагогам необхідно розмовляти з людиною, використовуючи прості речення, не давати змоги вимкнути камеру, допомогти здобувачеві стати більш спокійним, врівноваженим.

Отже, сукупність заходів загальнолюдської підтримки від педагогічних працівників допомагає учасникам освітнього процесу впоратися зі стресом. Під час війни істотно зростає роль тих, хто може надати першу психологічну допомогу й підтримку відповідно до цілей і завдань системи освіти. По перше, це практичні психологи, по друге, самі педагоги. У таких умовах вони повинні володіти правилами надання першої психологічної допомоги. Знання в цій галузі (перша психологічна допомога) не передбачають особливої професійної підготовки, потрібно отримати педагогічні знання в межах загальноосвітнього психологічного інформування та проявляти природну здатність до співчуття, людяності.

Список використаних джерел

1. *Batsurovska I., Kurepin V.* The Impact of the War in Ukraine on the Study Results at an Agricultural University. *Trema*. 2023. № 60. URL: <https://journals.openedition.org/trema/8478>.

2. *Дідняк А. В.* Укритися, неможливо ризикувати: яким у Миколаєві був захист населення під час обстрілів ракетами. *Сталий розвиток міст* : матеріали XVI Всеукр. студентської наук.-техніч. конф., м. Харків, 21–22 квіт. 2023 р. Харків, 2023. С. 598–602. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/13796>.

3. *Курепін В. М., Іваненко В. С.* Психолого-педагогічні методи формування креативного мислення в майбутніх інженерів-педагогів. *Осінні наукові читання* : матеріали XXIII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Тернопіль, 27 листоп. 2019 р. Тернопіль : ГО «Наука та освіта без кордонів», 2019. С. 167–171. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6416>.

4. *Іваненко В. С.* Стресостійкість як вид психологічної особистості. *Інформаційно-психологічна та техногенна безпека: історичні аспекти, особливості захисту суспільства та особистості* : тези доп. за результатами тематичного круглого столу, м. Миколаїв, 9 груд. 2022 р. Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 18–20. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12066>.

5. Іваненко В. С. Інтеграція молоді в системі освіти держав ЄС в умовах військової агресії проти України. *Інтеграція вищої юридичної освіти України з європейським освітнім простором – виклики внутрішньої безпеки під час воєнного стану*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Ломжа, Харків, 15 лют. 2023 р. Ломжа : MANS w Łomży, 2023. С. 80–82. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12946>.

6. Бацуровська І. В., Доценко Н. А., Курепін В. М. Формування цифрової компетентності у здобувачів електроенергетичних спеціальностей. *Інформаційні технології в освіті та науці*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Мелітополь, 25–26 трав. 2023 р. С. 159–162. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/14573>.

Мирошниченко В. О.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри правознавства
Бердянського державного педагогічного університету, Запоріжжя, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2281-1299>

Харченко В. Е.

здобувач вищої освіти Бердянського державного педагогічного університету,
Запоріжжя, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-3731-7119>

**ОПАНУВАННЯ НАВИЧОК ПЕРШОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ
В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ»
ЗДОБУВАЧАМИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Актуальність теми полягає в тих реаліях, в яких ми перебуваємо вже дев'ять років. Психологія як наука та практика має бути впроваджена й поширена в усіх закладах освіти, а дисципліна «Захист України» в освітніх закладах – відповідати вимогам сьогодення. Здобувачі загальної середньої освіти повинні володіти навичками домедичної, вогневої, тактичної, стройової та першої психологічної допомоги. За даними Національного інституту стратегічних досліджень [1], збільшується число людей як серед цивільних, так і серед військових категорій населення з бойовим стресом легкого, помірного, важкого ступенів [2], дистресом (руйнівний вид стресу), розладами адаптації, змішаними тривожними й депресивними розладами. Важливість володіння навичками першої психологічної допомоги саме учнями як наймолодшою категорією населення стала актуальною як ніколи.

За даними МОЗ [3], тільки кожний 50-й випадок психологічного розладу є діагностованим, інші не діагностуються через брак вчасної психологічної допомоги. Предмет «Захист України», що викладається в закладах загальної середньої освіти, потребує постійного вдосконалення. Наприклад, уроки з першої психологічної допомоги мають бути проведені не лише для дівчат, що вивчають «Захист України» (основи медичних знань), а й для хлопців.

Надаємо перелік базових технік для використання учнями. Звичайно, психологічних реакцій багато й уведенням технік повинні займатись органи освіти, проте ми надаємо короткі, найпоширеніші випадки. Зокрема, є важливим уміння дитини надати допомогу людині в стані ступору, що характеризується відсутністю в неї реакцій на зовнішні подразники, напруженістю м'язів і застиганням у певній позі (говорити людині чітко, повільно, тихо, на вухо те, що може викликати емоції як позитивні, так і негативні).

Під час паніки в людини, що характеризується тремором, збудженістю нервової системи, швидким диханням, дитина може допомогти тим, що надасть техніку з використанням повільного, глибокого дихання та переведе таку людину в безпечне місце, бо відчуття фізичної безпеки тісно пов'язане з відчуттям психологічної безпеки; дасть їй зрозуміти, що вона не одна («Я з тобою», «Ти не один / не одна», «Тримай мене за руку», «Я тебе захищу,

незважаючи на те що я ще дитина!»). Людина, котра опинилась у стані шоку, що характеризується надмірним збудженням нервової системи та зниженою реакцією на біль через адреналін, може отримати допомогу від учнів шляхом евакуації в безпечне місце («Ходімо зі мною в укриття!», «Ми маємо подбати про свою безпеку, ходімо!», «Усе буде добре, якщо ми зараз побіжимо в безпечне місце». При цьому головне говорити з людьми постійно. Дитина, що вивчає першу психологічну допомогу, має бути з постраждалою особою на зв'язку систематично й безперервно, адже втрата контролю над ситуацією, відчуття покинутості, безпорадності, самотності, відчуття залишення в небезпеці погіршують психологічний стан людини дуже швидко.

Навчання техніки «Дихання по квадрату». Цю техніку повинен уміти робити кожен учень і учениця, а кожен вчитель має навчити цій техніці дитину під час вивчення уроку «Захист України». Техніка доволі проста, і її можна використовувати будь-де (навіть за допомогою уявного квадрата). Цю методику розробив нейрохірург зі США Р. Джандіал [4]. Людина повинна розслабитися стоячи або сидячи. Можна заплющити очі. Дитина має давати чіткі інструкції:

1. Зробіть вдих і одночасно рахуйте про себе: один, два, три, чотири.
2. Затримайте повітря та одночасно рахуйте: один, два, три, чотири.
3. Повільно видихайте, рахуючи: один, два, три, чотири.
4. Знову затримайте дихання й порахуйте до чотирьох.

Дихати так можна від 5 до 10 хвилин. Вправу можна повторювати вранці та ввечері. Зосереджувати увагу під час дихання варто, власне, на самому диханні, аби організм ніби «перемкнувся» на фізіологічні реакції.

Володіння учнями навичками першої психологічної допомоги підвищить шанси на профілактику психологічних розладів, адже в умовах бомбардувань будь-хто може дістати поранення як фізичне, так і психологічне (стан ступору, шоку, паніки). Саме вміння вчасно й правильно допомогти людині підвищує як власну психологічну безпеку, так і безпеку учнів.

Упровадження дисципліни психології в предмет «Захист України» допоможе підготувати молоде населення до реалій сьогодення та майбутнього, адже психологічна підтримка є важливою складовою як у цивільному, так і у військовому житті. Брак навичок у дітей з першої психологічної допомоги є проблемною темою, яку потрібно врегулювати при складанні освітньо-професійних програм зазначеного предмета. Домедична допомога має включати не тільки фізичну, а й психологічну підтримку людини на базовому рівні. Першу психологічну допомогу повинен уміти надавати кожен здобувач загальної середньої освіти та педагогічний працівник. Нами рекомендовано внести зміни, а саме доповнити урок «Захист України», навичками першої психологічної допомоги. До цього можна залучати практичних психологів закладів освіти.

Список використаних джерел

1. Підтримка ментального здоров'я в часи війни / Нац. ін-т стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-mentalnoho-zdorovyva-v-chasy-viyny> (дата звернення: 03.10.2023).

2. Блінов О. А. Бойовий стрес та результати його емпіричного дослідження. *Психологічний часопис*. 2018. № 2 (12). Вип. 12. С. 9–22. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/44025>.

3. Research from 11 nations around the globe. URL: https://kyivsummitflg.gov.ua/storage/uploads/file/variables/vj/jr/en_research_report.pdf (дата звернення: 03.10.2023).

4. Rahul Jandial, M.D., Ph.D. Profile. URL: <https://www.cityofhope.org/rahul-jandial> (дата звернення: 03.10.2023).

Романовська Л. І.

*доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Хмельницького національного університету, Хмельницький, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7547-4575>*

Кравчина Т. В.

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Хмельницького національного університету, Хмельницький, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8407-6667>*

ДО ПИТАНЬ РОЗУМІННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

У сучасному світі проблема надання психологічної підтримки особистості надзвичайно актуальна. Завищені темпи життя, періоди конфліктів, надмірна інформаційна завантаженість, обмежений час, труднощі в житті, емоційний стрес і почуття психологічної самотності – це лише деякі з проблем, які впливають на психіку людини й можуть викликати різні відхилення в її нормальному функціонуванні. Саме тому важливо надавати психологічну допомогу людям різного віку з різними проблемами. Ці аспекти було досліджено та вивчено в працях таких учених, як З. Фройд, А. Адлер, Б. Скіннер, Р. Мей, С. В. Васьківська, О. Ф. Бондаренко, Н. Н. Обозов, А. Ф. Копьйов та ін. Поняття «психологічна допомога» відображає діяльність, спрямовану на вирішення різноманітних питань і проблем, пов'язаних із психічним життям людини. Така допомога передбачає увагу до різних аспектів психіки й психологічного стану особи. Можна розглядати людину як комплексну єдність, що включає фізичний, психоемоційний і духовний рівні. Такий підхід підкреслює широкий спектр питань, які можуть виникати в контексті психологічної допомоги та відображає різноманітні аспекти функціонування психіки людини в соціумі. Психологічна допомога – це галузь і метод діяльності, призначені для допомоги людям та суспільству в розв'язанні різноманітних проблем, що виникають у зв'язку з їхнім психічним життям у соціумі [1, с. 38]. Тому для розуміння сутності психологічної допомоги важливо розуміти психіку як складне облаштування людського буття, котре поєднує різноманітні аспекти діяльності відповідного спеціаліста: міжособистісні відносини; внутрішні конфлікти й емоційні переживання; питання соціалізації, такі як вибір професії, утворення сім'ї; індивідуальне (емоційно-змістове) життя людини в ролі соціальної істоти з психікою.

Зміст психологічної допомоги визначається основним завданням забезпечення людини або співтовариства підтримкою на рівні емоцій, змісту та екзистенційних аспектів в ускладнених ситуаціях, що виникають у процесі їхнього особистого чи соціального життя.

Можна легко помітити, що основою психологічної допомоги є природна тенденція до самоорганізації та структурування на різних рівнях існування. Ця тенденція до допомоги спостерігається не лише в людей, а й у тваринному світі.

У людському суспільстві феномен допомоги завжди існував, навіть як соціальний інститут він набув форми та розвитку лише в середині ХХ ст. Це привело до появи різних професіоналів, як-от соціальні працівники, психологи-консультанти й психологи-психотерапевти [2, с. 178].

Роблячи акцент на вже відомих фігурах у суспільстві, таких як священники, психіатри та психоаналітики, слід зазначити, що традиція надання допомоги має глибоке коріння, яке сягає тисячоліть і згадується в текстах Священного Писання. Усі книги Нового Заповіту насичені ідеєю милосердя. Справжніми консультантами можна вважати людей, що намагаються впливати на інших через свої моральні уявлення. Серед них на першому місці стоять засновники світових релігій, такі як Мойсей, Мухаммед, Будда, а також великі філософи стародавності, зокрема Лао-Цзи, Сократ, Платон, Арістотель та ін. [2]. Їхня консультативна діяльність відповідала потребі людини в духовному й інтелектуальному осмисленні світу та пізнавальній підтримці. Спочатку ці потреби задовольнялися міфологічними розповідями, релігійним вченням, філософськими роздумами й доктринами, а з часом і науковими дослідженнями.

Сучасні психологи-консультанти використовують кілька ключових принципів, які успадковані від їхніх попередників:

- На жодне запитання неможливо дати єдину правильну відповідь.
- Той самий досвід може мати безліч можливих інтерпретацій.
- Будь-яка філософія несе в собі цінність лише тоді, коли можна застосовувати її в повсякденному житті [3, с. 143].

Ось чому з появою професій, що безпосередньо пов'язані з психологічною допомогою, можна виокремити шість основних передумов і джерел:

1. Розвиток експериментальної психології, який розпочався із заснуванням першої психологічної лабораторії Вільгельма Вундта в Лейпцизі 1879 р.

2. Формування нового наукового підходу до осіб із психічними захворюваннями. Наприклад, у 1793 р. Філіпп Пінель зняв ланцюги з пацієнтів психіатричної лікарні, Жозеф Шарко та П'єр Жане описали психічний розлад словом «істерія», а подальше застосування методу катарсису й гіпнозу для його лікування було запропоновано Джозефом Брейєром і Зигмундом Фройдом. Окрім того, у 1905 р. було виявлено блюду спірохету, котра підтвердила фізичну природу психічних розладів.

3. Прогрес у сфері психологічних тестів і руху за розумовою гігієною, що пов'язаний із діяльністю Френсіса Гальтона, Альфреда Біне, Леона Термена, Едварда Торндайка та Карла Бірса.

4. У першому десятилітті ХХ ст. у Бостоні з'явилася сфера консультування, спрямована на вибір професії й призначена для допомоги людям у виборі роботи, що найкраще відповідає їхнім потребам.

5. У 1940-х роках у США виникла «недирективна психотерапія» Карла Роджерса, котрий включив філософію екзистенціалізму в психотерапію. Він відмовився вживати термін «пацієнт» на користь терміна «клієнт», визначаючи психологічну допомогу, котрою вона є й до цього часу, як об'єднання консультування та психотерапії.

6. Перед Другою світовою війною з'явився Інститут релігійного опікунства й соціальних працівників, який мав на меті надання практичної допомоги людям, що опинились у складних емоційних або життєвих ситуаціях. Випускники цього інституту, які проходили спільну підготовку в галузі філософії, теології та соціології, були призначені для надання безпосередньої практичної допомоги таким особам [1; 2].

Отже, в 1950-х роках різноманітні рухи в галузі психології, психіатрії, психотерапії, соціальної й релігійної практики привели до створення специфічної галузі людської діяльності, що дістала назву «консультування» та включала в себе надання порад, настанов і психологічної підтримки. На підставі наведених вище визначень психологічного консультування можна виокремити його основні ознаки:

1) психологічне консультування віднесено до категорії психологічної підтримки;

2) орієнтованість на практичний процес та на вирішення конкретних питань;

3) наявність фахівця, який має відповідну кваліфікацію;

4) обов'язкова участь клієнта;

5) активізація консультування в разі наявності в клієнта психологічного дискомфорту, виявленого ним самим або його найближчим оточенням;

6) наявність у клієнта бажання розв'язати цю проблему;

7) спрямованість спеціалізованих дій консультанта на сприяння усвідомленню клієнтом сутності проблеми та можливих шляхів її подолання;

8) при наданні психологічної допомоги акцент на ресурсах, наявних у клієнта;

9) проведення консультації в умовах повної конфіденційності [2].

Підсумовуючи викладене, можна визначити психологічне консультування як галузь практичної психології, сутність якої полягає в наданні психологом-консультантом психологічної допомоги клієнту в ході спеціально організованої бесіди, що спрямована на усвідомлення клієнтом сутності проблеми та шляхів її розв'язання.

Список використаних джерел

1. *Каплуненко Я. Ю.* Перша психологічна допомога: досвід міжнародних організацій. *Психологія та психосоціальні інтервенції*. 2020. Т. 3. С. 36–41. DOI: <https://doi.org/10.18523/2617-2348.2020.3.36-41>.

2. *Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи : навч. посіб. / за заг. ред. Н. Пророк.* Т. 1. Київ, 2018. 208 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/430805.pdf>.

3. *Пилипенко Н.* Психологічна допомога та підтримка постраждалим внаслідок війни в Україні. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. № 70 (6). С. 142–148. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-70-6-142-148>.

Бахрушин В. Є.

доктор фізико-математичних наук, професор, професор Національного університету «Запорізька політехніка», Запоріжжя; головний науковий співробітник ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3771-5256>

МЕРЕЖА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄПВО

Одним із дискусійних питань реформування вищої освіти України є реформування мережі відповідних закладів. Є багато наукових публікацій і офіційних заяв щодо необхідності скорочення мережі, її спрощення, профілізації та укрупнення закладів вищої освіти (ЗВО) тощо. Зокрема, різними авторами й документами пропонується:

- зменшити загальну кількість ЗВО (є широкий діапазон пропонованої кількості від 8–10 до 120–150);
- скоротити число університетів, які мають бути великими багатопрофільними ЗВО, орієнтовно до 5–25;
- перетворити частину університетів на галузеві інститути, академії, університети прикладних наук, технологічні університети тощо, орієнтовані на підготовку до конкретних видів трудової діяльності;
- ліквідувати коледжі як різновид ЗВО або перетворити їх на вузькопрофільні вищі школи;
- ліквідувати відокремлені структурні підрозділи та/або територіально відокремлені структурні підрозділи ЗВО тощо.

Багато пропозицій є діаметрально протилежними за своїм змістом. Водночас на сьогодні зрозуміло, що через пертурбації, зумовлені війною, демографічними, соціально-економічними та іншими чинниками, система вищої освіти й мережа ЗВО найближчим часом будуть істотно змінюватися. Слід зазначити, що прийняття рішень щодо розвитку мережі ускладнюється відсутністю багатьох даних, потрібних для оцінок можливих наслідків, а також високими ризиками в разі ухвалення невдалих рішень. За цих умов варто проаналізувати досвід діяльності мереж ЗВО в країнах Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) та ЄС. При цьому треба взяти до уваги, що поряд зі спільними рисами мережі ЗВО в різних європейських країнах мають істотні відмінності, спричинені особливостями їх історичного розвитку, демографічної структури, економіки тощо.

Метою цього дослідження є визначення спільних рис і закономірностей мереж закладів вищої освіти більшості країн ЄПВО.

Як основні джерела інформації було використано European Tertiary Education Register (<https://eter-project.eu>), який містить відомості про ЗВО Європи за 2011–2020 рр. Зокрема, до цього Реєстру внесено 2 807 ЗВО за 2011 р. та 2 715 ЗВО за 2020 р. Дані Реєстру включають багато показників, що, у т. ч., стосуються видатків і доходів ЗВО, чисельності працівників за різними категоріями, кількості здобувачів у розрізі рівнів вищої освіти, галузі освіти та ін.

У 2020 р. серед представлених ЗВО 1 235 (45 %) є університетами, 562 (21 %) – університетами прикладних наук, 866 (32 %) – закладами інших типів (вищі школи, університетські коледжі, автономні відокремлені факультети тощо) і ще 52 (2 %) ЗВО не класифіковано. Прикладами закладів інших типів є: Pädagogische Hochschule Salzburg Stefan Zweig (phsalzburg.at), Conservatoire royal de Bruxelles (www.conservatoire.be), Vysoká škola polytechnická Jihlava (www.vspj.cz), Αστυνομική Ακαδημία Κύπρου (www.police.gov.cy/police/police.nsf/policeacademy_gr/policeacademy_gr?OpenDocument) та ін. Серед некласифікованих закладів є ЗВО лише Ватикану, Сербії та Франції. Зокрема, це створені тільки у 2019 р. великі французькі університети Université Paris Cité (u-paris.fr/en/universite-de-paris) і Côte d’Azur University (univ-cotedazur.eu), професійні (vocational) школи й академії Сербії, що провадять освітню діяльність за програмами 6-го та 7-го рівнів ЄРК, Папські університети Ватикану та деякі інші заклади.

За правовим статусом 1 525 (56 %) ЗВО є публічними установами. Слід зазначити, що цей статус не тотожний статусу українських державних закладів, які є бюджетними установами. Європейські public institutions зазвичай мають набагато більшу інституційну автономію, але обсяг і зміст цієї автономії може істотно різнитися між країнами, а інколи й у межах країни, приміром між різними землями в Німеччині. Спільним для всіх країн є те, що public institution розглядається як інституція, котра працює на благо суспільства, яке є її кінцевим бенефіціаром. Ще 1 162 (43 %) заклади є приватними, у т. ч. 343 (близько 13 %) заклади мають статус private government-dependent. Такий статус найчастіше передбачає значну частку публічного фінансування в загальних доходах, але також додаткові зобов’язання з боку як закладу, так і органів публічної влади, що здійснюють фінансування. Для 29 (1 %) закладів інформація про статус відсутня.

Територіальний розподіл ЗВО є різним по країнах Європи. Зокрема, в Австрії в столиці розташовано 23 (32 %) із 73 ЗВО; у Бельгії – 20 (13 %) зі 149; у Німеччині – 34 (9 %) із 399; у Польщі – 37 (15 %) із 239; у Сполученому Королівстві – 85 (33 %) із 257; у Чехії – 29 (48 %) із 60; у Швейцарії – 3 (8 %) із 37 (на один ЗВО більше розташовано в Цюриху). Загалом у цих країнах кількість міст, де є наявні в Реєстрі ЗВО, становить: в Австрії – 20 міст, у Бельгії – 58, у Німеччині – 82, у Польщі – 71, у Сполученому Королівстві – 102, у Чехії – 20, у Швейцарії – 23 міста.

Підготовку за п’ятим рівнем ЄРК здійснюють 843 заклади, які переважно є професійними коледжами. З них 23 (2,7 %) заклади мають освітні програми тільки вказаного рівня. Середня чисельність здобувачів у таких закладах – 832 особи (мінімальна – 162, максимальна – 4 846). 15 таких закладів розташовані в Латвії, 4 – у Туреччині та по 2 – у Данії й на Кіпрі. 35 (4,2 %) закладів мають освітні програми п’ятого й шостого рівнів ЄРК; 263 (31,2 %) – програми п’ятого – сьомого рівнів; 522 (61,9 %) заклади – програми п’ятого – восьмого рівнів.

За програмами тільки шостого рівня ЄРК працюють 98 ЗВО у 12 країнах та в Косово. 31 заклад із них розташований у Німеччині й 19 – у Литві.

Підготовку за восьмим рівнем ЄРК здійснюють 1 314 ЗВО, що внесені до Реєстру, або понад 48 % їх загальної кількості. Серед них 522 (39,7 %) заклади мають також освітні програми п'ятого – сьомого рівнів ЄРК, 759 (57,8 %) – шостого – сьомого рівнів, 26 (2 %) – сьомого рівня. Ще 7 закладів мають освітні програми лише восьмого рівня.

Серед 2 366 ЗВО, для яких Реєстр містить дані щодо розміру, у 39 (1,6 %) закладах здобувають вищу освіту п'ятого – сьомого рівнів менш ніж 100 студентів, у 314 (13,3 %) – від 100 до 500 студентів, у 301 (12,7 %) – від 500 до 1000, у 296 (12,5 %) – від 1 000 до 2 000, у 381 (16,1 %) – від 2 000 до 5 000, у 332 (14 %) – від 5 000 до 10 000, у 359 (15,2 %) – від 10 000 до 20 000, у 299 (12,6 %) – від 20 000 до 50 000, у 43 (1,8 %) закладах – понад 50 000 студентів. Серед найменших за чисельністю студентів є заклади різних типів та спрямування, але переважають теологічні й мистецькі. Зокрема, це заснований у 1809 р. Theologische Fakultät Fulda (www.thf-fulda.de/fakultaet-fulda/ueber-uns.html) із 30 студентами шостого – восьмого рівнів ЄРК, Ecole supérieure des Arts du Cirque (esac.be/en) з 53 студентами бакалаврату та ін. Також до цієї групи потрапляють окремі новостворені заклади чи ті, що, ймовірно, мають проблеми. Приміром, у заснованій 2009 р. Dekra Hochschule (www.dekra-hochschule.de), за даними Реєстру, у 2011 р. було 280 студентів, а у 2020 р. – лише 12. Найбільшими за чисельністю студентів є три університети Туреччини: Atatürk Üniversitesi (www.atauni.edu.tr) та İstanbul Üniversitesi (www.istanbul.edu.tr/tr/), у кожному з яких навчається близько 500 тис. студентів, а також Anadolu Üniversitesinin (www.anadolu.edu.tr) із майже 3,5 млн студентів, з котрих більшість здобуває освіту дистанційно.

Загалом проведений аналіз свідчить, що мережа ЗВО країн ЄПВО є розвиненою й диверсифікованою. До неї належать заклади різних типів, розмірів, правового статусу, профільності тощо. Майже половина закладів є багатoproфільними університетами, але водночас чимало галузевих і вузькопрофільних ЗВО. Поряд із мікро-ЗВО, де студентів менше ніж 100 осіб, є величезні заклади, де навчається понад 100 тис. студентів. У більшості країн ЄПВО мережі ЗВО розподілено за значною кількістю міст і не спостерігається їх концентрації в одному чи двох великих університетських центрах.

Гордєєва І. О.

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри інтелектуальної власності та управління проектами Українського державного університету науки і технологій, Дніпро, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2019-2527>

ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ: ЯК ПОЄДНАТИ ТЕОРІЮ ТА ПРАКТИКУ

За оцінками роботодавців, наразі існує невідповідність між освітніми програмами з управління проектами, які викладаються в закладах освіти, та необхідними компетенціями, встановленими всесвітньо визнаними організаціями, що займаються розвитком і популяризацією професійного управління проектами, такими як Інститут управління проектами (PMI), Австралійський інститут управління проектами (AIPM), Міжнародна асоціація управління проектами (IPMA) та Асоціація управління проектами (APM) [1].

Нинішній дефіцит досліджень про кар'єру менеджерів проєктів є проблемою з точки зору як управління проектами, так і розвитку компетенцій. Керівники проєктів, що не володіють належним набором знань, ставлять під загрозу успіх своїх проєктів [1]. Брак досліджень про формування компетенцій менеджерів проєктів є перешкодою для розуміння як управління проектами, так і кар'єрного розвитку.

Скарги на якість української освіти часто містять твердження про відсутність зв'язку між закладами освіти та проєктним менеджментом на практиці. Справді, масштаби впровадження проєктного менеджменту в економіці України поки що не відповідають її нагальним потребам. Це пояснюється відсутністю проміжної ланки між тим, що очікується на практиці в економічному середовищі, й тим, що відбувається в реальності у сфері управління проектами.

Слід зазначити, що заклади освіти не мають інструментів, мотивації та фінансів для реалізації проєктів у реальному світі. Брак фінансування й адміністративне перевантаження постійно призводять до багатозадачності педагогів, що не дає змоги орієнтуватися на потреби ринку.

Проєктноорієнтоване навчання (PBL) – це процес навчання, орієнтований на студентів, який надає можливості досліджувати й поєднувати теорію та практику [2].

Це дослідження має на меті вивчити відгуки студентів після їх участі в проєктноорієнтованому навчанні та виявити навички, вдосконалені студентами після того, як вони пройшли PBL.

Проєктне навчання – це шлях, який дає можливість поєднати теорію та практику для побудови сучасної економіки країни.

У рамках проведеного дослідження проведено експериментальну перевірку можливостей застосування проєктного навчання для засвоєння студентами проєктних компетенцій шляхом розроблення й реалізації власних проєктів.

Усього в дослідженні взяли участь 70 студентів, які навчалися на факультетах менеджменту за освітньо-професійною програмою «Управління проектами» другого (магістерського) рівня освіти.

Для досягнення поставленої мети було застосовано метод проєктноорієнтованого навчання, коли слухачі ще в першому семестрі визначали теми майбутньої магістерської роботи. Це надає можливості досліджувати та поєднувати теорію й практичні дії з трансформації навколишнього середовища через проєкти. Проєктноорієнтовані методи навчання краще готують студентів до самостійного розв'язання складних завдань, запобігають соціальній пасивності та розгубленості в сучасному інформаційнонасиченому світі. Етапи творчого процесу підготовки майбутньої магістерської роботи описано в праці [3].

На базі Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» (до реструктуризації – Дніпропетровський регіональний інститут державного управління при Президентові України) та Українського державного університету науки і технологій (до реструктуризації – Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна) протягом 2020/2021 н. р. було проведено експериментальне дослідження зміни поведінкових компетенцій проєктних менеджерів. У процесі проєктного навчання студенти мали змогу проявити свою схильність до певного напрямку проєктної діяльності. У дослідженні взяли участь 70 студентів: 34 чоловіки та 36 жінок. Вік учасників контрольної групи становив від 23 до 35 років.

Студенти були задоволені їхньою участю в PBL, що інтегрує елементи теорії та практики. Крім того, результати цього дослідження засвідчили, що проєктноорієнтоване навчання позитивно впливає на розвиток поведінкових компетенцій студентів та їх подальшу професійну орієнтацію. Вони казали, що завдяки PBL удосконалили навички мислення, розв'язання проблем, отримали відчуття самореалізації, а також навички роботи в команді.

Дослідження практичних навичок студентів після навчання показало, що результати змінилися на користь значного підвищення проєктних компетенцій. Таким чином, можна вважати, що розуміння своїх прагнень і природних здібностей має стати одним із найважливіших елементів поведінкової компетентності проєктних менеджерів, яка буде використовуватися в їхній майбутній професійній діяльності.

Це дослідження є основою, що може допомогти майбутнім менеджерам прийняти правильні кар'єрні рішення, якщо вони ще не визначились, яку предметну сферу управління проектами обрати. Крім того, це допоможе тим, хто сумнівається в правильності вибору кар'єри, а також перезавантажити бажані цілі, результати та спосіб мислення.

У майбутньому автори планують продовжити дослідження процесів розвитку проєктних компетенцій, а саме дослідити можливості інтеграції в проєктний менеджмент практики самовдосконалення.

Наукова новизна дослідження полягає в застосуванні проєктного навчання для засвоєння учнями проєктних компетенцій. Результати дослідження

підтверджено в ході експериментальної перевірки впливу проєктного навчання на студентів під час розроблення й реалізації ними власних проєктів.

Список використаних джерел

1. *Tumpa R. J., Samer S., Ham M., Chaudhry G.* Enhancing project management graduates' employability through group assessment innovations: An empirical study. *Project Leadership and Society*. 2023. Vol. 4. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.plas.2023.100084>.

2. *Молоканова В. М., Гордєєва І. О.* Міжнародне співробітництво з підготовки проєктних менеджерів через технології PBL. *Актуальні питання розвитку світової економіки та міжнародного співробітництва*. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. 2022. URL: <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/view/2951/2790>.

3. *Molokanova V. M., Hordieieva I. O.* Problems and way of improving project-oriented learning in Ukraine. *Applied Aspects of Information Technology*. 2023. Vol. 6. No. 3. P. 231-243. DOI: <https://doi.org/10.15276/aait.06.2023.16>.

Гурська Л. Л.

викладач економічних дисциплін Відокремленого структурного підрозділу «Ірпінський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України», Ірпінь, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-1794-9780>

Зауліна В. О.

здобувач освіти Відокремленого структурного підрозділу «Ірпінський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України», Ірпінь, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-3779-9922>

СПІВПРАЦЯ ІЗ GERMAN SPARKASSENSTIFTUNG У ПРОВЕДЕННІ ТРЕНІНГУ «БІЗНЕС-ГРА ДЛЯ ФЕРМЕРІВ»

Сфера освіти, як і всі сфери життя суспільства, зазнала критичних негативних змін в умовах воєнного стану. Усі ми продовжуємо жити в цих нових умовах: хтось продовжує здобувати освіту, а хтось – працювати. Протягом півтора року Україна одержує істотну підтримку у сфері освіти від міжнародних організацій, ЄС та урядів іноземних країн. Партнерами з розвитку освіти й науки України є безліч освітніх організацій та урядів країн, у т.ч. German Sparkassenstiftung – німецька просвітницька організація, яка функціонує з 1992 р., виконуючи місію «Справедливо, гуманно, поруч». German Sparkassenstiftung підтримує фінансові установи в цілому світі та сприяє підвищенню фінансової грамотності серед усіх верств населення. Протягом свого існування організація реалізувала понад 250 різних проєктів. Поряд із фінансовими проєктами German Sparkassenstiftung здійснює освітні проєкти, налагоджуючи співпрацю із закладами фахової передвищої освіти України [1].

Черговий освітній проєкт German Sparkassenstiftung реалізується на базі Ірпінського фахового коледжу НУБіП України. 2-4 серпня в Ірпені відбувся тренінг від німецьких партнерів у формі ділової гри «Бізнес-гра для фермерів». Тренінг включав як гру, так і сесії, що мали форму тематичних лекцій. Із викладачів фахових дисциплін та ініціативних студентів було сформовано три команди. Протягом тренінгу учасники керували своєю фермою, яку було уявно перенесено на ігрове поле. Мета тренінгу – покращити фінансове становище ферми та якість життя родини, що вирішила вести аграрний бізнес через прийняття управлінських рішень. Ділову гру було поділено на три раунди, які були водночас складними й цікавими.

Керуючи уявним виробничим процесом в аграрній сфері, витрачаючи кошти та залучаючи інвестиції, учасники відчули себе справжніми фермерами. Після завершення кожного раунду викладачі й студенти отримували від модератора аналіз своїх дій і успішності управлінських рішень, прийнятих під час ведення аграрного бізнесу. Ця ділова гра показала ряд непередбачуваних ситуацій природного й економічного характеру, що можуть бути прогнозованими, але стають зрозумілими тільки на практиці. Кожна команда

мала власне бачення управління аграрним бізнесом, тому й результати були абсолютно різними. У ході гри гравці здобували знання з фахових дисциплін («Економіка підприємства», «Фінанси підприємства», «Організація і планування діяльності підприємства», «Менеджмент») та підвищили свою фінансову грамотність. Учасники прагнули досягти найвищих результатів, що мотивувало їх до прийняття нестандартних управлінських рішень. Обговорення результатів кожного раунду давало можливість учасникам проаналізувати прийняті рішення та спланувати подальші дії з управління фермою. Паралельно на сесіях учасники отримували додаткові знання із фінансової грамотності, які є обов'язковими в сучасному суспільстві.

Цей тренінг продемонстрував викладачам і студентам сучасну ігрову форму навчання, що є ефективною й цікавою, у чому всі учасники переконалися на практиці. ІФК НУБіП України має на меті впровадження цього прикладу гейміфікації в освітній процес студентів, що, безперечно, матиме успіх в майбутньому. Викладачі та студенти Ірпінського фахового коледжу дуже вдячні German Sparkassenstiftung за надану можливість пройти тренінг і здобути сучасні знання із фахових дисциплін.

Критичні зміни в можливостях надання освітніх послуг, зумовлені воєнним станом в Україні, стали поштовхом для зміни форм викладання фахових дисциплін. Студенти дедалі менше зацікавлені в типовому навчанні та мають інше ставлення до нього, адже технології оточують кожного й діяльність без них дається важко. Тому викладачі фахових дисциплін шукають нові моделі проведення навчальних занять з ентузіазмом і бажанням заохотити своїх студентів. Безсумнівно, кожен педагог ділиться своїми результатами й успіхами в модернізації освітнього процесу. Викладачі усвідомили, що тепер їхня сила не в умінні розповісти те, що студенти можуть і без них послухати на YouTube або прочитати в Інтернеті. Тепер сила викладача – у вмінні підтримати та запалити жагу до знань, мотивувати, допомогти знайти свій талант, стати опорою. Ці навички виявилися вкрай необхідними для студентів під час війни й допомогли їм зібрати себе до купи та здобувати знання [2]. Сформувані й підтримані ці навички допомагає гейміфікація, яка останніми роками набуває дедалі більшої популярності.

Гейміфікація в освіті – це процес поширення гри в різні сфери освіти, який дає змогу розглядати гру і як метод навчання, і як форму виховної роботи, і як засіб організації цілісного освітнього процесу. Цей процес сприяє формуванню інтересу до знань, мотивації та ініціативи. Завдяки йому перед студентом відкривається простий процес засвоєння корисних знань. Як показали дослідження, гейміфікація має свої плюси й мінуси. Так, навчальна гра викликає інтерес, студенти легко засвоюють інформацію та отримують її легким шляхом. У діловій грі активізуються психічні процеси учасників: увага, розуміння, інтерес, сприйняття, мислення. Водночас гейміфікація вимагає чітко розпланованих дій, список яких має складати спеціаліст для плідних результатів.

Ми впевнені, що, переможно закінчивши війну, Україна приєднається до великих гравців цього світу для того, щоб разом із ними розв'язувати глобальні проблеми людства. Здобувши перемогу, ми нарешті переконаємося, що ми

сильні, винахідливі, мужні, а отже, можемо стати повноцінними партнерами сильних країн світу, зможемо не чекати допомоги, а брати на себе відповідальність і вдосконалювати світ самостійно.

Список використаних джерел

1. *German Sparkassenstiftung* : вебсайт. URL: <https://sparkassenstiftung-easterneurope-centralasia.org>.
2. Освіта в умовах воєнного стану / Освітній Омбудсмен України. 2022. URL: <https://eo.gov.ua/osvita-v-umovakh-voiennoho-stanu/2022/04/11/>.

Жиляєв І. Б.

доктор економічних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України, Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7118-0254>

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ
АКАДЕМІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ УКРАЇНИ**

Протягом ХХІ століття ситуація з правом на освіту (Right to Education, RtE) та правом на науку (Right to Science, RtS), що закріплені в системі універсальних прав людини в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, змінилася. З огляду на сучасні глобальні тренди міжнародних відносин, пандемію COVID-19, вторгнення росії в Україну (Russia's invasion of Ukraine), практики реалізації багатьох груп прав людини потребують подальшого вдосконалення. Так, у «Стратегії посилення застосування Хартії основних прав Європейського Союзу 2020 року», наголошено на необхідності забезпечення захисту прав і свобод людини щодо: прав жертв та доступу до правосуддя, рівності й залучення, антирасизму і плюралізму, соціальних прав та інклюзивності освіти, економічних прав, прав громадян ЄС і прав дитини [1]. Негативні екстремальні явища, що впливають на сферу освіти, призвели до появи нового напрямку глобального й національного управління освітою та, відповідно, нового напрямку досліджень «Освіта в надзвичайних ситуаціях» (Education in emergencies, EiE), у сфері науки – «Дослідники під загрозою» (Researchers at Risk) або «Наука в часи кризи» (Science in Times of Crisis), «Наука в еміграції» (Science in Exile).

Сфера вітчизняної науки, зокрема українські дослідники, потерпають від російської агресії. Багато хто з них залишили свої лабораторії, щоб стати на передову. Близько 6 тис. (десята частина всіх дослідників) виїхали. Майже 80 % із них – жінки, більшість яких наразі живуть у Польщі та Німеччині, а також у принаймні 16 інших країнах. Чимало дослідників, залишаючись на посаді, працюють віддалено в безпечніших регіонах країни. Інфраструктуру науки серйозно пошкоджено. Близько 27 % (91) із 334 науково-дослідних установ і закладів вищої освіти України зазнали руйнувань від війни; повністю зруйновано 4 інститути [2].

ОЕСР зазначає, що станом на серпень 2022 р. країну залишило близько чверті дослідницької робочої сили та що відбулося масштабне руйнування наукової інфраструктури, що посилило спадщину застарілої й недостатньої дослідницької інфраструктури [3].

Європейські країни, які прийняли українських біженців-науковців, за цей час сформували загальноєвропейську та національні системи їх підтримки. Основою підтримки в Європі українських біженців є Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 р., що встановлює мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у випадку масового припливу переміщених осіб і національні дії щодо прийому таких осіб та наслідків цього [4].

Європейська система підтримки українських біженців-науковців, окрім застосування загальних регуляторних інструментів, ґрунтується на двох рекомендаційних документах: 1) посібнику Рекомендацій Марії Склодовської-Кюрі щодо включення дослідників у групу ризику 2021 року (*далі* – Посібник) [5] та 2) Декларації «Наука в еміграції. Підтримка вчених із групи ризику, переміщених осіб і біженців: заклик до дії 2022 року» (*далі* – Декларація) [6]. Ці документи мають рекомендаційний характер через застосування базового принципу академічної свободи, згідно з яким наукові інститути й дослідники мають широкі права в прийнятті рішень, що зафіксовано в Хартії основних прав ЄС (Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2012/C 326/02), актах щодо Європейського дослідницького простору (A new European Research Area for Research and Innovation, COM/2020/628 final) і Європейського освітнього простору (European Education Area by 2025, COM(2020) 625 final).

Вказані документи визначають, по-перше, склад осіб, що можуть бути кандидатами на підтримку. Так, Посібник визначає, що до складу групи ризику входять дослідники, науковці на всіх етапах академічної кар'єри, які зазнають загрози своєму життю, свободі чи дослідницькій кар'єрі, а також ті, хто змушений тікати або був переміщений через такі загрози (при цьому звертається увага на те, що багато науковців перебувають поза процесом надання статусу біженця, шукаючи або маючи тимчасові візи/дозволи на роботу на дослідницьких/наукових посадах у приймаючих установах в Європі чи інших місцях за межами їхніх рідних країн) [5]. А Декларація надає визначення термінів «вчений», «наука», «наукова система», «переміщений», «біженець» [6].

У Посібнику рекомендується застосування таких практик для підтримки дослідників із груп ризику: 1) комунікацій: а) повідомлень про відкриті конкурси, б) акцентування на участь дослідників групи ризику; 2) при відборі академічного персоналу: а) створення вебсторінки для цієї групи, б) надання спеціального консультанта, в) урахування конкретної ситуації дослідника з групи ризику, г) увага до проблем особистої безпеки; 3) планування прибуття/відбуття з роботи: а) використання джерел із професійною й побутовою інформацією, б) призначення академічного наставника, в) планування додаткових заходів із розвитку кар'єри [5].

Декларація робить акцент на інституційних зобов'язаннях державних і наукових установ: 1) зберігати наукову культуру та охороняти дослідження й наукові дані; 2) підтримувати дослідників із груп ризику; 3) мати програми адвокації чи підтримки, пов'язаної з цією проблемою; 4) розробити механізми, узгоджені зі світовими кваліфікаційними стандартами, які визначатимуть та ідентифікуватимуть професійні кваліфікації; 5) допомагати молодим ученим; б) працювати над відновленням національних наукових систем після конфлікту або катастрофи й підтримувати добровільну, безпечну репатріацію вчених [6].

Активізується запровадження міжнародних ініціатив екстреної підтримки української системи науки. Зокрема, у травні 2022 р. Європейська комісія запустила схему MSCA4Ukraine для підтримки переміщених науковців, а також цільове фінансування й тендери в рамках Horizon4Ukraine. У червні 2022 р. академії наук Польщі, України, США, Німеччини, Данії, Великої Британії та

Європейська федерація ALLEA опублікували заяву з планом дій із 10 пунктів на підтримку українських досліджень [3]. Запроваджуються цільові університетські ініціативи підтримки українських учених за окремими НДДКР. В Україні за підтримки Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні, Alfred P. Sloan Foundation, а також за сприяння Міністерства освіти і науки України й Національного фонду досліджень створено платформу «Наука в небезпеці» (Science at Risk) для вчених, які постраждали внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну [7].

Однак, за висновками ОЕСР, зробленими на підставі оцінки стану та перспектив розвитку української науки, зважаючи на те, що в короткостроковій перспективі зупинити чи повернути назад явище «відтоку мізків» буде неможливо, національна політика має бути орієнтована на підтримання зв'язку з діаспорою та сприяння контактам українських інституцій із членами діаспори, які можуть надати цінну допомогу у встановленні наукових і ділових контактів, забезпечити «циркуляцію мізків» шляхом створення сприятливих умов для репатріантів. У довгостроковій перспективі доцільно посилити конкретну підтримку й стимули для участі дослідників в європейському та міжнародному співробітництві. Така політика має включати інституційні й персональні цілі для міжнародного співробітництва, підтримку в розробленні пропозицій для європейських і міжнародних проєктів, навчання англійської мови, дво- та багатосторонні наукові гранти, стипендії для міжнародної мобільності дослідників і зв'язків із діаспорою, заохочення участі в регулярних онлайн- і гібридних семінарах з іноземними колегами та участь у публікаціях у зарубіжних наукових журналах [3].

На жаль, сучасна українська публічна наукова політика «омінає» ключові проблеми, пов'язані із забезпеченням захисту українського академічного персоналу в контексті Science at Risk та Science in Exile [8].

Незважаючи на розширення законодавчої бази регулювання прав людини на освіту і науку як на міжнародному, так і на національному рівнях, ситуація, що склалася протягом останніх років, продемонструвала нагальну потребу в її модернізації в межах загального стратегічного реформування не лише науки і освіти, а й відповідних видів прав людини на основі вивчення європейських практик підтримки дослідників із груп ризику. Подальші дослідження мають враховувати як особливості глибокої інтеграції українських дослідників-біженців у сучасний ландшафт тематики європейських наукових досліджень, так і майбутню реформу сфери вітчизняної науки в часи повоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and social Committee and the Committee of the Regions. Strategy to strengthen the application of the Charter of Fundamental Rights in the EU. *EUR-Lex*. COM/2020/711. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0711&qid=1608047356199>.

2. Rebuilding Ukrainian science can't wait – here's how to start. *Nature*. 2023. No. 614. P. 593-594. DOI: <https://doi.org/10.1038/d41586-023-00505-3>.

3. Building back a better innovation ecosystem in Ukraine. *OECD*. 2022. URL: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/building-back-a-better-innovation-ecosystem-in-ukraine-85a624f6/>.

4. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. *EUR-Lex*. Document 32001L0055. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/55/oj>.

5. Marie Skłodowska-Curie actions : guidelines for inclusion of researchers at risk. *European Commission*. 2021. DOI: <https://doi.org/10.2766/364922>.

6. Declaration. Supporting at-risk, displaced and refugee scientists: A call to action. *UNESCO-TWAS, IAP, ISC*. 2022. URL: https://www.interacademies.org/sites/default/files/2022-05/Sie%20Declaration_28_April.pdf.

7. Science at Risk. URL: <https://scienceatrisk.org/>.

8. Візія майбутнього освіти і науки України / М-во освіти і науки України. 2023. URL: <https://mon.gov.ua/ua/viziya>.

Заєць С. В.

кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник
відділу психологічного супроводу та соціально-педагогічної роботи
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6133-1087>

**НЕОБХІДНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ
ВІТЧИЗНЯНИМИ ЗВО СТАНДАРТУ ЯКОСТІ ISO 21001**

Європейською асоціацією із забезпечення якості вищої освіти (ENQA) було ініційовано опитування закладів вищої освіти (ЗВО) [1], результати якого показали, що для розроблення своєї внутрішньої системи забезпечення якості, крім Стандартів та рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) [2], ЗВО використовують такі інструменти, як модель ділової досконалості EFQM (Excellence Model), модель CAF (Common Assesment Framework – Загальна схема оцінювання), ISO 9001:2015 [3], ISO 21001:2018 [4], Довідник користувача європейської кредитно-трансферної системи (ECTS Users' Guide) та інші настанови, рамки.

Серед багатьох європейських закладів освіти є затребуваними гармонізовані стандарти версії ISO 9001 та ISO 21001. Стандарт ISO 9001 побудовано на принципах TQM і ризикоорієнтованому підході на базі циклу PDCA (Plan-Do-Check-Act). Новий стандарт ISO 21001 є окремим, незалежним стандартом системи управління якістю й ґрунтується на вимогах ISO 9001. Він враховує специфіку освітньої діяльності всіх освітніх установ, взаємодію між здобувачами освіти та зацікавленими сторонами (стейкхолдерами) й побудований на процесному підході, що дає змогу здійснювати постійний моніторинг освітніх і науково-дослідницьких процесів у ЗВО й тим самим підвищити ефективність системи управління якістю освіти.

Українські ЗВО наразі використовують лише стандарт версії ISO 9001.

З метою виявлення основних особливостей автономії ЗВО, процесів, пов'язаних із забезпеченням та оцінкою якості освіти, Інститут модернізації змісту освіти у квітні – червні 2023 р. провів серед адміністрацій ЗВО онлайн-опитування на тему: «Впровадження систем менеджменту якості в ЗВО». В анкетуванні взяли участь 125 представників адміністрації зі 110 ЗВО України, у т. ч. 90 державних, 3 комунальних і 7 приватних ЗВО.

З'ясувалося, що всі підходи до систем забезпечення якості у ЗВО орієнтуються на запровадження сучасних стандартизованих моделей управління організацією, націлених на підвищення результативності управлінських процесів, стимулювання сталого розвитку організацій, досягнення прозорості в менеджменті ЗВО, підвищення його конкурентоспроможності тощо.

Наявність у ЗВО сертифікатів за стандартом ISO засвідчує ефективність запровадження сучасних стандартизованих моделей управління організацією. Тому однією з цілей опитування було з'ясування того, яка частка ЗВО вже здійснила подібну сертифікацію. Результати опитування засвідчили, що лише

30 закладів (27,3 % загальної кількості ЗВО – учасників опитування) мали сертифікати ISO 9001, серед державних і комунальних ЗВО відсоток сертифікованих був дещо вищим – 29 % (табл. 1).

Таблиця 1

Стан сертифікації ЗВО (за даними онлайн-опитування)

Стан сертифікації	Кількість ЗВО	У тому числі	
		державні та комунальні	приватні
<i>Стандарт ISO 9001</i>			
Не сертифіковані	80	66	14
Сертифіковані	30	27	3
<i>Сертифікат міжнародної акредитації</i>			
Не сертифіковані	93	81	12
Сертифіковані	17	12	5
Усього	110	93	17

Складено автором за результатами опитування, проведеного в межах дослідження щодо впровадження систем менеджменту якості.

Варто зазначити, що із 30 закладів, які мають сертифікати якості, 27 є державними, 3 – приватними. Найбільш активними виявилися технічні й медичні ЗВО (сертифікацію пройшли 43,3 і 23,3 % опитаних закладів відповідно). Натомість лише 13,3 % класичних та педагогічних університетів могли похвалитися пройденою сертифікацією.

Із 17 закладів, що мали сертифікати міжнародної акредитації, 12 є державними, 5 – приватними. Найбільш активними виявилися медичні, технічні та аграрні ЗВО (міжнародну сертифікацію пройшли 35,3, 23,5 і 17,6 % опитаних закладів відповідно).

Лева частка опитаних ЗВО проходили сертифікацію ISO 9001 у 2011–2022 рр. Прагнення визначити переваги від стандартизації дало можливість побачити, що 60 % ЗВО, сертифікованих за ISO 9001, визнають їх суттєвими, 40 % вказують на певні переваги, негативні відгуки відсутні.

Упровадження ISO 9001 у ЗВО вимагало досить багато часу, ретельно продуманих кроків, щоб у перспективі отримати максимальну вигоду від використання цього стандарту. Більше половини сертифікованих ЗВО витратили на розгортання ISO 9001 від шести місяців до двох років, третина ЗВО впоралася за шість місяців (рис. 1).

Послугами сторонніх консультантів для розгортання стандарту ISO 9001 користувалися 57 % ЗВО, які пройшли сертифікацію. У майбутньому для розгортання стандарту ISO 21001 скористатися послугами сторонніх консультантів та/або направити на відповідне навчання співробітників ЗВО планує 72 % опитаних представників адміністрації університетів.

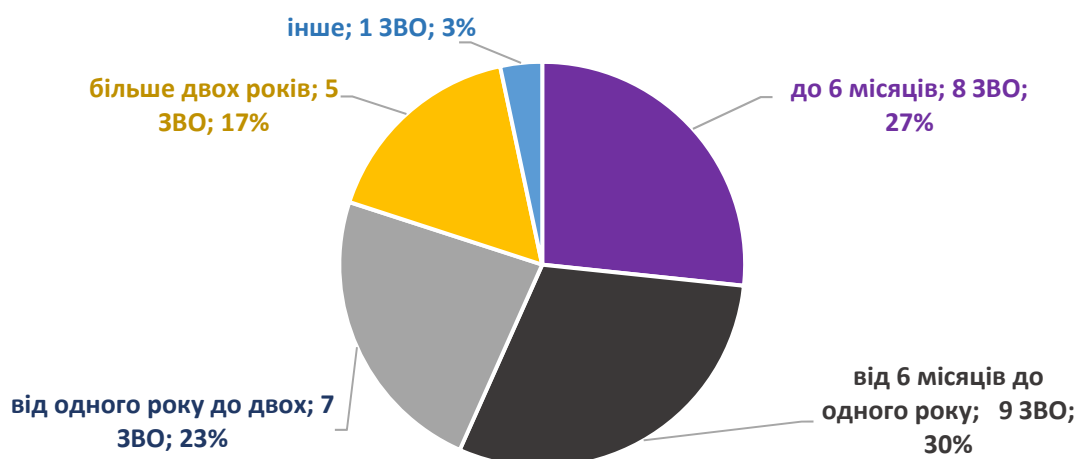

Рис. 1. Розподіл ЗВО за часом, витраченим на розгортання стандарту ISO 9001, % опитаних ЗВО, що сертифіковані за цим стандартом

Побудовано автором за даними опитування, проведеного в межах дослідження щодо впровадження систем менеджменту якості.

Половина ЗВО, які мають сертифікати ISO 9001, планують упровадження міжнародного стандарту ISO 21001 у тривалій перспективі; 34 % опитаних представників адміністрації ЗВО, сертифікованих за ISO 9001, не впевнені в необхідності впровадження міжнародного стандарту ISO 21001; відповіді, що заперечують потребу в упровадженні стандарту ISO 21001, відсутні (рис. 2).

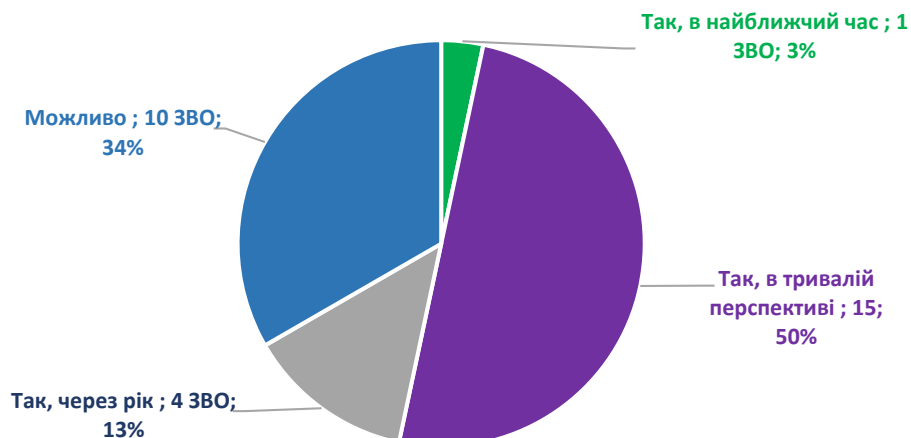

Рис. 2. Планування впровадження міжнародного стандарту ISO 21001 у ЗВО, % опитаних ЗВО, що сертифіковані за стандартом ISO 9001

Побудовано автором за даними опитування, проведеного в межах дослідження щодо впровадження систем менеджменту якості.

Серед усіх опитаних 52 % представників адміністрації ЗВО планують упровадження міжнародного стандарту ISO 21001 у своїх університетах через рік і в тривалій перспективі, серед приватних ЗВО цей відсоток вищий (55 %). Відповіді із запереченням планування впровадження ISO 21001 відсутні, водночас 2,9 % державних і комунальних ЗВО не зацікавлені в упровадженні ISO 21001 (табл. 2).

**Планування впровадження міжнародного стандарту ISO 21001,
% опитаних ЗВО**

Варіанти відповідей	У цілому по сукупності опитаних	У тому числі	
		державні та комунальні	приватні
Так, у найближчий час	5,6	5,7	5,0
Так, через рік	11,2	11,4	10,0
Так, у тривалій перспективі	40,8	40,0	45,0
Можливо	40,0	40,0	40,0
Ні	2,4	2,9	0

Складено автором за результатами опитування, проведеного в межах дослідження щодо впровадження систем менеджменту якості.

Певний інтерес становлять відповіді на запитання про причини, які перешкоджають та/або гальмують упровадження ISO 21001 у ЗВО (рис. 3).

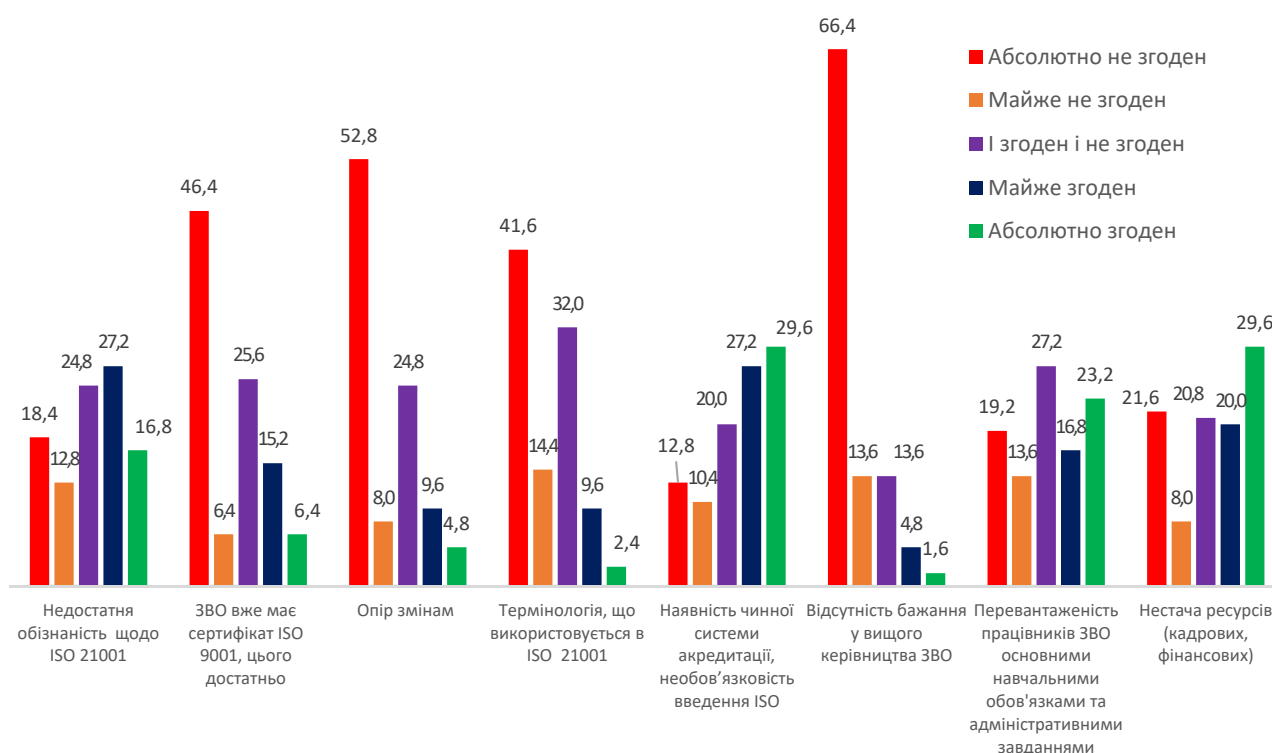

Рис. 3. Оцінка важливості причин, які перешкоджають та/або гальмують упровадження ISO 21001 у ЗВО, % опитаних представників адміністрації ЗВО

Побудовано автором за даними опитування, проведеного в межах дослідження щодо впровадження систем менеджменту якості.

56,8 % опитаних згодні та майже згодні з тим, що наявність чинної системи акредитації, необов'язковість введення ISO гальмують процес упровадження ISO 21001 у ЗВО. 49,6 % опитаних (згодні й майже згодні) вважають, що впровадженню цього стандарту перешкоджає брак ресурсів (кадрових, фінансових) у ЗВО.

Відповідно, 44 і 40 % опитаних представників адміністрації ЗВО впевнені, що недостатня обізнаність щодо ISO 1001 і перевантаженість працівників ЗВО основними навчальними обов'язками та адміністративними завданнями також заважають упровадженню ISO 21001 у ЗВО. Аналіз розподілу відповідей показує, що представники адміністрації ЗВО переважно заперечують такі причини перешкоджання впровадженню ISO 21001 у ЗВО, як відсутність бажання у вищого керівництва ЗВО (абсолютно не згодні й майже не згодні – 80 %), опір змінам (60,8 %), незнання термінології, що використовується в цьому стандарті (56 %), наявність сертифіката ISO 9001 (52,8 %).

Таким чином, ключовими чинниками, що перешкоджають упровадженню ISO 21001, представники адміністрації ЗВО вважають чинну систему акредитації та необов'язковість уведення ISO, брак кадрових і фінансових ресурсів, перевантаженість працівників ЗВО основними навчальними обов'язками й адміністративними завданнями.

Залежно від характеру та масштабів забезпечення внутрішньої системи управління якістю у ЗВО відповідними процедурами, у перспективі можливі три сценарії використання добровільного стандарту ISO 21001: як доповнення до існуючих підходів забезпечення якості; як визначального чинника акредитації, її заміника; як передумови для заявки на конкретні визнання чи акредитації.

ДСТУ ISO 21001:2019 «Освітні організації. Системи управління в освітніх організаціях. Вимоги та настанови щодо застосування» є важливим складником багаторівневого забезпечення якості вищої освіти в контексті реалізації європейських підходів і потребує активніших кроків щодо його впровадження у вітчизняних ЗВО.

Список використаних джерел

1. Quality Assurance Fit for the Future / European University Association. 2023. URL: <https://eua.eu/downloads/publications/qa%20fit%20report.pdf>.
2. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). URL: https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf.
3. ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT). Системи управління якістю. Вимоги. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 24 с. URL: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/%209001.pdf>.
4. ISO 21001:2018 (en). Educational organizations – Management system for educational organizations – Requirements with guidance and use. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:21001:ed-1:v1:en>.

Кондратенко А. О.

здобувач вищої освіти Державного торговельно-економічного університету,
Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-1567-8403>

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Україна як незалежна держава прагне до інтеграції в європейський простір. Цей процес охоплює всі сфери життя суспільства, у т. ч. освіту. Саме інтеграція системи освіти України в європейський освітній простір (ЄОП) може відкрити безмежні можливості для поліпшення загальної якості української освіти, підвищення міжнародного статусу вітчизняних закладів освіти, особливо вищої, та сприятиме формуванню висококваліфікованих фахівців, що будуть конкурентоспроможними та цінуватимуться на світовому рівні. Однак цей процес не є безпроблемним і пов'язаний із низкою викликів.

Однією з основних проблем є значні фінансові витрати. Інтеграція системи вищої освіти України в ЄОП вимагає модернізації матеріально-технічної бази освітніх закладів, підвищення кваліфікації педагогічних працівників, розроблення нових навчальних програм та методів навчання. Це потребує чималих фінансових ресурсів, яких у державі поки що не вистачає, тим паче через воєнний стан у 2023 р. фінансування скорочено на 17 %, отже, на вищу освіту держава має витратити 18,4 млрд грн (замість 22,7 млрд грн, як було у 2022 р.) [1]. Однак, якщо розглядати проект держбюджету на 2024 р., то можна побачити, що загалом на освіту закладено 178,8 млрд грн, із них 148,5 млрд грн – загальний фонд МОН. Це майже на 22 % більше, ніж у 2023 р. У держбюджеті затверджено, що на розвиток вищої й фахової передвищої освіти держава має виділити 500 млн грн; на підтримку досліджень і науково-технічних розробок у ЗВО – на 227 млн грн більше, ніж 2023 р. На 100 млн грн більше «базового», тобто формульного фінансування, та на 127 млн грн – грантового порівняно з 2023 р. Підтримка досліджень і науково-технічних розробок у ЗВО в плані на 2024 р. має становити 118 млн грн, що на 100 млн грн більше, ніж 2023 р. [2]. Але цей проект ще має ухвалити Верховна Рада. Тому в разі вдалого й прозорого розподілу бюджету для підготовки висококваліфікованих кадрів і науково-дослідницької бази Україна вже наступного року зможе покращити показники у сфері освіти та науки.

На сьогодні головними проблемами вищої освіти України, що заважають їй увійти в ЄОП, є: 1) застарілі навчальні програми та часткова відсутність наукових інститутів, які могли б відповідати новітнім розробкам та перспективам подальшого розвитку досліджень, зважаючи на можливі виклики майбутнього, а також європейським і світовим стандартам (деякі з них досі прив'язані до радянської спадщини, котра зовсім не відповідає сьогodнішнім потребам ринку, вимогам постійної адаптації та гнучкості); 2) інфляція й перенасичення фахівцями з вищою освітою, що не відповідає вимогам

роботодавців і діючого ринку, а також відсутність робочих місць, які відповідають обсягу випускників ЗВО; 3) дистанційне навчання, запроваджене через кризу COVID-19 та повномасштабну війну, досі негативно впливає на якість освіти й організацію навчання; 4) підвищена тривожність усіх учасників освітнього процесу через війну та еміграція багатьох освітян і фахівців за кордон, а також фактичне знищення закладів освіти. Хоча ці проблеми існують, але держава вже робить кроки для їх розв'язання й адаптації до теперішніх реалій.

Окрім того, уже зараз постала гостра потреба в підвищенні кваліфікації педагогічних працівників. Інтеграція системи освіти України в ЄОП вимагає від педагогів оволодіння новими знаннями й навичками. Проте рівень кваліфікації педагогів в Україні поки що не відповідає європейським стандартам. Отже, необхідні додаткові заходи з підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Іншою проблемою є потреба в зміні підходів до організації освітнього процесу. Європейська освіта орієнтована на розвиток критичного мислення, творчості та інноваційності. Це вимагає змін у змісті освіти, формах і методах навчання. Однак зміни в освітній системі України є складним, тривалим процесом, який потребує часу та зусиль.

Підсумовуючи, хочу зазначити: незважаючи на проблеми, інтеграція системи освіти України в європейський освітній простір є важливим, нагальним завданням. Для успішного розв'язання розглянутих проблем потрібно об'єднати зусилля всіх зацікавлених сторін, зокрема держави, освітніх закладів, педагогів і громадськості. Держава повинна приділити особливу увагу реформам у галузі освіти, забезпечити необхідне фінансування та розвиток законодавчої бази, що відповідає європейським стандартам, а головне – забезпечити безпеку під час війни всім учасникам освітнього процесу. Освітні заклади мають активно впроваджувати сучасні методи навчання, підвищувати кваліфікацію педагогічного персоналу й стимулювати дослідницьку та інноваційну роботу. Педагоги, у свою чергу, повинні бути відкритими до змін, стежити за своєю професійною самореалізацією та навчанням, щоб забезпечувати якісну освіту для молодого покоління.

Список використаних джерел

1. Бюджет 2023: які зміни відбудуться в українській освіті через скорочення фінансування. *Освітній портал* : вебсайт. 2022. URL: <https://op.ua/news/osvita-v-ukraini/byudzhet-2023-yaki-zmini-vidbudutsya-v-ukrayinskiy-osviti-cherez-skorochennya-finansuvannya> (дата звернення: 12.10.2023).

2. Проєкт держбюджету 2024: плануємо підвищити зарплати працівникам освіти і профінансувати укриття та НУШ / М-во освіти і науки України. 2023. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/proyekt-derzhbyudzhetu-2024-planuyemo-pidvishiti-zarplati-pracivnikam-osviti-i-profinansuvati-ukrityta-ta-nush> (дата звернення: 12.10.2023).

Круглов В. В.

доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри соціології і публічного управління Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», Харків, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7228-8635>

**ІНТЕГРАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР:
ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ**

Україна має багаторічну історію розвитку галузі освіти та науки. Упродовж минулого століття система освіти в Україні зазнала істотної трансформації й реформування, спрямованих на гармонізацію з європейськими стандартами. Інтеграція української системи освіти в європейський освітній простір є складним і багатогранним процесом, який має серйозні наслідки як для України, так і для Європейського Союзу. Досліджуючи ключові фактори, що впливають на інтеграцію, слід підкреслити важливість освіти як рушійної сили соціально-економічного розвитку та міжнародного співробітництва.

Прагнення України інтегрувати свою систему освіти в європейський освітній простір відображає її прихильність до європейських цінностей і принципів, що стало однією з ключових стратегічних цілей. Такий процес інтеграції ґрунтується на історичних, політичних та економічних факторах, які сформували освітній ландшафт України. Окреслена тематика набула особливого значення в контексті приєднання України до Болонського процесу у 2005 р. і підписання нею Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 р., що спрямовано на створення єдиного європейського простору вищої освіти [1].

Україна перебувала в стані постійної боротьби з обмеженим фінансуванням своєї системи освіти. Брак ресурсів перешкоджає поліпшенню інфраструктури, оновленню навчальних програм та підтримці досліджень і розробок. Окрім того, приведення українських навчальних програм у відповідність з європейськими стандартами й найкращими практиками є величезним викликом. Вказаний процес вимагає значних змін в освітніх програмах і методах викладання та наявності жорстких механізмів забезпечення якості відповідно до європейських стандартів.

Незважаючи на ці виклики, Україна досягла істотного прогресу в інтеграції своєї системи освіти в європейський освітній простір. У межах Болонського процесу вона здійснила численні зміни в системі освіти, а саме: упровадження триступеневої системи вищої освіти; реформування навчальних програм та збільшення їх відповідності європейським стандартам; визнання здобутих освітніх кваліфікацій у всіх країнах-учасницях Болонського процесу. Зазначені напрями сприяли поліпшенню якості вищої освіти в Україні та підвищенню міжнародної мобільності студентів і викладачів.

Підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 р. також мало великий вплив на інтеграцію вітчизняної системи освіти в європейський освітній простір [1].

Угода передбачала співпрацю в галузі освіти, науки й культури між Україною та ЄС. Основні аспекти цієї співпраці включають: підтримку вдосконалення української освітньої системи відповідно до європейських стандартів, забезпечення можливості українським здобувачам і науковцям отримувати освіту та здійснювати науковий обмін у країнах ЄС, сприяння зміцненню зв'язків між українськими і європейськими закладами вищої освіти та науковими установами.

Інтеграція системи освіти України в європейський освітній простір мала низку позитивних впливів на освіту в нашій країні. Запровадження європейських стандартів і відповідність їм стимулює вітчизняні заклади вищої освіти та інші освітні установи покращувати якість навчання й дослідницької роботи. Це сприяє підготовці більш конкурентоспроможних фахівців, що відповідають сучасним вимогам ринку праці. Україна ініціювала реформування освітньо-професійних програм із метою приведення їх у відповідність з європейськими стандартами, наголошуючи на компетентностях і навчанні, яке базується на навичках та вміннях.

Українські студенти, викладачі й дослідники мають можливість брати участь у міжнародних обмінах і проєктах, що розширює їхні горизонти та сприяє обміну знаннями й досвідом із партнерами з інших країн. Заходи, вжиті для гармонізації українських дипломів з європейськими стандартами, роблять освітні кваліфікації українських випускників привабливішими для роботодавців в інших країнах. Інтеграція в європейський освітній простір може залучити інвестиції в українську освіту та дослідження, що сприятиме розвитку науково-дослідницької сфери.

Інтеграція системи освіти України в європейський освітній простір стала важливим кроком на шляху національного розвитку та зміцнення позицій України на міжнародній арені, сприяючи підвищенню якості освіти, міжнародній мобільності й взаєморозумінню між країнами. Проте необхідно й далі докладати зусиль для впровадження європейських стандартів та поліпшення освітньої системи в Україні, щоб забезпечити її ефективну інтеграцію в європейський освітній простір і сприяти розвитку нації.

Однією з проблем, пов'язаних з інтеграцією системи освіти України в європейський освітній простір, є недостатня відповідність європейським стандартам та обмежений прогрес у досягненні повної інтеграції, враховуючи дефіцит бюджетного фінансування й ресурсів, фіскальні обмеження. Ключовими причинами цього є економічні виклики та політичні питання, які відволікають ресурси від освіти, що призводить до обмеженості державного бюджету, недофінансування системи освіти й, зрештою, до невідповідності європейським стандартам та лише часткового прогресу в інтеграції.

Для посилення інтеграційних процесів української системи освіти в європейський освітній простір можна розглянути кілька основних стратегій.

Одним із підходів має стати визначення пріоритетності освіти в державному бюджеті з метою надання достатніх ресурсів на освітній сектор. Доцільним є заохочення партнерства між державою та приватним сектором для забезпечення додаткових шляхів залучення фінансових ресурсів [2]. Іншими

напрямами подолання наявних проблем є: упровадження державної політики, яка забезпечить ефективний розподіл коштів і сприятиме підзвітності щодо витрат на освіту; пошук підтримки й фінансування від міжнародних організацій і країн-донорів для доповнення національного бюджету на освіту. Усунення причин обмеженості ресурсів є важливим для приведення системи освіти України у відповідність з європейськими стандартами.

Додатковими шляхами посилення інтеграції України в європейський освітній простір можуть бути: продовження оновлення та узгодження освітньо-професійних програм з європейськими стандартами з наголосом на міждисциплінарних підходах і практичних навичках; посилення механізмів забезпечення якості з метою гарантування відповідності закладів освіти європейським стандартам якості; заохочення подальшої співпраці з європейськими закладами вищої освіти, просування спільних дослідницьких проєктів та сприяння обміну викладачами й студентами.

Інтеграція вітчизняної системи освіти в європейський освітній простір є складним процесом, на який впливають історичні, економічні та політичні чинники. Хоча виклики залишаються, Україна досягла значних успіхів у приведенні своєї системи освіти у відповідність з європейськими стандартами. Подальше впровадження реформ, збільшення фінансування й міжнародна співпраця мають велике значення для досягнення повної інтеграції. Зрештою, успішна освітня інтеграція сприятиме не лише соціально-економічному розвитку України, а й поглибленню її співпраці з ЄС та його державами-членами.

Список використаних джерел

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 № 1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2>.

2. *Круглов В. В.* Розвиток державно-приватного партнерства в Україні: механізми державного регулювання : монографія. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2019. 252 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/342871827_Rozvitok_derzavno-privatnogo_partnerstva_v_Ukraini_mehanizmi_derzavnogo_reguluvanna.

Лещух І. В.

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», Львів, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3860-0728>

**ДЕРЖАВНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ОСВІТИ:
ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПИ¹**

Молодіжна політика є окремою сферою національної (державної) політики, утім, їй притаманний високий рівень міжсекторності.

У широкому розумінні, метою державної молодіжної політики є створення умов та надання можливостей для навчання й отримання досвіду, що дає змогу молодим людям розвивати свої знання, навички й уміння, бути дієвими учасниками демократичних процесів, інтегруватись у суспільство, а також відігравати активну роль у розбудові громадянського суспільства та ринку праці [1]. Численні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених та практиків засвідчують: молодь, з одного боку, є найпрогресивнішою верствою населення, а з другого – однією з груп найвищого ризику в контексті соціальної ізоляції, бідності тощо. Отже, формування й реалізація молодіжної політики є перманентно актуальним питанням для урядів країн Європи та світу загалом, зважаючи на потребу в соціальному захисті молоді, сприянні її розвитку та збереженню людського потенціалу.

Важливим заходом політики розвитку молоді та збереження людського потенціалу в країнах Європи є сприяння підвищенню рівня її освіти, особливо тієї її частини, яка ніколи раніше не навчалася й не працювала (так звана NEET-молодь). Для досліджуваних країн зазначене питання останніми роками постало особливо гостро, адже якщо у 2022 р. у середньому по ЄС частка NEET-молоді становила 11,7 %, то, наприклад, в Італії – 19 %, а в Греції – 15,4 %, Сербії – 15,1 % [2].

За даними дослідження [3], у 2020 р. (після 2020 р. відповідні дані не оновлювались) обсяг державних видатків на освіту в розрахунку на одну особу, що навчається (школярі та здобувачі вищої освіти різних ступенів), у Західноєвропейських країнах коливався від 18,8 тис. євро в **Люксембурзі** до 6,7 тис. євро у **Франції**. Водночас, за нашими розрахунками², зі зведеного бюджету **України** того ж року на кожного учня/студента нашої країни було витрачено в середньому 1,6 тис. євро.

Державна шкільна освіта в країнах Європи є здебільшого безкоштовною. Навчальні матеріали, харчування в школах, транспорт до та зі школи зазвичай

¹ Тези підготовлено в межах виконання гранта «Міграційні втрати молоді: імітаційне моделювання та сценарне прогнозування у контексті збереження людського потенціалу для повоєнної відбудови України» (реєстраційний номер проєкту 2022.01/0074), який реалізується в рамках конкурсу «Наука для відбудови України у воєнний та повоєнний періоди» за грантової підтримки Національного фонду досліджень України.

² Розраховано автором за: [4–7].

надаються безкоштовно або за зниженою вартістю. Утім, спільною проблемою для досліджуваних країн є рання відмова учнів від навчання в школі. З огляду на це країни проводять активну боротьбу із зазначеним негативним явищем (наприклад, в **Австрії** прийнято державну ініціативу «Освіта до 18 років», спрямовану на збільшення чисельності молодих людей, що навчаються, а також Національну стратегію запобігання передчасній відмові від освіти та навчання [8]). У **Люксембурзі** зазначені питання належать до компетенції регіональних органів влади, а цільовою аудиторією в контексті боротьби з ранньою відмовою від навчання в школах є переважно учні-мігранти чоловічої статі [9]).

Майже в усіх країнах Європи поряд із державними закладами вищої освіти функціонують відповідні приватні заклади. Утім, є й винятки. Зокрема, Конституцією **Греції** (ст. 16.8) «забороняється заснування приватними особами закладів університетського рівня» [10]. Програми бакалаврату вишів країни повністю фінансуються урядом. Таким чином, студенти, у т. ч. іноземці, отримують вищу освіту без будь-якої плати за навчання, при цьому їх ще й забезпечують безкоштовними підручниками. Крім того, більшість студентів у Греції отримують безкоштовне харчування. Водночас результати дослідження Глобального барометра корупції засвідчують існування в системі вищої освіти Греції високого рівня корупції. А звіти Національного антикорупційного органу Греції вказують на поширення в закладах вищої освіти країни використання ненормативної, нецензурної чи етнічно образливої лексики, присутність організованої злочинної діяльності, шахрайства, викрадення персональних даних тощо. При цьому діяльність компетентних державних органів щодо боротьби з вчиненням вказаних девіацій малопомітна та непослідовна.

Безкоштовною вважається й вища освіта в **Італії**. Щоправда, студенти зобов'язані сплатити податок на навчання, розмір якого є диференційованим і встановлюється відповідно до доходу сім'ї вступника. Якщо ж студент навчається на «відмінно», у державному університеті його можуть звільнити від сплати податку на навчання [11]. А в **Іспанії** студенти-відмінники отримують державну стипендію, якою, власне, можуть покрити частину витрат на вищу освіту. Міністерство освіти та професійної підготовки Іспанії активно фінансує програми міжнародних навчальних обмінів студентами. Крім того, у цій країні функціонує Служба інтернаціоналізації освіти, що відповідає за залучення до управління освітніми програмами університетів Іспанії досвідчених іноземних фахівців.

Цікавою є державна політика у сфері освіти **Мальти**. Уряд країни фінансує здобуття вищої освіти для більшості іноземних студентів, які навчаються у місцевих університетах. Водночас мальтійська молодь здебільшого навчається на платній основі.

Особливістю державної політики у сфері вищої освіти таких країн, як **Андорра, Монако, Сан-Марино й Гібралтар**, є фінансування широкого спектра програм міжнародної мобільності студентів і викладачів, що зумовлено обмеженістю доступу місцевих студентів до здобуття вищої освіти у своїй країні. Наприклад, в **Андоррі** вища освіта надається єдиним у країні Університетом

Андорри³. Утім, складне географічне положення країни, а також незначна чисельність студентів (лише 1 741 особа у 2018 р.) [12] не дають змоги університету розвивати повноцінні академічні програми. Тож він працює переважно як центр дистанційного навчання⁴ при університетах Франції та Іспанії. Подібною є й ситуація в **Монако** й **Сан-Марино**, де, зважаючи на незначну площу цих країн, діє лише по одному закладу вищої освіти. А в **Гібралтарі** виші взагалі відсутні. Тому уряд країни надає студентам гранти (так звані освітні кредити) для навчання в університетах Великої Британії.

Список використаних джерел

1. Мельник М. І., Лецух І. В. Європейський досвід формування та реалізації молодіжної політики в контексті соціального захисту, розвитку молоді та збереження людського потенціалу. *Бізнес Інформ*. 2023. № 9. С. 6–20. URL: <https://www.business-inform.net/annotated-catalogue/?year=2023>.
2. Young people neither in employment nor in education and training by sex, age and labour status (NEET rates). *Eurostat*. Databrowser. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EDAT_LFSE_20\\$DV_1101/default/table?lang=en](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EDAT_LFSE_20$DV_1101/default/table?lang=en).
3. Public expenditure on education per pupil/student based on FTE by education level and programme orientation. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EDUC_UOE_FINE09_custom_7602439/default/table?lang=en.
4. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2021 рік / Нац. агентство із забезпечення якості вищої освіти. 2022. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/858/85814/Zvit-2021.pdf>.
5. В Україні за попередній рік зросла кількість учнів та зменшилася кількість шкіл та вчителів. *НУШ* : вебсайт. 2022. URL: <https://nus.org.ua/news/v-ukrayini-za-poperednij-rik-zrosla-kilkist-uchniv-ta-vpala-kilkist-shkil-ta-vchyteliv/>.
6. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/>.
7. Офіційний курс гривні до іноземних валют (середній за період) / Нац. банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerates>.
8. Frühzeitiger Schul- und Ausbildungsabbruch. URL: <https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/bef/schulabbruch.html>.
9. Parveva T., Motiejunaite, A., Noorani, S., Riiheläinen J. Structural indicators for monitoring education and training systems in Europe 2021. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7989f222-7f1f-11ec-8c40-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-249997256>.
10. Constitution of Greece. URL: <http://www.hri.org/docs/syntagma/artcl25.html>.

³ Каталонською – Universitat d'Andorra. Готує бакалаврів у галузі медицини, комп'ютерних наук, ділового адміністрування та освіти, а також проводить підготовку на курсах вищої професійної освіти.

⁴ Здійснює підготовку бакалаврів і магістрів у галузі туризму, юриспруденції, каталонської філології, гуманітарних наук, психології, політичних наук, аудіовізуальних комунікацій, телекомунікацій та східно-азійських досліджень, а також пропонує різні програми додаткової освіти й перепідготовки для професіоналів.

11. Особливості освіти в Італії / Ліцей ім. Олени Пчілки м. Ковеля Волинської області. 2023. URL: <https://liceyolenypchilki.kowelrada.gov.ua/osoblyvosti-osvity-v-italiyi/>.

12. Memoria 2017-2018 / Universitat d'Andorra. URL: <https://www.uda.ad/wp-content/uploads/2019/01/Infografia1718.pdf>.

Науменкова С. В.

доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8582-6044>

Міщенко С. В.

доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів Державного торговельно-економічного університету, Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1840-8579>

РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ ФІНАНСОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ

Інтеграція системи освіти України в європейський освітній простір підвищує вимоги до розроблення програм для того, щоб широкі верстви населення оволоділи цифровими фінансовими компетенціями. У сучасних умовах дедалі більше фінансових продуктів і послуг пропонуються з використанням цифрових засобів, що загрожує залишити «за бортом» громадян, які не мають знань та відповідних навичок.

В Україні питання цифрової освіти громадян набувають особливого значення. Цифровізація фінансового простору спрямована на забезпечення високого рівня мобільності споживачів фінансових послуг і гнучкості фінансового обслуговування, що дає змогу використовувати фінансові продукти, пристосовані для потреб найуразливіших груп громадян із низькими й нестійкими доходами та громадян, які не мають доступу до системи офіційного фінансового обслуговування через вимушену ізоляцію й наявність різних бар'єрів і перешкод [1, с. 143]. Масштабне руйнування інфраструктури в умовах війни обмежує доступ частини населення України до системи офіційного фінансового обслуговування, знижує рівень його соціально-економічного захисту.

В умовах масштабної цифрової трансформації ОЕСР визначає три типи потреб у навичках, якими повинен володіти кожен член суспільства [2]. Про які навички йдеться? По-перше, про навички використання цифрових технологій у повсякденному житті та на робочому місці. По-друге, про вузькоспеціалізовані навички, що забезпечують реалізацію суспільних переваг від використання інформаційно-комунікаційних технологій (виробництво цифрових продуктів і послуг, хмарні технології, блокчейн та ін.). По-третє, про додаткові навички (творчі, соціальні, емоційні), які дають змогу людям використовувати цифрові соціальні мережі без емоційної й соціальної шкоди та усвідомлювати ризики використання інформаційно-комунікаційних технологій та Інтернету.

Новий документ ЄС/ОЕСР «Financial competence framework for adults in the European Union» [3], опублікований у 2022 р., покращує розуміння фінансових навичок, необхідних дорослим для прийняття обґрунтованих рішень.

Національний банк України спільно із Фондом гарантування вкладів фізичних осіб і НКЦПФР оприлюднив Рамку фінансових компетентностей дорослого населення – «документ, в якому описані ключові компетентності населення віком від 18 років, зокрема набір знань, умінь, навичок та особливостей ставлення до питань у сфері управління особистими фінансами, споживання фінансових послуг, що є основою для ухвалення відповідальних фінансових рішень, забезпечення і поліпшення добробуту» [4]. Розроблення цього документа спрямовано на реалізацію Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року.

Використання Рамки фінансових компетентностей сприятиме розвитку й поліпшенню фінансових компетентностей широких верств населення України на основі вдосконалення існуючих і розроблення нових освітніх програм та навчально-методичних матеріалів, організації просвітницьких заходів і різних ініціатив, спрямованих на підвищення рівня фінансової обізнаності й ефективності використання фінансових послуг різними цільовими групами населення.

Рамка містить чотири змістових розділи з відповідним поділом на теми й підтеми, а саме: гроші та угоди; планування й управління фінансами; ризики та винагорода; фінансовий ландшафт. У цьому документі визначено понад 630 фінансових компетентностей дорослої людини, які поділено на базові й основні. Розкриття призначення кожної компетентності здійснено за напрямками: обізнаність, знання та розуміння; навички й поведінка; упевненість, мотивація та ставлення.

У рекомендаціях НБУ розробникам освітніх програм, тренерам із фінансової грамотності та практикам пропонується «профільтрувати» необхідні компетентності, зокрема за такими групами:

- цифрові фінансові компетентності;
- компетентності у сфері сталого фінансування;
- компетентності, які стосуються фінансової стійкості;
- компетентності, що стосуються кожної людини в повсякденному житті, для поточного чи майбутнього фінансового добробуту;
- компетентності, актуальні для переважної більшості дорослого населення [4].

Виникає питання щодо того, хто та яким чином визначатиме ці фільтри? На нашу думку, доцільно провести спільне обговорення практичного використання Рамки в закладах вищої освіти за участі всіх зацікавлених сторін – представників Міністерства освіти і науки України, фахівців фінансових установ, науково-педагогічних працівників, що сприятиме ефективнішій реалізації державної політики у сфері фінансової грамотності, а також підвищенню якості освітніх програм та ефективності освітнього процесу в цілому.

Додаткового обговорення потребують питання належного фінансування програм із розвитку цифрових фінансових компетенцій, що зумовлено істотним зростанням витрат на спеціалізоване обладнання, використання ліцензійного програмного забезпечення, підготовку викладачів, тренерів тощо.

Як свідчить зарубіжний досвід, витрати на одного студента значно відрізняються за типом і спрямованістю програм. Так, у країнах ОЕСР щорічні витрати на одного учня школи становлять 11 400 дол. США, а в разі отримання професійно-технічної освіти вони зростають до 13 200 дол. Витрати на одного студента в різних країнах помітно відрізняються, що залежить від багатьох факторів: від 5 000 дол. США в таких країнах ОЕСР, як Колумбія, Мексика й Туреччина, до 25 000 дол. у Люксембурзі [5].

Окремого обговорення та конкретизації потребує механізм моніторингу й оцінювання програм розвитку цифрових фінансових компетентностей на основі дотримання Принципів ОЕСР для оцінювання програм фінансової освіти. Слід зазначити, що цифрові компетенції є наскрізними та актуальними для всієї системи фінансових компетенцій.

Також у контексті реалізації Національної стратегії розвитку фінансової грамотності до 2025 року, на наш погляд, актуалізуються завдання із формування переліку найбільш релевантних компетенцій для деяких конкретних цільових груп (жінки, літні люди, групи з низьким рівнем доходу, переміщені особи та ін.) [6, с. 104].

З метою поглиблення цифрової трансформації вищої освіти, синхронізації стандартів вітчизняних ЗВО із зарубіжними університетами, а також сприяння розвитку R&D, наукових парків та ІТ-освіти доцільно продовжити роботу з підготовки нових освітніх програм і розширення вивчення технологій штучного інтелекту, великих даних, квантових обчислень, кібербезпеки тощо [7, с. 194, 197]. У контексті поглиблення цифрових трансформацій актуальними є питання інформаційної безпеки та кіберстійкості закладів вищої освіти, а також захисту прав викладачів і студентів у кіберпросторі [8, с. 31].

Список використаних джерел

1. *Науменкова С. В., Міщенко С. В.* Цифрова фінансова інклюзія: можливості та обмеження для України. *Науковий Вісник ОНЕУ*. 2020. № 1–2 (274–275). С. 133–149. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2020/274-275/pdf/133-149.pdf>.
2. OECD Digital Economy Outlook 2017. OECD Publishing, 2017. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264276284-en>.
3. Financial competence framework for adults in the European Union / OECD. 2022. URL: <https://www.oecd.org/finance/financial-competence-framework-for-adults-in-the-european-union.htm>.
4. Оприлюднено Рамку фінансових компетентностей дорослого населення України / Нац. банк України. 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/opriilyudneno-ramku-finansovih-kompetentnostey-doroslogo-naselennya-ukrayini>.
5. Education at a Glance 2023: OECD Indicators / OECD. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1787/e13bef63-en>.
6. *Науменкова С., Міщенко С., Міщенко В.* Цифрова фінансова інклюзія для прискорення досягнення Цілей сталого розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. : економіка*. 2022. № 1 (222). С. 102–112. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2023/222-1/13>.

7. *Mishchenko S., Naumenkova S., Mishchenko V., Dorofeiev D.* Innovation risk management in financial institutions. *Investment Management and Financial Innovations*. 2021. No. 18 (1). P. 190-202. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18\(1\).2021.16](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18(1).2021.16).

8. *Мищенко В., Науменкова С., Мищенко С.* Наслідки пандемії COVID-19 та необхідність цифрової трансформації вищої освіти. *Вища школа*. 2022. № 3–4. С. 7–34. URL: <https://www.researchgate.net/publication/365455608>.

Осадча А. Б.

старший науковий співробітник Українського інституту науково-технічної експертизи та інформації, Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5151-2901>

**НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНА ТА ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ
УНІВЕРСИТЕТІВ ЗА ПОКАЗНИКАМИ СВІТОВИХ РЕЙТИНГІВ**

У світовому співтоваристві освіта відіграє роль інструменту сталого розвитку та забезпечення добробуту людей. Добробут будь-якої країни залежить від того, наскільки якісно національна система вищої освіти забезпечує навчання своїх студентів, сприяє науковим дослідженням і об'єднує країну з рештою світу. Рейтинги є одним з інструментів оцінювання якості освіти та інтеграції системи освіти в європейський освітній простір.

Система показників, за допомогою яких відомі світові рейтинги оцінюють науково-інноваційну й освітню діяльність закладів вищої освіти (ЗВО), постійно актуалізується з урахуванням сучасних тенденцій розвитку науки й освіти, підвищення вимог роботодавців, глобальних і національних викликів. Змінюються критерії оцінки результатів діяльності ЗВО з наголосом на їхню спроможність підготувати фахівців, здатних оперативно реагувати на мінливий ринок праці та пристосовуватися до змінних умов динамічних економік.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України [1] затверджено перелік світових рейтингів університетів, до якого входять три міжнародних рейтинги, а саме:

- Академічний рейтинг університетів світу («Шанхайський» рейтинг) – Academic Ranking of World Universities (ARWU) [2];
- Рейтинг університетів світу за версією «Таймс» – Times Higher Education World University Rankings [3];
- Рейтинг університетів світу «К'ю Ес» – QS (Quacquarelli Symonds Ltd) World University Rankings [4].

Академічний рейтинг університетів світу («Шанхайський» рейтинг) розроблено у 2003 р. на замовлення китайського уряду для оцінювання ефективності державних програм зі стимулювання наукової діяльності в китайських університетах. Тому більшість індикаторів стосується результатів наукової діяльності університету.

На превеликий жаль, у «Шанхайському» рейтингу вітчизняні ЗВО не представлені.

Міжнародний рейтинг університетів світу за версією «Таймс» включає більш ніж 1 700 університетів зі 104 країн та формується на основі щорічного глобального експертного опитування представників міжнародного академічного товариства й роботодавців. Рейтинг ґрунтується на 13 ретельно вивірених показниках оцінювання діяльності університетів (за кожним із них визначено вагомість), розподілених за критеріями оцінювання на п'ять груп: 1) академічне

середовище, 2) наукові дослідження, 3) цитування, 4) міжнародні зв'язки та 5) трансфер знань.

Найбільший загальний бал серед 10 університетів України, що увійшли до рейтингу, отримав Сумський державний університет. Він покращив свої позиції проти попередніх років і розмістився в групі університетів, які посіли місця 401–500 завдяки критеріям оцінювання «цитування» та «міжнародні зв'язки». Національний університет «Львівська політехніка» потрапив до групи ЗВО, що посіли місця 601–800. Харківський національний університет радіоелектроніки зайняв позицію в групі університетів із місцями 1001–1200, інші сім університетів – 1201–1500.

Одним із глобальних рейтингів університетів є також *Рейтинг «К'ю Ес»*, який розроблено у 2004 р. британською консалтинговою компанією «Quacquarelli Symonds Ltd» (QS) спільно з британським виданням «Times Higher Education». Згідно з методологією цього рейтингу, оцінка результатів науково-дослідної діяльності та якості освіти проводиться за критеріями й показниками, подібними до тих, що використовуються рейтингом «Таймс»: 1) академічна репутація, 2) репутація від роботодавця, 3) співвідношення студентів та викладачів, 4) цитування, 5) відсоток міжнародних викладачів і 6) відсоток іноземних студентів. Нововведенням під час підготовки останнього рейтингу є два критерії оцінювання ЗВО, а саме: 7) міжнародна дослідницька мережа та 8) результати зайнятості.

11 українських ЗВО, які увійшли до рейтингу, не потрапили до групи топ-500. Харківський національний університет імені В. Каразіна займає найвищу позицію серед українських ЗВО – 541–550, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (651–700) входить до цього рейтингу уже 11-й рік поспіль.

За критеріями «академічна репутація» й «репутація від роботодавця» найкращі результати показали Київський національний університет імені Тараса Шевченка, НТУ України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» та Харківський національний університет імені В. Каразіна. Також Київський національний університет імені Тараса Шевченка разом із Сумським національним університетом проявили себе в критерії «цитування». За критерієм «міжнародна дослідницька мережа» найкращі результати показали Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Харківський національний університет імені В. Каразіна та Львівський національний університет імені Івана Франка.

Два інших світових рейтинги, представлені далі, не увійшли до переліку, затвердженого Кабміном, але є цікавими й корисними для оцінювання науково-інноваційної та освітньої діяльності університетів.

Щорічний рейтинг найкращих світових університетів *U.S. News & World Report Best Global Universities* [5], мета якого – надати абітурієнтам, що вступають до бакалаврату та магістратури закордонних ЗВО, інформацію про їхню дослідницьку й академічну репутацію. Цей рейтинг охоплює 2 165 найкращих ЗВО з понад 90 країн. На кожній зі сторінок профілю ЗВО вказано загальний глобальний бал, а також числові ранги за 13 показниками, що дає змогу абітурієнтам порівнювати становище кожного ЗВО за кожним показником.

Серед українських університетів у зазначеному рейтингу два ЗВО України – Київський національний університет імені Тараса Шевченка (1 250-те місце) та Харківський національний університет імені В. Каразіна (1 779-те місце).

Ще один міжнародний рейтинг академічних і науково-дослідних установ світу *The SCImago Institutions Rankings* [6] (розробник – Науково-дослідна організація «SCImago») оцінює наукові організації за 17 індикаторами та аналізує ЗВО й науково-дослідні установи за композитним індикатором, що поєднує в собі три різних набори показників, які ґрунтуються на дослідницькій діяльності, інноваційних заходах і громадському впливі, що вимірюється через видимість у вебпросторі: наукові результати (вагомість оцінюється у 50 %), інноваційні результати (патенти) (30 %), соціальний вплив (20 %). При оцінюванні важливою є динаміка розвитку університету та його активність.

Загалом цього року у рейтингуванні взяли участь 4 364 університети з усього світу. Серед 39 українських ЗВО, які ввійшли до цього рейтингу, лідирують Криворізький національний університет – 606-те місце, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника – 659-те місце, Національний університет «Львівська політехніка» – 663-те місце, Український державний університет залізничного транспорту – 675-те місце.

Таким чином, розглянуто міжнародні рейтинги, що відіграють значну роль у процесі оцінювання науково-інноваційної та освітньої діяльності університетів країн світу. «Найбільшу частку показників становлять ті, що призначені для оцінювання наукової діяльності, на другому місці – показники оцінювання освітньої діяльності, на останньому місці – інноваційна діяльність.

Аналіз науково-інноваційної та освітньої діяльності ЗВО України за показниками міжнародних рейтингів свідчить, що до стабільних переваг вищої освіти України відносяться високий рівень освіченості її населення. Проте вища освіта України значно відстає від провідних країн світу за результатами публікаційної діяльності, жоден український ЗВО досі не увійшов у список 200. На низькому рівні залишається показник щодо трансферу знань й отримання доходів від промисловості» [7].

Список використаних джерел

1. Про затвердження переліку світових рейтингів університетів для визначення особливої категорії іноземців та осіб без громадянства, які претендують на працевлаштування в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.03.2018 № 154-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 06.09.2023).

2. 2022-2023 Best Global Universities Rankings / U.S. News & World Report L.P. URL: <https://www.usnews.com/education/best-global-universities/rankings> (дата звернення: 07.09.2023).

3. Times Higher Education World University Rankings. URL: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2023/world-ranking> (дата звернення: 07.09.2023).

4. QS (Quacquarelli Symonds Ltd) World University Rankings. URL: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2024> (дата звернення: 07.09.2023).

5. U.S. News & World Report Best Global Universities. URL: <https://www.usnews.com/education/best-global-universities/rankings> (дата звернення: 07.09.2023).

6. The SCImago Institutions Rankings. URL: <https://www.scimagoir.com/rankings.php?sector=Higher%20educ> (дата звернення: 07.09.2023).

7. Білоцька О. Світові рейтинги діяльності університетів: онлайн-семінар УкрІНТЕІ. *Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного*: вебсайт. 2022. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/svitovi-rejtynhu-dijalnosti-universytetiv-onlajn-seminar-ukrintei/>.

Постригач Н. О.

доктор педагогічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5433-2938>

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ КУРИКУЛУМУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ОЕСР

Сьогодні в багатьох країнах і регіонах докладаються зусилля щодо реформування педагогічної освіти, причинами чого є наявність *недоліків у програмах підготовки вчителів*: надмірна кількість теоретичних і абстрактних курсів, недостатня увага до знань предмета, відсутність зв'язку між програмою кампусу та практикою викладання шкіл, мінімальна переддипломна підготовка вчителів для виконання їхньої ролі. Примітно, що вчителі мають ключ до успіху учнів у суспільстві завдяки своїм рисам, характеристикам, знанням, підготовці, навичкам і досвіду. Відомо, що спільним для всіх країн із високими досягненнями учнів є кваліфіковані вчителі [1, с. 2].

Одна з дискусій навколо якості програм педагогічної освіти стосується навчального плану, який реалізують останні, а також методів викладання, котрі викладачі (тобто члени факультету) застосовують на своїх курсах для вчителів. Як зазначають учені К. Евертсон, У. Хоулі та М. Злотник [2], попит на зміни в програмах педагогічної освіти має три форми: *попит на більшу увагу до базових знань змісту; більше курсів, пов'язаних із гуманітарними науками; більша увага до педагогіки*. На думку Ш. Фейман-Немсер [3], головне завдання програм педагогічної освіти полягає в тому, щоб допомогти студентам: а) розробити нове бачення викладання незалежно від їх особистого походження й переконань; б) засвоїти предметні знання; в) зрозуміти педагогіку навчання, учня та різноманітність; г) розвивати особистий репертуар навичок і технік у таких основних освітніх аспектах, як навчання, складання навчального плану та оцінювання студентів; д) набути навички, необхідні для викладання, як-от інтерпретація, спостереження й аналіз [4, с. 36–37].

Водночас у програмах підготовки американських учителів значну увагу звертають на філософсько-теоретичні питання формування системи ставлень педагогів до професійної діяльності та побудову курикулуму педагогічної освіти. Ураховуючи це, вивчення філософії освіти в усіх вищих педагогічних навчальних закладах США вважається потрібним, а філософія конструктивізму стала методологічним підґрунтям побудови курикулуму і змісту підготовки вчителів [5, с. 92–93]. По-перше, з конструктивістської точки зору, при визначенні курикулуму увага зосереджується насамперед на навчанні та забезпеченні навчальних ситуацій – «потужне навчальне середовище». По-друге, цілі й завдання, зміст, стратегії викладання/навчання та інші компоненти дефініції слід розглядати як взаємозалежні й інтегровані, уникаючи, наприклад,

перспективи «навчального плану», зведеного до переліку змісту/понять. Узявши це визначення за основу, навчальний план можна розглядати як «план навчання», що визначає основні компоненти навмисного навчання. У цьому строгому значенні поняття «курукулум» зазвичай обмежується досить невеликими об'єктами навчання, приміром конкретним закладом вищої освіти [6, с. 127–128].

Тісно пов'язаним із формулюванням стандартів, але більш конкретним із погляду структури програми є перехід до *встановлення мінімальних вимог до програм педагогічної освіти*, що включають: підвищення стандартів прийому для кандидатів у вчителі; підвищення формальних кваліфікацій учителів-педагогів; встановлення мінімальної тривалості програм; обов'язкове проведення всієї підготовки вчителів на університетському рівні; обов'язкову вимогу, щоб усі програми вели до здобуття ступеня магістра. Зокрема, у Швеції всі вчителі-педагоги, які працюють в університетах, зобов'язані мати ступінь доктора філософії, тож для них розробляються інтенсивні програми підтримки. У Фінляндії до вимог до вчителів-педагогів, які працюють у педагогічних навчальних закладах, входить кваліфікація магістра та поглиблені освітні дослідження. У свою чергу, Ірландія розробила вимоги до персоналу, відповідального за навчання студентів-учителів, включаючи кваліфікацію вищого рівня, ніж той, що викладався, й досвід викладання у відповідному секторі. У Франції з 2010 р. уся підготовка вчителів має відбуватися в університеті та завершуватись отриманням ступеня магістра. А в Шотландії до кінця ХХ ст. «програми початкової педагогічної освіти керувалися сімома університетами, які в основному ними забезпечувалися» [7, с. 387–397].

До 2010 р. у Норвегії було розроблено плани лише двох чотирирічних програм підготовки вчителів, для 1–7-х і 5–10-х класів відповідно (раніше було багато напрямків), кожна з яких включала професійно орієнтовану дисертацію для здобуття ступеня бакалавра (*profession-oriented BA thesis*). Групою учених [8, с. 441–450] висловлюється загальна норвезька точка зору, що «програми педагогічної освіти мають базуватися на дослідженнях... Учителі-педагоги повинні бути дослідниками або мати тісні контакти з науковцями, які проводять відповідні дослідження з педагогічної освіти; дослідження повинне бути природною частиною навчання студентів: вони мусять вчитися, читаючи та обговорюючи дослідження, пов'язуючи своє викладання з дослідженням і беручи участь у ньому» [9].

У Фінляндії разом із запланованим запровадженням «розширеної педагогічної кваліфікації» необхідною умовою для надання права фахівцю працювати на різних рівнях освітньої системи (від початкового рівня до освіти дорослих) запроваджено нову структуру курикулума, де для всіх педагогічних спеціальностей (учитель початкової школи, учитель-предметник, учитель спеціальної освіти та ін.) обов'язковим є педагогічний компонент (35 кредитів), включаючи навчальну практику [10, с. 5].

Паралельно з реструктуризацією програм підготовки вчителів факультетів освіти в Туреччині (2006–2007 рр.) оновлювалася й бакалаврська програма аудиторного викладання. Одним із найважливіших аспектів нових програм стало

збільшення частки курсів «загальної культури». У програмі аудиторного викладання кількість курсів загальної культури та професійних знань була майже рівною. «Мистецька освіта» й «Викладання образотворчого мистецтва» становили по 3 години і 2 кредити кожна та були серед обов'язкових курсів програми. Кількість програм аудиторного викладання дорівнювала 17 у 1982 р., коли вони були передані факультетам освіти, досягла 31 після 15 років оцінювання й організації, а потім, через 10 років, у 1998 р., зросла до 38. Оскільки обов'язкову освіту було подовжено до восьми років, у 2006 р. кількість бакалаврських програм аудиторного викладання в рамках програм початкової школи зросла до 55. Станом на 2022 р. у державних і приватних університетах Туреччини налічується загалом 107 бакалаврських програм аудиторного викладання, 106 із яких на факультетах освіти та одна на факультеті педагогічних наук [11, с. 9].

Таким чином, особливостями реформування курикулуму педагогічної освіти в країнах ОЕСР є такі: посилення уваги до базових знань змісту та педагогіки, збільшення кількості курсів, пов'язаних із гуманітарними науками; запровадження нової структури курикулуму з обов'язковим педагогічним компонентом, включно із навчальною практикою; перехід до встановлення мінімальних вимог до педагогічної освіти; оновлення програм підготовки вчителів факультетів освіти, зростання кількості бакалаврських програм аудиторного викладання; збільшення частки курсів «загальної культури» в нових програмах підготовки тощо.

Список використаних джерел

1. *Erdoğan P., Savaş P.* Investigating the selection process for initial English teacher education: Turkey. *Teaching and Teacher Education*. 2022. Vol. 110. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103581>.
2. *Evertson C. M. et al.* Making a Difference in Educational Quality Through Teacher Education. *Journal of Teacher Education*. 1985. Vol. 36. Iss. 3. P. 2–12. DOI: <https://doi.org/10.1177/002248718503600302>.
3. *Feiman-Nemser, S.* From preparation to practice: Designing a continuum to strengthen and sustain teaching. *Teachers College Record*. 2001. Vol. 103. Iss. 6. P. 1013–1055. DOI: <https://doi.org/10.1111/0161-4681.00141>.
4. *Gok E.* Perceived quality of teacher education programs in Turkey: basic issues and their application to Turkish public higher education institutions. *ResearchGate*. 2013. URL: https://www.researchgate.net/publication/282259308_PERCEIVED_QUALITY_OF_TEACHER_EDUCATION_PROGRAMS_IN_TURKEY_BASIC_ISSUES_AND_THEIR_APPLICATION_TO_TURKISH_PUBLIC_HIGHER_EDUCATION_INSTITUTIONS.
5. *Шандрук С. І.* Концептуальні основи професійної підготовки вчителів у США. *Будуємо нову Україну*. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2015. С. 86–93. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149243455.pdf>.
6. *Buchberger F.* Education Sciences Subject Area Group: Subject-Specific Competences. *Tuning Educational Structures in Europe*. 2003. P. 125–136.

URL: http://www.aic.lv/bologna/Bologna/Reports/projects/Tuning/Part_TWO_line2_education_page%20125a136.pdf.

7. Menter I., Hulme M. Teacher education reform in Scotland: national and global influences. *Journal of Education for Teaching*. 2011. Vol. 37. Iss. 4. P. 387–397. DOI: <https://doi.org/10.1080/02607476.2011.610991>.

8. Munthe E., Malmo K.-A. S., Rogne M. Teacher education reform and challenges in Norway. *Journal of Education for Teaching*. 2011. Vol. 37. Iss. 4. P. 441–450. DOI: <https://doi.org/10.1080/02607476.2011.611012>.

9. Kosnik C., Beck C., Goodwin A. L. Reform efforts in teacher education. *International Handbook of Teacher Education*. 2016. P. 267–308. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-10-0366-0_7.

10. Базелюк Н. В. Розвиток системи педагогічної освіти у Фінляндії в історичній перспективі. *ResearchGate*. 2012. URL: <https://www.researchgate.net/publication/293620385>.

11. Tataroğlu E. Art/design content in teacher training programs in Turkey (1848–2022). *Cogent Education*. 2023. Vol. 10. Iss. 2. DOI: <https://doi.org/10.1080/2331186X.2023.2222975>.

Ткаченко В. В.

молодший науковий співробітник сектора дошкільної, загальної середньої і позашкільної освіти відділу освітньої статистики і аналітики

ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3389-9935>

Дронь Т. О.

молодший науковий співробітник сектора вищої освіти відділу статистики і аналітики ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1374-5610>

ПОРІВНЯННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТНІХ ІНДИКАТОРІВ

Реформування загальної середньої освіти в Україні є необхідною умовою для модернізації освітньої галузі, що здійснюється з метою підвищення якості освіти, забезпечення доступу до освітніх послуг для всіх, створення безпечного середовища для навчання, розвитку, набуття дітьми вмінь і навичок, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві, а також у контексті інтеграції української освіти в європейський освітній простір.

Державна політика у сфері освіти має послуговуватись об'єктивними показниками, порівнянними з міжнародними. За допомогою системи показників (індикаторів) освіти можливо відстежити зміни, ефективність надання освітніх послуг. При розробленні національних освітніх індикаторів ефективності та якості загальної середньої освіти [1] було використано методологічні підходи, покладені в основу міжнародної системи освітніх індикаторів, зокрема міжнародних показників освіти ОЕСР [2], з урахуванням національного освітнього контексту. Порівняльний аналіз системи міжнародних і національних освітніх індикаторів виявив як спільні, так і відмінні риси в напрямках, способах обрахунку та обсягах, необхідних для визначення даних. Передусім і національні, і міжнародні (ОЕСР) освітні індикатори мають подібну структуру за чотирма напрямками, тому доцільно провести її порівняльний аналіз.

Перша група індикаторів – ефективність освітніх установ, освіта та соціально-економічний контекст (індикатори ОЕСР) і ефективність закладів системи загальної середньої освіти (національні індикатори).

У цій групі представлено індикатори ОЕСР, що відбивають результати діяльності освітніх систем, так само як індикатори, які описують вплив знань і навичок на індивідів, суспільство та економіку. У межах цієї групи розглядається динаміка змін таких індикаторів, як рівень освіти дорослого населення; кількість учнів, що закінчують середню школу, кількість студентів, що здобули вищу освіту; дисципліни, найпривабливіші для студентів; вплив соціально-економічного стану учнів на результати навчання; взаємозв'язок бажання читати й навичок читання; вплив рівня освіти на подальшу трудову діяльність, доходи від освіти; витрати на освіту; вартість випускників на ринку праці; соціальні ефекти від освіти. Індикатори ОЕСР дають змогу не тільки оцінити ефективність

різних освітніх систем, а й зрозуміти контексти, в яких розробляється освітня політика [3].

Спільним для національної системи індикаторів і системи ОЕСР за напрямом ефективності закладів освіти є інформація про чисельність учнів, що здобувають загальну середню освіту. Зокрема це стосується показників розподілу учнів за типами закладів освіти й профілями. Індикатор ОЕСР «А2. Очікувана кількість учнів, що отримують загальну середню освіту» також містить показник щодо випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Відмінною рисою є те, що в системі індикаторів ОЕСР є інформація про очікувану чисельність випускників ЗВО, зв'язок ринку праці з кількістю випускників закладів професійної (професійно-технічної) та вищої освіти й заробітної плати випускників залежно від типу закладу, де вони здобували освіту. Дослідники вважають за доцільне розширити цю групу системи національних індикаторів низкою показників ОЕСР, а саме додати показники «Як пов'язаний ринок праці з кількістю випускників ЗЗСО, ПТЗО, ЗВО», «Яку переважно заробітну плату отримують випускники залежно від типу закладу освіти (типи закладів, стать, скільки років тощо)». Для введення цих показників у дію потрібно провести низку кількісних досліджень сучасного ринку праці, а також дослідження й глибинні інтерв'ю з випускниками різних ЗВО України.

Друга група індикаторів – фінансові й людські ресурси, що інвестуються в освіту (індикатори ОЕСР) та фінансові ресурси, які інвестуються в загальну середню освіту (національні індикатори).

Ці індикатори пов'язані з політичним контекстом та описують чинники, що формують освітні результати на різних рівнях освітніх систем. Найважливішою характеристикою рівня ресурсного забезпечення освітньої системи є витрати на освіту. Зауважимо, що в міжнародній статистиці використовуються різні показники як абсолютні, так і відносні. Завдання міждержавних порівнянь індикаторів фінансування освіти можна розглядати як спробу визначити нормальний, або прийнятний рівень витрат; зрозуміти тенденції, що окреслюються; виявити зв'язки, з одного боку, між розмірами та структурними характеристиками фінансування як інтегрального показника ресурсного забезпечення, з другого – між різними результатами функціонування освітньої системи. Аналіз цих індикаторів дає можливість оцінити освітню політику певної країни з погляду інвестицій в освіту. Враховується те, куди йдуть кошти: у заклади загальної середньої освіти, професійні коледжі, виші чи інші освітні установи. Крім того, розглядається цільове призначення коштів, одержуваних закладами освіти: на придбання навчальних посібників, на фінансування наукових досліджень, на інфраструктуру, транспорт, харчування тощо. Також досліджуються джерела фінансування – приватні й державні. Одним із найважливіших показників фінансування освітніх систем є група індикаторів витрат на одного учня (студента). Повніше уявлення про фінансування освіти дає доповнення об'ємних характеристик структурними, як от розподіл витрат за рівнями освіти, за джерелами фінансування та рівнями

бюджетної системи. Аналіз структури витрат на освіту не меншою мірою, ніж аналіз показників обсягів фінансування, дає змогу виявити як індивідуальні, так і групові відмінності між країнами [3].

У національній системі індикаторів, подібно до системи ОЕСР, визначаються витрати на одного учня, розраховується сума бюджетних коштів, що витрачається на освітню галузь, і суми витрат за категоріями. Проте національна система індикаторів, у розрізі показника «В1. Скільки коштів іде на одного учня у загальній середній освіті», містить розрахунок видатків на один заклад освіти. Аналогічно до цього національний індикатор «Б4. Частка поточних річних видатків у загальноосвітніх навчальних закладах за категоріями поточних видатків» містить показник «Б4.1. Частка поточних видатків від загальних річних видатків загальноосвітнього навчального закладу». У системі індикаторів ОЕСР показник «В1. Скільки коштів іде на одного учня» містить інформацію про річні витрати закладів освіти на одного студента на основні й допоміжні освітні послуги, сукупні витрати закладів освіти на одного учня протягом очікуваної тривалості навчання в початковій і базовій школі, річні витрати закладів загальної середньої освіти на одного учня на всі послуги відносно ВВП на одну особу, зміни витрат закладів ЗСО на одного учня на всі послуги та зміни витрат на одного студента в розрізі закладів вищої освіти на всі послуги щодо різних факторів. В освітній системі України розрахунок таких показників також був би доцільним, проте цей процес потребує збору інформації шляхом проведення відповідних досліджень.

Третя група індикаторів – доступ до освіти, участь в освітньому процесі, перехід за освітніми рівнями.

У цій групі представлено індикатори, які стосуються різних рівнів освітніх систем і описують чинники, що визначають освітні результати або перешкоджають їх досягненню. Ця група індикаторів дає уявлення про контекст і ефективність будь-якої освітньої системи. Аналіз даних дає змогу визначити, які галузі освітньої системи вимагають своєчасних заходів щодо стимулювання для досягнення найкращих освітніх результатів населення [3].

Спільним у цій групі для систем національних освітніх індикаторів та індикаторів ОЕСР є інформація про учнів за різними рівнями освіти, віковими категоріями й типами закладів освіти. Водночас у національному індикаторі «В1. Профіль учня в загальній середній освіті» міститься також інформація про частку учнів, які навчаються в опорних школах, у загальній кількості учнів, що навчаються в закладах загальної середньої освіти, розташованих у сільській місцевості. Індикатор ОЕСР щодо інформації про учнів так само містить показники «С1.2. Студенти, які навчаються, у відсотках до населення у віці», «С1.4. Відсоток студентів, які навчаються на заочній формі навчання, за рівнем освіти та віковими групами», що не розраховуються в національній системі індикаторів, адже національний індикатор кількості учнів «В1. Профіль учня в загальній середній освіті» містить інформацію лише про загальну середню освіту. Також цей індикатор містить інформацію про частку учнів, які навчаються індивідуально та в приватних закладах освіти.

За цим напрямом система індикаторів ОЕСР включає також показник «С2. Чим відрізняються різні системи дошкільної освіти», що включає характеристики освітніх програм розвитку дітей раннього віку та дошкільної освіти, видатки на дошкільні освітні заклади й охоплення програмами дошкільної освіти в країнах ОЕСР і країнах-партнерах. У контексті дошкільної освіти в системі національних освітніх індикаторів присутній показник «В1.1. Частка учнів, які прийняті до 1 класу й отримали дошкільну освіту».

Національна система індикаторів містить групу показників, що характеризують освіту дітей з особливими освітніми потребами, зокрема інформацію про учнів, які навчаються в спеціальних школах і спеціальних/інклюзивних класах. Система індикаторів ОЕСР включає показники щодо освіти дітей за кордоном та освіти дорослих. Розрахунок таких індикаторів у національній системі потребує додаткових досліджень стосовно чисельності учнів і дорослих, що здобувають освіту за кордоном.

Четверта група індикаторів – освітній процес і організація процесу навчання.

Тут наводиться інформація про такі індикатори: кількість часу, проведеного учнями в класі; співвідношення викладач – учень, розмір класів; заробітна плата вчителів, час, витрачений учителем на викладання; система підзвітності шкіл; рівність освітніх результатів і можливостей. Варто зазначити, що частина індикаторів наповнені інформацією, отриманою на основі результатів міжнародного порівняльного дослідження PISA (Міжнародної програми оцінювання грамотності читання, математичної і природничо-наукової грамотності 15-річних школярів), яке проводить ОЕСР [3]. Варто зауважити, що Україна у 2018 р. долучилася до цього міжнародного дослідження якості освіти, тому варто додати в національні освітні індикатори показники рівня грамотності 15-річних українських школярів.

Загалом аналіз індикаторів цієї групи дає підстави для висновків про якість освітнього процесу, доступність освіти, а також стан підзвітності в тій чи іншій освітній системі [3].

У національній системі також використовуються дані щодо матеріально-технічного забезпечення закладів освіти та стосовно підвезення учнів.

Отже, при порівнянні національної системи освітніх індикаторів з індикаторами ОЕСР за групами нами виявлено чимало спільних показників щодо розрахунку кількості учнів та наповнюваності класів, а також інформації про вчителів. Зокрема, у національному індикаторі «Г1. Кількість учнів і вчителів у закладах загальної середньої освіти» містяться показники, що корелюють із показниками індикатора ОЕСР «D2. Скільки учнів припадає на одного вчителя, наповнюваність класу». Це стосується, зокрема, співвідношення учнів і вчителів, чисельності учнів на один клас, розподілу учителів за статтю та віком. Національний індикатор також включає показники розподілу класів-комплектів за кількістю об'єднаних класів; гендерного співвідношення адміністрації закладів освіти; розподілу чисельності вчителів-жінок за класами, в яких вони викладають; розподілу кількості вчителів за кваліфікаційними категоріями, за

класами, за стажем педагогічної роботи й за використанням ІКТ, комп'ютера в процесі навчання учнів. Водночас національна система освітніх індикаторів потребує оновлення з урахуванням напрямів реформування освітньої галузі, а саме осучаснення надання освітніх послуг та підвищення їхньої якості. Українська освітня галузь має розвиватися відповідно до сучасних світових тенденцій, потреб суспільства й враховувати особливості цифрового покоління.

Здійснений порівняльний аналіз систем міжнародних і національних освітніх індикаторів спрямований на дослідження спроможності порівняння української та європейської освітніх систем у контексті вступу України до ЄС. Подальші дослідження дадуть змогу поглиблювати інтеграцію національної освітньої системи в європейський освітній простір.

Список використаних джерел

1. Про затвердження і введення в дію переліку національних освітніх індикаторів ефективності та якості загальної середньої освіти та методології їх обрахунку : наказ Міністерства освіти і науки України від 19.09.2016 № 1116. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1116729-16#Text> (дата звернення: 30.09.2023).

2. Education at a Glance 2021. OECD indicators. *OECD*. DOI: <https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en>.

3. *Гриневич Л. М.* Освітні індикатори для міжнародного оцінювання. *Теорія та методика управління освітою*. 2011 № 7. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_7/3.pdf.

Філатова Є. В.

аспірант кафедри адміністративного і кримінального права юридичного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Дніпро, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-4045-2545>

ПРОБЛЕМИ, З ЯКИМИ ЗІТКНУЛИСЯ НАУКОВЦІ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Для здобуття наукового ступеня доктора філософії від учених вимагається висока кваліфікація, наявність багатьох навичок і наукової активності (ідеться про участь у наукових конференціях, круглих столах, семінарах) тощо. Зокрема, необхідно підготувати власну дисертацію, скласти кандидатські іспити та опублікувати низку наукових статей.

Згідно з абз. 3 ч. 6 ст. 5 Закону України «Про вищу освіту», нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі) становить чотири роки. Обсяг освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії становить 30–60 кредитів ЄКТС [1].

Відповідно до Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261, протягом строку навчання в аспірантурі аспірант зобов'язаний виконати всі вимоги освітньо-наукової програми, зокрема здобути теоретичні знання, уміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіти методологією наукової та педагогічної діяльності, а також провести власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та/або практичне значення, та захистити дисертацію [2].

У зв'язку з повномасштабним вторгненням військ РФ 24 лютого 2022 р. в Україні відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 було запроваджено воєнний стан [3]. Російська агресія спричинила значні виклики для кожної сфери країни. Щодо сфери освіти слід зазначити, що перехід на дистанційне навчання у вишах дав змогу відновити освітній процес. Дистанційне навчання в умовах воєнного стану повинне бути орієнтоване передусім на створення безпечних умов навчання. Відповідно, дотримання порядку дій при оголошенні сигналу повітряної тривоги, що виключає подальше проведення занять, є обов'язковим. Урахуванню підлягають також зовнішні фактори, які можуть призвести до неможливості підключення аспірантів та/або педагогічних працівників до занять у синхронному режимі. Тож альтернативою залишається використання засобів комунікації, доступних учасникам освітнього процесу [4].

Втрата спокою й можливості продовжувати наукові дослідження, позбавлення доступу до робочих місць та інструментів проведення досліджень,

пошкоджена й зруйнована дослідницька інфраструктура, скорочення фінансування – з такими проблемами зіткнулися українські науковці.

Невпинне руйнування енергетичної інфраструктури росією спричинило складну ситуацію в енергосистемі, тому було прийнято рішення ввести по всій країні графіки стабілізаційних відключень світла починаючи з листопада 2022 р. Як наслідок, університети й науково-дослідні інститути повинні були планувати детальні розклади експериментів і онлайн-занять, оскільки аспіранти в різних місцях не завжди мають електрику одночасно.

Для підтримання українських науковців допомогу надали багато країн світу, зокрема:

- Європейська комісія 23 березня 2022 р. запустила портал ERA4Ukraine для надання інформаційних і допоміжних послуг українським ученим, вимушеним виїхати за кордон через війну. Портал об'єднує ініціативи на рівні ЄС, окремих країн і неурядових установ. На ньому можна знайти інформацію про визнання дипломів, актуальні вакансії, отримання соціальної допомоги, пропозиції житла для вчених і членів їхніх родин. У межах проєкту «Research4life» українські вчені отримали доступ до електронних ресурсів провідних видавництв світу [5].

- Ініціатива «Глобальні інновації через науку та технології» Державного департаменту США, що успішно співпрацює з десятками стартапів і організацій в Україні, запустила нову можливість для українських стартапів «U.S. Business Incubation: Ukraine» [6].

- Стартувала програма дистанційних дослідницьких грантів від Європейського Союзу без необхідності виїзду з України [7].

Також з'явилося багато українських ініціатив, як-от:

- Платформа «Наука в небезпеці» для вчених, які постраждали внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну. На майданчику можна популяризувати експертизу українських учених, знаходити міжнародних партнерів і донорів, розповідати історії українських науковців під час війни широкій аудиторії. У межах платформи українські вчені працюють в експертних робочих групах, що аналізують ситуацію в країні та шукають шляхи розв'язання як нагальних, так і довгострокових проблем [8].

- Телеграм-бот «Info Science Bot» для оперативного інформування науковців, інноваторів, стартапів про новини й можливості [9].

Отже, наука та наукова діяльність – це потужний механізм, який є передумовою розвитку успішної, процвітаючої держави. Наука є рушійною силою в подоланні глобальних і технологічних викликів людства. Завдяки науці з'являються інновації, що впливають на суспільно-економічний розвиток як нашої країни, так і всього демократичного світу. Наразі важливо інформаційно підтримувати кожного вченого та дослідника [10].

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

2. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) : постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>.

3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

4. Мезенцова Н. Організація дистанційної форми освіти в умовах воєнного стану: на що потрібно звернути увагу? *Українська Гельсінська спілка з прав людини* : вебсайт. 2023. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/orhanizatsiia-dystantsiynoi-formy-osvity-v-zzso-v-umovakh-voiennoho-stanu-na-shcho-potribno-zvernuty-uvahu/>.

5. Європейська Комісія запустила портал ERA4Ukraine для допомоги українським вченим / М-во освіти і науки України. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/evropejska-komisiya-zapustila-portal-era4ukraine-dlya-dopomogi-ukrayinskim-vchenim>.

6. U.S. Business Incubation: нова програма підтримки українських стартапів / М-во освіти і науки України. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/us-business-incubation-nova-programa-pidtrimki-ukrayinskih-startapiv>.

7. Стартувала програма дистанційних дослідницьких грантів від ЄС без необхідності виїзду з України / М-во освіти і науки України. 2023. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/startovala-programa-distancijnih-doslidnickih-grantiv-vid-yes-bez-neobhidnosti-viyizdu-z-ukrayini>.

8. Наука в небезпеці: в Україні створили нову платформу для українських вчених / М-во освіти і науки України. 2023. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/nauka-v-bezpeci-v-ukrayini-stvorili-novu-platformu-dlya-roboti-ukrayinskih-vchenih>.

9. МОН запускає телеграм-бот Info Science Bot / М-во освіти і науки України. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-zapuskaye-telegram-bot-info-science-bot>.

10. Info Science Bot: 10 місяців телеграм-бот інформує про актуальні можливості для науковців та інноваторів / М-во освіти і науки України. 2023. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/info-science-bot-10-misyaciv-telegram-bot-informuye-pro-aktualni-mozhливosti-dlya-naukovciv-ta-innovatoriv?=&print>.

Читаєва К. Г.

завідувач сектору фінансово-економічної звітності відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0688-8269>

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Через повномасштабну війну, розв'язану РФ проти України, процес трансформації загальної середньої освіти (ЗСО) загальмувався, бо всі фінансові, кадрові та матеріально-технічні ресурси було перенаправлено на посилення обороноздатності нашої країни. З 2022 р. відбувається скорочення фінансування за багатьма статтями бюджету, зокрема обсяг освітньої субвенції у 2023 р. (87,516 млрд грн) зменшився на 19 %, або на 20,52 млрд грн, порівняно з 2022 р. На 2024 р. планується збільшити її обсяг на 17,5 % (102,887 млрд грн) [1].

Вітчизняні науковці А. Рамський, В. Гапон, О. Барабаш, А. Юрченко, К. Краус, Н. Краус, Г. Сидор, І. Вербіцька, У. Савків у своїх працях [2–5] вивчали питання фінансування ЗСО в Україні та зарубіжних країнах. Більшість науковців погоджуються з необхідністю поглиблення теоретичних досліджень для розроблення механізмів удосконалення фінансового забезпечення ЗСО в умовах адміністративно-територіальної децентралізації в Україні.

У кожній країні Європейського Союзу функціонує власна система освіти з національними особливостями, але багато елементів їхніх систем схожі. У 2020 р. у країнах ЄС на освіту в середньому витрачалося 4,7 % ВВП, що становить близько 10 % загальних державних витрат. Менше 4 % ВВП витрачалося в Ірландії (3,2 %), Угорщині (3,2 %), Латвії (3,7 %), Італії (3,9 %), водночас більше 6 % – у Швеції (6,2 %), Ісландії (6,3 %), Німеччині (6,4 %) та Норвегії (7,6 %) [6].

Фінська система освіти вважається однією з найкращих в ЄС і поступається тільки азійським системам. Головною рисою фінської системи є безоплатність на всіх рівнях, від початкової школи до вищої освіти. Так, у Фінляндії безоплатно надаються не лише підручники та інші матеріали для навчання, а й шкільні обіди, медичні послуги, соціальне забезпечення, транспорт для підвозу учнів, які живуть далеко від школи. Фінансування основних освітніх послуг у цій країні розподіляється між державою й 309 муніципалітетами (дані на 2023 р.) таким чином: муніципалітет – 75 %, держава – 25 % [7]. З усіх коштів, виділених на освіту, близько 40 % витрачається на базову освіту. Основою державного фінансування є середня вартість підготовки одного здобувача на кожному рівні освіти. Вартість підготовки формується за певною математичною формулою, яка щорічно оновлюється на основі реальних витрат.

Муніципалітети отримують частину коштів від держави, але найбільшим джерелом доходу є податкові надходження, оскільки муніципалітети мають право стягувати податки. Державне фінансування не є цільовим. Муніципалітети

є повністю автономними в тому, як розподіляти кошти між різними основними службами, такими як охорона здоров'я, соціальні й освітні послуги. Відділ освіти в муніципалітеті вирішує, який ступінь автономії можуть мати школи з бюджетуванням. Досить часто муніципалітети виділяють бюджет для кожної школи, і школи самостійно вирішують, як його використовувати. У 2020 р. на повну середню освіту у Фінляндії було використано 6,8 % (ISCED2011 levels 1 to 4) загальних державних витрат [6].

Естонська система освіти, згідно з результатами моніторингового дослідження PISA-2018, також є однією з найкращих в ЄС систем саме шкільної освіти. Фінансування закладів освіти залежить від форми власності (державна, комунальна чи приватна). У 2021/2022 н. р. у комунальній власності перебувало 82 % шкіл в Естонії, у державній – 7 %, у приватній – 11 % [7]. Усі витрати державних шкіл покриваються з державного бюджету, комунальних – із місцевих бюджетів, а приватних шкіл – за кошти юридичних осіб приватного права. Крім того, державні й комунальні заклади освіти можуть отримувати доходи від надання платних послуг. Із видатків державного сектора на загальну освіту у 2020 р. виділено 743,4 млн євро, з них 47 % із місцевих бюджетів та 53 % з державного.

Щоб гарантувати всім учням право на безкоштовну загальну освіту, держава надає цільову підтримку для покриття витрат, пов'язаних із заробітною платою вчителів і керівників шкіл, підвищенням їхньої кваліфікації, закупівлею підручників та навчальних посібників, забезпеченням учнів шкільними обідами, а також інвестиційними витратами. Крім того, держава фінансує заходи, пов'язані зі створеними при школах інтернатами. Обсяги фінансування розраховуються на основі таких статистичних показників, як кількість учнів і класів у школах. Усі витрати, що перевищують державну підтримку, несе власник школи. У 2020 р. на повну середню освіту в Естонії було використано 7,1 % (ISCED2011 levels 1 to 4) загальних державних витрат [6]. Державні витрати на загальну освіту відносно до ВВП становили 2,7 % [7].

Освітня система Німеччини зарекомендувала себе як одна з найкращих класичних систем. Шкільна система фінансується на основі розподілу видатків між землями й місцевими органами влади (комуна). За рахунок федеральних земель фінансується оплата праці педагогічного персоналу, а витрати на інший персонал і матеріальні потреби шкіл сплачує місцева влада. Для збалансування шкільних витрат між місцевою владою та землями місцева влада отримує відшкодування або одноразові асигнування із земельного бюджету. Землі також підтримують місцеву владу за допомогою грантів і певних субсидій. У 2021 р., за статистичними даними, державний сектор витратив 82,8 млрд євро на загальноосвітні й професійно-технічні школи. Зокрема, частка витрат земель сягнула 78,7 % (65,2 млрд євро), місцевих органів влади – 20,6 % (17,1 млрд євро), федеральні витрати становили 0,7 % (0,6 млрд євро) [7].

Освіта в Польщі фінансується переважно з державних джерел, частка державних коштів – 89 %. Основними джерелами державного фінансування є: загальна субвенція на шкільну освіту, що надається органам місцевого самоврядування (ОМС); цільові дотації, які надаються ОМС; власні кошти ОМС;

кошти ЄС; інші державні фонди. Державне фінансування отримують не лише державні заклади освіти, а й недержавні установи, що відповідають вимогам національного законодавства. Розмір субсидії залежить від чисельності учнів і суми, яка надається на одного учня відповідного типу школи в рамках частини загальної субвенції на шкільну освіту для певного ОМС.

Французька система освіти характеризується значною присутністю держави в організації та фінансуванні освіти. Крім держави, фінансуванням освіти займаються місцева влада, родини й компанії. Так, у 2020 р. внутрішні витрати на освіту становили 161 млрд євро, або 7 % ВВП. З них 58,8 % припадає на державне фінансування; 22,4 % – на місцеву владу (оплата праці непедагогічного персоналу, інвестиції, фізична експлуатація шкіл, підвезення та ін.); 6,5 % – на домогосподарства (витрати на харчування й позашкільні заходи); 9,1 % – на компанії (податок на учнівство та податок на безперервну освіту) [8].

Проведені дослідження показали, що в країнах ЄС загальна середня освіта є обов'язковою й безоплатною та забезпечується на рівні держави шляхом надання субвенцій, цільових дотацій і грантів. У низці країн ЄС школам надано повну автономію в питаннях використання коштів, а функції розподілу й контролю передано на рівень місцевого самоврядування (децентралізація), що наразі реалізується й в Україні. Також треба звернути увагу на досвід європейських країн у сфері пошуку додаткових джерел фінансування закладів ЗСО.

Список використаних джерел

1. Про Державний бюджет України на 2024 рік : проєкт Закону України від 15.09.2023 № 10000. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI09967A?an=2>.
2. Рамський А. Аналіз зарубіжного досвіду фінансування закладів загальної середньої освіти та перспективи його застосовування в Україні. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation*. 2023. No. 1 (11). P. 238-246. DOI: <http://doi.org/10.32750/2023-0120>.
3. Гапон В. В., Барабаш О. А., Читаєва К. Г. Вплив євроінтеграційних процесів на перспективи реформування фінансової системи у сфері загальної середньої освіти України. *Освітня аналітика України*. 2022. № 4 (20). С. 98–117. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2022-4-98-117>.
4. Юрченко А., Краус К., Краус Н. Інституційні засади управління фінансовим забезпеченням закладів освіти: світовий досвід та українська практика. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation*. 2022. No. 1 (9). P. 15-32. DOI: <http://doi.org/10.32750/2022>.
5. Сидор Г., Вербіцька І., Савків У. Впровадження зарубіжного досвіду фінансування загальної середньої освіти. *Економічний дискурс*. 2020. № 4. С. 97–103. DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2020-4-10>.
6. OECD.Stat : вебсайт. URL: <https://stats.oecd.org/#>.
7. Eurydice / European Commission. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/>.
8. Beretti P.-A., Drégoir M. 161 milliards d'euros consacrés à l'éducation en 2020: 7,0 % du PIB. *Note d'Information*. No. 21.38. URL: <https://www.education.gouv.fr/161-milliards-d-euros-consacres-l-education-en-2020-70-du-pib-325936>.

Шатова Ю. В.

здобувач вищої освіти Дніпровського національного університету

імені Олеса Гончара, Дніпро, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-1821-1518>

ВІДСУТНІСТЬ КОРДОНІВ: УКРАЇНА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Сучасність характеризується високою складністю та взаємозалежністю. Географічні, культурні й технологічні бар'єри стають дедалі менш помітними, а світ стає дедалі більш взаємопов'язаним та міжнародним. Ця глобальна взаємозалежність не лише відкриває безліч можливостей для співпраці та розвитку, а й висуває перед сучасними країнами низку викликів і завдань.

Одним із ключових понять, що визначає цей сучасний світовий ландшафт, є глобалізація. Цей термін охоплює широкий спектр процесів та явищ, але його основна ідея полягає в інтеграції економічних, соціокультурних і політичних аспектів життя на міжнародному рівні. Глобалізація не тільки зменшує відстані й перешкоди для обміну товарами та послугами між країнами, а й сприяє обміну ідеями, культурними цінностями, навіть людьми. Вона перетворює світ на велике «глобальне село», де події в одному куточку планети можуть мати вплив на інший куточок світу.

Зрозуміло, що в такому світі освіта відіграє надзвичайно важливу роль. Вона стає інструментом адаптації до глобальних змін, щоб громадяни були готові до викликів і можливостей, які принесла глобалізація. Освіта стає ключовою в підготовці молодого покоління до роботи та життя в умовах глобального ринку праці, де конкуренція національна й міжнародна.

З одного боку, освіта повинна забезпечувати високу якість знань і навичок, щоб громадяни могли конкурувати на світовому ринку. Вона повинна надавати можливості вивчати іноземні мови, розуміти інші культури та працювати в різних культурних середовищах. Освіта також має сприяти розвитку критичного мислення, творчості й міжкультурної комунікації.

Водночас освіта повинна виховувати в громадян глобальну свідомість і відповідальність; надихати на приділення уваги глобальним проблемам, як-от зміна клімату, бідність чи міжнаціональні конфлікти. Громадяни мусять розуміти, що їхні дії й рішення можуть впливати на світову спільноту. Глобалізація не лише створює нові виклики для освіти, а й відкриває безліч можливостей. Вона перетворює освіту на інструмент гармонійного розвитку суспільства в глобальному контексті та сприяє формуванню свідомих і компетентних громадян. Це завдання несе в собі велику відповідальність, але разом із тим дає нам можливість розвивати сучасну освіту в інноваційний спосіб, де відсутні кордони для знань і можливостей [1].

Інтеграція України в європейський освітній простір є не лише стратегічним кроком, а й новою можливістю для нашої країни. Розташована на перехресті культур, Україна має унікальну можливість об'єднати найкращі аспекти

європейської освітньої спадщини зі своєю власною, багатою та різноманітною історією. Така інтеграція сприятиме поліпшенню освіти в Україні, роблячи її доступнішою й збільшуючи її конкурентні переваги.

Студенти, які обирають навчання в Україні, мають шанс отримати освіту відповідно до міжнародних стандартів високої якості, шанс навчатися в умовах, що сприяють розвитку креативності та критичного мислення. Викладачі, зі свого боку, можуть залучати до освітнього процесу найкращі практики й методи з інших країн, розширюючи горизонти своєї професійної діяльності. Процес інтеграції в європейський освітній простір також стимулює вітчизняну систему освіти постійно вдосконалюватися. Вимоги щодо якості навчання підвищуються, і це змушує нас змінюватися та пристосовуватися до нових викликів. У результаті наші випускники стають більш конкурентоспроможними на міжнародному ринку праці.

Водночас інтеграція вимагає від нас систематичних зусиль. Ми повинні адаптувати національні програми та структури до міжнародних стандартів, забезпечити відповідність освітньої системи України європейським вимогам. Важливо також покращити якість навчання й розвинути доступність вищої освіти в Україні [2].

Завдяки інтеграції України в європейський освітній простір вона стає активною учасницею світової освітньої спільноти. У нас є можливість укладати партнерські угоди та співпрацювати з провідними університетами й науковими центрами з різних країн, що сприяє обміну знаннями та народженню нових ідей. Україна відкриває свої двері для нових можливостей, культурного обміну й інновацій. Ми сприяємо не лише власному розвитку, а й спільному зі світом суспільному прогресу. Інтеграція в європейський освітній простір – це не просто перехід, це можливість стати частиною глобального освітнього співтовариства.

Україна перебуває на шляху до європейського освітнього простору, і цей шлях, безперечно, не легкий. Він вимагає від нас відданості, наполегливості й постійного розвитку. Проте він також відкриває перед нами безмежні можливості для розвитку національної освіти, науки та культури. Маємо чудовий шанс покращити якість освіти в Україні й зробити її доступнішою для всіх громадян. Інтеграція дає нам змогу залучати іноземних студентів і викладачів, обмінюватися науковими дослідженнями та ідеями з представниками інших країн і встановлювати міжнародні партнерства. Ми беремо на себе відповідальність за майбутнє нашої системи освіти та за підготовку молодого покоління до сучасних викликів. Інтеграція в європейський освітній простір допоможе нам виконати цю місію та піднести освіту в Україні на новий рівень розвитку.

Список використаних джерел

1. *Юськів Б. М.* Глобалізація і трудова міграція в Європі : монографія. Рівне, 2009. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/212999468.pdf>.
2. *Локишина О.* Стратегія європейського співробітництва у галузі освіти і навчання у 2021–2030 рр. як євроінтеграційний орієнтир для української освіти. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/621/617>.

Яценко В. С.

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу навчання географії та економіки Інституту педагогіки НАПН України, Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7948-2983>

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ
В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ**

Станом на 6 жовтня 2023 р. понад 90 % українських шкіл продовжують працювати в умовах воєнного стану. В Україні 3 185 закладів освіти постраждали від бомбардувань та обстрілів. 330 із них зруйновано повністю (за даними МОН на 4 березня 2023 р.) [1]. Зрозуміло, що навчання географії не припиняється навіть у таких неймовірно складних умовах. На чому хотілося б акцентувати увагу вчителів природничо-математичних предметів щодо викладання в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО)?

1. Дистанційне навчання та географія.

З початку запровадження воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 р. унаслідок агресії РФ було створено дистанційні платформи для навчання, а це понад 20 онлайн-шкіл, які надали безкоштовний доступ до курсів з географії. Серед них такі відомі онлайн-школи, як «Оптіма» (залучено понад 100 тис. учнів), «Атмосферна школа», «Вчитись просто»; мобільні оператори «Київстар ТБ», «Vodafone», інші платформи, наприклад Prometheus.

Для учнів ЗЗСО, що перебувають за межами постійного місця проживання, а саме внутрішньо переміщених осіб (ВПО) і біженців, вагомою підтримкою слугує платформа «Всеукраїнська школа онлайн» (ВШО), яка на сьогодні об'єднала користувачів зі 134 країн світу. Як ефективно використовувати онлайн-ресурси ВШО? Найкраще, на нашу думку, рекомендувати перегляд відеоуроків ВШО в межах 10–15 хв. навчального часу. Як правило, учні можуть зосереджуватися на навчальному матеріалі в цьому проміжку часу. Тому відеоуроки тривалістю понад 10–15 хв. можна рекомендувати старшокласникам.

Опосередковано до окремих онлайн-форм навчання учнів ЗЗСО можна віднести онлайн-семінари з географічної проблематики, що розраховані на освітян і старшокласників, відеоуроки для школярів 5–11-х класів «Навчання без меж» (застосовано з 13 березня 2022 р.), креативний онлайн-табір для школярів «Creative Camp: Ми з України!». Окрім того, заклади позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку продовжують організовувати креативне дозвілля для ВПО. Так, із 7 березня 2022 р. запущено канал «Підтримай дитину», а 6 квітня 2023 р. створено Українську онлайн-академію для переміщених школярів тощо.

2. Платформи для вдосконалення навичок і саморозвитку з географії.

Для вчителів географії надзвичайно цінними стануть різноманітні інноваційні курси [2], розраховані на учнів різного віку, студентів та педагогів, просто пересічних громадян, які бажають вдосконалити певні навички або далі саморозвиватися, а саме:

1. Лекції з математики, фізики, хімії, історії, фінансів, економіки, біології, мистецтва, комп'ютерних наук (www.khanacademy.org).
2. Курси комп'ютерних технологій, статистики, літератури (www.edx.org).
3. Матеріали з математики, бізнесу, дизайну, інших наук (фізики, біології) (www.udacity.com).
4. Курси з продуктивності, стилю життя чи музики (www.udemy.com).
5. Курси з персонального розвитку, реалізації потенціалу, підприємництва, формування відкритого суспільства в Україні (vumonline.ua).
6. Лекції з мистецтва та гуманітарних/соціальних наук, бізнесу та права, природничих наук і математики, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), інженерії та комп'ютерних наук (<https://ugf.academy>).

3. Географія сучасних українських наукових досліджень.

До кінця військових дій відвідування багатьох природничих музеїв, у т. ч. музеїв науки [3], є безкоштовним, що є чудовою можливістю відволікти учнів від стресів та залучити їх до вивчення основ природничих наук у нестандартний спосіб.

Про це мають знати юні дослідники, пересічні громадяни України, котрі, вивчаючи географію, пізнають рідну країну та світ.

Перспективні теми, які слід розкрити в майбутньому, стосуються **навчання в умовах воєнного часу**. Це такі теми:

- Психологічна підтримка учнів, педагогів і батьків.
- Повернення до Стратегії освітніх оцінювань.
- Моніторинг освітніх здобутків, навичок та втрат учнів ЗЗСО.
- Розроблення методології підтримки вчительства під час воєнного стану та інші методологічні проблеми [4].

Список використаних джерел

1. 7 мільйонів дітей війни в Україні / М-во освіти і науки України. URL: <https://saveschools.in.ua/>.
2. Платформи для вдосконалення навичок і саморозвитку / М-во освіти і науки України. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/platformi-dlya-vdoskonalennya-navichok-i-samorozvitku>.
3. Назаренко Т. Г., Яценко В. С., Часнікова О. В. Методичні рекомендації щодо навчання географії в умовах воєнного часу. *Географія та економіка в рідній школі*. 2022. № 2–3. С. 2–3.
4. Яценко В. С. Як враховувати основні положення Державного стандарту базової середньої освіти при створенні навчальних курсів за вибором інтегрованого змісту. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу* : зб. тез доповідей / голов. ред. О. М. Топузов. Київ : Пед. думка, 2022. С. 186–190. URL: https://lib.iitta.gov.ua/733287/1/PSP_tezy_2022.pdf.

Беззубко Б. І.

кандидат наук з державного управління, доцент, доцент Донбаської національної академії будівництва і архітектури, Івано-Франківськ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2487-1316>

Беззубко Л. В.

доктор наук з державного управління, професор, Краматорськ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1401-1694>

НОВІ ВИКЛИКИ ТА НОВІ СТРАТЕГІЇ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Вища освіта в Україні працює у важких умовах військових дій, які значно вплинули на її якість, призвели до численних втрат у матеріально-технічній базі закладів вищої освіти (ЗВО) тощо. Оцінка наслідків військових дій ще потребує детального дослідження. Але вже зараз можна виокремити основні наслідки російської збройної агресії:

1) збільшення масштабів переміщення ЗВО. Такі ЗВО потребують розроблення спеціальних програм щодо державної підтримки й стимулювання їхньої діяльності;

2) руйнування та значне пошкодження приміщень ЗВО;

3) істотне зменшення кадрового складу працівників ЗВО й контингенту абітурієнтів/студентів через міграційні процеси;

4) утруднення доступу до освіти, посилення освітньої нерівності, зміни в успішності навчання здобувачів освіти;

5) зміни у виконанні основних функцій управління в системі вищої освіти під час військових дій, прийняття нових нормативно-правових документів щодо організації діяльності ЗВО та ін.

Завдяки міжнародній підтримці та допомозі поступово здійснюється модернізація вітчизняної вищої освіти, при цьому враховуються євроінтеграційні спрямування України. На наш погляд, також повинне враховуватися зростання ролі вищої освіти в післявоєнному відновленні країни.

Очевидно, що наразі актуальним є не тільки пошук напрямів адаптації освіти до нових викликів, а й розроблення нової стратегії її розвитку, внесення змін до існуючої парадигми вищої освіти. До основних напрямів удосконалення вищої освіти слід віднести такі:

1) перехід на «споживчоорієнтований» підхід у діяльності ЗВО;

2) упровадження концепції «цифровий університет», що передбачає :

- здійснення діджиталізації освітнього процесу;

- запровадження Е-обігу документації ЗВО;

- розширення впровадження елементів електронного навчання та сучасних інформаційних технологій при реалізації освітніх програм;

- створення електронних підручників і навчальних посібників, інформаційно-освітніх середовищ та платформ, навчальних курсів;

- розвиток цифрових бібліотек у ЗВО;

- створення нових інформаційно-цифрових центрів або модернізацію діяльності існуючих центрів (інформаційно-цифрових систем і технологій, центру мережевих електронних освітніх ресурсів та наукометрії) з метою якісного технічного, технологічного й інфраструктурного забезпечення процесу цифровізації та його ІТ-аутсорсингу [1]. У кожному ЗВО слід розробляти й упроваджувати концепцію, стратегії, програми щодо розвитку цифровізації, які сприяють досягненню цифрової трансформації всіх напрямів діяльності ЗВО для підвищення якості вищої та післядипломної освіти.

Список використаних джерел

1. Концепція цифровізації державного закладу вищої освіти «університет менеджменту освіти» на 2021–2023 роки / ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України. 2021. URL: http://umo.edu.ua/images/content/document/koncthciya_cifroviz.pdf.

Бобровицька Є. С.

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-3146-3985>

ГОТУЮЧИСЬ ДО МАЙБУТНЬОГО: ЯКІ НАВИЧКИ ТА КОМПЕТЕНЦІЇ БУДУТЬ НАЙБІЛЬШ ПОТРІБНИМИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ ТА ЯК ЗАКЛАДИ ОСВІТИ Й НАУКИ МОЖУТЬ ДОПОМОГТИ З ЇХ ФОРМУВАННЯМ

Терміни «тверді навички» (hard skills) та «м'які навички» (soft skills) з'явилися в 1950–1960-х роках у системі військової підготовки США. Раніше вважалося, що тверді навички спрямовані на реалізацію професійної експертизи, їх вивчають як профільні дисципліни, а рівень знань можна оцінювати шляхом атестації або іспитів. М'які навички пов'язані з міжособистісною взаємодією, складаються з універсальних психологічних компетенцій і формальній оцінці не підлягають [1].

Ці навички слід розглядати як систему, у центрі якої розташовані особисті риси й компетенції (м'які навички), на основі котрих формується профіль рис і компетенцій інструментальних (тверді навички). Саме на розвиток наведених нижче вмінь варто звернути увагу освітянам.

Щодо твердих навичок слід зазначити, що у зв'язку зі стрімким розвитком цифрових технологій ключовим елементом успіху держави стають цифрові компетентності громадян. Ці навички поєднують у собі вміння ефективно використовувати цифрові технології для отримання, обробки, аналізу та інтерпретації інформації, а також здатність до використання цифрових інструментів для творчості, створення нових рішень і співпраці в електронному середовищі.

Україна, розглядаючи перспективу майбутнього, повинна активно формувати та розвивати ключові навички й компетенції, які будуть найбільше потрібні в післявоєнний період. Незважаючи на всі виклики, важливо визнати надзвичайний потенціал нашої країни в цьому сегменті. Міністерство цифрової трансформації України активно працює для того, щоб забезпечити доступ суспільства до новітніх технологій, сприяючи розвитку цифрових навичок.

Окрім цього, важливо звернути увагу на стратегічний напрямок розвитку military-tech. Україна має всі передумови стати світовим лідером у вказаній сфері, й це відкриває нові можливості для високопрофесійних розробників. Заклади освіти та науки повинні активно сприяти формуванню й підтримці таких спеціалізованих компетенцій, щоб забезпечити успішний розвиток індустрії. Такий підхід допоможе зміцнити обороноздатність країни та створить нові можливості для інновацій і впровадження передових технологій у військовій сфері.

Для розбудови сучасної та захищеної країни знадобляться також спеціалісти з навичками в будівельній і архітектурній галузі – будівельники,

проектувальники, архітектори, інженери, дизайнери. Заходи у сфері освіти та науки мають спрямовуватися на підготовку кваліфікованих фахівців, які зможуть упроваджувати інноваційні підходи в будівельній галузі, сприяючи сталому розвитку й безпеці країни.

В умовах післявоєнного періоду, коли суспільство стикається з фізичними й моральними наслідками конфлікту, набувають важливості професії, пов'язані з психологічним і фізичним відновленням людей. Попит на фахівців у галузі психотерапії, психології та медицини помітно зростає, оскільки військовим і не тільки необхідно буде інтегруватись у повсякденне, мирне життя. Завданням закладів освіти та науки є активна підтримка цього процесу шляхом забезпечення високого рівня підготовки спеціалістів, які зможуть відгукнутися на виклики післявоєнного періоду та сприяти відновленню як фізичного, так і психічного здоров'я населення.

Цілком зрозуміло, що однією з найбільш постраждалих галузей за період пандемії та повномасштабної війни є освіта та наука. Через відтік кадрів за кордон після початку вторгнення РФ в Україну всі професії, зазначені в цій статті, не обійдуться без освіти, адже Україна потребуватиме якісно нових спеціалістів. Буде велика потреба в підготовці кваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців [2].

Отже, вивчення й розвиток твердих навичок має стати пріоритетом для освітніх закладів та роботодавців.

Стосовно м'яких навичок варто зауважити, що в контексті післявоєнного розвитку визначальну роль відіграє психологічна стійкість. Ця риса виявляється надзвичайно важливою для майбутнього України, оскільки включає навички контролю над емоціями, уміння пристосовуватися до стресових ситуацій, адаптивність до нових умов життя та праці, а також працездатність навіть за наявності загроз. Окрім того, психологічна стійкість сприяє кращій адаптації працівників до стресових ситуацій на роботі або під час навчання.

До психологічної стійкості варто віднести також мобільність і готовність до змін. Це означає не лише здатність швидко реагувати на зміни у світі та на ринку праці, а й гнучкість переходу від одного виду діяльності до іншого, використання нових можливостей для навчання й розвитку кар'єри.

З огляду на це заклади освіти та науки повинні робити акцент на розвитку психологічної стійкості за допомогою спеціалізованих програм і тренінгів. Це сприятиме формуванню робочої сили, яка буде не лише технічно підготовленою, а й здатною ефективно функціонувати в умовах нестабільності та викликів.

Громадянська компетентність є ключовим умінням у контексті майбутнього, особливо після воєнних подій в Україні. Це навички, що дають змогу особам бути активними учасниками демократичних процесів, захищати свої права та свободи, сприяти миротворчості й виконувати громадянські обов'язки. Важливо, щоб заклади освіти брали активну участь у формуванні цих компетенцій, сприяючи розвитку в Україні політично свідомого суспільства.

Важливо врахувати також здатність до соціальної адаптації, що охоплює спроможність сприймати різноманіття культурних і соціальних цінностей, конструктивно взаємодіяти з різними людьми, бути толерантним та

співчутливим до потреб і проблем інших. Українське суспільство переживає зміни, і кожна людина розвиває власний унікальний світогляд. Окрім того, слід врахувати, що багато військових та цивільних осіб зазнають як моральних, так і фізичних трансформацій. Це свідчить про те, що толерантність та інклюзивність будуть важливими як ніколи, а їх основи мають закладатися ще на етапі дошкільної освіти.

Які основні пріоритети в освіті мають бути встановлені вже зараз? На мою думку, найбільша увага повинна бути спрямована на розвиток м'яких навичок, перелічених вище, адже вони є фундаментом для формування конкретних компетенцій. Необхідно створити в школах таке середовище, де формуватиметься міцна особистість, здатна адаптуватися до викликів майбутнього. Викладачам вишів слід зосередити увагу на формуванні висококваліфікованих сучасних фахівців, які розуміють потреби, що постануть перед ними на ринку праці.

На сьогоднішній день лише обмежена частина випускників працюють за спеціальністю, при цьому більшість стверджує, що університет не допоміг їм розвинути саме практичні навички з їхньої спеціальності. Це свідчить про неефективність вищої освіти як такої, котра має надавати релевантні й практичні знання. Однак це не означає, що українці не цінують навчання. Згідно зі статистикою платформ для онлайн-курсів, вони показують себе як ті, хто справді бажає отримати нову сучасну професію або покращити існуючу кваліфікацію.

Проте багато з таких курсів платні, й не кожен українець може їх собі дозволити. Тому належить інтегрувати сучасні методики та матеріали в освітні програми саме державних закладів, де ймовірність здобути безкоштовну освіту значно вища. Крім того, важливо залучати роботодавців до формування нових спеціалістів у цій сфері. Такий підхід може передбачати спільне створення навчальних програм, де роботодавці можуть вказувати, які компетенції вони бажають бачити у своїх майбутніх працівників. Також експерти провідних компаній могли б вести певні лекції й семінари, де студенти набували б практичні навички, що допоможуть відбудувати сучасну та прогресивну країну.

Список використаних джерел

1. Тимофеев О. Розвиток на випередження. Найголовніші навички бізнес-лідера майбутнього. *Forbes.ua* : вебсайт. 2020. URL: <https://forbes.ua/leadership/navichki-dlya-lideriv-15092020-90> (дата звернення: 25.09.2023).

2. Які професії стануть актуальними після війни та де навчатися майбутнім фахівцям. *Work.ua* : вебсайт. URL: <https://www.work.ua/articles/career/2920/> (дата звернення: 30.09.2023).

Козубцов І. М.

доктор педагогічних наук, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри Військового інституту телекомунікацій і інформатизації імені Героїв Крут, Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7309-4365>

**ПОТРЕБА В ПЕРСПЕКТИВІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ
В НАПРЯМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇЇ ВІДПОВІДНОСТІ ВИМОГАМ
ТЕХНІЧНОЇ НАДІЙНОСТІ**

Сучасне суспільство переживає епоху стрімкого технологічного прогресу та оцифрування, перетворюючись на цифрове суспільство. Процеси глобалізації створили в Україні передумови для прийняття Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки [1].

З огляду на непередбачуваність мутацій COVID-19, війну, потребу у відновленні освітнього процесу, що було досягнуто завдяки цифровізації, з'явилися підстави для схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки [2]. Так, без наукового обґрунтування технічної надійності, відбувся екстрений і тотальний перехід систем освіти, а також науки на дистанційний (віддалений) формат взаємодії. Саме урядовий вектор цифрового суспільства спонукав Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України заявити, що відтепер пріоритетним напрямком його наукових досліджень є «теорія і практика підготовки майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства». На переконання таких дослідників, як А. О. Заїка, С. Сисоєва, Л. Петренко, В. Бикова, А. Гуржій, потреба в цифровому освітньому середовищі є необхідною умовою модернізації системи професійної освіти України [3]. Однак така заява не є переконливою й безпідставна. Попередній результат виконання НДР дав змогу виділити ключову прогалину, що призвела до необґрунтованості та недоцільності цього рішення з погляду технічної надійності. Чому потрібно розглядати систему освіти з точки зору технічної надійності? Передусім вона має бути гуманістичною (О. Лавриненко) та задовольняти вимоги технічної надійності (І. Козубцов, О. Кучерявий, Л. Мараховський), оскільки наразі дедалі більше використовуються електронні засоби навчання й комунікації, через що система освіти має відповідати таким критеріям [4]:

1) надійність – властивість системи зберігати в часі в установлених межах значення всіх параметрів, які характеризують її здатність виконувати потрібні функції в заданих режимах і умовах застосування, технічного обслуговування, зберігання та транспортування;

2) безвідмовність – властивість системи виконувати потрібні функції в певних умовах протягом заданого інтервалу часу чи наробітку;

3) довговічність – властивість системи виконувати потрібні функції до переходу до граничного стану за встановленої системи технічного обслуговування та ремонту;

4) збережуваність – властивість системи зберігати в заданих межах значення параметрів, що характеризують здатність об'єкта виконувати потрібні функції, під час і після зберігання та/або транспортування;

5) ремонтпридатність – властивість системи пристосовуватися до підтримання й відновлення стану, в якому вона здатна виконувати потрібні функції за допомогою технічного обслуговування та ремонту;

6) готовність – властивість системи бути здатною виконувати потрібні функції в заданих умовах у будь-який час або протягом заданого інтервалу часу за умови забезпечення необхідними зовнішніми ресурсами.

Отже, перспективні рішення щодо модернізації системи освіти повинні відповідати вимогам надійності технічного об'єкта, тобто така система має бути здатною до безвідмовної роботи протягом заданого часу, обумовленого часом виконання поставленого завдання. А для цього розпочинати потрібно з прогнозування надійності. Прогнозування надійності – окремий випадок розрахунку надійності на основі математичних моделей, які відображають тенденцію зміни раніше оціненої надійності.

Цифрове навчання доцільно розуміти як процес, організацію взаємодії «викладач – студент» і «студент – студент» в електронному інформаційно-освітньому середовищі [3]. Цифрова реальність обумовлює визначення педагогічних пріоритетів у трансформації сутнісних позицій педагогічної науки, перегляду форм, методів, засобів і технологій навчання, виховання й розвитку здобувача освіти [5]. Таким чином, перехід до концепції цифрового навчання, зростаючої тенденції застосування технічних засобів навчання, дистанційної форми комунікації тягне за собою зміну професійної діяльності науково-педагогічних працівників, а також урахування технічної надійності зазначених засобів комунікації внаслідок порушення роботи сучасних інформаційних технологій через недодержання кібербезпеки та можливі енергетичні колапси [6], що відбулися в Україні з початком повномасштабної військової агресії.

Зазначені події та очевидність логіки серед дослідників порушують питання щодо потреби в забезпеченні технічної надійності складових системи освіти, наприклад електронна книга чи звичайна паперова книжка [7]. Щоб зрозуміти технічну надійність і те, що краще – паперова чи електронна книга, проведемо аналіз їхніх переваг та недоліків (таблиця).

У той час, коли наші школи комп'ютеризуються й відмовляються від паперових носіїв, дослідники-педагоги занепокоєні негативним впливом технологічного прогресу. Учителі помітили, що діти розучилися читати та писати, не вміють навіть ручку тримати, бо завдання виконують на клавіатурі чи на екранах планшетів. Оскільки 100-відсоткові цифрові технології не виправдали себе у Швеції, дослідники (PIRLS) провели експеримент для порівняння швидкості читання та глибини зберігання інформації за використання різних середовищ. Результати засвідчили труднощі з читанням серед 10-річних дітей у Швеції, що за п'ять років зросли з 12 до 19 % [8]. Таким чином, було

підтверджено, що паперові книги мають у цьому велику перевагу. Діти, які читають друкований текст, швидше думають, реагують і більше запам'ятовують. Дж. Флінн припустив вплив додаткових факторів, як-от зменшення уваги до читання в школі, зниження фізичної активності та перенасиченість цифровою інформацією [9].

Таблиця

Оцінка переваг і недоліків паперових та цифрових книг

Параметри (можливості)	Електронні книги	Паперові книги
Компактність	+	–
Технічна надійність	–	+
Індивідуальність	–	+
Екологічність	–	–
Низька якість	–	+/-
Простіше сприйняття інформації	–	+
Вага	+	–
Потреба в зовнішньому освітленні	–	+
Зручність у читанні	–	+
Можливість робити закладки, швидкий пошук	+	–
Можливість вбудовувати медіаматеріали (відео, аудіо)	+	–
Можливість змінювати шрифт та розмір букв	+	–
Можливість легкого відновлення втраченої книги	+	–
Запах книжкових сторінок	–	+

Джерело: [7].

За даними Dagens Nyheter [10], шведські батьки й учителі забажали відродити підручники з кожного предмета, щоб планшети лишилися вдома. Оскільки «паперовий підручник має переваги, які не замінить жоден планшет», міністр освіти Швеції Л. Едгольм прийняла рішення повернути дітям шкільні підручники.

Результати, одержані Міністерством освіти Швеції, доцільно врахувати в українській практиці. Освітній процес, організація взаємодії «викладач – студент» має домінувати наживо, а із застосуванням електронного інформаційно-освітнього середовища та комунікацій у дистанційних формах навчання – у виняткових умовах, наприклад надзвичайного стану, війни тощо.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p>.

2. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p>.

3. *Зайка А. О.* Цифрове освітнє середовище як необхідна умова модернізації системи професійної освіти України. *Інформаційно-ресурсне забезпечення*

освітнього процесу в умовах діджиталізації суспільства : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 11 листоп. 2020 р. Київ, 2020. С. 216–219. URL: https://www.researchgate.net/publication/348336740_Cifrove_osvitne_seredovise_ak_neobhidna_umova_modernizacii_sistemi_profesijnoi_osviti_Ukraini.

4. ДСТУ 2860-94: Надійність техніки. Терміни та визначення. Київ : Держстандарт України, 1994. 36 с.

5. Сисоєва С. Цифровізація освіти: педагогічні пріоритети. *Освіта і суспільство*. 2021. № 10–11. С. 8–9. DOI: <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2021-4-02>.

6. Козубцов І. М., Козубцова Л. М., Терещенко Т. П., Куцаєв В. В. Глобальний колапс інформаційно-телекомунікаційних систем внаслідок порушення роботи сучасних інформаційних технологій у секторі безпеки і оборони. *Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи* : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 12–13 верес. 2019 р. Одеса, 2019. С. 229–230.

7. Старчук М. К. Що краще – електронна книга чи звичайна? URL: <https://schooltoporivtsi.wordpress.com/2020/05/03/що-краще-електронна-книга-чи-звичайна/>.

8. PIRLS 2021 International Results in Reading. URL: <https://pirls2021.org/results>.

9. Ahlström K. Därför är människan på väg att bli dummare och mindre kreativ / Dagens Nyheter. 2023. URL: <https://www.dn.se/kultur/darfor-ar-manniskan-pa-vag-att-bli-dummare-och-mindre-kreativ/>.

10. Skolministern L. E. Vi har en läskris i Sverige / Dagens Nyheter. 2023. URL: <https://www.dn.se/sverige/skolministern-haller-presstraff-om-lasformagan/>.

Крайнюк О. В.

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри метрології та безпеки життєдіяльності Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, Харків, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9524-040X>

Буц Ю. В.

доктор технічних наук, професор, професор кафедри метрології та безпеки життєдіяльності Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, Харків, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0450-2617>

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЗАСІБ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Штучний інтелект (ШІ) на сьогоднішній день є ключовою технологією, яка має значний вплив на сферу освіти та навчання. Він перетворює традиційні методи викладання й навчання, роблячи їх більш доступними, ефективними та індивідуалізованими [1; 2]. Метою статті є розгляд значення ШІ для освіти.

Світ активно обговорює питання принципів і стандартів, які допоможуть забезпечити безпеку та етичність використання ШІ, що є надзвичайно важливим для подальшого розвитку цих технологій [3; 4]. Використання ШІ в освіті може бути етичним за умови дотримання певних норм і принципів. Важливо враховувати такі аспекти:

- Підтримка, а не заміна. Застосування ШІ в освіті має розглядатися як засіб додаткової підтримки, а не як заміна викладача. Викладачі відіграють важливу роль в освітньому процесі, особливо у формуванні навичок критичного мислення та менторстві.

- Чіткість і прозорість. Викладачі та заклади освіти, які використовують ШІ, повинні бути чесними й прозорими щодо його використання.

- Дотримання приватності та безпеки. Особиста інформація студентів повинна зберігатися й опрацьовуватися з дотриманням відповідних правил і законів про захист даних.

- Контроль за змістом. Викладачі мають активно керувати та контролювати контент, наданий ШІ, щоб гарантувати його відповідність освітнім цілям і стандартам.

- Навчання та професійний розвиток. Викладачі, які використовують ШІ, повинні отримувати відповідне навчання й ресурси для ефективного використання технології. Це допоможе їм максимально використати потенціал ШІ та запобігти можливим непорозумінням.

Тобто використання ШІ може бути етичним, але слід балансувати між застосуванням цієї технології та збереженням важливої ролі викладача в освітньому процесі.

Виділимо основні напрямки використання ШІ:

1. Індивідуалізоване навчання:

– індивідуальний підхід до кожного студента, що передбачає адаптацію освітнього процесу до його потреб і можливостей. Нейромережі використовують для створення систем, що адаптують навчальний матеріал під конкретні потреби кожного студента. Наприклад, платформа DreamBoxLearning використовує нейромережі для надання індивідуальних матеріалів та завдань для кожного здобувача освіти;

– системи адаптивного навчання, які враховують індивідуальний прогрес і надають рекомендації для покращення результатів.

2. Підвищення ефективності викладання:

– автоматизація рутинних завдань, що дає змогу викладачам приділяти більшу увагу творчій та інтерактивній роботі зі студентами. Наприклад, нейронні мережі використовуються для розпізнавання рукописного тексту, що може спростити оцінювання робіт і тестів;

– нейронні мережі застосовуються для аналізу й синтезу текстів, що може бути корисним для автоматичної перевірки правопису та граматики або створення освітніх ботів для чат-підтримки;

– можливість аналізу даних і оцінки студентського прогресу на глибшому рівні. Нейромережі можуть допомагати викладачам аналізувати дані навчання, застерігати їх про можливі проблеми здобувачів освіти та пропонувати рекомендації щодо поліпшення освітнього процесу. Прикладом може бути платформа Knewton.

3. Доступність освіти:

– можливість здійснювати навчання віддалено за допомогою онлайн-курсів і платформ, що базуються на ШІ;

– зниження бар'єрів у доступі до освіти для студентів із різних регіонів та груп населення.

4. Вплив на педагогічний підхід:

– перегляд традиційних методів викладання й навчання під впливом нових технологій;

– зміна ролі викладача, який стає більше наставником та консультантом, а не просто лектором.

5. Посилення мотивації студентів:

– використання інтерактивних методів, що підвищують інтерес до навчання. Нейромережі можуть створювати інтерактивні освітні програми та платформи, які допомагають студентам навчатися шляхом візуалізації й адаптивних завдань;

– здатність ШІ надавати миттєвий зворотний зв'язок та позитивне підкріплення.

6. Сприяння розвитку критичного мислення:

– аналіз та інтерпретація даних та інформації за допомогою ШІ;

– заохочення студентів до критичного мислення й розв'язання складних завдань.

Зазначені аспекти підкреслюють важливу роль ІІІ в поліпшенні освітнього процесу. Він може надати інструменти та можливості, які допомагають підвищити якість навчання і сприяють формуванню у студентів компетентностей, знань, навичок, необхідних для сучасного світу. ІІІ може бути потужним інструментом для покращення освітнього процесу. Поступове впровадження ІІІ може бути здійснено за такою схемою:

- 1) постановка мети та завдань, наприклад підвищення якості навчання, зменшення витрат часу й ресурсів;
- 2) ознайомлення з існуючими рішеннями (платформами та програмами з використанням ІІІ в освіті);
- 3) обґрунтування рішення шляхом аналізу бюджету й ресурсів;
- 4) планування впровадження (покроковий план дій для впровадження ІІІ в освітній процес із урахуванням часових рамок);
- 5) збір необхідних даних, ресурсів, методичних матеріалів;
- 6) технічна підготовка (необхідне обладнання та програмне забезпечення);
- 7) підготовка викладачів (навчальні семінари й тренінги);
- 8) залучення студентів, отримання від них зворотного зв'язку;
- 9) упровадження та оцінка;
- 10) ітерація й покращення на основі отриманих результатів і змінюваних потреб.

Початок використання ІІІ в освіті вимагає систематичного й добре продуманого підходу. Спостереження, оцінка та вдосконалення відіграють важливу роль у процесі впровадження ІІІ для досягнення кращих результатів в освіті.

Як корисний інструмент для викладачів у різних освітніх сценаріях можна використовувати ChatGPT, наприклад для таких дій:

- ✓ Консультації студентів: відповіді на запитання студентів з навчальних матеріалів, пояснення складних понять або допомога в розв'язанні завдань.
- ✓ Створення методичних матеріалів. ChatGPT може бути використано для створення навчальних матеріалів, лекцій, резюме або конспектів, тестів.
- ✓ Автоматизовані відповіді на часті питання, такі як інформація про розклад, правила й вимоги курсу та інші організаційні питання.
- ✓ Підтримка в галузі досліджень. ChatGPT може допомогти студентам в їхній науково-дослідницькій роботі, у пошуку літератури, формулюванні ідей для проєктів і навіть у генерації плану дослідження.
- ✓ Тестування та оцінка. ChatGPT може бути використано для створення автоматичних тестів і завдань для студентів, а також для перевірки завдань та надання зворотного зв'язку.
- ✓ Мовна практика для покращення навичок спілкування іноземною мовою.
- ✓ Генерація ідей для проєктів. ChatGPT може запропонувати ідеї для освітніх проєктів, досліджень і креативних завдань для студентів.
- ✓ Підтримка адміністративних завдань: планування уроків, створення навчальних програм та організація курсів.

Таким чином, ІІІ – це інструмент, який може полегшити та автоматизувати певні аспекти освітнього процесу. Він не може повністю замінити викладача, але може бути корисним доповненням, поліпшуючи доступ до знань і ресурсів.

Список використаних джерел

1. Крайнюк О. В., Богатов О. І. Цифровий простір для організації національно-патріотичного виховання студентів. *Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання*. Івано-Франківськ : НАІР, 2023. С. 208–212. URL: <https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/Zb.-tez.-metod.-sem.-06.04.2023.pdf>.
2. Крайнюк О. В., Буц Ю. В., Богатов О. І., Барбашин В. В. Цифрова трансформація системи управління охороною праці: можливості та протиріччя. *Modern methods of applying scientific theories*, Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference. Lisbon, 2023. URL: <https://cutt.us/k2xCN>.
3. Chen L., Chen P., Lin Z. Artificial Intelligence in Education: A Review. *IEEE Access*. 2020. Vol. 8. P. 75264-75278. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/9069875>.
4. Rivas A., González-Briones A., Hernández G., Prieto J., Chamoso P. Artificial neural network analysis of the academic performance of students in virtual learning environments. *Neurocomputing*. 2021. Vol. 423. P. 713–720. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.neucom.2020.02.125>.

Мельник С. В.

кандидат економічних наук, доцент, заслужений економіст України, завідувач сектора вищої освіти ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5724-2428>

Тутліс В.

доктор філософії, доцент, науковий співробітник Академії освіти Університету Вітовта Великого, Каунас, Литва
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2000-8862>

ПІДХОДИ ЩОДО СПРОЩЕННЯ КОРОТКОТЕРМІНОВОЇ ПЕРЕПІДГОТОВКИ, ПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ, ПЕРЕМІЩЕНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА ІНШИХ КАТЕГОРІЙ ДОРОСЛОГО НАСЕЛЕННЯ У ВОЄННИЙ І ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ

У світі кваліфікацій, поряд з освітніми та професійними, повними й частковими, формальними та неформальними/спонтанними тощо, існують і найбільш прості й дрібні за обсягами елементи кваліфікацій. Їх називають і мікрокредитами, й мікроступенями, й мікросертифікатами, й мікроакредитаціями, й мікрокваліфікаціями. У нашому випадку вживатиметься інший термін сфери кваліфікацій – «сертифікат про підтвердження професійної компетентності» (СПК), який є єдиним в Україні терміном відповідного спрямування, що має визначену на нормативному рівні дефініцію [1–4].

Перехід на короткотермінову, не бюрократизовану та гнучку підготовку (перепідготовку, підвищення кваліфікації) дорослого населення України у воєнний і повоєнний періоди є чи не найкращим вирішенням питання швидкого, збалансованого та оптимального працевлаштування ветеранів війни, переміщених осіб, біженців, що вивільнюються, та й більшості інших категорій населення.

Інтеграція військових ветеранів на цивільному ринку праці часто супроводжується різними проблемами, особливо у випадках, коли «військова» спеціалізація не може бути безпосередньо застосована на робочих місцях цивільного ринку праці [5]. Працевлаштування військових інженерів, транспортних техніків, водіїв і фельдшерів є набагато простішим, ніж осіб інших бойових спеціальностей, у секторах ринку праці поза системою національної оборони.

Крім того, у військовослужбовців зазвичай дуже різні уявлення про свою майбутню кар'єру на цивільному ринку праці, які часто пов'язані не лише з досвідом військової служби, а й із намірами змінити сферу роботи задля фізичної та психологічної реабілітації й добробуту. Основними критеріями при виборі нової сфери працевлаштування для колишніх військовослужбовців нерідко є значущість роботи для інших людей і суспільства (орієнтація на службу), гідність праці з точки зору винагороди, трудових відносин та інших факторів.

Гнучкість і можливість швидкого й незабюрократизованого набуття компетенцій є одним із факторів, важливих для колишніх військовослужбовців при їх перекваліфікації [6]. У такому разі сертифікати професійної компетентності (СПК) можуть бути дуже корисним інструментом, особливо якщо їх можна

інтегрувати також у сферу кваліфікації військової служби, тим самим відкриваючи можливості для безперешкодного визнання компетентностей, набутих під час військової служби та після неї.

Слід зазначити, що в основу пропонованого механізму щодо спрощення короткотермінового навчання й визнання його результатів у воєнний і післявоєнний періоди покладено напрацювання профільного пілотного проекту Європейського фонду освіти, які чекають на оприлюднення.

Цей підхід націлений на доотримання/відновлення/вирівнювання та визнання часткових професійних кваліфікацій та/або їх складників як на виробництві, так і серед широкого загалу провайдерів сфери формальної освіти. СПК зорієнтовані на:

- їх застосування на національному рівні через публічну актуалізацію матеріалів на певній платформі національного рівня;
- гнучкість і доступність на вітчизняному та європейському ринках праці;
- простоту в розробленні й використанні в короткотерміновій підготовці кадрів та оцінюванні результатів їх навчання;
- незалежне оцінювання результатів навчання, отриманих, зокрема, шляхом неформальної освіти чи спонтанного/інформального навчання;
- застосування широким колом стейкхолдерів без бюрократичних процедур та обмежень.

За своєю структурою й змістом СПК як різновид професійної кваліфікації складається з таких частин:

- загальна інформація;
- професійний профіль, який включає перелік необхідних результатів навчання;
- процедура, методи та інструменти оцінювання.

У розділі СПК «Загальна інформація», що складається з 11 частин, розкривається детальна й повна інформація про цей тип професійної кваліфікації, а саме:

1. Назва СПК, адаптована до вимог вітчизняного ринку праці. Для робітничих професій вона на практиці утворюється шляхом розширення таблиці «Похідні слова до професій (професійних назв робіт)» Додатка В Національного класифікатора України ДК 003:2010 «Класифікатор професій» (КП) словами «виконувач окремих робіт» (наказ Мінекономіки від 29.12.2022 № 5573 «Про затвердження зміни № 11 до Національного класифікатора ДК 003:2010»).

2. Призначення СПК. У цьому підрозділі в стислій формі прописується основна мета та завдання підготовки, оцінювання й використання на практиці компетентностей здобувачів певних СПК.

3. Відповідність компетенцій/навичок СПК Європейській класифікації навичок, кваліфікацій та професій (ESCO) [7]. Зіставлення назв занять, отриманих результатів навчання за професійними компетентностями СПК з аналогами ESCO є дуже важливим кроком, спрямованим на подальше визнання й підтвердження різних типів кваліфікацій українських біженців та інших категорій їх здобувачів у країнах ЄС, валідації їхніх «зарубіжних» навичок при поверненні в Україну, розширення міжнародного ринку праці / ринку

професійних кваліфікацій тощо. Саме зіставлення проводиться в декілька етапів. Важливо та корисно для роботи те, що ESCO перекладена 28 мовами, однією з яких є українська. На першому етапі через кодифікацію назви СПК, адаптованої до вимог вітчизняного ринку праці, знаходиться її відповідник (-и) серед більш ніж 3 тис. занять, зафіксованих в ESCO.

Це є досить простою процедурою для розробників, адже заняття в ESCO, як і в національному КП, розподілені за приналежністю за кодами розділів, підрозділів, класів і груп Міжнародної стандартної класифікації занять (ISCO) [8]. Слід зазначити, що в цій класифікації, на відміну від КП та ISCO, кожна позиція має персоніфіковане кодування за допомогою п'ятої, інколи шостої, дуже рідко сьомої цифри. На другому етапі зіставлення розробники використовують описову частину відповідного заняття/професії та посилання на основні й додаткові компетентності, навички та інколи знання.

4. Код згідно з КП. Розробники повинні орієнтуватися на наявність відповідних професій, занять і посад у чинному КП, оскільки це є вимогою чинного національного законодавства. Якщо з цим виникатимуть труднощі, то в цьому підрозділі слід зазначити найбільш доступний та близький за змістом і характером роботи код та назву класу КП.

5. Інтеграція до повної або часткової кваліфікації (інші дипломи, сертифікати, посвідчення тощо). У цьому підрозділі розробники СПК визначають його приналежність до «найближчої» за змістом кваліфікації, як правило часткової професійної кваліфікації.

6. Посилання на професійні стандарти та/або стандарти професійної освіти за конкретною професією. Тут потрібно робити посилання на актуальні наявні освітні й професійні стандарти, які переважно зосереджені в реєстрах МОН [9] та НАК [10].

7. Код і назва професій згідно з КП, від якого утворено похідну професійну назву роботи. Це довідкова інформація, що вже використовувалася при формуванні СПК.

8. Віднесення результатів навчання за СПК до рівнів Національної рамки кваліфікацій (НРК). Підрозділ заповнюється шляхом порівняння результатів навчання СПК із дескрипторами рівнів НРК та віднесення їх до найбільш підходящого змісту. Для цього розробникам рекомендується використовувати методологічні підходи, описані в Проекті методичних рекомендацій щодо порівняння кваліфікацій із НРК [11] та Методичні рекомендації для визначення рівня професійних кваліфікацій за Національною рамкою кваліфікацій [12]. Окрім того, у разі наявності на профільну професію затвердженого й запровадженого на практиці професійного стандарту його слід використовувати шляхом запозичення для СПК визначеного рівня НРК.

9. Форма освіти/навчання. В умовах пандемії та/або військової агресії застосовується, як правило, змішана форма навчання.

10. Вимоги до вступу. Згідно з Методологією Європейського фонду освіти для стандартів оцінювання та звіту оцінювачів, вимоги до вступу / попередні умови щодо допуску осіб до оцінювання (сертифікації) такі:

- наявність мінімального рівня освіти – завершена формальна освітня програма певного рівня (наприклад, загальна середня освіта, наявність документа про професійно-технічну чи вищу освіту тощо);

- наявність певної попередньої кваліфікації, у т. ч. часткової кваліфікації, передбаченої професійним стандартом;

- проходження програми навчання (приміром, вимоги до якої визначено органом кваліфікації, проходження затвердженої програми навчання за стандартами професійної підготовки, проходження курсів підвищення кваліфікації тощо);

- досвід роботи, підтверджений портфоліо (також вказується, яку інформацію має містити портфоліо, зокрема наявність підтверджуючих документів, наприклад послужної книжки моряка, рекомендації роботодавців та сторонніх осіб, проходження стажування тощо).

11. Обсяг освітньої програми СПК. У цьому підрозділі прописується загальний обсяг навчання за СПК у годинах, зокрема самостійної роботи онлайн із професійно-теоретичної підготовки, практики на робочому місці офлайн/онлайн, оцінювання результатів навчання тощо.

У розділі СПК «Професійний профіль, який включає перелік результатів навчання» розробники визначають у табличній формі результати навчання за СПК, знання та вміння/навички, необхідні для їх демонстрації. Надалі в окремих переліках виписуються загальні й ключові компетентності. Інформація для цієї роботи береться з попереднього розділу «Загальна інформація» в частині: відповідності компетенцій/навичок СПК ESCO (п. в)); наявних професійних стандартів і стандартів професійної освіти за конкретною професією (п. е)).

У розділі СПК «Процедура, методи та інструменти оцінювання» надається опис кожного методу оцінювання із зазначенням ключових параметрів (приміром, максимальна тривалість тесту, кількість запитань, що можуть бути задані кандидату під час співбесіди тощо). Методи оцінювання обираються відповідно до кожної професійної компетентності, визначеної професійним стандартом (одиниці професійного нормативу, вид роботи, робоча функція та роль тощо). Кожна з професійних компетенцій оцінюється лише за одним методом оцінювання, а використання більшого числа методів для оцінювання тієї самої професійної компетенції має бути обґрунтованим (наприклад, якщо така компетентність є критично важливою), тобто методи оцінювання повинні бути взаємодоповнювальними, щоб гарантувати найбільш точне, прозоре й об'єктивне оцінювання компетентності здобувача. Серед методів оцінювання найбільш застосовуваними є:

1) демонстрація умінь і навичок у професійній ситуації (середовищі) за фіксований період часу. За потреби можна використовувати інші методи в поєднанні з демонстрацією; необхідно використовувати принаймні два різних методи оцінки компетентностей (знань, професійних навичок і ноу-хау);

2) технічна й теоретична грамотність, особиста співбесіда;

3) професійна анкета;

4) анкета за результатом роботи;

5) заключна співбесіда;

б) портфоліо тощо.

Зрозуміло, що запровадження на практиці запропонованого підходу вимагає ще досить копіткої роботи щодо його методологічного та інституціонального забезпечення. Ключова роль у цій роботі за прикладом зарубіжних країн лягатиме на державу, роботодавців, професійні громадські об'єднання й міжнародних партнерів.

Список використаних джерел

1. Сертифікат компетентності персоналу риболовного судна. URL: <https://regulation.gov.ua/catalogue/permit/id647/npa>.

2. Certificate of professional competence in road transport. URL: <https://www.giganum.pl/en/certyfikat-kompetencji-zawodowych/>.

3. Про затвердження Порядку підтвердження професійної компетентності водіїв транспортних засобів для надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів : наказ Міністерства інфраструктури України від 18.11.2020 № 789. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0198-21#Text>.

4. Про затвердження зразка та опису сертифіката про підтвердження професійної компетентності у відповідній сфері державної реєстрації : наказ Міністерства юстиції України від 29.12.2018 № 4145/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1519-18#Text>.

5. *Tütlys V., Winterton J., Liesionienė O.* Integrating retired military officers into the civilian labour market: A competence-based approach. *European Journal of Training and Development*. 2018. Vol. 42. Iss. 5/6. P. 319-341. DOI: <https://doi.org/10.1108/EJTD-12-2017-0105>.

6. *Tütlys V., Winterton J., Liesionienė O.* Institutional aspects of competence-based integration of retired military officers into the civilian labour market. *Personnel Review*. 2019. Vol. 48. No. 1. P. 21-39. DOI: <https://doi.org/10.1108/PR-01-2018-0007>.

7. Європейська класифікація навичок, кваліфікацій та професій (ESCO). URL: <https://esco.ec.europa.eu/uk>.

8. Міжнародна стандартна класифікація занять (ISCO-08). URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_172572.pdf.

9. Освітні стандарти, навчальні плани та програми. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/reforma-profesijnoyi-osviti/zmist-profesijnoyi-osviti-osvitni-standarti-programi-informaciya-dlya-uchniv>.

10. Відомості про професійні стандарти. URL: <https://register.nqa.gov.ua/profstandarts>.

11. Проєкт методичних рекомендацій щодо порівняння кваліфікацій з НРК. URL: https://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2015.03.18_Twinning_final_conference/Final%20Guidelines%20referencing%20Ukraine_UKR.pdf.

12. Методичні рекомендації для визначення рівня професійних кваліфікацій за Національною рамкою кваліфікацій. URL: <https://nqa.gov.ua/news/uhvaleno-risenna-pro-shvalenna-metodicnih-rekomendacij-dla-viznacenna-rivna-profesijnih-kvalifikacij-za-nacionalnou-ramkou-kvalifikacij/>.

Pron N. B.

Ph. D. (Economics), SSI «Institute of Educational Analytics», Kyiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9413-8793>

DEVELOPMENT OF EDUCATION AND SCIENCE IN UKRAINE: PRIORITY FOR RECONSTRUCTION IN WAR AND POST-WAR TIMES

Education and science are essential pillars of modern democracy, contributing to the intellectual, cultural, political, and economic development of each country, while also upholding democratic values and institutions. In Ukraine, the significance of this realm became even more apparent after Russia's armed invasion in February 2022.

Despite the introduction of martial law and the ongoing military threat, Ukraine's commitment to restoring education and creating a safe learning environment remained unwavering. The resilience of Ukrainian education and science during these challenging times reflects its robust foundation and a clear vision for enhancing society's intellectual potential and human capital development amidst adversity.

Ukraine's alignment with the European path has been a long-standing priority. In particular, it was marked by such historical events as the "Revolutions on Granite" in 1990, the "Orange Revolution" in 2004, and the "Revolution of Dignity" in 2013, in which young people and the intelligentsia always took an active part, and even sacrificing their lives. Russia's full-scale aggression, despite its human and material costs, accelerated Ukraine's integration into the European community. On June 23, 2022, the European Parliament granted Ukraine candidate status for EU membership. This development further highlights Ukraine's alignment with the EU Acquis, particularly in the fields of education and science.

Immediately following the full-scale Russian invasion of Ukraine, a working group on education and science, consisting of Ukrainian experts from the Ministry of Education and Science, the Presidential Office, and the Verkhovna Rada Committee on Education, Science, and Innovation, as well as foreign experts and partners, within the National Council for Ukraine's Recovery from the consequences of war, developed the "Education and Science" section [1] for the Ukraine Recovery Plan (hereinafter – Plan) [2]. In general, this section of the Plan encompasses several vital components, such as key challenges, an analysis of opportunities and constraints, a list of national projects, and seven thematic sections that cover various education levels, as well as science and adult education.

To address each of these issues, one or more objectives were proposed, divided into three stages of implementation. For each objective, risks were analyzed, measurable achievement indicators were proposed, and a detailed action plan was presented. These goals and tasks serve as the foundation for the Ministry of Education and Science of Ukraine's Operational Plan for 2023, which also involves the participation of researchers from the SSI "Institute of Educational Analytics".

On the other hand, the Plan aims to continue ongoing reforms in the field of education and science, particularly focusing on nurturing human potential and enhancing education. These initiatives also encompass the continuation of the school

education reform, commonly known as the New Ukrainian School reform, with ongoing research conducted, among others, by experts from the SSI "Institute of Educational Analytics" [3]. Other elements of the Plan involve expanding the network of modern educational institutions, implementing a higher education development strategy, training qualified professionals, especially those in high demand for Ukraine's reconstruction, and various other essential measures. Additionally, the Plan draws upon the achievements of European countries and includes the adoption and adaptation of principles, approaches, tools, and best practices from the European Union.

Other significant initiatives include the National Education and Science Strategy until 2030 and the Education Recovery Platforms, both developed by the Ministry of Education and Science of Ukraine. These draft projects were proposed for public discussion in June 2023 [4]. Key priorities include innovative teaching methods, the integration of digital technologies, support for entrepreneurial thinking, and the development of language skills. Ensuring the continued use of the English language as a means of international communication in Ukraine is of utmost importance.

Furthermore, it's essential to promote and popularize the use of the Ukrainian state language at all levels of public life in Ukraine. A Ukrainian language is a fundamental tool for enhancing education and science in Ukraine and an effective means to counter Russian aggression. It is an indisputable fact that for many years Russia has been trying to give the Russian language a dominant status in Ukraine, which at the same time levels the status of our native language.

Another important issue is the need to involve young scientists in research activities, including their return to Ukraine, thereby creating favorable conditions for their professional development. The problem of brain drain [5] in Ukraine was evident even before the start of the large-scale war with Russia. However, as a result of the wartime actions, this led to significant migrations, including young people seeking safety abroad (primarily women, as military-convicted men are unable to leave the country due to martial law).

Finally, it's worth noting the two information and analytical collections [6; 7] developed through the collaboration of specialists from the SSI "Institute of Educational Analytics" and the team from the Ministry of Education and Science of Ukraine. These collections result from the Ministry's annual August conferences. Unfortunately, for the past two years, these events have been taking place against the background of war. These collections offer comprehensive insights into the prospective avenues for advancing the national education and science sectors as well.

References

1. National Council for Ukraine's Recovery from the Consequences of War. (2022). *Ukraine Recovery Plan Project*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/education-and-science.pdf> [in Ukrainian].
2. Recovery of Ukraine. (n. d.). *Ukraine Recovery Plan*. Retrieved from <https://recovery.gov.ua/>.

3. SSI "Institute of Educational Analytics". (n. d.). *Results of monitoring studies*. Retrieved from <https://iea.gov.ua/en/main-activities/scientific-and-analytics-activities/analytics/results-of-monitoring-studies/> [in Ukrainian].

4. New Ukrainian School. (2023). *The Ministry of Education has announced a recruitment of experts to discuss the National Education and Science Strategy until 2030 and the Education Recovery Platform*. Retrieved from <https://nus.org.ua/news/mon-ogolosylo-nabir-ekspertiv-dlya-obgovorennya-natsionalnoyi-strategiyi-osvity-i-nauky-do-2030-roku-j-platformy-vidnovlennya-osvity/> [in Ukrainian].

5. Verbovyi, M. V. (2018). Academic migration and strategic domains of educational management. *Educational Analytics of Ukraine*, 1(2), 116-126. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2018-1-116-126> [in Ukrainian].

6. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2022). *Education of Ukraine under martial law*. Retrieved from https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf [in Ukrainian].

7. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2023). *Education in wartime conditions: challenges, development, post-war perspectives*. Retrieved from https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/08/serp_konf_2023.pdf [in Ukrainian].

Феденко Д. О.

аспірант кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-6802-7038>

РОЛЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Період після перемоги України в змаганні за свою незалежність і територіальну цілісність буде для країни часом глибоких змін та реформ. Однією зі сфер, які вимагатимуть особливої уваги, буде освіта. Розвиток освіти є ключовим чинником успішного розвитку будь-якої країни, і бухгалтерський облік відіграє в цьому процесі важливу роль.

Одним із першочергових завдань, що постануть перед українською системою освіти після перемоги над росією, буде створення ефективної системи фінансування. Бухгалтерський облік у цьому контексті стане невід'ємною частиною процесу. Завдяки бухгалтерському обліку уряд зможе здійснювати контроль за видатками на освіту, розподіляти ресурси відповідно до потреб різних освітніх закладів і програм.

Також бухгалтерський облік визначатиме ефективність витрат та даватиме змогу уникати неправомірного розпорядження бюджетними коштами. Це буде особливо актуально в перехідний період, коли країна зазнає фінансових труднощів і обмежень [1].

Ще однією важливою функцією бухгалтерського обліку в розвитку освіти стане забезпечення фінансової прозорості. Громадськість та міжнародні спільноти докладали значних зусиль для підтримки української освіти, й належна фінансова звітність матиме велике значення в забезпеченні довіри та підтримки.

Забезпечення фінансової прозорості буде однією з найважливіших функцій бухгалтерського обліку в розвитку освіти в Україні після перемоги над рф. Після складних подій і політичних змін у країні стане вкрай важливим не лише відновлення й модернізація освітньої системи, а й залучення підтримки з боку міжнародних партнерів та громадськості.

Фінансова прозорість полягає в здатності демонструвати відкритий і чесний доступ до фінансової інформації щодо витрат та видатків у сфері освіти. Це включає складання ретельних і доступних звітів, які дають можливість усім зацікавленим сторонам (громадськості, міжнародним організаціям, донорам тощо) розуміти, як витрачаються бюджетні кошти у сфері освіти.

Однією з головних переваг фінансової прозорості є підвищення рівня довіри до системи освіти та до владних органів. Громадськість і міжнародні спільноти можуть переконатися, що кошти, надані на освіту, використовуються ефективно й для досягнення конкретних освітніх цілей. Це створює сприятливий клімат для залучення інвестицій та допомоги.

Крім того, фінансова прозорість дає змогу ефективно виявляти та усувати випадки корупції й недобросовісного використання бюджетних коштів. За допомогою бухгалтерського обліку можна вести детальний облік усіх фінансових операцій, що робить небажані практики більш помітними та важко приховуваними [2].

Завдяки забезпеченню фінансової прозорості українська освітня система матиме більше шансів на одержання підтримки та інвестицій як із внутрішніх, так і із зовнішніх джерел. Це допоможе розвивати освіту, підвищувати її якість та забезпечувати доступність для всіх громадян. Загалом фінансова прозорість, яка забезпечується бухгалтерським обліком, є важливим інструментом для підтримки розвитку освіти в Україні й підвищення її статусу на міжнародному рівні.

До того ж бухгалтерський облік уможливить розроблення стратегій для розвитку освіти на основі об'єктивних даних та аналізу. Важливою буде ідентифікація пріоритетних напрямків розвитку й визначення ефективних методів використання ресурсів.

У контексті міжнародного співробітництва та інтеграції України в європейські й світові освітні структури бухгалтерський облік також виконуватиме роль забезпечення відповідності стандартам і вимогам міжнародного співтовариства.

У післявоєнному періоді Україна повинна зробити значний крок у розвитку своєї освітньої системи завдяки ефективному бухгалтерському обліку. Цю роль обліку важко переоцінити, і вона залишається ключовою в забезпеченні сталого розвитку освіти в Україні в майбутньому.

Після перемоги України над росією створення ефективної системи фінансування стане одним із першочергових завдань у сфері освіти. Бухгалтерський облік у цьому контексті відіграватиме важливу роль та буде невід'ємною частиною цього процесу.

По-перше, бухгалтерський облік допоможе уряду здійснювати контроль за видатками на освіту. Завдяки точному обліку фінансових операцій влада матиме можливість перевіряти, наскільки ефективно витрачаються кошти на освітні програми й проекти. Це буде важливо, оскільки в державному бюджеті будуть обмежені ресурси, тож їх ефективне використання набуде великого значення.

По-друге, бухгалтерський облік даватиме змогу розподіляти ресурси відповідно до потреб різних освітніх закладів і програм. Це означатиме, що рішення щодо фінансування можна буде приймати на основі об'єктивних даних і аналізу. Наприклад, важливо буде визначити, які галузі освіти пріоритетніші та потребують більших інвестицій.

У післявоєнному періоді Україна повинна успішно впровадити бухгалтерський облік як інструмент управління фінансами в освітній галузі. Це стане важливим кроком у забезпеченні сталого розвитку освіти та підтримки освітніх програм у країні.

Отже, роль бухгалтерського обліку в розвитку освіти в Україні після перемоги над РФ має виявитися вкрай важливою й багатогранною. Бухгалтерський облік сприятиме створенню ефективної системи фінансування,

контролю над видатками та розподілу ресурсів. Він також забезпечуватиме фінансову прозорість, що сприятиме підтримці з боку громадськості й міжнародних партнерів, а також допомагатиме у виявленні корупційних дій і ефективному управлінні фінансами в освітній сфері. Забезпечуючи надійні дані для прийняття рішень та враховуючи міжнародні стандарти, бухгалтерський облік сприятиме інтеграції України у світове освітнє співтовариство та підвищенню рівня якості освіти в країні. У цілому бухгалтерський облік відіграватиме важливу роль у забезпеченні сталого розвитку освіти в Україні та збереженні довіри до освітньої системи.

Список використаних джерел

1. Даценко Г., Семенець А., Панфілов О., Кузькін Є., Панкратова О. Удосконалення управління підприємством шляхом підвищення дієвості внутрішнього контролю в контексті міжнародного бізнесу. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. Т. 1. № 42. С. 173–184. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.42.2022.3459>.
2. Дорош Н. І. Аудит системи внутрішнього контролю підприємства. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2005. № 2 (5). С. 95–108.

Міністерство освіти і науки України
Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики»
Ministry of Education and Science of Ukraine
State Scientific Institution «Institute of Educational Analytics»

Збірник тез доповідей
V Міжнародної науково-практичної конференції
«ОСВІТА ПІД ЧАС ВІЙНИ:
РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ,
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ, ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ»
26 жовтня 2023 року
м. Київ, Україна

Book of Abstracts
of the V International Scientific and Practical Conference
«EDUCATION DURING THE WAR:
DEVELOPMENT OF INFORMATION AND ANALYTICAL SUPPORT,
DIGITAL TRANSFORMATION, EUROPEAN INTEGRATION»
October 26th, 2023
Kyiv, Ukraine

Видавець:
Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики»
Адреса редакції та видавця: вул. Володимира Винниченка, 5, м. Київ, 04053
Тел.: (044) 486-98-70, e-mail: info@iea.gov.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6237 від 18.06.2018

Publisher:
State Scientific Institution «Institute of Educational Analytics»

Office: 04053, Kyiv, Volodymyra Vynnychenka Str., 5
Tel.: (044) 486-98-70, E-mail: info@iea.gov.ua

Publishing license
ДК № 6237 issued 18.06.2018